

LIEFDE IS LICHT

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

LIEFDE IS LICHT

Religieuze teksten
van Simone Weil

KokBoekencentrum Uitgevers • Utrecht

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

Ontwerp omslag: Garage BNO
Vormgeving binnenwerk: Elgraphic
ISBN 978 90 435 3348 5
ISBN e-book 978 90 435 3349 2
NUR 705

www.kokboekencentrum.nl

© 2020 KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht

Alle rechten voorbehouden.

Uitgeverij KokBoekencentrum vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Inhoudsopgave

wordt gegenereerd nog...

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

Inleiding

‘Ik bemin je’. Simone Weil en de lastige liefde van God

– FRITS DE LANGE

‘In heel mijn leven heb ik nooit, geen enkel moment, naar God gezocht’, schrijft Simone Weil in 1941. En toch: ‘Christus zelf is neergedaald en heeft bezit van mij genomen.’ Opgegroeid in het agnostisch, geassimileerd-joods milieu van het artsengezin van Bernard Weil, vormde religie van huis uit ook voor haar een vreemde wereld. Alle accent lag in haar opvoeding op de intellectuele deugden van de Verlichting, de strenge ascese van de zuivere rationaliteit. Hoewel schijnbaar minder begaafd dan haar broer André (hij werd later een beroemd wiskundige), doorliep ze de Ecole Normale Supérieure. Elitair en excentriek, ging ze om met Sartre, De Beauvoir, Raymond Aron, Georges Bataille – de Parijse intellectuele beau monde. Ze wordt actief in de communistische beweging en combineert haar werk als lerares filosofie met vakbondswerk. In 1934 werkt ze een jaar lang, ondanks haar zwakke gezondheid, als handarbeider in de fabrieken van Renault en Alsthom en houdt een dagboek van haar ervaringen bij.

Een mystieke filosoof

Simone Weil een mystica? Het lag niet voor de hand. Dan maakt ze in 1935 met haar ouders een reis naar Portugal en is ze in een vissersdorp getuige van een processie. Ze had de fysieke dwang en economische uitbuiting die fabrieksarbeiders moeten ondergaan

1 ervaren als een moderne vorm van slavernij. Daar overvalt haar
2 ‘plotseling de zekerheid dat het christendom bij uitstek een slaven-
3 religie is, en dat slaven niet anders kunnen dan zich er bij aanslui-
4 ten, ik, te midden van anderen, mee inbegrepen’. Zo lezen we in
5 *Wachten op God*. De mystieke ervaring wordt later gevolgd door nog
6 twee andere, één tijdens een bezoek aan Assisi (in 1938) en een an-
7 dere in het klooster van Solemnes (in 1939). Daar, tijdens de mis-
8 sen van de stille week en gekweld door hevige hoofdpijnen, wordt
9 ze overweldigd door de ervaring van goddelijke liefde, dwars door
10 de fysieke pijn heen. ‘Tijdens deze diensten is de gedachte aan het
1 lijden van Christus eens en voor altijd in mij doorgedrongen. (...)
2 Ik heb door het lijden heen de tegenwoordigheid van een liefde ge-
3 gevoeld, die overeenkomt met datgene, wat men in de glimlach van
4 een bemind gelaat leest.’

5
6 Simone Weil ondergaat de ervaring van een *unio mystica*, waarbij
7 voor één ondeelbaar moment tijd en ruimte er niet meer toe doen,
8 en God en de ziel, hemel en aarde met elkaar lijken te vervloeien.
9 De ziel en God spreken als bruid en bruidegom de taal van de lief-
10 de, en blijven dat doen ook als zij straks weer gescheiden zullen
1 zijn, als er weer een ‘oneindige afstand’ tussen hen zal bestaan, zo
2 groot als het universum zelf.

3
4 Simone Weil moet ongelooflijk onder haar hoofdpijnen en haar
5 zwakke gezondheid hebben geleden. En ze had een dunne huid:
6 ook het leed van anderen trok ze zich enorm aan. Simone Weil
7 heeft ‘een hart dat klopt door heel het universum’, zei haar Parijse
8 medestudent Simone de Beauvoir al eerder van haar; zij vond het
9 een tikje pathologisch. Haar religieuze ervaringen van eind jaren
10 dertig gaven haar geen rooskleuriger kijk op de wereld; voor haar
1 bleef het menselijk bestaan getekend door willekeur, geweld, lij-
2 den en ongeluk. Maar deze oneindige afstand tussen het goede en
3 het ongeluk, de genade en de ijzeren wetmatigheden van de zwaar-
4 tekracht, God en de ziel zullen voortaan worden gelezen als een

brief, geschreven in het handschrift van een afwezige geliefde. Een fragment uit *L'Enracinement*: 'God heeft met zijn vrienden een taal afgesproken. Iedere gebeurtenis van het leven is een woord dat in deze taal worden gesproken. Al deze woorden zijn synoniem, maar elk woord heeft zijn eigen, onvertaalbare nuance, zoals dat geldt voor iedere taal. De gemeenschappelijke zin die aan alle woorden ten grondslag ligt, is: 'Ik bemin je.'

De mens drinkt een glas water. Het water is het 'ik bemin je' van God. Hij verblijft twee dagen in de woestijn zonder iets drinkbaars te vinden. Zijn uitgedroogde keel is het 'ik bemin je' van God. God is als een lastige vrouw die haar minnaar omhelst en hem urenlang, zonder ophouden, zachtjes in het oor fluistert: 'ik bemin je, ik bemin je, ik bemin je.'

De mystieke ervaring kleurt Simone Weil's verdere omgang met de wereld ingrijpend en voorgoed. In haar latere teksten klinkt dezelfde grondtoon van de liefde, ook al wordt zij dan literair en filosofisch op tal van manieren vervoegd en verbogen. 'Het enige orgaan dat contact kan leggen met het bestaan is de acceptatie, de liefde.' Consentement, de instemming met al wat is, zelfs met het harde mechaniek van deze wereld, waaraan wij ons lichaam openhalen en die onze ziel verwondt en verdooft – die basishouding wil Simone Weil ons bijbrengen.

Het is een concept waarin de wijsheidsleer van de Griekse Stoa en de verlichtingsvrijheid van Immanuel Kant elkaar de hand reiken. Het hoogste waartoe een mens kan komen is het in opperste vrijheid accepteren van de beperking van zijn eigen vrijheid, het zich toevertrouwen aan de zee van wetmatige noodzakelijkheden (*nécessités*) zoals een zeilschip zich aan de golven geeft, een vogel aan de wind.

Simone Weil houdt niet op filosoof te zijn, verandert ook niet echt van inzicht. Haar fundamentele concepten uit haar eerste jaren

1 krijgen nu echter een religieuze verdieping. ‘Zelfs toen ik niet in
2 God geloofde, was ik al werkelijk christen’, schrijft ze. Roeping,
3 gehoorzaamheid, zuiverheid, aanvaarding, aandacht – het waren
4 altijd al belangrijke thema’s voor haar. Nu worden ze expliciet in
5 verband gebracht met Gods liefde.

6 7 Christus en de afwezige God

8
9 De mystica Weil is niet de beminde, die een herhaling van die ene
10 liefdesnacht met haar verdwenen geliefde najaagt, als het moet
1 met een obscure vervanger. Zij is de beminde die zijn afwezigheid
2 als een lucide en scherpzinnige filosoof in het harde, schelle dag-
3 licht wil doorleven. Haar verdere bestaan ervaart ze religieus als
4 een aandachtig wachten op God, een *attente de Dieu*. Hoe krachtiger
5 haar geloof in God wordt, des te onmachtiger wordt hij in haar
6 voorstelling. God is niet anders aanwezig in deze wereld dan afwe-
7 zig. Hij heeft zich al scheppend teruggetrokken en ons achtergela-
8 ten met twee geschenken: een ongelooflijk mooie, maar harde we-
9 reld. En met het onstilbare verlangen naar zijn Liefde in onze ziel.
10 De zwaartekracht en de genade.

1
2 Hoe houd je die twee – de ervaring van het ongeluk en het geloof in
3 de liefde – ooit bij elkaar zonder er innerlijk door verscheurd te
4 worden? Er is maar een manier en dat is door je leven te leiden en te
5 verstaan als een permanente deelname aan het lijden van Christus.
6 In Christus worden beide verenigd: de liefdevolle God zelf, present
7 in zijn Zoon, en het ultieme lijden van de mens Jezus. Simone Weil
8 ziet in het Kruis het oersymbool, de sleutel tot een beter begrip van
9 onze werkelijkheid. ‘Christus’ is voor haar niet de naam van een
10 eenmalige historische figuur uit Nazaret, maar eerder een univer-
1 seel principe. Simone Weil vindt het tot haar verrassing – de eerste
2 helft van deze bloemlezing getuigt ervan – overal weer terug: in
3 sprookjes en mythen, de Griekse mythologie en filosofie, in hin-
4 doeïsme en boeddhisme. Ze toont zich aanhanger van de gedachte

van een 'eeuwige filosofie': het christelijke verhaal is niet uniek, maar wordt door de hele mensheidsgeschiedenis heen al wereldwijd door andere religieuze tradities gedeeld.

Ze herkent het bedreigde, miskende, vervolgte, maar onuitwisbare verlangen naar het Goede vooral in de Griekse klassieken waarmee ze van huis uit vertrouwd is. 'Plato was een mysticus', schrijft ze, en zijn mythe van de grot is het equivalent van het evangelie. Het drukt het inzicht uit dat het Goede ook werkelijk transcendent, dat wil zeggen: niet van deze wereld is. Maar tegelijk: dat wie er werkelijk naar verlangt en erin gelooft er echt deel aan heeft, ook al moet hij onder dat inzicht lijden.

De schepping beschouwt Weil dan ook eerder als een vorm van discreet terugtrekken van God dan als een actieve manifestatie van zijn macht. Zij neemt de gedachte op uit de kabbalistiek dat God in een gedeelte van de kosmos afziet van zijn alomtegenwoordige aanwezigheid en het zo z'n eigen aanzijn geeft. De werkelijkheid van deze wereld is een godloze leegte in het innerlijk van God zelf, waaruit hij zich liefdevol heeft teruggetrokken.

Scheppen is eigenlijk een vorm van ontscheppen, van 'decreatie'. God scheidt zo het godloze, roept het volstrekte Andere dan zichzelf in het leven, als een werkelijk Tegenover. Dankzij zijn liefde zijn wij er, is de wereld er, met onze eigen wetmatigheden en logica. In de schoonheid van het harmonische lijnenspel van de geometrie en in de onverbiddelijke verhoudingen van de mathematica heeft God zijn stempel op ons universum gedrukt. Hij heeft er niets meer te zoeken, behalve onze ziel die hij bemint, en laat haar aan zichzelf over. 'God trekt zich uit liefde van ons terug opdat wij hem zouden kunnen liefhebben.' God is in de hemel en wij zijn op de aarde, en een oneindige afstand scheidt ons van elkaar. 'Christus' is evenwel het symbool ervoor dat wij elkaar daarin tegelijkertijd oneindig nabij zijn.

Kijken, niet eten

Als God de enige is die het beminnen waard is en Hij afwezig is in deze wereld dan verdient niets in deze wereld ons geloof. Dan is het wellicht ook beter ons van expliciete religie te onthouden. Geloofsvoorstellingen en dogma's maken de transcendente God immers immanent. Daarom: 'accepter le vide', 'de leegte aanvaarden' – dat is de les die Simone Weil van Johannes van het Kruis wil leren. De leegte van de godverlatenheid, de angst van de donkere nacht, de innerlijke woestijn. 'Men moet in de woestijn leven, want de gene die men bemint is afwezig.' Mystiek is te beschouwen een vorm van religieuze *minimal music*. Het moderne atheïsme wordt door Weil dan ook als vorm van zuivering geduid, een wijze les in religieuze onthouding. Wat God ons achterlaat is de ervaring van zijn afwezigheid, als een handtekening onder de liefdesbrief die hij met de schepping aan ons heeft willen schrijven. De vreugde en het ongeluk, het is om het even, zij dragen de merktekenen van het goddelijk handschrift, of het nu in vrolijk rood dan wel in bitter zwart geschreven is.

Het bestaan van God mogen we echter best ter discussie stellen, maar zijn liefde niet. Er is maar één godsbewijs, en dat is dat wij doorgaan met hem beminnen. God is aanwezig in onze werkelijkheid, zoals het brood aanwezig is in de honger, het water in de dorst. God is aanwezig in het onstilbare verlangen naar God. God is aanwezig in de aanhoudende klacht

'mijn God, waarom hebt gij mij verlaten?' Wij zijn daarin de kruisiging van God.

Simone Weil's mystiek is er één van religieuze onthouding. Haar dubbelzinnige relatie tot de rooms-katholieke kerk vormt daarvan de neerslag. Zij blijft op religieuze gronden buiten-kerkelijk. Ze ervaart het als haar roeping om solidair met de niet-gelovigen te zijn,

de praktisch athëïsten die geen troost vinden in de leer en het sacrament van de kerk, maar hun malheur als een donkere nacht doorstaan. Dezelfde verhouding die zij tot de afwezige God heeft, bezit zij tot het kerkelijk sacrament: wachten, niet toeëigenen; kijken, niet eten. ‘Honger heeft wel een meer onvolkomen, maar toch een even reële verhouding tot het voedsel als het eten zelf.’ Contemplatie, aandachtig toezien, dat is de religieuze grondhouding bij uitstek; wie denkt zich het goddelijke te kunnen toeëigenen, maakt zich schuldig aan religieus kannibalisme.

Vrije instemming

Vrije instemming (*consentement*) is één van de centrale concepten uit het denken van Simone Weil. Het staat zowel voor vrijheid als voor gehoorzaamheid. Het duidt op de instemming, het mystieke ja van de bruid tegen de bruidegom. ‘Ja, ik wil’, zegt de ziel tegen God in het uur van de ontmoeting. ‘Ja, ik wil’ zegt de ziel ook tegen de God, als hij zich terugtrekt uit de schepping, en haar de wereld als een liefdesbrief in vrolijk rood en bitter zwart geschreven achterlaat. ‘Ja’, zegt de ziel dan ook tegen de wereld zelf, de enige gestalte waarin de afwezige God haar nog verschijnt. Dit ‘ja’, deze *consentement*, kan niet worden afgedwongen. Dan is zij zonder waarde.

Daarom is ‘het hoogste goed voor elk mens de vrije beschikking over zichzelf’. Autonomie, daar draait het om in ethiek en mystiek beide. ‘Wij bezitten niets op aarde – want het lot kan ons alles ontnemen – dan het vermogen om ik te zeggen.’ Maar wat doen we met dat ik, als we onze autonomie eenmaal hebben verworven? Verrassend klinkt het dan: ‘God heeft onze autonomie geschapen opdat wij de gelegenheid zouden hebben om er uit liefde van af te zien.’

Waarom zouden we dat kostbare ik weggeven? Weil’s ethiek is door critici later afgedaan als een ziekelijke vorm van zelfhaat. Alleen de religieuze ader waaruit haar filosofie vloeit kan het misver-

1 stand wegnemen. Want het 'ik' mag bij haar staan voor een illusie,
2 een hinderlijke sta in de weg, de ziel van de enkeling is voor Weil
3 daarentegen van een onschatbare, absolute waarde. Het is de ziel
4 die door God wordt bemind, en die alles wat haar bij die liefdesbe-
5 trekking in de weg staat als ballast terzijde moet willen schuiven.
6 En ballast, dat is het ik dat zich als een koninkje verschanst in zijn
7 illusionaire koninkrijkje. Het ik, dat denkt dat de wereld om hem
8 draait, en niet in de gaten heeft dat het een speelbal is in de flipper-
9 kast van de sociale machtsmechanica. Het ik, dat de wereld met
10 zichzelf wil vervullen. Dát ik, dat kunnen we missen. Het hindert
1 ons in het contact met de werkelijkheid. Het vertroebelt onze waar-
2 neming, het vertekent de verhoudingen. Het gunt het andere, de
3 ander geen recht van bestaan door alles in het perspectief van zich-
4 zelf te plaatsen. Door ons ik terug te trekken geven we de dingen
5 hun eigen bestaan terug. Het ik trekt ook een scherm op tussen de
6 ziel en God. Wie het vernietigt, 'ontschept', maakt de verhoudin-
7 gen tussen de ziel en God weer transparant. De ziel zelf daarente-
8 gen, zij is van onschatbare eeuwigheidswaarde, omdat zij door
9 God wordt bemind. Misschien kun je haar daarmee ook wel defini-
10 eren: de ziel, dat is dat wat God in ons liefheeft. En omdat zij van de
1 liefde leeft, is zij ook waarlijk vrij. Vrij om het ik, dat illusoire eigen-
2 dom, op te geven.

3
4 Simone Weil's pleidooi voor zelfopgave komt ook niet voort uit af-
5 keer van het leven, maar wordt gekenmerkt door een vreugdevolle
6 aandacht voor het aardse, liefde voor het leven. Het wachten op
7 God resulteert in een intensieve toewending naar de schepping die
8 hij liefdevol de ruimte heeft gegeven, en die de sporen van zijn ab-
9 sentie draagt. Telkens wanneer we weer een ervaring van diepe
10 vreugde of schoonheid ondergaan, laat God zijn handtekening
1 achter. Deze houding van aandachtig leven uit zich in een ongeme-
2 ne realiteitszin, in een compromisloze liefde tot de waarheid. 'De
3 waarheid verlangen dat is een direct contact met de realiteit wen-
4 sen. Contact verlangen met een realiteit, dat is ervan houden.' Zo-

wel Simone Weil's intense gevoel voor schoonheid ('de schoonheid van deze wereld, dat is de tedere glimlach van Christus voor ons bemiddeld door de materie') als haar lucide inzicht in de menselijk pikorde en de mechanieken van macht en geweld zijn een uiting van deze toewending tot het aardse. Alleen wie de vreugde en de pijn doorleeft, alleen wie de beker van dit bestaan tot de bodem toe leegdrinkt, heeft deel aan de lastige liefde van God.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

Noot van de vertaler

L. Bastiaens

Heel het ontstaan van de bloemlezing komt in feite neer op een soort levensverhaal. Toen ik, een halve eeuw geleden, wegens burn-out, vroegtijdig het onderwijs moest verlaten, waren het de teksten van Simone Weil die redding brachten. Zij leidden mijn gebrekkig denken stap na stap naar genezende zekerheid. Die zekerheid zit helemaal in wat Weil precies bedoelt, waar zij uitlegt dat het *verlangen naar het goede reeds het bezit van het goede is*. Sindsdien had ik weer vaste grond onder mijn voeten, enfin, grond; het was eerder zand, woestijnzand. Er was geen gebaande ‘weg’ meer. En die was ook niet meer nodig.

Ik begon met vertalen, omdat vertalen verplicht tot grondiger aandacht. Het is pas de laatste jaren dat ik me begon af te vragen of de teksten die mij zozeer geholpen hadden, wellicht ook andere mensen in nood zouden kunnen helpen. Zo ontstond een bloemlezing. Ik heb mijn vertalingen vervolgens onder bepaalde thema’s gegroepeerd. Het gaat om een vrije vertaling, waarin de inhoud van de gedachte primeert op de letterlijke vorm en de gedachtestroom op de thematisering. Om de lezer toch enigszins in banen te leiden heb ik ieder hoofdstuk voorzien van een korte inleiding. Vergeleken met de teksten van Simone Weil, die in alle talen als bliksems insloegen, bevatten deze inleidingen niet méér licht dan een zaklamp.

Oorspronkelijke Franse uitgaven en afkortingen:

- AD Attente de Dieu. Fayard. 1966
CS La Connaissance surnaturelle. Gallimard. 1950
E L'enracinement. Gallimard. 1949
EL Ecrits de Londres et dernières lettres. Gallimard.
1957/1960
IPC Intuitions préchrétiennes. La Colombe. 1951
OL Oppression et Liberté. Gallimard. 1955
PSO Pensées sans ordre concernant l'amour de Dieu.
Gallimard. 1962
SG La Source Grecque. Gallimard. 1953/1963

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

Deel I: Folklore en mythen

De basis van de mythologie is dat het universum een metafoor is van de goddelijke waarheden. (...) (CS 145)

‘Wij leven de dood van de Goden en de Goden leven onze dood.’

Wij moeten de notie van de reële metafoor terugvinden. Anders zal zo iets als bijvoorbeeld de geschiedenis van Christus ofwel haar realiteit ofwel haar betekenis verliezen. (...) (CS 163)

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

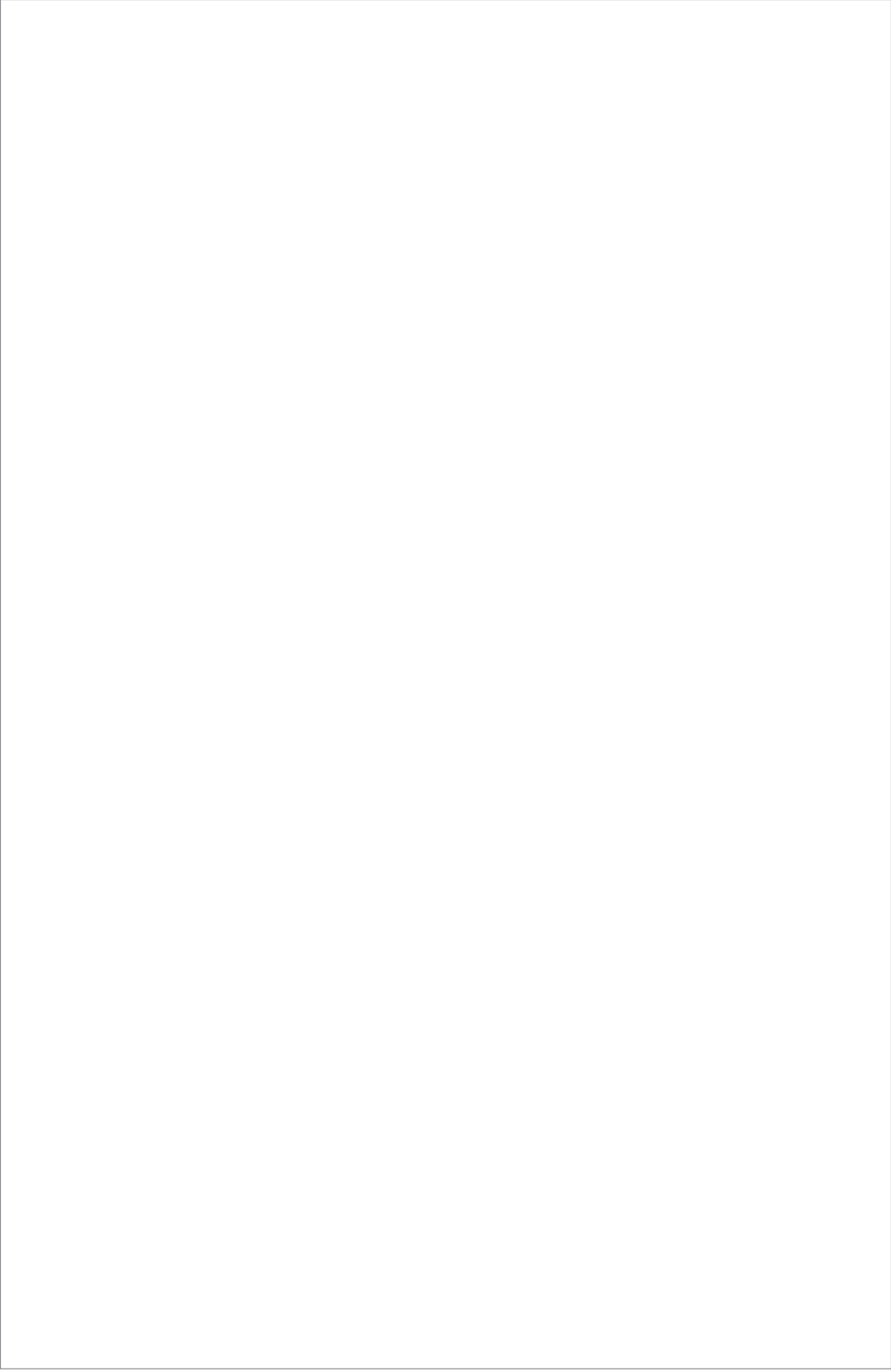

Ons universum is enkel metafoor. De schone en goede dingen hier beneden bevredigen ons nooit. Zij beloven alles, maar geven niets. Zij verwijzen alleen maar. Zij zijn als wegwijzers naar wat bedoeld wordt met het woord 'God'. Alhoewel die weg rationeel onmogelijk is, is het even rationeel de enig mogelijke weg. Dat is tegensprekelijk. Hier hebben we dus duidelijk te maken met iets dat tegelijk tegensprekelijk is en waarheid. Mogelijk en onmogelijk tegelijk. 'Wat onmogelijk is voor de mens, is mogelijk voor God' (Mat. 19:26). We komen uit bij de werkelijkheid van het sprookje. De held van het sprookje wil zijn prinses en hij trekt het zich niet aan dat het onmogelijk is haar te bereiken. Alles op alles zet hij om dit te bereiken. De nachtmerrie van Sneeuwwitje kan alleen worden opgelost door de zoen van de prins. Alhoewel in het leven bij de zeven dwergen nog altijd een kwestie is van vallen en opstaan, van deugd en ondeugd, van leegte, lijden en dood, is er toch reeds de afwezigheid van afgoderij en eindigt het sprookje 'automatisch' met het happy end van het huwelijk met de Prins. Ook in de christelijke mystiek wordt de hereniging van de ziel met God gewoonlijk vergeleken met het huwelijk.

Wat wij realiteit, ontwikkeling, vooruitgang en cultuur noemen is echter alleen denkbaar als metafoor. De metafoor is het best mogelijke voertuig voor onze reis naar God. Maar in plaats van deze begrippen te gebruiken als voertuig naar God, maakten wij er afgoden van. God gaf ons wegwijzers, bruggen om over te steken naar de hemel, maar wij bouwden er huizen op en gingen er in wonen. Alleen van lijden en ongeluk, kruis kunnen we geen afgoden maken. Daarom zegt Christus dat wij ons kruis moeten opnemen om hem te volgen. Het Kruis is de enige veilige weg. God verschijnt als mislukte mens, als een dakloze, een zwerver, een vervolgte, een monster. En de held van het sprookje moet het monster zoeken.

L. Bastiaens

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

Schots sprookje ‘The duke o’ Norroway’

Via menswording, lijden, dood en door middel van de schoonheid tracht God de afgedwaalde mens opnieuw te bereiken. De herkenning, dat is de hereniging, voltrekt zich buiten tijd en ruimte als in een oneindig klein gebeuren, dat in dit sprookje hier uitgedrukt wordt door het ontwaken in het allerlaatste ogenblik.

L. Bastiaens

In dit sprookje is er sprake van een prins, de ‘Hertog van Noorwegen’, die overdag leeft onder de vorm van een dier, en die enkel ’s nachts onder menselijke gedaante verschijnt. Hij huwt met een prinses. Deze, niet langer meer opgewassen tegen de situatie, vernietigt op zekere nacht de dierenhuid waarmee de prins overdag bekleed is. Daardoor echter verdwijnt de prins. Er blijft haar niets anders over dan hem te gaan zoeken.

Dan begint haar calvarietocht. Eindeloos lang doolt zij door vlakten en bossen. Op zekere dag ontmoet zij een vrouw die haar drie wondernoten schenkt. (...) Nog lang dwaalt zij verder, tot zij eindelijk haar echtgenoot onder menselijke gedaante terugvindt in een vreemd paleis. De prins heeft echter haar bestaan vergeten en staat op het punt te huwen met een andere vrouw. De arme prinses is er erg aan toe. Door de lange reis vol ontberingen zijn haar klederen

1 nog enkel lompen en ziet zij er uit als een bedelares. Zij slaagt er in
2 in het paleis aangenomen te worden als keukenmeisje. Als zij in
3 haar wanhoop een van de drie wondernoten kraakt, vindt zij er een
4 feeëriek mooi bruidskleed in. In ruil voor dit bruidskleed mag zij
5 van de vreemde prinses een ganse nacht doorbrengen bij de prins.
6 De vreemde prinses heeft de prins echter een slaapdrank laten
7 drinken, zodat deze de ganse nacht geen ogenblik wakker wordt.
8 Zolang de nacht duurt zingt de echte echtgenote aan zijn zijde: '*Far*
9 *hae I sought ye, near am I brought to ye; Dear duke 'o Norway, will ye re-*
10 *turn and speak to me?*'. Zij zingt '*till her heart was like to break, and over*
1 *again like to break.*' (...)

2
3 De prins wordt echter niet wakker, en 's morgens moet zij hem ver-
4 laten. De volgende nacht probeert zij opnieuw haar echtgenoot te
5 bereiken. En op dezelfde wijze verloopt ook de derde nacht. En te-
6 gen de morgen van de derde nacht, juist vóór het aanbreken van de
7 dageraad, wordt de prins wakker. Hij herkent zijn prinses en stuurt
8 de andere weg.

9
10 Ook dit verhaal wijst m.i. op het zoeken van God naar de mens.
1 En eveneens bevat het de twee hoger genoemde vormen van ge-
2 weld waardoor God zich toegang verschaft tot de ziel. De eerste
3 gebeurt in de nacht van het onbewuste, als het bewustzijn van de
4 mens nog helemaal dierlijk is en de mens daarin nog verborgen.
5 Nauwelijks heeft God een poging aangewend om hem tot het
6 daglicht te brengen, of de mens neemt de vlucht. Hij vergeet God,
7 en bereid zich voor op een overspelig huwelijk met het vlees. In
8 smart en pijn zoekt God de mens, en Hij benadert hem als be-
9 delaar. Hij koopt het vlees om met de schoonheid en verkrijgt al-
10 dus toegang tot de ziel. Maar deze slaapt. De ziel krijgt een op
1 voorhand bepaalde termijn om te ontwaken. Ontwaakt zij, zelfs
2 op het laatste ogenblik van die termijn, en herkent zij haar God,
3 dan is zij gered.
4

Het feit dat de prins pas ontwaakt in de laatste minuut vóór de derde dageraad, wijst er op dat het verschil tussen de ziel die verloren gaat en de ziel die gered wordt slechts een oneindig klein onderdeel uitmaakt van heel de psychologische inhoud van de ziel. In het Evangelie wordt hierop gewezen door de vergelijking van het Rijk Gods met het mostaardzaadje, de zuurdesem, de parel, enz.. Ook het zaadje van de granaatappel van Proserpina wijst hierop.

De in lompen gehulde, lijdende verschijning van de prinses, haar aanwezigheid in het paleis als keukenmeisje, toont ons een God die helemaal ontdaan is van zijn glorie. Hij verschijnt ons ‘verborgen’. Ons heil bestaat er in Hem te herkennen.

Er bestaat een ander folkloristisch thema, dat ongetwijfeld dezelfde waarheid wil tot uitdrukking brengen. Het is dat van de prinses die, vergezeld van een slavin, op reis gaat om ergens, heel ver weg, een prins te huwen. (In sommige sprookjes is het de prins die met zijn slaaf op reis gaat om een prinses te huwen.) Onderweg doet zich dan een gebeurtenis voor die de prins ertoe noopt met de slavin van kleding en van rol te verwisselen, waarbij deze laatste moet zweren nooit haar echte identiteit bekend te maken. Het is pas op het allerlaatste ogenblik, wanneer de prins namelijk op het punt staat met de slavin te trouwen, dat hij zijn eigenlijke geliefde herkent.

In beide thema's kan men de Passie herkennen. (...) (IPC 13.14.15.)

Het sprookje van de schoenlapper

Waar in het vorig sprookje het accent gelegd wordt op de zoektocht van God naar de mens, ligt hier de klemtoon op de wijze waarop de door God gewekte mens zijn kruis zal dragen in navolging van Christus. Volmaakt. Radicaal. Compromisloos. Onvoorwaardelijk. De mens moet, zoals in elk sprookje, de onmogelijkheid negeren en een leven leiden dat letterlijk onmogelijk is en voor het verstand tegensprekelijk. Als de mens moet kiezen tussen een leven dat rationeel gezien mogelijk is maar onwaar (ijdel) en een leven dat waarheid is maar rationeel gezien onmogelijk. De mens moet kiezen tussen waan en waarheid. Christus volgen is elk ogenblik opnieuw kiezen voor een leven van absolute leegte. Dat is instemmen met lijden en dood. O Crux, ave, Spes Unica: Gegroet, o Kruis, onze enige hoop. Het kan. Het is volkomen denkbaar, als wij ons ervan bewust zijn dat in ons reeds onzichtbaar, oneindig klein, het goddelijk leven, dat is het volmaakt goede, aanwezig is.

L. Bastiaens

Een schoenlapper gaat trouwen met een prinses. De prinses belooft hem dit, omdat hij haar bevrijdde. Zij spreekt met hem af op welke plaats het huwelijk zal plaats vinden en wanneer. Hij krijgt drie dagen. Hij vertrekt. Maar waar hij overnacht vertelt hij zijn verhaal. Men geeft hem een slaapmiddel. Hij bereikt de plaats van de afspraak en slaapt in. De prinses komt aangerezen in een magi-

sche koets. Zij weent. Zij roept hem, maar zij kan hem niet wekken. Dan vertrekt zij opnieuw, niet zonder een gebroederde zakdoek achter te laten, die echter gestolen wordt door een kleine herder. Hetzelfde gebeurt opnieuw de twee volgende dagen. Dan vraagt zij de kleine herder tegen de schoenlapper te zeggen dat zij gedurende zeven jaren bij haar vader op hem zal wachten.

De schoenlapper vraagt de weg naar het kasteel van de prinses aan een wijze; De wijze zegt: 'Steek het woud over; Het is aan de andere zijde. Maar heel waarschijnlijk zult gij er niet geraken, zelfs niet als gij er zeven maal zeven jaren over doet. Allen die het probeerden zijn gestorven of gaven het op.'

De schoenlapper gaat naar het bos. Hij koopt bijlen en begint zich een weg te slaan, want er is geen enkel pad. Maar de takken groeien sneller terug aan dan hij kan kappen. Hij probeert op een andere plaats, nog op een andere plaats... overal gebeurt hetzelfde. Om te ontsnappen aan een leeuw, klimt hij in een boom. Van in de kruin ziet hij de onmetelijke uitgestrektheid van het woud. Hij wanhoopt. Maar dan denkt hij aan wat de wijze hem zegde. 'Het woud oversteken.' Hij komt op de idee zich van kruin tot kruin voort te bewegen. Daar doet hij zeven jaren over. Tenslotte komt hij bij een kasteel waar een groot feest gevierd wordt. De prinses trouwt de volgende dag. In lompen gehuld en onherkenbaar ontmoet hij de prinses. Zij wordt zijn bruid.

De mystieke betekenis is evident.

God bezoekt de ziel, maar zij slaapt. Was zij wakker, dan zou het geestelijk huwelijk voltrokken worden, zonder beproeving, zonder inspanningen. Was dit wellicht het geval bij sommige heiligen?

God gaat weer weg. Hij laat iets van zijn voorbijgaan achter waardoor wij aanvoelen dat hij op ons wacht. Om hem te bereiken moet

1 het kwaad overgestoken worden tot aan de overzijde ervan. Tot aan
2 het einde van het kwaad moet men gaan. Men gaat dan zijn zonde
3 te lijf. Men kapt. Men snijdt. Maar nog sneller groeit zij terug aan.
4 Er valt niets te verhoppen van deze methode.

5
6 We moeten over de zonde heen gaan. Het is een alles behalve ge-
7 makkelijke wijze van oversteken. Maar men gaat werkelijk vooruit,
8 en tenslotte zal men het einde ervan bereiken.

9
10 Waar duidt deze wijze van vooruitgaan op, over de zonde heen, zo-
1 als een mens die zich van boomtop tot boomtop voortbeweegt?

2
3 Ik mag het kwaad niet trachten te vernietigen. Ik moet alleen trach-
4 ten het einde ervan te bereiken.

5
6 Over alle zonden heen aan het goede denken. Niet denken aan het
7 kwaad dat moet vernietigd worden, maar aan het goede. (...) (CS
8 206.207)

9
10 Het beeld, zich hangend aan een draad met zijn handen voort te be-
1 wegen over de afgrond van de hel – de draad is de dagelijkse recita-
2 tie van het Onze Vader in het Grieks – komt goed overeen met het
3 beeld van de schoenlapper die zich van de ene zijde van het woud
4 naar de andere beweegt door van boomtop tot boomtop te gaan.

5
6 Het kwaad dat in ons is maakt dat we het absolute goed niet kun-
7 nen zien.

8
9 Maar zolang ons denken zich enkel bezig houdt met het kwaad,
10 groeit elke portie kwaad die wij vernietigen opnieuw aan. Het den-
1 ken moet verlangend gericht blijven, over het kwaad heen, op het
2 goede dat oneindig ver van ons verwijderd is. (...) (CS 234)

De sprookjes bevatten een schat van spiritualiteit uit een onpeilbare oudheid. Ongetwijfeld ouder dan de mythologieën.

Als in een sprookje iemand vertrekt om een prinses of een schat te vinden, dan mag men er zeker van zijn dat hij in zijn opzet zal lukken, ook als hij helemaal niet weet waar hij moet zoeken, als hij maar alles achterlaat, en vertrekt met de vaste intentie nooit terug te keren, en als hij het nooit opgeeft, en voor geen enkel gevaar terugdeinst. (...) (CS 237)

Het verlangen naar het goede dat in elke mens is – want elke mens verlangt, en elk verlangen heeft als object het goede –, het verlangen naar het goede dat het wezen zelf van de mens uitmaakt, is het enige goed dat altijd onvoorwaardelijk aanwezig is in elke mens.

In elke mens, naargelang dit het geval is, ofwel het verlangen naar het goede ofwel het bezit ervan liefhebben.

In een ander woordgebruik: in elke mens of het verlangen naar of het bezit van God liefhebben. Dat is de mensen liefhebben in God. (...) (CS 249)

De enigen die kunnen gered worden zijn zij die, wanneer zij wat zij liefhebben willen benaderen, door iets hiervan weerhouden worden. Het zijn zij die door het aanvoelen van de schoonheid tot contemplatie gebracht werden.

Daarom misschien zegt Plato dat alleen de schoonheid hier beneden afgedaald is om ons te redden. (...) (CS 251)

Elektra (Sofokles)

In de twee vorige sprookjes is er sprake van een ‘ogenblik’, bedoeld als ondeelbaar, oneindig klein, buiten ruimte en tijd en dus ondenkbaar voor de ratio. Ook zagen we dat er sprake was van ‘herkenning’: als een flits van ontwaken uit een droomtoestand naar een toestand van werkelijkheid. Op dit onzegbaar ogenblik, zegt Simone Weil, wijst ons de Sofokles van deze Elektra. Het is dan ook vanzelfsprekend dat zij hierbij onmiddellijk verwijst naar de scène in het evangelie van Maria Magdalena en de tuinman. Lichtflits. Liefde is Licht.

L. Bastiaens

- ◇ Elektra en Orestes herkennen elkaar.
- ◇ Elektra: *De ongelukkige, waar is zijn graf?*
- ◇ Orestes: *Er is er geen. Een levende heeft geen graf.*
- ◇ Elektra: *Wat zeg je, mijn kind?*
- ◇ Orestes: *Geen leugen is in mijn woorden.*
- ◇ Elektra: *Hij leeft dus, de man?*
- ◇ Orestes: *Ja, zo mijn adem in mij is.*
- ◇ Elektra: *En gij, gij zoudt hem zijn?*
- ◇ Orestes: *Gij kunt het onderzoeken. Hier is de ring van mijn vader. Zie nu of ik waarheidspreek.*
- ◇ Elektra: *O beminnelijk licht.*
- ◇ Orestes: *Beminnelijk, daarvan ben ik getuige.*

Elektra: O stem, zijt gij het?
Orestes: Nooit zult ge het elders vragen.
Elektra: Zijt gij het die ik in mijn armen druk?
Orestes: Zo houdt mij dan voor immer bij u.
Elektra: O beminde vrouwen, o die met mij samenwonen,
Zie, hier is Orestes, die kans zag
gestorven te zijn, en die nu kans zag gered te zijn.

[Elektra, v. 1218]

Leest men deze verzen zonder erbij aan de geschiedenis van Elektra en Orestes te denken, dan wordt de mystieke klank ervan evident. (...) Denkt men daarna aan de geschiedenis zoals deze zich afspeelde bij Sofokles, dan wordt die evidentie nog groter.

Het gaat om een herkenning; thema dat zeer veel voorkomt in de folklore. Men meent een vreemdeling voor zich te hebben en in werkelijkheid is het de beminde zelf. Ook Maria Magdalena overkwam dit, toen ze meende de tuinman voor zich te hebben.

Elektra, de dochter van een machtige koning, ondergaat nu de ellende van de slavernij onder het schrikbewind van hen die haar vader verraadden. Zij lijdt gebrek aan voedsel en gaat in lompen gekleed. Het ongeluk verplettert haar niet

alleen, het verlaagt haar ook en verbittert haar. Toch weigert ze aan te pappen met de verraders. Zij haat hen. (...)

Alleen haar broer, die helaas verdwenen is, zou haar kunnen redden. Wachtend op hem, gaat zij langzaam ten onder. Als hij eindelijk voor haar staat, herkent ze hem niet. Zij meent een vreemde te zien, die haar de dood van haar broeder melden komt en zijn as brengt. Een golf van wanhoop grijpt haar aan. Zij wil niet langer

1 meer leven. Maar ook nu, nu zij op niets meer hoopt, denkt zij er
2 niet aan zich naar de wil van haar mogelijke redders te schikken.
3 (...)

4
5 Orestes, die haar tot dan toe voor een slavin hield, herkent haar als
6 hij haar ziet wenen met de urn in haar handen. Dan pas komt ze te
7 weten dat de urn leeg is en dat het Orestes zelf is die voor haar staat.

8
9 Er is hier duidelijk sprake van een dubbele herkenning: God her-
10 kent de ziel aan haar tranen, en dan staat Hij toe dat de ziel Hem
1 herkent.

2
3 Pas als de ziel, totaal uitgeput, alle hoop dreigt op te geven en niet
4 langer meer wachten kan; als het uitwendig ongeluk en de innerlij-
5 ke dorheid haar zo ver gekregen hebben, dat zij God niet langer
6 meer als een realiteit kan zien, en als zij in die toestand hem toch
7 nog blijft liefhebben en toch nog op de leegte gericht blijft, zonder
8 deze te willen vullen met dingen van deze wereld die beweren God
9 te kunnen vervangen, dan pas is het dat God, op het allerlaatste
20 ogenblik, zich aan de ziel openbaart, haar aanspreekt, haar aan-
1 raakt. Die toestand van vertwijfeling en leegte is wat Johannes van
2 het Kruis bedoelt met de 'Donkere Nacht'. (...) (IP 15.16.17)

Antigone (Sofokles)

Antigone stelt de daad bij het woord. Voor de keuze geplaatst kiest zij voor wat zij met zekerheid waarheid weet. Zij kiest voor de liefde. Ware Liefde is werkelijk blind, volledig onvoorwaardelijk. Ons oordeel van goed en kwaad is relatief en dus altijd onwaarheid. Ons oordeel behoort tot de waan. Niet de kwaliteit van ons oordeel, maar ons oordeel zelf is de doodzonde.

L. Bastiaens

Sofokles is de Griekse treurspeldichter bij wie het christelijk karakter het duidelijkst en wellicht ook het zeldzaamst is (Hij is bij mijn weten veel christelijker dan alle andere treurspeldichters van de laatste twintig eeuwen). Vooral in het treurspel Antigone valt dit christelijk karakter op. Dit stuk zou men gerust als illustratie mogen zien van de uitspraak: 'Het is beter aan God te gehoorzamen dan aan de mensen.' De God over wie het in dit treurspel gaat, wordt hier weliswaar niet beschouwd als een God van de hemelen, maar als een God van de onderwereld. Doch in feite komt dit op hetzelfde neer. Het gaat altijd om de ene ware God, de God die niet van deze wereld is. In zijn liefde moet de mens trachten die goddelijke onpartijdigheid jegens alle wezens na te volgen. Zo vraagt Christus ons volmaakt te zijn gelijk de hemelse Vader, die zijn zon laat schijnen en het regenen laat over iedereen.

1 Als Kreon Antigone ervan beschuldigt evenveel eer te betonen
2 aan een goddeloze vijand, die het land wilde teisteren (Polyneikes),
3 als aan een held (Eteokles), die zijn leven gaf om het land te verdedigen,
4 antwoordt Antigone:

5
6 ◇ Antigone: *Toch vraagt de God van de doden voor beide een gelijke bejegening.*

7
8 ◇ Kreon: *Maar ook voor de Goden staat de boze niet gelijk met de goede.*

9
10 ◇ Antigone: *Wie zegt dat beneden niet beide heilig zijn?*

1
2 ◇ Kreon: *Nooit is een vijand vriend, ook niet na zijn dood.*

3
4 ◇ Antigone: *Ik ben niet geboren om deel te hebben aan de haat maar aan de liefde.*

5 [Antigone, v. 512]

6
7 Dit vers van Antigone is subliem, maar het antwoord van Kreon
8 is ergens nog subliemer, want het toont aan dat zij, die alleen aan
9 de liefde deel hebben en niet aan de haat, tot een andere wereld
10 behoren en hiervan enkel een gewelddadige dood mogen verwachten.

1
2
3 ◇ Kreon: *Daal dan naar beneden, en als ge dan toch absoluut wilt liefhebben, ga hen dan liefhebben, die beneden zijn.*

4
5
6 [Antigone, v. 525]

7
8 Het is alleen bij de doden, in de andere wereld, dat het toegelaten is
9 lief te hebben. Het zijn alleen de doden die men kan liefhebben,
10 m.a.w. de zielen behoren bij voorbestemming toe aan het eeuwig leven. (...)

1
2
3 Antigone is een wezen dat volmaakt zuiver is, volmaakt onschuldig,
4 volmaakt heldhaftig. Haar ziel is ten prooi aan vertwijfeling.

Zij voelt zich door God en door de mensen verlaten. Zij gaat ten onder aan een onzinnige, dwaze liefde.

(...) In veel Griekse treurspelen wordt tot uiting gebracht hoe de doem, die het gevolg is van de zonde, zich van generatie op generatie voortzet, tot zij tegengehouden wordt door een wezen dat volmaakt zuiver is en dat er dan ook als uiterste slachtoffer aan ten onder gaat. (...) Men begrijpt doorgaans verkeerd wat in het Grieks treurspel bedoeld wordt met 'noodlot'. In feite gaat het helemaal niet om een noodlot als dusdanig, maar om de opvatting omtrent een schuld, een vervloeking die, eens de misdaad voltrokken, van de ene mens op de andere overgaat, en die alleen maar vernietigd kan worden door het lijden van een zuiver slachtoffer dat gehoorzaamt aan God. (IP 18.19)

Koor van Agamemnon (Aischylos)

Wij mogen ons bij deze Orfische hymne de ontroostbaarheid van Orpheus om het eeuwige verlies van Euridice voorstellen. Toch kunnen angst, lijden, dood besef van zinloosheid van het menselijk bestaan ons naar ware 'kennis', tot 'wijsheid' brengen. We kunnen beginnen met bidden: Geheiligd zij uw Naam. Wij hebben niets anders dan alleen de Naam. Dat is genoeg. Daarop staan. Alleen nog daarop. Op niets of niemand anders. Onmogelijk? Dan maar onmogelijk. Elk ogenblik opnieuw proberen. Wat hebben we te verliezen? We hebben immers geen keuze.

L. Bastiaens

De werking van de genade.

◇ Zeus, wie Hij ook moge zijn,
◇ zo hem deze naam behaagt, zo roep ik hem aan,
◇ als ik ontsnappen wil
◇ aan de ijdele last van mijn angst. (...)
◇ Al wie zijn denken richt op Zeus,
◇ en zijn glorie zingt, hij zal
◇ de volheid van zijn wijsheid ontvangen.
◇ Hij, die de sterfelingen plaatste op de weg
◇ van de wijsheid, stelde als hoogste wet:

'Door lijden kennis'.
Zelfs doorheen de slaap sijpelt in het hart
de pijn die smartelijke herinnering is.
Ja, bewustwording blijft ook hem plagen,
die zich daartegen verzet. Het is de goedheid
van de goden die, gezeten aan het hemels roer,
hem genadevol blijft lastiguallen.

[Agamemnon, v. 160]

Het woord 'Zeus' wilde bij de Grieken niet méér zeggen dan het woord God bij ons. Zeus en Deus hebben etymologisch dezelfde wortel. Men kent trouwens de naam van God niet. Voor de Ouden, voor wie 'noemen' inhield dat men macht had over de genoemde, betekende dit, dat men God niet bereiken kon, wat echter wel het geval is als het om valse goden gaat. Het enige wat men kan, is zijn denken op God richten. Dit is voldoende om de volmaaktheid te bereiken.

Met 'de pijn die smartvolle herinnering is' bedoelt het Orfisch woordgebruik het reeds hier beneden aanvoelen van de eeuwige zaligheid, van de goddelijke voorbestemming van de ziel. Dit aanvoelen dringt als het ware druppelsgewijze doorheen de sluier van het onbewuste. Op het ogenblik dat men zich er helder van bewust wordt, is men reeds door de genade gegrepen en hoeft de ziel er enkel maar mee in te stemmen. Deze dankhymne stemt helemaal overeen met de mythe van Kore. (...) (IP 20.21)

Tantalos

Alles wat wij hier beneden goed en schoon noemen is schijngoed. Uiteindelijk bevredigt het ons niet. Het maakt alleen maar dat we nog sterker gaan verlangen. Het schijngoed verwijst alleen maar naar het ware goed. Blijven we de aardse goederen als waardevol zien, dan leven wij dus letterlijk in de waanzin. Wakker worden uit deze waanzin is leven op niets anders meer dan leegte. Maar deze leegte, zegt Simone Weil, is helemaal geen leegte. Zij is aanwezigheid van de ware God. Tantalos, die in tegenstelling tot de held van het sprookje, niet beseft dat de goede dingen van hier beneden betrekkelijk zijn, en die dus blijft proberen het goede te verkrijgen met niets anders dan eigen wil en verstand, zal nooit vinden wat hij zoekt. Simone Weil hecht dus, om tot geloof te komen dat zekerheid is, wel degelijk een groot belang aan het menselijk verstand dat, al is het niet bij machte verder te kijken dan de tegensprekelijkheid, zeer goed ertoe in staat is de juiste weg naar de Waarheid te onderscheiden van de valse.

L. Bastiaens

Langs alle kanten is de mens omgeven door het goede. Voortdurend dringt het goede zich op. Maar hoe sterk de wil ook is, hoe groot de inspanning ook weze, de mens kan er niet het kleinste stukje van grijpen.

Het niet langer meer proberen. Onbeweeglijk wachten in zwijgend smeken.

Was Tantalos geheel onbeweeglijk blijven wachten tussen de vruchten en de levende wateren, dan zou Zeus tenslotte medelijden met hem gekregen hebben en hem eten en drinken gegeven hebben.

Door geduldig te zijn het geduld van God uitputten.

Aan iemand die onbeweeglijk blijft, die met egale gedweeheid het goede, het kwade of de afwezigheid van beide afwacht, kan God alleen maar het goede schenken.

Tantalos is te dwaas om in te zien dat zijn inspanningen, zelfs als ze heel de eeuwigheid duren, nutteloos zijn, en dat het roerloos wachten dus veel beter is.

Een sterke wil is tot veel dingen in staat. Zie maar naar Napoleon. Tot veel dingen, maar niet tot het goede. Zelfs geen atoom van het goede kan door de wil verkregen worden.

Tantalos, dat is de gehele mensheid en bloc.

De geschiedenis van Tantalos, zoon van Zeus, eerste moordenaar (cf. Kaïn) is in de Griekse mythologie een versie van de geschiedenis van de erfzonde. De geschiedenis van Niobe is een andere versie. Bij sommige auteurs is zij de dochter van de eerste mens. Haar fout bestond er in te menen dat haar kinderen haar toebehoorden.

De ondervinding brengt Tantalos ertoe zijn ogen af te wenden en zijn mond dicht te houden als de met vruchten beladen takken zijn lippen naderen. Hij bijt op zijn lippen, maar tenslotte kan hij niet beletten dat hij de vruchten wil grijpen. Dan verwijderen de takken

1 zich. Zij worden opgeheven tot in de hemel. Tantalos, razend wan-
2 hopig en verteerd door dorst, drinkt van de rivier, en in plaats van
3 water ontmoeten zijn lippen stof.
4

5 Ik ben dikwijls zo. (...) (CS 274.275)
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

Hymne aan Demeter

Na wat voorafging wordt wat Simone Weil in deze mythe ziet duidelijk en vanzelfsprekend. God lokt de ziel met de schoonheid. Het zaadje van de granaatappel (vergelijk met het mosterdzaadje in het evangelie) is de oneindig kleine instemming van de ziel die onzichtbaar langzaam groeit zolang wij de leegte niet vullen met afgoden, dus 'terwijl de boer slaapt'.

L. Bastiaens

De nederdaling van God. God op zoek naar de mens. Quaerens me sedisti lassus.

Op het ogenblik dat Kore de narcis plukken wil, door de God mooi gewild om haar te verlokken, wordt zij door Aidoneus (alias Hades) weggevoerd.

De smart van Demeter belet het graan te groeien. De mensheid zou ten onder gegaan zijn en de goden zouden zonder eer gebleven zijn zo Aidoneus niet geboden had het meisje te laten vertrekken. Vanaf dan brengt Kore twee derden van het jaar door bij haar moeder in het rijk van de goden, en een derde van het jaar bij Aidoneus in de onderwereld. Maar alvorens haar te laten vertrekken heeft Aidoneus het meisje, zonder dat zij het wist, een zaadje van de granaatappel laten eten.

1 De naam Hades of Aidoneus wil zeggen Onzichtbare of Eeuwige,
2 of zelfs beide. De ene keer wordt hij voorgesteld als de broeder van
3 Zeus, elders als Zeus zelf. (...)

4 De naam Demeter wil heel waarschijnlijk zeggen Aarde-moeder.
5 Demeter is de godin die aanbeden wordt in alle godin-moeders
6 waarvan de cultus zoveel analogieën vertoont met de rol die in de
7 Katholieke eredienst toegekend wordt aan de Maagd Maria.

8 De narcis duidt op Narcissus, het wezen dat zo mooi is dat het al-
9 leen op zichzelf verliefd kan worden.

10 De enige schoonheid die het object van haar eigen liefde kan zijn, is
1 de schoonheid van God, die zich hier beneden openbaart onder de
2 vorm van het schone in de wereld, als valstrik of als lokmiddel voor
3 de ziel. Met de hulp van dit lokmiddel kan God zich als het ware van
4 de ziel meester maken tegen haar eigen wil.

5 Dit is eveneens de opvatting die tot uiting komt in Phaedrus van
6 Plato. God moet de ziel laten terugkeren naar de natuur, maar eerst
7 laat hij haar stiekem een zaadje van de granaatappel eten. Hierdoor
8 is zij voor altijd aan God gebonden. Het is een instemming van de
9 ziel die zo oneindig klein is, dat de ziel het als het ware niet eens
10 weet en het wellicht niet eens voor zichzelf wil toegeven. Het is een
1 zo uiterst kleine impuls van instemming, dat deze zelfs niet opvalt
2 tussen alle andere vleselijke neigingen van de ziel. Maar toch zal dit
3 onzichtbaar klein respons voor eeuwig over het lot van de ziel be-
4 slissen. Het is het mostaardzaadje waarmee Christus het Rijk Gods
5 vergelijkt, het kleinste van alle zaadjes, waaruit echter eens een
6 boom zal groeien waarin de vogels van de hemel hun nesten bou-
7 wen.

8 Op twee verschillende en op elkaar volgende wijzen verschaft God
9 zich als het ware met geweld toegang tot de ziel. De eerste is puur
10

geweld. De andere veronderstelt daarbij ook de instemming van de ziel, instemming waarvan tenslotte het heil afhangt. Deze twee momenten komen beide voor in de mythe van Phaedrus en in die van de Grot. Zij vertonen een duidelijke overeenkomst met de parabel in het Evangelie van het Bruiloftsfeest, waarbij de dienaars uitgezonden worden om de genodigden te gaan zoeken op de hoeken van de straten, maar waarbij tevens enkel de genodigden mogen blijven die een bruiloftskleed dragen. Zij vertonen eveneens een overeenkomst met de tegenstelling in het Evangelie tussen geroepen en uitverkorenen, en ook met de parabel van de wijze en de dwaze maagden, waarbij enkel de maagden toegelaten worden die olie bij zich hebben, enz.

De idee van een valstrik, die God spant voor de mens, is eveneens de betekenis van de mythe van het Labyrint. (...) Het labyrint is het gebied waarin de mens, vanaf het ogenblik waarop hij binnentreedt, de weg kwijtgeraakt en evenmin op zijn stappen kan terugkeren. Zonder het minste besef van richting of te volgen weg, blijft hij dan ronddolen tot hij het punt bereikt waar God hem opwacht om hem te verslinden. (IP 9-13)

Timaeus (Plato)

Simone Weil (Zij las het oude Grieks zoals wij het Nederlands) ziet een andere Plato dan de algemeen geldende Plato-filosoof. *De wijsheid van Plato is geen filosofie. Dit laatste werd door Aristoteles gedaan op een wijze die niet beter kan. De wijsheid van Plato is niets anders dan een oriëntatie van de ziel op de genade. (SGR 79). We hebben van hem alleen vulgarisatiewerken bestemd voor het grote publiek, vergelijkbaar met de parabels van het evangelie. (SGR 68) Plato is een mystieker, erfgenaam van een mystieke traditie waarin heel het oude Griekenland baadde. (SGR 70)*

Het valt Simone Weil op dat Plato de Schepper 'goed' noemt en dat zijn God, om te scheppen, zich alleen laat inspireren door 'Schoonheid'. Plato vergelijkt God met een kunstenaar, want schoonheid wekt verlangen, liefde. Zijn model? Dat kan alleen God zelf zijn. Alleen de Schoonheid zelf inspireert hem. God scheidt de Wereldziel (Eros), Gods eniggeboren Zoon, eeuwig één met Hem, en Simone Weil legt hier onmiddellijk de link met de Christus van het Johannesevangelie. In het Model, dat de Schepper inspireert, herkent zij wat de christenen de H. Geest noemen, de goddelijke inspiratie. Er is dus duidelijk bij Plato sprake van een Drie-Eenheid. Maar er is nog meer: naast de gelukkige God is er ook een ongelukkige God, er is sprake van een Kruis, van een verscheurde God, waarin Simone Weil dan weer het christelijke Lam ziet dat geslachtofferd is sinds de samenstelling van de wereld. Plato, wiens denken helemaal van Pythagoras kwam, een denken, eigenlijk een zuiver religieuze wiskunde, vooral ge-

richt op het vinden van een middelevenredige waardoor eenheid moet blijken tussen wat ons verstand alleen kan benaderen als tegensprekelijk, als onmogelijk (vb: God-schepsel, Liefde-ongeluk...) ziet in de *Wereldziel* ook de eenheid van de tegengestelden. De Zoon van Plato's God is *Middelaar*. Uiteraard herkent Simone Weil ook hier weer de Christus Middelaar van het evangelie. En tenslotte leert de Plato van Timaeus 47b e.v. haar, net zoals bij de christenen de *Navolging van Christus*, het waarom en het hoe van de *Navolging van het Woord van God*.

Dat de tegensprekelijkheden God-mens, Geest-materie, Bovennatuur-natuur, Leven-dood, Goed-Kwaad voor de huidige mens nog evenzeer mysterie blijven als voor de Presocratici, is nu in feite geen punt meer voor een Simone Weil, die uit de sprookjes en van Plato leerde dat de *homo mysticus* voldoende heeft aan zijn *verlangen naar het ware goed*. Volgt de mens alleen deze onmogelijke weg dan heeft hij het GOEDE reeds, ook al wordt hij enkel geconfronteerd met leegte, kruis en dood, dan voltrekt zich de rest, de eenheid met de hemelse orde als een bovennatuurlijk automatisme. Volgt de mens een andere weg (erfzonde...afgodisch humanisme) dan leeft hij in zuivere waan. Dan is hij waanzinnig. Volgens Simone Weil bevindt het mensdom zich nu in een toestand van waan die niet meer dieper kan. (EL 21)

L. Bastiaens

Alles wat ontstaat, ontstaat noodzakelijk door een maker. Het is immers onmogelijk dat er iets zou voortgebracht worden zonder voortbrenger. Telkens wanneer de vakman het oog richt op wat eeuwig gelijk is aan zichzelf, en er zich aan houdt als aan een model, en aldus het wezen van de eigenschappen ervan weergeeft, is hij de bewerker van de volmaakte schoonheid. Richt hij zijn blik op wat voorbijgaand is, dan is zijn model vergankelijk, dan is hetgeen hij maakt niet schoon.

[Timaeus 28 a. b.]

1 Deze regels bevatten een theorie omtrent de artistieke schepping.
2 Er is alleen maar kwestie van ware schoonheid als het kunstwerk
3 de vrucht is van transcendente inspiratie. (Het transcendent model
4 betekent gewoon de bron van de waarachtige inspiratie.)
5

6 Een kunstwerk dat alleen maar geïnspireerd is door psychologi-
7 sche of zintuiglijke fenomenen, kan onmogelijk van allereerste
8 orde zijn. Men kan dit nagaan.
9

10 We kunnen ons de schepping slechts voorstellen door transpositie
1 van een menselijke activiteit. Maar in plaats van, zoals men bij ons
2 deed, het voorbeeld te nemen van de horlogemaker en zijn horlo-
3 ge, wat bij transpositie tot absurditeit leidt, kiest Plato een hande-
4 ling die, alhoewel menselijk, toch reeds ergens bovennatuurlijk is.
5 Ook het feit dat deze analogie gewettigd is, kan nagegaan worden.
6 Men kan nooit voldoende zichtbare finaliteit in de wereld vinden
7 om te bewijzen dat zij analoog is aan een voorwerp dat gemaakt is
8 met het oog op een bepaald doel. Maar de analogie tussen de we-
9 relld en een kunstwerk vindt haar aantoonbare verificatie in het
10 aanvoelen zelf van de schoonheid van de wereld. Want het schone
1 is de enige bron van het aanvoelen van de schoonheid. (...) (IP
2 22.23)
3

4 Door de wereld met een kunstwerk te vergelijken, wordt niet alleen
5 de act van het scheppen, maar ook de Voorzienigheid geassimi-
6 leerd met de artistieke inspiratie. Met andere woorden, zowel in de
7 wereld als in het kunstwerk is er finaliteit zonder dat men zich een
8 doel kan voorstellen.
9

10 Alle menselijke maaksels zijn schikkingen van middelen met het
1 oog op bepaalde doelstellingen. Alleen het kunstwerk maakt hier-
2 op een uitzondering. Niet dat hier geen finaliteit is, want die is er
3 wel degelijk, alleen is het onmogelijk zich hier het doel voor te stel-
4 len. (...) In zekere zin is het doel helemaal transcendent.

Net hetzelfde is het voor het universum en de loop van het universum waarin de finaliteit op eminente wijze transcendent en onvoorstelbaar is, vermits het God zelf is.

De kunst is dus de enige wettige vergelijkingsterm.

Daarenboven leidt alleen deze vergelijking tot de liefde.

Men kan zeer goed een uurwerk gebruiken zonder de uurwerkmaker lief te hebben. Maar het is onmogelijk aandachtig te luisteren naar een volmaakt mooie zang zonder de componist en de zanger lief te hebben. Evenzo kan een uurwerkmaker best een uurwerk maken zonder lief te hebben, terwijl het scheppen van een kunstwerk (als het tenminste gaat om een kunstwerk dat gewoon menselijk is, en niet demonisch) niets anders is dan de liefde zelf. (IP 23.24)

Het vergt heel wat werk de maker en de Vader van dit universum te vinden, en wanneer men Hem gevonden heeft, is het onmogelijk Hem bij anderen te doen overkomen.

[Timaeus 28c]

We moeten hier dus nog onderzoeken welk van de twee modellen de bouwmeester uitgekozen heeft om de wereld (wereld betekent 'wereldziel') te maken, het model dat aan zichzelf gelijk is en blijft, of het model dat vergankelijk is. Is deze wereld schoon en is de schepper goed, dan is het evident dat Hij het oog gericht hield op het eeuwige. In het ander geval – maar zo iets mogen we zelfs niet zeggen – keek Hij naar wat vergaat. Het is helemaal vanzelfsprekend dat Hij naar het eeuwige keek. Want de wereld is het schoonste van alle gemaakte dingen, en Hij is de volmaaktste van de scheppers. Zo is deze voortgebrachte wereld gemaakt naar het

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4

model van wat eeuwig en onveranderlijk is en van wat te begrijpen is door redenering en inzicht.

[Timaeus 29a]

Laten we nu zeggen wat de reden geweest is waarom de samensteller de wording van dit universum samengesteld heeft. Hij is goed. Nu is er in wat goed is nooit afgunst, in geen enkel geval en op geen enkele wijze. Zonder afgunst zijnde, wilde hij dat alle dingen hem zo dicht mogelijk benaderden. God wilde immers dat alle dingen zouden goed zijn en dat geen enkel ding zou verstoken blijven van zijn eigen waarde.

[Timaeus 29d]

Het moet gezegd zijn dat deze wereld een levend wezen is met een ziel, dat zij een geestelijk wezen is en dat zij werkelijk als zodanig door de Voorzienigheid van God gewild is. Neemt men dit aan, dan moeten we de volgende vraag stellen. Indien God de wereld gemaakt heeft naar de gelijkenis van een levend wezen, welk was dit dan? Het is onmogelijk dat het een van de wezens zou zijn die in wezen slechts een deel zijn van iets. Dat zou iets onwaardigs zijn. Want wat gelijk op het onvolmaakte, is niet schoon. Als de wereld ergens op gelijk, dan in elk geval op hem die alle levende wezens bevat welke individueel en naar hun soort als delen van iets anders kunnen beschouwd worden. Dit wezen bevat in zich alle levende geesten; en zo ook zijn wijzelf en ook alle andere zichtbare levenden bevat in de wereld. Want God wilde dat de wereld helemaal gelek op die van de geestelijke wezens, die absoluut en in alle opzichten schoon en volmaakt is. En hij stelde een wezen samen dat levend, zichtbaar en enig is en dat in zich alle levende wezens bevat die er van nature mee verwant zijn...

Opdat de wereld door de eenheid gelijken zou op het absoluut volmaakte wezen, om die reden heeft de schepper geen twee 'werelden' geschapen: maar is er geboren, bestaat er, en zal er één enkele 'hemel' bestaan, die enige Zoon is.

[Timaeus 30b]

Met de woorden 'wereld' of 'hemel' bedoelt Plato altijd de 'wereldziel', net zoals wij, wanneer we een vriend aanspreken met zijn naam, altijd zijn ziel en zijn lichaam daarmee voor ogen hebben. Dit wezen, dat door Plato 'wereldziel' genoemd wordt, is de enige Zoon van God. Plato zegt 'monogenes', zoals Johannes. Dit impliceert geenszins een pantheïsme. Hij is immers niet in de zichtbare wereld op dezelfde wijze als onze ziel in ons lichaam is. Plato zegt dit trouwens altijd zeer duidelijk: 'De Wereldziel is oneindig meer uitgestrekt dan de materie, zij bevat deze en omgeeft haar langs alle kanten' [Timaeus 34b] Zij werd voortgebracht vóór de zichtbare wereld, vóór er een tijd was, en is dientengevolge eeuwig [Timaeus 34c]. Zij beveelt aan de materiële wereld als aan een slaaf. Zij bevat in zichzelf de substantie van God, verenigd met het beginsel van de materie.

Het model waarnaar de Wereldziel voortgebracht is, is een levend geestelijk wezen. Het is dus een Persoon. Dus zijn er drie goddelijke Personen, de Vader, de Enige Zoon, en het Model. Om te begrijpen dat de Derde persoon het Model kan genoemd worden, moet men beroep doen op de vergelijking die er gemaakt werd in het begin van Timaeus, de vergelijking namelijk met het scheppen van een kunstwerk. De kunstenaar van eerste orde werkt naar een transcendent Model dat hij zich niet voorstellen kan, maar dat enkel de bovennatuurlijke bron is van zijn inspiratie. Vanaf het ogenblik dat men 'Model' door 'inspiratie' vervangt, wordt het vanzelfsprekend hierin de Heilige Geest te zien. Zelfs als men deze vergelijking beschouwt in haar grofste vorm, wanneer een

1 schilder bijvoorbeeld een portret schildert, ook dan is het model
2 de band tussen de kunstenaar en het schilderij.

3
4 De ziel (de Wereldziel) plaatste Hij in het centrum. Hij spreidde
5 haar uit over alles tot zelfs buiten het lichamelijk universum, en
6 hij omhulde dit met haar, en het (universum) omgevend met een
7 bolvormige hemel, maakte Hij haar één, enig, alleen, uit eigen
8 kracht in staat haar eigen gezel te zijn, zonder iets anders dan
9 zichzelf nodig te hebben, en wel zo dat zij genoeg had aan de
10 kennis en de vriendschap van zichzelf. Zo bracht Hij deze geluk-
1 kige God voort.

2
3 [Timaeus 34b]

4
5
6 Heel deze samenstelling sneed Hij in twee over de lengte. Daarna
7 plaatste Hij de twee delen met de middengedeelten over elkaar als
8 de letter X. Hij boog hen in een kring en verbond de uiteinden te-
9 genover de kruising, en dan bracht Hij hen in de beweging die
10 steeds op gelijke wijze en op dezelfde plaats draait.

1
2 [Timaeus 36b]

3
4 Deze samenstelling is de substantie van de Wereldziel Zij is ge-
5 maakt van een synthese van de goddelijke substantie zelf en het be-
6 ginsel van de materie.

7
8 Daarnet zegde Plato dat de Wereldziel, de Enige Zoon, een geluk-
9 kige God is, bemind en gekend door zichzelf. Met andere woor-
10 den, Hij heeft in zichzelf het zalige leven van de Drie-Eenheid.
1 Maar in 36b spreekt Plato over dezelfde God als over een ver-
2 scheurde God. Wat die verscheurdheid uitmaakt is het verband
3 met tijd en ruimte, en hierin kunnen we reeds een soort Passie
4 waarnemen. Ook Johannes spreekt in de Apokalyps (13.9) over ‘

het Lam dat geslachtetofferd is sinds de samenstelling van de wereld.' De twee helften van de Wereldziel staan kruiselings over elkaar. Het is een schuin kruis, maar het is niettemin een kruis. De uiteinden van de helften zijn tegenover het kruisingspunt samengevoegd en het geheel is opgenomen in een cirkelbeweging. Deze cirkelbeweging verandert niets, vermits het geheel om de eigen as wentelt. Het is het volmaakt beeld van de eeuwige, zalige act die het leven is van de Drie-Eenheid.

De twee cirkels die Plato hier tot beeld dienen zijn die van de even-nachtslijn die de dagbeweging van de vaste sterren bepaalt, en die van de ecliptica, die de jaarbeweging van de zon bepaalt. Het kruisingspunt van de twee cirkels is dat van de nachtevening van de lente. (Het feit dat voor de Ouden het jaar in de lente begon, staat ons niet toe te veronderstellen dat het hier ging om de herfst-nachtevening.) Het punt van de lente-nachtevening bevond zich ten tijde van Plato in het sterrenbeeld van de Ram. De zon staat in het sterrenbeeld van de Ram op Pasen, en dan staat de maan in het tegenoverliggend equinoxiaal punt. Zo men Plato zou lezen in dezelfde geest waarin men het Oud-Testament leest, dan zou men wellicht in deze regels een profetie zien. Door deze wonderbare combinatie van symbolen slaagt Plato er in in de hemel zelf en in de gang van dagen en seizoenen tegelijkertijd een beeld te zien van de Drie-Eenheid en van het Kruis.

Toen de samensteller naar zijn gedachte heel de samenstelling van de Ziel tot stand gebracht had, begon Hij heel het lichamelijk universum daarin tot stand te brengen. En Hij paste het zo dat de twee middenpunten samenvielen. De Ziel spreidde Hij uit van uit het centrum naar alle zijden tot aan de grens van de hemel, en Hij omhulde er de hele sfeer mee langs de buitenkant. De ziel, op zichzelf draaiend, begon het goddelijk begin van een onuitblusbaar en wijs leven voor alle tijden. Terwijl het lichaam als zichtbaar werd geboren, is de Ziel, onzichtbaar en deelhebbend aan de harmonie

Verleden en toekomst verschenen als de vormen van de tijd die de eeuwigheid nabootst in een numerieke, draaiende beweging.

[Timaeus 38a]

Door deze wilsbeschikking en deze gedachte van God aangaande de voortbrenging van de tijd, verschenen, opdat de tijd zou tot stand komen, de zon en de maan en de vijf andere sterren, die men planeten noemt, om de getallen van de tijd te bepalen en er over te waken.

[Timaeus 38c]

Het doel daarvan was, dat zij (de zon) zich zoveel mogelijk overal zou tonen, en dat de levenden, aan wie dit toekomt, deel zouden hebben aan het getal...

[Timaeus 39b]

Door de kringbewegingen van de Geest in de hemel te beschouwen, moeten wij ons ervan bedienen voor de (ordening) van de zich in een kring bewegende overbrengingen van de gedachte, die daarmee verwant zijn, terwijl de bewegingen van de hemellichamen steeds gelijkmatig zijn. Zo moeten wij daar lessen uit trekken en deel hebben aan de wezenlijke juistheid van de evenredigheden. Door initiatie in de kringvormige bewegingen van God, die absoluut zonder dwaling zijn, moeten wij de onze, die wel dwalen, juist maken.

[Timaeus 47b]

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

1 Aldus is het Woord voor de mens een model dat moet nagevolgd
2 worden. Maar hier is niet bedoeld het Woord dat geïncarneerd is in
3 het menselijk wezen, maar het Woord als ordenend beginsel van de
4 wereld, dat geïncarneerd is in het universum. In ons moeten wij die-
5 zelfde wereldorde tot stand trachten te brengen. Daar ligt ook de
6 bron van de idee van de microkosmos en de macrokosmos waardoor
7 de middeleeuwen als geobsedeerd waren. Het vergt enig nadenken
8 om de diepe bewustwording te vatten die erdoor tot uitdrukking
9 komt. De sleutel daartoe is het symbool van de kringbewegingen.*
10 Het onverzadigbaar verlangen in ons dat ons steeds voortdrijft naar
1 een ingebeelde toekomst, omdat het gericht is op iets buiten ons, dat
2 verlangen, moeten we ombuigen naar het beginpunt ervan; we moe-
3 ten het dus met het 'nu' verbinden. De bewegingen van de hemelli-
4 chamen die ons leven verdelen in dagen, maanden, jaren, zijn hierin
5 onze modellen, juist omdat de steeds terugkerende bewegingen met
6 een zo uiterste regelmaat gebeuren, dat voor de sterren de toekomst
7 in niets verschilt van het verleden. Contempleren wij in hen die ge-
8 gelijkheid, of liever die gelijkwaardigheid van toekomst en verleden,
9 dan stoot ons bewustzijn door tot het eeuwigheidsbesef, d.w.z.: dan
20 slagen wij er bij wijze van spreken in, doorheen de wand van de tijd,
1 de nabijheid van de eeuwigheid waar te nemen. Maar niet die waar-
2 neming van de nabijheid van het eeuwige is van belang. Van belang is
3 dat wij, door niet langer meer op de toekomst gericht te leven, even-
4 eens bevrijd zijn van de parten die onze verbeelding ons hierbij
5 speelt. Want de inbeelding, die een op de toekomst gericht denken
6 noodzakelijkerwijze begeleidt, is precies de bron van dwaling en
7 leugen. Door ons te voegen naar de juiste evenredigheden (zoals we
8 die zien in de bewegingen van de sterren), waarin niets overgelaten
9 is aan het spel van willekeur of inbeelding, zullen we eindelijk de
30 kans krijgen in het bewustzijn van die evenredigheid zelf de idee van
1 Incarnatie, die zich ongetwijfeld hierin opdringt, te vatten.

---

3 * De kringbewegingen in ons die de kringbewegingen van het uitspannel tot
4 model moeten nemen.

Aan deze uiteenzetting moeten we eveneens toevoegen wat zich voordoet uit noodzakelijkheid. Want het tot stand komen van deze wereld wordt bewerkt door een combinatie die samengesteld is uit noodzakelijkheid enerzijds en geest anderzijds. Maar de geest heerst over de noodzakelijkheid door overreding. De geest overtuigt de noodzakelijkheid ertoe de meeste dingen ten beste te doen ontstaan. Het is op deze wijze, volgens deze wet, bij middel dus van een wijze overreding, aldus is het, dat van oorsprong af dit universum werd samengesteld.

[Timaeus 48a]

Deze regels herinneren aan de Chinese opvatting omtrent het niet-handelend handelen van God, die eveneens teruggevonden wordt in veel christelijke teksten. We zien hetzelfde eveneens in sommige passages van ‘Het Gastmaal’, waarin sprake is van de ‘zachtheid’ van de Liefde, die geen geweld gebruikt en aan wie men dus vrij gehoorzaamt. Lezen we in dezelfde zin eveneens de volgende verzen van Aischylos:

Zeus werpt omlaag uit hun hoop,
die hoger dan een toren is, de neergeslagen stervelingen.
Maar als wapen gebruikt Hij daartoe niet het geweld.
Wat goddelijk is, is zonder geweld.
Zetelend in de Hoge, weet zijn Wijsheid
van daaruit alle dingen te voltrekken,
van op zijn zuivere troon.

[Suppliantes (Aischylos) v.95 sq.]

God maakt geen inbreuk op de tweede oorzaken om zijn doel te bereiken. Al wat Hij zich tot doel stelde, bewerkt Hij bij middel van het onherroepelijk mechanisme van de noodzakelijkheid zonder ook maar één onderdeel van dit raderwerk uit te schakelen. Zijn

1 wijsheid blijft in den hoge (en als zij naar beneden daalt, dan is dit,
2 zoals we weten, in dezelfde oneindige, onopvallende verborgen-
3 heid). Elk fenomeen heeft twee bestaansredenen, waarvan de ene
4 haar oorzaak vindt in het mechanisme van de natuur, en de andere
5 moet gezocht worden in haar plaats in de providentiële ordening
6 van de wereld. En nooit is het toegelaten de ene oorzaak aan te
7 wenden als uitleg van iets dat behoort tot de dimensie van de ande-
8 re. Aan ons is het nu dit aspect van de orde van de wereld na te vol-
9 gen. Eens voorbij een bepaalde grens, heerst het bovennatuurlijk
10 deel van de ziel over het natuurlijk deel; niet met geweld, maar door
1 overreding; niet door de koude wil, maar door het verlangen.

2
3 *Wat nu het deel van de ziel betreft dat in ons een soevereine plaats*
4 *bekleedt, hiervan moeten we beseffen dat God het aan ieder van*
5 *ons geschonken heeft als goddelijk wezen. Van dit wezen bevestig*
6 *ik dat het troont in het hoogste van ons lichaam, en dat het, door*
7 *zijn verwantschap met de hemel, ons boven de aarde verheft, om-*
8 *dat wij niet een aardse, maar een hemelse plant zijn. Men mag dit*
9 *zonder gevaar voor dwaling zeggen. Want van uit die hoge plaats,*
10 *van waaruit sinds de oorsprong de geboorte van de ziel ontkiemde,*
1 *houdt dit allerhoogste wezen ons hoofd, dat in feite onze wortel is,*
2 *omhoog geheven, en aldus eveneens heel ons lichaam in een recht-*
3 *opstaande houding.*

4
5 [Suppliantes goa]

6
7
8 *Er is maar één manier om iemand te dienen, en dat is door hem de*
9 *voeding en de bewegingsvrijheid te schenken die hem eigen zijn.*
10 *De bewegingen die eigen zijn aan het goddelijk wezen in ons, dat*
1 *zijn de gedachten en de kringbewegingen van het universum. Ie-*
2 *dereen moet er zich op toeleggen deze te volgen, om de kringbewe-*
3 *gingen in ons hoofd, die betrekking hebben op voorbijgaande en*
4 *aan bederf onderhevige dingen, op te richten en te veredelen door*

hen te toetsen aan de harmonieën en de kringbewegingen van het universum. Zoals dit door zijn oorspronkelijke wezenheid vereist wordt, moet de mens datgene in hem dat contempleert, doen gelijken op hetgeen hij contempleert. Eenmaal die gelijkenis voltrokken, bewerkt de mens de volkomenheid van het volmaakte leven, dat door de godheden aan de mensen is opgelegd (voorgesteld) voor het huidig en het toekomstig bestaan.

[Suppliantes goc]

Terwijl Plato spreekt over de ‘kringbewegingen in het universum’, denkt hij niet alleen aan de steeds terugkerende kringloop van dagen en nachten, maanden en jaren, maar ook aan de noties die hij daarmee in verband brengt in zijn systeem van symbolen, te weten: de Zelfde en de Andere, met andere woorden, identiteit en diversiteit, absoluut en relatief, zuiver goed en goed vermengd met kwaad, geestelijk en lichamelijk, bovennatuurlijk en natuurlijk. (...) Zo moeten ook blijdschap en droefheid, vrees en verlangen, hoe hevig de kracht ervan ook moge wezen, hun plaats hebben in het kader van de wisselwerking in ons tussen het deel dat gericht is naar de wereld en het deel dat gericht is naar de andere wereld. Die verhouding moet van die aard zijn, dat zij ononderbroken en altijd, elke minuut van ons bestaan doorstraalt met het licht van de eeuwigheid, welke ook de gebeurtenissen zijn die deze minuten vullen. (...)

Bij de mens, die het geestelijk en verstandelijk deel van zichzelf door voortdurende beoefening blijft onderhouden, en dit door de orde van het heelal te contempleren en na te volgen, zal alles wat in het hoofd is, ook het goddelijk zaad, in een beweging komen die gelijkvormig is met de kringbewegingen van hemel, zon en sterren. Het goddelijk zaad is, wat Plato noemt, een goddelijk wezen dat in ons woont en dat wij moeten dienen. Maar bij de mens, die

1 de hoogste faculteiten in de ziel onaangeroerd laat, worden de
2 kringbewegingen in het hoofd verstoord en verward, en vallen zij
3 tenslotte helemaal stil. Dan daalt het goddelijk zaad langs de rug-
4 gengraat naar beneden en wordt vleselijke begeerte. Ook deze vle-
5 selijke begeerte is in de mens een onafhankelijk wezen, het is nu
6 echter een demonisch wezen dat niet naar rede luistert en dat zich
7 over alles meester wil maken met geweld. Zo althans spreekt Plato
8 erover in het laatste deel van Timaeus.

9
10 Maar in feite komt het hierop neer dat Plato, in plaats van de liefde
1 tot God te beschouwen als een gesublimeerde vorm van vleselijke
2 begeerte – zoals de mensen in onze ongelukkige tijd denken – deze
3 vleselijke begeerte zag als een verlaagde, ontaalde vorm van de lief-
4 de tot God. (...) (IP 24-35)

5
6 Om goed het belang te begrijpen dat Plato hecht aan het symbool
7 van de kringbeweging, moet men opmerken dat deze beweging de
8 volmaakte eenheid behelst van het getal en de inhoud. Het bewe-
9 gende schrijdt voort van het ene punt naar het punt dat daar onmid-
10 dellijk op volgt, zonder discontinuïteit, alsof het een voortglijden
1 is op een rechte lijn. Daarbij is het zo dat, als men de aandacht richt
2 op een bepaald punt van de cirkel, het bewegende er noodzakelij-
3 kerwijze een geheel aantal keren voorbij komt. Aldus is de kringbe-
4 weging het beeld van die eenheid van de begrenzing en het onbe-
5 grensde, waarover Plato in Filebus zegt dat het de sleutel is van alle
6 kennis en de gave van Prometheus aan de stervelingen. Het is trou-
7 wens op de meest rigoureuze wijze waar, dat deze eenheid ons den-
8 ken van de tijd bepaalt en dat de tijd de weerspiegeling is van de
9 kringbeweging der sterren. De tijd is continu, maar we tellen de
10 dagen en de jaren met gehele getallen. Om te begrijpen dat het hier
1 niet gaat om een meditatie-thema voor intellectuelen, maar om iets
2 dat absoluut essentieel is voor elke mens, volstaat het zich te herin-
3 neren dat een van de meest wrede martelingen die men een mens
4 kan doen ondergaan, erin bestaat hem op te sluiten in een ruimte

waarin geen enkele lichtstraal doordringt, of waarin integendeel alleen maar dag en nacht elektrische verlichting is, zonder dat men hem nog op de hoogte houdt van uur of dag. Mocht men er zich voldoende sterk van bewust worden, men zou een diepe vreugde ondervinden door het naakte feit alleen van de eenvoudige opeenvolging zonder meer van de dagen. Dit bewustzijn was ongetwijfeld nog zeer levendig in de tijd van de H. Benedictus. Een van de bedoelingen van het kloosterreglement is o.a. het bewust maken voor de regelmaat van de kringbewegingen van de tijd. Hier schuilt eveneens de geheime kracht van de muziek.

De Pythagoreeërs hadden het trouwens niet over de eenheid van het begrensde en het onbegrensde, maar over iets dat oneindig veel mooier en dieper was, over de eenheid namelijk van wat begrenst en van wat onbegrensd is. Datgene wat begrenst, is God. God zegt tegen de zee: 'Tot hier, en niet verder.' Wat onbegrensd is, bestaat slechts in zoverre het van buiten uit een begrenzing krijgt. Alles wat bestaat hier beneden, bestaat aldus; niet alleen de materiële realiteiten, maar eveneens alle psychologische realiteiten in ons en in anderen. Dus bestaan er hier beneden alleen maar goede en slechte dingen die eindig zijn. Het oneindig goede en het oneindig slechte, waarvan wij veronderstellen dat het bestaat in deze wereld, en dat we trouwens noodzakelijkerwijze in de toekomst plaatsen, is absoluut zuiver denkbeeldig.

Het verlangen naar het oneindig goede, dat altijd in elke mens aanwezig is, zelfs in de meest verlaagde, slaat in alle geval op een realiteit buiten onze wereld, en het ontbreken van dit goed is het enig onbegrensd kwaad. Plaatst men dit weten, deze kennis, dit besef, deze waarheid in het centraal punt van zijn ziel, en wel zo dat alle bewegingen van de ziel zich in verhouding tot dit kernweten ordenen en bewegen, dan volgen we de orde van het universum na. Want dan verkrijgt datgene wat in de ziel onbegrensd is, namelijk absoluut alles wat haar natuurlijk deel bevat, een begrenzing van

1 buiten uit door God die in het universum aanwezig is. Zij blijft
2 daarbij vol affecties die natuurlijkerwijze ongeordend zijn, zoals
3 plezier en pijn, angsten en verlangens, net zoals er in de wereld in
4 de zomer soms té warme en in de winter té koude dagen zijn. Maar
5 dat alles blijft ononderbroken verbonden met en onderworpen aan
6 een absoluut onveranderlijke orde.

7
8 De contemplatie van de kwantitatieve verhoudingen in de wiskunde
9 en de meetkunde is hierbij zeer nuttig, al was het dan maar om aan
10 te tonen dat alles wat op een of ander wijze deelheeft aan de kwanti-
1 teit, d.i. niet alleen de materie, de ruimte, maar ook alles wat zich
2 afspeelt in de tijd en alles wat vatbaar is voor graduatie, onherroep-
3 elijk onderworpen is aan de begrenzing van de keten van oorzaak en
4 gevolg, met andere woorden, aan het mechanisme van de noodza-
5 kelijkheid.

6
7 Deze contemplatie wordt dan pas echt vruchtbaar als de onver-
8 klaarbare schikkingen van deze verhoudingen en de wonderbare
9 concordanties die men hierin vindt, doen aanvoelen dat diezelfde
10 keten, die in het niveau van het denkend verstand als noodzakelijk
1 gezien wordt, in het onmiddellijk erboven staand niveau gezien
2 wordt als schoonheid en verhouding van gehoorzaamheid ten
3 overstaan van God.

4
5 Eens als men diep en helder heeft leren inzien, dat de noodzake-
6 lijkheid alleen maar één der facetten van de schoonheid is, terwijl
7 het andere facet het goede is, dan worden alle dingen die de nood-
8 zakelijkheid voelbaar maken, zoals mislukkingen, pijnen, hinder-
9 nissen, bijkomende redenen om lief te hebben.

10
1 Als een leerjongen zich kwetst bij de arbeid, wordt er in de volks-
2 mond gezegd dat het de stiel is die binnenkomt in zijn lichaam. Zo
3 kan iemand, die dit begrijpt, bij elke smart zeggen: het is de schoon-
4 heid zelf die binnenkomt in het lichaam.

De schoonheid zelf: dat is de Zoon van God. Want Hij is het beeld van de Vader, en het schone is het beeld van het goede.

De laatste woorden van het Boek Job en de eerste verzen van Prometheus in het treurspel van Aischylos wijzen op een mysterieus verband tussen de smart en de openbaring van de schoonheid in de wereld.

◇ U goddelijke lucht en snelgewiekte winden,
◇ U wateren der stromen
◇ En van de golven over 't zeediep eindeloze glimlach,
◇ U aller moeder aarde,
◇ en u alziende ronding van de zon,
◇ u roep ik aan.
◇ Ziet toe wat ik, een God, verduur van Goden.

[Prometheus geboeid (Aischylos), 35.36.37]

De kerngedachte in Timaeus is, dat de grond, de substantie zelf van dit heelal waarin wij leven, de liefde is. Het heelal werd geschapen uit liefde, en de schoonheid ervan is de weerspiegeling en het onloochenbaar duidelijk teken van die goddelijke liefde, zoals de schoonheid van een volmaakt beeld of van een volmaakte zang de weerspiegeling is van de bovennatuurlijke liefde die het hart van de werkelijk geïnspireerde kunstenaar bezielt.

Datgene waarvan een beeldhouwer alleen maar kan dromen, namelijk een beeld te kunnen maken van vlees en bloed, een beeld dat leeft, dat heeft God verwezenlijkt in werkelijkheid. God gaf het beeld dat Hij maakte een ziel, en deze ziel is aan Hem gelijkvormig. (...) (IP 37)

De tweede kerngedachte bij Timaeus is, dat deze wereld niet alleen de spiegel is van de Liefde die God zelf is, maar ook het Model dat

1 wij moeten navolgen. Want ook wij zijn eens beeld geweest van
2 God en moeten dit opnieuw worden. We kunnen dit alleen maar
3 door de navolging van het volmaakte beeld van God, de navolging
4 namelijk van Gods Enige Zoon, die de orde van de wereld denkt.

5
6 Alleen deze idee van wereldorde als object van contemplatie en
7 navolging kan ons doen inzien welke de bovenzinnelijke bestem-
8 ming van de wetenschap is. Gezien het actueel prestige van de we-
9 tenschap en de plaats die zij zelfs in het denken van de ongeletter-
10 den bekleedt, is dit laatste van kapitaal belang. Alle takken van de
1 wetenschap, vanaf de mathematica tot de sociologie, hebben tot
2 object de orde van de wereld. Daarbij ziet de wetenschap deze orde
3 alleen maar onder het oogpunt van de noodzakelijkheid, dit wil
4 zeggen, dat hierbij a priori elke bedenking omtrent betamelijkheid
5 of finaliteit uitgesloten is, met uitzondering, wel te verstaan, van
6 het a priori van wat men begrijpt onder de woorden 'universele or-
7 de'. Hoe strenger, rigoureuzer, preciezer de zuiver wetenschappe-
8 lijke demonstratie is, des te manifester treedt ook het wezenlijk
9 providentieel karakter van de wereldorde naar voren. Wat wij de
10 bedoelingen of de plannen van de Voorzienigheid noemen, zijn
1 pure inbeelding. Wat authentiek providentieel is, wat de Voorzie-
2 nigheid zelf is, is diezelfde wereldorde die het weefsel is van alle
3 gebeurtenissen, en die ons onder een van haar facetten verschijnt
4 als het onwrikbaar, onherroepelijk blind mechanisme van de
5 noodzakelijkheid. Want voor eens en altijd is de noodzakelijkheid
6 overgehaald geworden door de 'wijze overreding van de Liefde'. Die
7 'wijze overreding', dát is de Voorzienigheid. De onvoorwaardelijke
8 onderwerping van de noodzakelijkheid aan de liefhebbende Wijs-
9 heid, dát is de Schoonheid. Schoonheid sluit elke particuliere doel-
10 stelling uit. (...) Bij een volmaakt gedicht is alle commentaar uit
1 den boze. Het woord staat waar het staat, omdat het er moet staan.
2 Dat is alles. En zo is het voor alle wezens, alle dingen, alle gebeur-
3 tenissen. Zien we iemand, die ons zeer nauw aan het hart ligt, na
4 een lange afwezigheid terug, dan is elk woord dat Hij tegen ons

spreekt ons oneindig dierbaar; niet om de wijze waarop het gezegd wordt of om de betekenis ervan, maar omdat in elke syllabe ervan de hele persoon die ons dierbaar is tot uitdrukking komt. Zelfs als wij op dat ogenblik een zo zware hoofdpijn zouden hebben, dat elk geluid ons doet ineenkrimpen, dan nog zouden die woorden ons oneindig dierbaar zijn, omdat ze de aanwezigheid van de beminde bevatten. Zo hoeft iemand, die God liefheeft, zich niet een of ander goed voor te stellen, dat voortvloeit uit een of andere gebeurtenis. Elke gebeurtenis als zodanig, hoe ze zich ook voordoet, is onderdeel van Gods spreken tot ons.

Het is omdat de Voorzienigheid de wereld bestuurt, zoals de inspiratie de materie bestuurt van een kunstwerk, dat zij ook voor ons bron van inspiratie is. De idee van een tafel in het hoofd van een schrijver zal tenslotte een tafel voortbrengen, en niets meer. Maar het kunstwerk dat het gevolg is van de inspiratie van de kunstenaar, is ook de bron van inspiratie voor hen die het bewonderen. Via het kunstwerk verwekt de liefde, die in de kunstenaar is, een gelijkaardige liefde in de mens die naar het kunstwerk kijkt. Hetzelfde doet ook de absolute Liefde via het universum.

Deze transcendente opvatting van de Voorzienigheid is de kerngedachte van wat Timaeus ons wil leren. Zo huiveringwekkend diep is dit inzicht bij Plato, dat men zich afvraagt of ooit zulk denken tot stand kon komen in het hoofd van een sterveling, tenzij door een bijzondere revelatie. (IP 39.40.41)

Het Gastmaal (Plato)

De God, Eros (Wereldziel, Liefde) 'geneest' de door de erfzonde van God afgescheurde (verscheurde) mens en brengt hem terug tot het hoogste goed, de eenheid met God. Die eenheid is slechts mogelijk wanneer het 'ja-woord' van de mens onvoorwaardelijk is en vrij van alle dwang. Hoe kan van deze eenheid sprake zijn bij een wezen dat psychisch en fysisch totaal onderworpen is aan de dwang van de noodzakelijkheid? Dit is tegensprekelijk: tegelijk vrij en niet-vrij is rationeel ondenkbaar. Daarvoor is een God- middelaar nodig, een Liefde die reeds in ons is en die wij totaal en onvoorwaardelijk op het hoogste goed moeten richten.

L. Bastiaens

Het onderwerp van het 'Gastmaal' gaat over Eros of de Liefde. (...)

Eros is niets anders dan de Wereldziel. Het is de Zoon van God. (...)

Legt men het Gastmaal van Plato en Prometheus van Aischylos naast elkaar, dan blijken heel wat woorden van Plato naar het treurspel van Aischylos te verwijzen, en dit is vooral het geval in de toespraak van Agathon, de dichter. Ook de opbouw van het tafereel van het Gastmaal, waarin eigenlijk nauwelijks sprake is van voedsel, maar wel voortdurend van wijn, met de dronken Alkibiades op het einde en diens toespraak waarin hij Socrates met alle geweld

met een Sileen wil vergelijken, d.i. met een dienaar van Dionysos, dat alles wijst er duidelijk op dat Plato het hele werk in het teken van de Dionysos-eredienst wilde stellen. En Dionysos is dezelfde God als Osiris, de God van wie men de Passie vierde, de God die rechter en redder van de zielen is, de Heer van de waarheid. (...) (IP 4I.42)

Toespraak van Aristofanes.

Van al de goden is de Liefde het meest bevriend met de mensen. Zij beschermt hen en geneest de kwalen, waarvan de genezing voor de mensen het grootste geluk zou uitmaken.

[Symposium, 189d]

Deze vergelijking tussen de Liefde (Eros) en een geneesheer, een vergelijking die ook Christus gebruikt om op zijn zending te wijzen, duidt hier zowel als bij Christus op de genezing van de gevolgen van de erfzonde. De erfzonde is de 'kwaal waarvan de genezing het grootste geluk zou uitmaken'. (...)

Oorspronkelijk was de mens een volledig wezen. Hij had twee gezichten, vier benen, en was in staat tot kringvormige bewegingen. Hij maakte zich schuldig aan hoogmoed en trachtte op te klimmen tot in de hemel. (Dit doet ons denken aan het verhaal van de Toren van Babel, maar eveneens aan dat van Adam en Eva, die wilden zijn zoals God.) Zeus nam zich voor de mensen te straffen zonder hen echter volledig te vernietigen, want dan zouden de verering en de erediensten aan de goden ook ophouden. Het is dezelfde reden die, in de Eleusische hymne aan Demeter, Zeus ertoe brengt te zwichten voor Demeter, als deze dreigt de groei van het graan tegen te houden om aldus de mensen van honger te laten omkomen. Dit herinnert ons aan het verhaal van de Genesis waarin God, na het eerste offer van Noë, het voornemen maakt de mensen voortaan te sparen.

1 Uit al deze verhalen blijkt overduidelijk dat, indien de mens niette-
2 genstaande zijn middelmatigheid en zijn onstandvastigheid, toch
3 nog mag blijven voortbestaan, dit enkel en alleen is omdat God
4 door hem wenst bemind te worden. Juist het offer is het enig doel
5 van de mens. God laat de mens in het bestaan om hem de mogelijk-
6 heid te bieden er van af te zien uit liefde tot God.

7
8 Zeus doodt de mens niet, maar om hem te straffen snijdt hij hem in
9 twee. Bij de Ouden komt men vaak het gebruik tegen dat er in be-
10 staat een ring, een geldstuk of een ander voorwerp in twee stukken
1 te snijden en een van die twee stukken aan een vriend of aan een
2 gast te geven. Deze twee helften werden dan door de twee partijen
3 soms over verschillende generaties bewaard, waardoor de afstam-
4 melingen van twee vrienden elkaar zelfs eeuwen later nog konden
5 herkennen. Dit herkenningsteken noemde men een 'symbool'.
6 Etymologisch is dit de oorspronkelijke betekenis van het woord.

7
8 In die zin zal Plato dan ook zeggen dat ieder van ons niet een mens
9 is, maar het symbool van een mens, en dat elke mens zijn andere
10 helft tracht terug te vinden. Dit zoeken zelf is de Liefde. De Liefde
1 in ons is dus het aanvoelen van onze radicale ontoereikendheid die
2 het gevolg is van de zonde, en het verlangen, ontsproten aan de
3 bronnen van het zijn zelf, hersteld te worden in de oorspronkelijke
4 toestand van volkomenheid. In die zin is de Liefde dus de genees-
5 heer van onze kwaal. Wij moeten ons niet afvragen hoe die Liefde
6 in ons verkregen kan worden. Zij is reeds in ons, van geboorte tot
7 dood, als een immer knagende honger. Het enige wat we moeten
8 doen, is die liefde richten.

9
10 De vleselijke begeerte is een verlaagde vorm van deze honger naar
1 volkomenheid. (...)

2 De basisidee is in elk geval deze: onze roeping is de eenheid. Ons on-
3 geluk is de toestand van dualiteit. Dit ongeluk is te wijten aan een

oorspronkelijke zonde van hoogmoed en ongerechtigheid. (...) Het verlangen om uit de dualiteit weg te geraken is reeds een teken van liefde in ons.

De God Eros is de enige die ons van uit die dualiteit terug naar ons hoogste goed, de eenheid kan brengen.

Wat is die eenheid? Het kan in geen geval iets te maken hebben met de eenheid van twee mensen. De dualiteit die ons ongeluk uitmaakt, is de snede waardoor hij die liefheeft een ander is dan hij die bemind wordt. De materie van de handeling is iets anders dan hij die handelt. Het is de scheiding van subject en object. De eenheid is de toestand waarin subject en object éénzelfde ding zijn; de toestand namelijk van Hem die zichzelf kent en bemint. Maar God alleen is aldus, en wij kunnen alleen maar zo worden door eenwording met God, hetgeen precies bewerkt wordt door de Liefde. * (...) (IP 43-47)

De mythe van Plato toont ons aan dat de toestand van ongeschonden eenheid, die de mens door de liefde verkrijgt in de eeuwige zaligheid, nog tot een hogere orde behoort dan die, welke hij kwijtgeraakte door de zonde. Aldus wordt deze zonde een 'gelukkige zonde', zoals ook in de katholieke liturgie gezongen wordt.

Het is onmogelijk nog duidelijker dan Plato hier doet, aan te tonen dat de God, die hij de Liefde noemt, een Verlosser is. (...) (IP 47.48.49)

Het belangrijkste is, dat Eros geen onrecht ondergaat en evenmin onrecht begaat, en dit noch vanwege de goden, noch vanwege de mensen. Want als Hij lijdt, is het niet omdat Hij daartoe gedwongen wordt, want geweld heeft geen vat op Eros. Als Hij handelt,

---

* Zie: 191d, 192c, 192d, 193d

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

◇ handelt Hij niet met dwang, want ieder stemt er vrij mee in in alles
aan Eros te gehoorzamen. Het vrij, wederzijds akkoord is recht-
vaardig volgens de wetten van de koninklijke staat’.

[Symposium 196c]

Deze regels zijn wellicht de mooiste die Plato ooit geschreven heeft. Het is de ziel zelf van heel het Grieks denken, de meest lichtende, pure kern ervan. De kennis van het ‘Geweld’, d.i. van de dwangmatige noodzakelijkheid, als het hoogste en meest soevereine in de natuur, ook in het natuurlijk deel van de menselijke ziel met alle gedachten en gevoelens, en tegelijk als het meest verachtelijke, dát is de eigen grootheid van de Grieken. (...) (IP 52.53)

Dit dubbel inzicht is wellicht de puurste bron van Godsliefde. Want weten, niet abstract, maar met heel zijn ziel, dat alles in de natuur, ook in de psychologische natuur, onderworpen is aan de blinde, mechanische dwang die als een onherroepelijke, wetmatige zwaartekracht naar beneden drukt, dit weten plakt als het ware de ziel tegen het gebed, zoals een gevangene, zolang hij kan, tegen het raam van zijn cel geplakt blijft, en zoals een vlieg tegen de ruit blijft opkruipen die haar belet naar het licht te vliegen. Er is in het Evangelie een onderling verband tussen de woorden van de duivel ‘Deze macht werd mij overgelaten’ enerzijds, en de woorden van Christus ‘Onze Vader die in de hemelen zijt’ anderzijds. (...) (IP 53.54)

De grootste Grieken, en hier denken we in de eerste plaats aan de dichter van de Ilias, wisten dat beide, zowel zij die geweld gebruiken als zij die geweld ondergaan, evenzeer en in even grote mate aan de verlagende druk van het blinde mechanisme onderworpen zijn. (...) In beide gevallen wordt men erdoor herleid tot een ‘ding’. De naam ‘goed’ mag alleen gegeven worden aan wat ontsnapt aan dit contact, en ook, gedeeltelijk althans, aan de mensen

die er uit liefde een deel van hun ziel in overgedragen en verborgen hebben.

Alleen wie zo over geweld denkt, is ertoe in staat een gelijkmatig medelijden op te brengen voor alle wezens die helemaal aan de dwang ervan onderworpen zijn, en aldus de volmaakte rechtvaardigheid van de Vader in de hemel na te volgen, die zijn zon laat schijnen en het regenen laat over goeden en bozen.

In onze passage (*Gastmaal*) legt Plato er duidelijk de nadruk op dat alleen rechtvaardig is, wat helemaal bevrijd is van alle contact met geweld. Welnu, er is slechts één vermogen van de ziel dat onbereikbaar is voor het geweld, dat dus geen geweld kan aanwenden en evenmin geweld kan ondergaan, en dat is het vermogen tot instemming met het goede, het vermogen namelijk van de bovennatuurlijke liefde. (...) Het is het enig beginsel van rechtvaardigheid in de menselijke ziel. (...) (IP 54.55)

De Liefde, die God zelf is, handelt nochtans, vermits zij God is, doch zij handelt alleen maar in zoverre zij instemming ontmoet. Zo werkt de Liefde in op de mensenziel. Zo werkt zij ook in op de materie, vermits in *Timaeus* gezegd wordt: *‘De noodzakelijkheid werd overgehaald door een wijze overreding’*.

Wat ons, mensen, op het eerste gezicht wonderlijk overkomt, is dat de koning van de Goden, de opperste God, niet alleen handelt, maar dat Hij eveneens ondergaat. *‘Paskhein’* wil tegelijk zeggen *‘veranderd worden, lijden, verdragen’*. Vandaar het woord *‘pathèma’*, het woord waarmee de Grieken de *‘Passie’* aanduiden. De Liefde ondergaat een wijziging; zij ondergaat, zij lijdt, maar niet door geweld, dus alleen maar door instemming. (...)

En hier moeten we weer aan Prometheus denken. Het woord *‘hekoon’*, dat op instemming wijst, en waardoor Plato die volmaakte

1 rechtvaardigheid, die het monopolie is van de Liefde, wil uitdruk-
2 ken, komt meerdere malen met duidelijke nadruk voor in de trage-
3 die van Aischylos, en in sommige gevallen is het vervangen door
4 synoniemen. (...) (IP 55)

5
6 Deze volmaakt rechtvaardige Liefde, die enkel handelt en onder-
7 gaat door vrije, wederzijdse instemming, doet eveneens denken
8 aan de ‘Volmaakte Rechtvaardige’ uit de ‘Staat’, die in alle opzich-
9 ten hetzelfde is als de Rechtvaardigheid zelf die aan de andere kant
10 van de hemel woont, de Rechtvaardige die normaliter moet geke-
1 tend, geseseld en gekruisigd worden. (...)

2
3 En aan wie tenslotte die Liefde, die God is en die lijdt, maar niet on-
4 der dwang, doet denken, is Christus.

5
6 Merken we hier op dat, als men de Volmaakt Rechtvaardige, die
7 een mens is en die de kruisdood ondergaat, en Prometheus, die een
8 onsterfelijke God is en die volgens Hesiodos traditioneel be-
9 schouwd werd als de eeuwig geketende, naast elkaar plaatst, men
10 dan de analogie verkrijgt van de tweevoudige opvatting omtrent
1 het offer van Christus, offer dat eenmaal volbracht werd, maar dat
2 door de Heilige Mis altijddurend hernieuwd wordt tot aan het ein-
3 de der tijden.

4
5 Gaat men de Volmaakt Rechtvaardige, Prometheus, Dionysos, de
6 Wereldziel, met Eros vergelijken, dan wordt het vroeg of laat dui-
7 delijk dat al deze namen op één en dezelfde Persoon duiden, op de
8 Enige Zoon van God. Hiertoe behoren eveneens Apollo, Artemis,
9 de Hemelse Afrodite e.a.

10
1 Al deze concordanties – tenzij men het historisch karakter van de
2 Evangelies ontkent, wat m.i. onmogelijk is zonder de waarheid ge-
3 weld aan te doen – tasten het geloof niet aan, maar zijn er integen-
4 deel een onthutsende bevestiging van. Zij zijn zelfs noodzakelijk.

Overal stelt men vast – de levens van de heiligen tonen het trouwens duidelijk – dat God zich op een zulkdanige wijze aan ons heeft willen binden, dat zijn goedheid zelf, om tot haar recht te komen, ons gebed nodig heeft.

Hij kan oneindig meer geven dan wij kunnen vragen, want op het ogenblik dat men vraagt, kent men niet ten volle het goede dat begrepen is in hetgeen men vraagt. (...) Hoe zou God zijn enige Zoon aan de wereld geschonken hebben, zo de wereld er niet om gevraagd had? Deze dialoog maakt de geschiedenis oneindig veel mooier. Kon men dit duidelijk aantonen, men zou bij de denkers van vandaag die flits van herkenning teweegbrengen, waardoor zij aan het christelijk geloof een nieuwe aandacht zouden schenken.

Zo men hen zou kunnen zeggen: ‘Wat die zo wonderbare beschaving van de oudheid voortbracht, die kunst waarnaar wij van uit onze toestand van verval zozeer opkijken, die wetenschap die zij helemaal creëerde en die wij van haar gekregen hebben, die opvatting over de Staat die toch de basis vormt van al onze opinies hieromtrent, en heel de rest, wat dat alles voortgebracht heeft, is die onlesbare dorst die eeuwen en eeuwen lang deed hunkeren naar de Bron, die ene Bron die tenslotte ontsprong, en die gij zelfs geen blik waardig gunt...’

Zo de goddelijke Liefde het volmaakt Model is van de gerechtigheid, en dit omdat zij op geen enkele wijze door enige dwang kan beïnvloed worden, kunnen ook de mensen alleen dan maar rechtvaardig zijn, als ze door geen enkele dwang benaderd worden. Alleen door de Liefde is dit mogelijk. Uit Liefde moet de mens de Liefde navolgen die nooit door iets lijdt, tenzij zij met dit lijden instemt. Dit kan. Daarvoor is het voldoende dat hij elk ogenblik, uit liefde voor de door God geschapen wereldorde, volkomen instemt met alle verwondingen die de gebeurtenissen hem kunnen toebrengen.

1 Dit onvoorwaardelijk 'ja', dat uitgesproken wordt in de diepste
2 kern van de ziel, waar enkel stilte is, is geheel onttrokken aan elk
3 mogelijk contact met de dwang. Heel de rest van de ziel is daaren-
4 tegen wel aan dit mogelijk contact blootgesteld.

5
6 Het is de *amor fati*. Het is de deugd van gehoorzaamheid, de chris-
7 telijke deugd bij uitstek.

8
9 Maar dit 'ja' is slechts reëel als het onvoorwaardelijk is. Het minste
10 geestelijk voorbehoud, ook als het bijna onbewust is, maakt dat er
1 van instemming geen sprake meer is. Is het onvoorwaardelijk, dan
2 wordt het deel van de ziel dat dit 'ja' uitspreekt, werkelijk opgehe-
3 ven tot in de hemel, tot in de schoot van de Vader. Het zijn de vleu-
4 gels van de ziel. (...) (IP 56.57.58)

De Grot (Plato)

In de mythe van de ‘Grot’ beschrijft Plato wat de ziel, die wakker wordt (beking) uit de duivelse hypnose die haar geketend hield, te wachten staat: de nachtmerrie van de werkelijkheid, de ‘donkere nacht’ van Johannes van het Kruis. Vergelijk het met wat Sneeuwwitje overkomt in het bos.

L. Bastiaens

Het is evident dat Plato de werkelijke wijsheid beschouwt als iets dat bovennatuurlijk is. Men kan onmogelijk duidelijker dan hij het doet de tegenstelling tot uitdrukking brengen tussen de twee mogelijke opvattingen van de wijsheid. Zij die de wijsheid beschouwen als een mogelijke verwerving van de menselijke natuur, denken, als iemand wijs wordt, aan een menselijke werking die iets in hem bewerkte dat er vroeger niet was. Plato denkt dat wie tot de ware wijsheid gekomen is, niets méér in zich heeft dan voorheen, omdat de wijsheid niet in hem is, maar eeuwig opnieuw tot hem komt van elders, ’t is te zeggen, van God. De mens heeft niets anders te doen dan zich te richten op de bron van de wijsheid, met andere woorden, dan zich te bekeren.

Wat de mens kan doen voor de andere mens is niet iets nieuws aan hem toevoegen, maar hem richten op het licht dat van elders komt, van uit den hoge.

1 Dit licht van de waarheid, dat is dus de inspiratie.

2
3 Het verstand zetelt in de gehele mens. Het gebruik van het verstand
4 heeft als voorwaarde de bovennatuurlijke liefde (dus helemaal niet
5 een intellectualistische doctrine, integendeel).

6
7 Maar terwijl wij de blik van onze ogen van richting kunnen doen
8 veranderen terwijl heel het lichaam, of toch bijna heel het lichaam,
9 daarbij onbeweeglijk blijft, gaat het zo niet met de ziel. De ziel kan
10 niet een andere richting aan haar blik geven zonder zich zelf daar-
1 bij helemaal op dit punt te richten.

2
3 Om zich te kunnen richten op God moet de ziel zich dus helemaal
4 afwenden van de dingen die ontstaan en vergaan, die veranderen,
5 dingen van de tijd (exacte equivalentie). Helemaal; dus ook het
6 voelend, vleeselijk deel van de ziel dat geworteld is in de zintuiglijk
7 waarneembare dingen waaruit het leven put. Het moet ontworteld
8 worden. Het is een sterven. De bekering is deze dood.

9
10 Het verlies van een ding of van een wezen waaraan wij ons vasthou-
1 den wordt onmiddellijk ervaren door een vermindering die overeen-
2 komt met een verlies aan energie. *Welnu, we moeten alle levensenergie, die*
3 *ons gegeven wordt door de totaliteit van de dingen en door de wezens waaraan*
4 *wij ons vasthouden, afgeven.* Het is dus wel degelijk een sterven.

5
6 De totale onthechting is alzo een onontbeerlijke voorwaarde voor
7 de liefde van God, en als de ziel de totale onthechting uit deze we-
8 reld volbracht heeft om zich helemaal te richten op God, dan wordt
9 zij verlicht door de waarheid die in haar neerdaalt van uit God.

10
1 Het is de betekenis zelf van de christelijke mystiek.

2
3 Merken we op dat Plato zegt *geheel de ziel*. Cf. Johannes van het
4 Kruis. De geringste gehechtheid belet de omvorming van de ziel.

Zoals een enkele warmtegraad minder dan wat nodig is belet dat het hout ontvlamt; zoals een uiterst gespannen draad, zolang hij niet doorgesneden is, de vogel belet omhoog te vliegen. Dat is wat Plato tot uitdrukking brengt met dat ene woordje geheel de ziel.

Hoe geschiedt nu de operatie van die bekering? Wat is de mens voordat hij tot bekering gekomen is? Beeld van de grot. Verschrikkelijk beeld van menselijke ellende. Dát is onze situatie (niet, dat was...).

◇ Stel u voor dat de mensen als verblijf een ondergrondse grot hebben, die een opening heeft naar het licht toe over geheel de breedte. Zij zijn in die grot van kindsbeen af, de benen en de hals in ijzers geslagen. Zo moeten zij onbeweeglijk blijven (...) zonder het hoofd te kunnen draaien door die ijzers. Het licht komt van een brandend vuur boven achter hen. Tussen het vuur en de geketende wezens is er op een hoger gelegen niveau een weg met een scheidingswand, zoals artiesten die kunsten tonen tussen hen en het publiek plaatsen van waar zij dan hun curiositeiten laten zien. Zie nu dat mensen voorbijgaan langs die scheidingswand. Deze mensen dragen alle soorten figuren, mensen- en dierenfiguren in hout en steen en alle soorten geknutselde voorwerpen, en zij heffen deze omhoog tot boven de scheidingswand. Zoals men gewoonlijk doet, zeggen die dragers soms iets, terwijl ze op andere ogenblikken zwijgen. Dat is een vreemde vergelijking, zegt Glaukos, en die gekluisterde wezens zijn vreemd.

Zij zijn gelijk wij, zegt Socrates. En kunnen die wezens volgens u iets van hen zelf of van de wezens naast hen zien, tenzij alleen maar de schaduwen door het vuur geworpen op de wand van de grot tegenover hen?

Hoe zouden ze iets anders kunnen zien, zegt Glaukos, vermits zij door hun ketens hun hoofd niet kunnen bewegen?

1 En evenzo voor de voorwerpen die heen en weer gedragen worden.
2 En zo zij konden spreken, dan zouden zij noodzakelijkerwijze gelo-
3 ven dat zij, als zij namen zouden geven aan die dingen, zij dingen
4 zouden benoemen die reëel aanwezig zouden zijn. En zo er een echo
5 zou zijn achteraan in de grot, dan zouden zij, als iemand van hen
6 die achter de scheidingswand voorbij zou gaan, zou spreken, den-
7 ken dat het de voorbijgaande schaduw is die spreekt. In het alge-
8 meen zouden zulke wezens geloven dat er niets reëel is buiten de
9 schaduwen van de ineengknutselde objecten.

10
1 Onderzoek nu wat voor hen de bevrijding en de genezing zou zijn
2 van hun ketens en van hun waanzin, zo zij zich van nature in die
3 staat zouden bevinden. Zo men een van hen van zijn ketens zou
4 bevrijden, als men hem plotseling zou verplichten recht te staan,
5 het hoofd om te wenden, te gaan, te kijken in de richting van het
6 licht, dan zou elk van die handelingen pijnlijk zijn en door de ver-
7 blinding van het licht zou hij de dingen, waarvan hij voorheen al-
8 leen de schaduwen zag, niet kunnen zien...

9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

Wat zou hij dan zeggen, zo iemand hem zou komen zeggen dat hij voordien alleen maar onnozelheden zag, dat hij nu dichterbij de werkelijkheid is, meer op de realiteit gericht, dat hij nu in een betere richting kijkt? Moest men hem elk van de objecten die voorbijgaan tonen en hem vragen wat het is, en moest men hem dwingen te antwoorden, dan zou hij niet weten wat zeggen en hij zou denken dat wat hij eerder zag meer waar was dan wat men hem nu toont. En zo men hem dwingen zou zich te draaien naar het licht zelf, dan zou hij pijn krijgen in zijn ogen en vluchten, en zich richten naar de dingen die hij zien kan, en hij zou denken dat deze dingen werkelijk klaarder zijn dan wat men hem nu toont. En zo men hem met geweld zou verwijderen, ver van daar, doorheen alle ongemakken van de bestijging tot op de top van de helling, zonder hem los te laten, tot dat hij gekomen zou zijn in het zonlicht zelf, dat zou voor hem een marteling zijn; hij zou zich verzetten tegen

hen die hem meetrekken, en eens in het zonlicht aangekomen zouden zijn ogen geheel verblind zijn en zou hij geen enkel van de dingen, waarvan men hem zegt dat ze waar zijn, kunnen zien. Hij zou wat gewoonte nodig hebben alvorens zijn ogen te kunnen opslaan. Vooralsnog zou hij gemakkelijker naar de schaduwen kunnen kijken en daarna pas naar de beelden van de mensen en van de andere wezens in het water en pas daarna naar deze wezens zelf. Ook zou hij minder moeite hebben de dingen van de hemel te beschouwen en de hemel zelf als hij gedurende de nacht zou kijken naar het licht van de maan en de sterren dan (wanneer hij zou kijken) naar de zon en haar licht in volle dag. Maar tenslotte, denk ik, zou hij recht in het zonlicht kunnen schouwen en de zon zelf beschouwen, en niet langer enkel haar beeltenis in het water of elders in, maar de zon zelf, in haar zelf, in haar eigen plaats, zo als zij is. (Staat van volmaaktheid Cf. H. Johannes: Καθ' ἑσῆς στίχων) Vervolgens zou hij zich er rekenschap van geven dat het de zon zelf is die de seizoenen en de jaren voortbrengt, die heerst over alles wat zich in deze zichtbare wereld bevindt en die op een zekere wijze de oorzaak is van alles wat hij ziet.

[De Staat, VII, 514a-516c]

Naar het weinige dat we weten van de mysterievieringen, is het zeer waarschijnlijk dat dit beeld getrokken is uit hun tradities en dat misschien zelfs het geketend verblijf in een ondergrondse ruimte het voorwerp van een ritus uitmaakte.

Het beeld van de menselijke ellende kan onmogelijk scherper gesteld worden.

Wij worden gestraft geboren. Pythagorische idee. Er wordt geen melding gemaakt van een oorspronkelijke fout, maar een dusdani-

1 ge fout wordt verondersteld, zozeer is de beschrijving penaal ge-
2 kleurd; het is de kleur van de gevangenis.

3
4 Wij worden geboren en leven in de *leugen*. Alleen leugens worden
5 ons meegedeeld. Zelfs ons eigen zelf; wij menen ons eigen zelf te
6 zien en we zien alleen maar de schaduw van onszelf. Ken uzelf: on-
7 mogelijk toe te passen voorschrift in de grot. Wij zien alleen de
8 schaduw van wat ineengestoken is. Deze wereld waarin we ons be-
9 vinden en waarvan wij alleen de schaduwen (schijn) zien, is iets
10 kunstmatigs, een spel, een simulacrum. Tegenstelling die we nooit
1 genoeg voor ogen kunnen houden. Het zijn dat werkelijk zijn is, de
2 begrijpbare wereld, is *voortgebracht* door het hoogste goed. Het
3 komt er uit voort. De materiële wereld is ineengestoken.

4
5 Het is onmogelijk groter afstand te stellen tussen ons universum
6 en God.

7
8 (Deze materiële wereld tussen haakjes, is in de begrijpbare wereld,
9 die eindeloos groter is. Men kan niet verder verwijderd zijn dan Pla-
10 to is van het pantheïsme, van een God die in de wereld geplaatst is.)

1
2 Wij worden geboren en leven in de passiviteit. Wij bewegen niet.
3 De afbeeldingen gaan voor onze ogen voorbij en wij leven hen. Wij
4 kiezen niets. Wat wij beleven, elk ogenblik, is wat ons gegeven
5 wordt door hem die de marionetten toont. (Men zegt ons niets over
6 hem...Prins van deze wereld?) Wij hebben absoluut geen vrijheid.
7 Men is vrij na de bekering (tijdens de bekering reeds), niet ervoor.
8 (...)

9
10 De sprekende films gelijken op die grot. Het bewijst hoezeer wij
1 onze degradatie liefhebben.

2
3 We worden geboren en leven in het *onbewuste*. Wij kennen onze el-
4 lende niet. Wij beseffen niet dat wij gestraft zijn, dat wij in de leu-

gen zijn, dat wij passief zijn, en uiteraard niet dat we niet bewust zijn. Precies wat zich zou voordoen, moest het verhaal letterlijk waar zijn. Gevangenen van dat soort zouden zich met heel hun ziel aan hun gevangen zijn hechten. Dat is steeds het gevolg van de degradatie van het ongeluk: de ziel hecht zich er zo sterk aan vast dat ze zich er onmogelijk kan van losmaken (surrogaat van resignatie). En dat is het gevolg van dat algemeen ongeluk, eigen aan iedereen, menselijk wezen te zijn.

Passeren er schrikwekkende vormen op de wand, dan lijden de gekluisterden daar onder. Maar het wezen zelf van hun ongeluk, dat hun volkomen afhankelijkheid is van de schaduwen die voorbijgaan, en de dwaling die hen doet menen dat deze schaduwen reëel zijn, daarvan hebben ze niet het minste besef.

Daaruit volgt dat de bekering alles behalve een kleinigheid is. Het vrij komen van de ketens betekent nog helemaal niets.

Men mag zeggen dat de ketens afvallen vanaf het moment dat de mens door inspiratie, of vaker nog door het onderricht van iemand anders, mondeling of geschreven (vaak is het een boek) het besef verkrijgt dat deze wereld niet alles is, dat er beter is dan dat, en dat we moeten zoeken.

Maar zodra we beginnen te bewegen, worden we weerhouden door de inertie en de gewrichtsverstijving, en de kleinste beweging brokkent ons een ondraaglijke pijn. De vergelijking is hier van een wonderbare precisie.

Er is echter een middel om de dingen zeer gemakkelijk te maken. Als de persoon, die bewerkte dat de ketens afvielen, verteld heeft over de wonderen van de andere wereld, de planten, de bomen, de hemel, de zon, hoeft men verder alleen maar onbeweeglijk te blijven, de ogen te sluiten, en zichzelf voor te houden dat men naar

1 buiten stijgt, dat men uit de grot klautert en alle dingen ziet. Om de
2 inbeelding nog kleurrijker te maken kan men zich daarbij ook nog
3 inbeelden dat men sommige van de aan die reis verbonden smar-
4 ten ook nog ervaart.

5
6 Dit procedé bezorgt ons dan een zeer aangenaam leven met grote
7 voldoeningen van eigenliefde, en dit alles zonder dat het ons iets
8 kost.

9
10 Telkens wanneer men denkt dat er van bekering sprake is, en dit
1 zonder een minimum aan geweld en pijn, mag men er zeker van
2 zijn dat er nog steeds geen bekering is. De ketens zijn weliswaar
3 afgevallen, maar de gevangene heeft nog geen andere dan inge-
4 beelde pogingen gedaan om zich te bewegen. Maar waar is het cri-
5 terium? Het gevoel van een inspanning te leveren en pijn te ervaren
6 is er geen. Er zijn pijnen en inspanningen die pure inbeelding zijn.
7 Het inwendig gevoelen..., niets is bedrieglijker. Er moet een ande-
8 re maatstaf bestaan.

9
20 Het beeld dat Plato geeft, toont aan dat de bekering een geweldda-
1 dige en pijnlijke operatie is, alsof iets van ons afgescheurd wordt,
2 en zij bevat een onherleidbare hoeveelheid geweld en pijn waar
3 men onmogelijk iets kan laten van wegvallen. Is men niet bereid de
4 volle prijs te betalen, dan bereikt men het doel niet, zelfs indien
5 men slechts zeer weinig laat vallen. In alles wat reëel is, is er iets
6 onherleidbaars.

7
8 De vergelijking van Plato geeft etappen aan in deze operatie.

9
30 De gevangene die van zijn ketens bevrijd is beweegt zich doorheen
1 de grot. Hij ziet niets. Hij is trouwens werkelijk in de duisternis. En
2 het zou hem tot niets dienen te blijven stilstaan en te kijken naar de
3 dingen rondom hem. Hij moet vooruitgaan, al kost hem dit dui-
4 zend pijnen en al weet hij niet waar hij gaat. De wil alleen is hier in

het spel. Het verstand speelt geen enkele rol. Bij elke stap moet er een nieuwe inspanning aan de dag gelegd worden, en zo men ophoudt met zich in te spannen alvorens buiten geraakt te zijn, ook al hoefde men nog maar één enkele stap te zetten, dan zou men nooit buiten geraken. De laatste passen zijn de hardste.

Dit is het aandeel van de wil in de verlossing. Inspanning in het ijle. Wilsinspanning die ellendig en blind is, omdat zonder licht.

(Wel opmerken dat men, zolang men in de grot is, en zelfs als men al een groot deel van de weg afgelegd heeft naar de uitgang toe, zelfs wanneer men slechts één stap meer hoeft te zetten om buiten te zijn, geen enkel idee heeft van God.)

Eenmaal buiten, lijdt men nog erger door de verblinding, maar dan is men in veiligheid. (Tenminste als men niet de dwaasheid begaat in de grot terug te keren, wat betekent dat alles van vooraf opnieuw moet gebeuren.) Er moeten geen wilsinspanningen meer gedaan worden. Men moet alleen nog standhouden in een toestand van wachten en kijken voor zo ver de schittering van het licht dit toelaat. Als men aldus wacht en kijkt, zal de tijd zelf een bekwaamheid creëren tot het ontvangen van het licht, bekwaamheid die steeds groter en groter wordt.

Er zijn twee perioden van ontreddering waarin men helemaal niet meer weet waar men is, en waarin men zich verloren waant. De ene is de grot, als men, eens van de ketens verlost, zich omgedraaid heeft en begint te gaan. De andere, veel pijnlijker nog, bij het buitenkomen van de grot, als men de slag krijgt van het licht.

Deze twee perioden komen exact overeen met de *donkere nachten* die Johannes van het kruis onderscheidt, de donkere nacht van het gevoelen en de donkere nacht van de geest.

1 (Het is zeer moeilijk niet te denken dat deze zo precieze vergelij-
2 king een mystieke ondervinding samenvat die gedurende vele ge-
3 neraties werd opgebouwd.)
4

5 Het eindogenblik, dit waarop het verlorene de zon zelf aan-
6 schouwt, het goede zelf, 't is te zeggen God zelf zoals hij is, komt
7 overeen met wat Johannes van het Kruis het mystiek huwelijk
8 noemt.

9
10 Maar bij Plato is dit niet het einde. Bij hem volgt er nog een etappe.
1 (Ook Johannes van het Kruis, trouwens, vermeldt die.)
2

3 [Uit Plato:] Onze zaak, die van de stichters van de Staat, is de
4 beste naturen ertoe te forceren tot het uiterste weten te geraken, 't
5 is te zeggen, tot het aanschouwen van het goede, en tot de bestij-
6 ging van deze hoogte. En eens dat zij opgestegen zijn, dan moeten
7 we hen niet de vrijheid laten die hen nu gelaten wordt, te weten de
8 vrijheid daar boven te blijven zonder terug te willen keren tussen
9 de gevangenen en er deel te hebben aan de pijnen en het eerbe-
10 toon, afgezien van het feit of dit laatste veel of weinig waarde
1 heeft. (...)
2

3 De wet interesseert zich niet aan het per uitzondering wel lukken
4 van een bepaalde categorie van burgers, maar in het bewerken bij
5 middel van overreding en dwang van een harmonie tussen alle
6 burgers naargelang de bekwaamheid van ieder om het algemeen
7 welzijn te dienen. De wet heeft zulkdanige mensen voortgebracht
8 in de Staat, niet om iedereen te laten gaan en staan waar hij wil,
9 maar om zich van hen te bedienen met het oog op de banden die de
10 gemeenschap bijeenhouden. We begaan geen onrecht tegenover
1 hen die filosoof geworden zijn in onze Staat. Wij zullen tegen hen
2 woorden van waarheid spreken. 'Wij hebben u voortgebracht op-
3 dat ge voor uzelf en voor de medeburgers als de meesters en de ko-
4 ningen in de bijenkorf zoudt wezen. We hebben u beter en vol-

maakter dan de anderen opgeleid, wij hebben u geschikt gemaakt voor de ene en voor de andere modus van leven. Dus moet ge weer afdalen, ieder van u op zijn beurt, in de gemeenschap, en u er aan gewennen in de duisternis te kijken. Want eens dat ge er aan gewoon geworden zijt, zult ge duizend maal beter zien dan zij die beneden zijn. Ge zult elk van de schijnbeelden kennen, ge zult weten van wat ze het schijnbeeld zijn en wat ze zijn, en dit allemaal omdat ge de waarheid gezien hebt aangaande de schone, rechtvaardige en goede dingen. En aldus zullen wij en gij samen deze Stad bewonen in een toestand van waken en niet in een droom, zoals dit momenteel het geval is. Want de meeste Staten (i.e. zielen) zijn bewoond door mensen die vechten tegen schaduwen en die zich bezig houden met partijstrijd om aan de macht te komen, alsof het om een verheven goed ging. Maar de waarheid is als volgt: de Staat waar zij die moeten bevelen het minst er op uit zijn te bevelen is de beste en de meest vredige, en het omgekeerde is het geval waar de omgekeerde toestand heerst. (Niet handelende handeling) Indien we aldus willen spreken tot hen die we opleidden, zullen zij dan gehoorzamen of niet gehoorzamen? Zij zullen in elk geval gehoorzamen, want wij leggen rechtvaardige verplichtingen op aan mensen die rechtvaardig zijn.'

[De Staat, VII, 519c-520e]

We moeten er aan denken dat deze Staat een fictie is, zuiver symbool die de ziel voorstelt. Plato zegt het: 'Het is in de hemel wellicht dat er een model bestaat van deze Staat voor ieder die het wil zien, en die deze ziende de Staat wil stichten van zijn eigen zelf.' (De Staat, IX, 592b)

De verschillende categorieën van mensen stellen de verschillende delen van de ziel voor. De filosofen die uit de grot geraken is het bovennatuurlijk deel van de ziel. Geheel de ziel moet zich losmaken van de wereld hier beneden, maar het is alleen het bovennatuurlijk deel dat in contact treedt met de andere wereld. Als het bo-

1 vennatuurlijk deel van de ziel God van aangezicht tot aangezicht
2 gezien heeft, moet het zich tot de ziel richten om haar te leiden,
3 opdat geheel de ziel in een toestand van waken zou zijn in plaats
4 van in een toestand van droom, zoals dit het geval is bij al degenen
5 bij wie de verlossing zich nog steeds niet voltrokken heeft. Het na-
6 tuurlijk deel van de ziel, dat losgekomen is van deze wereld hier be-
7 nedend, en nog niet in staat is de andere wereld te bereiken, bevindt
8 zich in een toestand van leegte gedurende de werking van de bevrij-
9 ding. Zij moet het contact met de wereld hier beneden, die haar we-
10 reld is, handhaven, maar het moet dan wel een wettig contact zijn,
1 geen contact dat gehechtheid is.

2
3 Samengevat: na de ziel aan het lichaam ontrukkt te hebben, na door
4 de dood te zijn gegaan om tot God op te stijgen, moet de heilige
5 zich in zekere zin incarneren in zijn eigen lichaam, om over deze
6 wereld, over dit aardse leven de weerspiegeling te verspreiden van
7 het bovennatuurlijk licht, om van dit aardse leven en van deze we-
8 reld realiteit te maken. Tot dan toe immers is het aardse leven enkel
9 droom. Op deze wijze is het aan de mens de schepping te voleindi-
20 gen. De volmaakte navolger van God desincarneert zich eerst, om
1 vervolgens te incarneren.

2
3 Waarin bestaat nu voor wie uit de grot ontsnapte de contemplatie
4 die de ziel gewoon maakt aan het licht? Het is evident dat hier veel
5 wegen mogelijk zijn. Plato vermeldt er een in *De Staat*.

6
7 Het is de weg van het verstand.

8
9 Voor de overgang van de duisternissen naar de contemplatie van de
10 zon zijn er middelaars nodig, $\hat{E}_{\dots}$. De verschillende routes on-
1 onderscheiden zich door de middelaar die men kiest. In de route be-
2 schreven in *De Staat*, is de middelaar de ‘verhouding’, de relatie.

3
4 De rol van de middelaar is enerzijds halverwege gelegen te zijn tus-

sen de onwetendheid en de volle wijsheid, tussen het worden in de tijd en de volheid van het zijn. ('Tussen' op de wijze van een middel-evenredige, want het gaat over de assimilatie van de ziel met God.) Daarenboven moet de middelaar *de ziel naar het zijn trekken, dat hij het denken noemt.*

In de verstandsweg is wat het denken oproept datgene wat uitloopt op contradictie. Anders gezegd, het is de verhouding. Want overal waar er een schijn van contradictie is, is er correlatie van tegenovergestelden, 't is te zeggen van verhouding. Telkens wanneer het verstand voor een contradictie komt te staan, is het verplicht een verhouding te denken die de contradictie omvormt tot correlatie, en daardoor wordt de ziel naar omhoog getrokken. (SG 87-96)

De Verlossende Liefde (Plato)

Nogmaals, zoekend in de dialogen *Phaedrus*, het *Gastmaal* en de *Staat*, zal Simone Weil nog duidelijker aantonen dat voor Plato de woorden (volmaakte) *Schoonheid*, *Goedheid*, *Liefde*, *Waarheid* synoniem zijn en begrepen moeten worden als attributen van wat hij zich voorstelt als God, als God zelf dus. Daardoor ziet zij de *Ideeënleer* en de *Platonische Liefde* anders dan ons meestal geleerd werd in de handboeken van wijsbegeerte. De ziel wordt hier voorgesteld als een *gevleugeld span*. Met *vleugels* wordt de genade bedoeld waardoor de ziel opstijgt. Met *de twee paarden* wijst Plato op de deugdelijkheid of ondeugdelijkheid van de ziel waardoor het opstijgen lukt of mislukt. Het komt hierop neer dat aangesproken worden door *Schoonheid*, *Goedheid*, d.i. door de Verlossende God, niet zozeer te maken heeft met weten, met verstand, doch eerder met Liefde, ja met 'verliefdheid'. De ziel, die haar Prins vergeten is, 'herinnert' zich Hem, zij 'herkent' Hem en 'trouwt' met Hem, wordt opnieuw eeuwig één met Hem. De 'zoen' is een poging tot 'opeten', tot 'één worden'. De aardse verliefdheid en het huwelijk zijn beeld van de eenheid met God.

L. Bastiaens

We moeten nog even stilstaan bij de notie van schoonheid en van liefde, de andere weg van het heil die Plato aanduidt, de niet verstandelijke weg, de weg van de liefde. (*Phaedrus*, *Symposium*) Het is de verlossende liefde. Plato beschrijft in de *Staat* het tegenoverge-

stelde ervan, de vernietigende liefde, de infernale liefde, die hij tirannieke liefde noemt.

De *Phaedrus* toont een weg naar het heil die in geen enkele graad verstandelijk is, die niets bevat dat op een studie lijkt, op wetenschap, op wijsbegeerte, het heil door het gevoelen alleen, een gevoelen dat in het begin geheel menselijk is, de liefde die er in bestaat verliefd te worden. Doctrine van de Platonische liefde, die zo weelderig uitvloeide over zovele landen. Europa. Arabieren.

◇ 'De ziel is in haar geheel onsterfelijk.' (Bewijs: zij is beginsel van beweging.)

[Phaedrus, 245c.]

◇ 'Wat haar structuur betreft, zie hier wat ge daarvan moet zeggen. Haar geheel en gans beschrijven zou een goddelijke en langdurige aangelegenheid zijn; maar het is een menselijke en minder omvangrijke aangelegenheid haar als volgt uit te drukken.'

[Phaedrus, 246a.]

(Volgt een vergelijking die teruggaat tot in een ver verleden. Want men vindt haar in hindoeteksten die waarschijnlijk ongeveer dateren van uit de tijd van Plato. Dit beeld komt dus van uit een tijd waarin de volken van de twee landen één volk waren.)

◇ 'Met moet haar vergelijken met de eigenschappen eigen aan een geulegeld span en een menner. Bij de goden is alles goed en van goede oorsprong, paarden zowel als menner. Bij de anderen is er vermenging. Eerst en vooral ment een voerman in ons twee paarden. Van die paarden is een schoon en goed, geboren uit goede en schone ouders. Voor het ander geldt het tegenovergestelde. Zo is

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

het mennen van het span voor ons noodzakelijkerwijze moeilijk. Ziehier de oorsprong van levende stervelingen en onsterfelijken. Alles wat ziel is draagt zorg om wat zonder ziel is en doorloopt de hemel passerend door vormen die veranderen. De volmaakte en gevleugelde ziel doorklieft de lichten en heerst over geheel de wereld. De ziel die haar vleugels verliest, wordt meegevoerd totdat zij iets ontmoet dat vast is waarin zij haar intrek neemt. Zij heeft een aards lichaam aangenomen.

[Phaedrus, 246a-c.]

1
2
3
4
5
6
7

'De wezenlijke eigenschap van vleugels is omhoog te voeren wat zwaar is.

[Phaedrus, 246d.]

8
9
10

Onmogelijk duidelijker te zeggen dat de vleugels bovennatuurlijke organen zijn, dat zij de genade zijn.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12

'Zij doorklieft de lichten, daar waar het ras van de goden woont, en zij is te midden van de lichamelijke dingen datgene wat de grootste affiniteit vertoont met het goddelijke. Het goddelijke is schoon, wijs, goed en zo verder. Deze deugden zijn in het bijzonder wat het gevleugeld deel van de ziel voedt en groeien doet. De lelijkheid, het kwaad en de andere tegenovergestelden putten haar uit en doden haar. Zeus, de grote soeverein van de hemel, gaat voorop. Hij bestuurt zijn gevleugelde wagen. Hij geeft de bevelen. Hij waakt over alles. Hem volgt het leger van de goden en de demonen, allen in rangen opgesteld. Hestia alleen blijft achter in het verblijf van de goden... Zeer verscheiden zijn de schouwspelen van geluk en de omwentelingen in het inwendige van de hemel, waarin het zalige ras van de goden tot ontplooiing komt, terwijl ieder de taak vervult die hem opgelegd is. Al wie dit

wil en het aankan, volgt hen. Er is geen afgunst in het goddelijk hart. Wanneer zij aan tafel gaan voor de feestmaaltijd, stijgen zij omhoog tot helemaal boven in het hemelgewelf. De spannen van de goden, zeer evenwichtig, voorzien van goede teugels, geraken er zeer gemakkelijk, de anderen met moeite. Het paard immers dat deel uitmaakt van de ondeugd is zwaar. Het wordt door zijn gewicht naar de aarde getrokken, als de menner het niet goed opgeleid heeft. Dit laatste betekent voor de ziel een uiterst pijnlijke en zware inspanning .

De zielen van hen die men onsterfelijk noemt, gaan, als ze op het hoogste punt aangekomen zijn, naar buiten en verblijven dan op de rugzijde van de hemel, en rechtstaand laten zij zich dragen op de omwenteling, terwijl zij schouwen naar wat buiten de hemel is.

Geen enkel dichter heeft ooit bezongen of zal ooit op waardige wijze de wereld buiten de hemel bezingen. Zie hier hoe deze is. Want men moet durven de waarheid zeggen, altijd, maar vooral als men spreekt over de waarheid. De realiteit die werkelijk is, is zonder kleur, zonder vorm en zonder iets dat men aanraken kan. Zij kan enkel maar geschouwd worden door de meester van de ziel, door de geest. (...) Zij is het die het voorwerp is van de ware kennis, die zelf ook in de ruimte woont.'

[Phaedrus, 246d-47d.]

NB. Ook hier Zeus, Zijn, Kennis. Zeus eet het Zijn, en deze handeling van eten is de Kennis. Zeus eet het Zijn. Dit wil zeggen: God voedt zich met God. Het voedsel wil tegelijk zeggen Liefde en vreugde.

'Evenals het denken van God zich voedt met geest, met kennis, (vo_σκαλ_πιστ_μη) zonder enige vermenging, evenzo het denken van elke ziel dat op het punt staat te ontvangen wat haar eigen is. Wanneer zij, door de tijd, de realiteit opmerkt, bemint zij (γ_α_π_). Zij

1 schouwt de waarheid, zij voedt zich ermee en zij is gelukkig tot dat
2 de omwentelingsbeweging haar teruggevoerd heeft naar hetzelfde
3 punt. (24 uren) Gedurende deze omwentelingsreis ziet zij de ge-
4 rechtigheid zelf, de rede, de wetenschap, niet dat wat wij de weten-
5 schap noemen, niet de wetenschap zoals deze ontstaat en verandert
6 met de omstandigheden (...), maar de wetenschap zoals zij in wer-
7 kelijkheid is in de wezenheid van haar realiteit. En evenzo schouwt
8 en eet zij de andere reële realiteiten. Daarna glijdt zij opnieuw naar
9 de binnenkant van de hemel, en keert zij huiswaarts.'

[Phaedrus, 247d-e.]

(God eet God. De ziel eet God.)

NB. Men ziet hier duidelijk wat de ideeën van Plato zijn. Het zijn simpel en eenvoudig de attributen van God.

1 'Dusdanig is het leven van de goden. Tussen de andere zielen volgt
2 de beste God, zij gelijkt op hem en richt in de wereld die buiten de
3 hemel is het hoofd op van de menner. Zij wordt in een omwente-
4 ling meegedragen rond de sfeer. Zij wordt echter afgeleid door de
5 paarden en dan kan zij ternauwernood het zijn schouwen. Eens
6 stijgt zij omhoog, dan weer daalt zij naar beneden door het geweld
7 dat de paarden haar aandoen, en zij ziet dan sommige dingen en
8 andere niet.

9 De andere zielen verlangen er zeer naar mee naar omhoog te stij-
0 gen, maar zij kunnen niet, zij worden meegesleurd en lopen elkaar
1 onder de voet door elkaar willen voorbij te steken. Aldus is er een
2 groot tumult, veel verwarring en zweet. Door ontoereikendheid
3 (...) van de menners worden veel paarden kreupel en veel vleugels
4 gebroken. Allen lijden zij verschrikkelijk en zij gaan weg zonder de
5 schouwing van de realiteit bereikt te hebben. (...) Als ze vertrok-
6 ken zijn, moeten ze weer beroep doen op voedsel dat gemaakt is van

opinie. Dat is de reden waarom er zo grote vurigheid is om het veld van de waarheid te zien, waar deze heerst. Het is zo dat het voedsel dat eigen is aan wat het beste is in de ziel uit deze weide komt. De essentie (ϕ_{ois}) van de vleugel die de ziel licht maakt, vindt hier haar voedsel. En het gaat hier om een ijzeren wet ($\nu\mu_{\zeta}_{\delta\rho\alpha\sigma\tau\epsilon}_{\alpha\zeta}$ i.e. de Nemesis) De ziel die God navolgt en iets van de waarheid opmerkt (toon aletoon), is buiten het ongeluk tot aan de volgende omwentelingsreis. Kan zij het altijd doen, dan is zij altijd in veiligheid. Maar wanneer zij, niet in staat na te volgen, niet ziet, door een of ander toeval (tini suntuchia chresamene), dan wordt zij vervuld van vergeetachtigheid en kwaad, en wordt zij zwaar, en in haar zwaarte verliest zij haar vleugels en valt zij op de aarde.'

[Phaedrus, 248a-248c]

(Dan ondergaat zij een menselijke generatie. Zij bekleedt die of die persoon-filosoof, koning, handelaar, ambachtsman, tiran, enz.; theorie van de kasten met optellingen – 'naargelang zij daar boven, voor haar val, minder of meer waarheid gezien heeft. (In deze opsomming geen slaven.)

'De ziel die nooit de waarheid gezien heeft, bekleedt nooit deze vorm (menselijke). Want het is noodzakelijk dat een mens moet kunnen begrijpen door te redeneren in overeenstemming met een idee welke door die redenering aan de oppervlakte gekomen is van uit een menigte van zintuigelijke ervaringen. (...)

Dat is dus de herinnering van dingen die onze ziel zelf gezien heeft toen zij God navolgte, toen zij datgene zag (huperidousa, transcendente schouwing – zag op bovennatuurlijke wijze – zag boven zichzelf uit), waarvan wij zeggen dat het de realiteit is, en zij de realiteit bereikte die werkelijk is.

[Phaedrus, 249b-c]

1 Aldus heeft elk menselijk wezen zonder uitzondering, met inbe-
2 grip van de laagste aller slaven, een ziel die ontstaan is uit een we-
3 relld die boven in de hemelen ligt, met andere woorden, uit God, en
4 die ziel is geroepen om in de goddelijke wereld terug te keren. Het
5 teken van die oorsprong en die roeping is de bekwaamheid om al-
6 gemene ideeën te vormen, bekwaamheid die sterker is bij de een
7 als bij de ander. Geen kind zou zonder die bekwaamheid ooit kun-
8 nen leren spreken. Tussen de menselijke wezens zijn er enkel
9 graadverschillen die accidenteel en veranderlijk zijn. Qua wezen
10 zijn zij identiek en dus gelijkwaardig. De Pythagoreeërs definieer-
1 den de rechtvaardigheid door de gelijkwaardigheid. Deze idee van
2 de wezenlijke gelijkheid van de mensen, in zo ver kind van God,
3 dateert van minstens 2000 jaren voor de christelijke tijdrekening,
4 want men komt haar tegen in Egyptische documenten uit die tijd.

5
6 Deze theorie van de herinnering is Orfisch. Bewijs hiervan: *‘ het
7 koude water dat opwelt uit het meer van de herinnering.’*

8
9 Wat is de betekenis van deze woorden ‘herinnering’ – ‘geheugen’?
10 Het wordt duidelijk van zodra men zijn aandacht richt op het beeld
1 zelf, wat men altijd moet doen bij vergelijkingen. Als ik een ge-
2 dachte heb... twee uren later... oriëntatie van aandacht in de leegte,
3 enkele minuten; gericht op leegte, maar op realiteit? Dan ineens is
4 het er, plots, zonder mogelijkheid tot vergissing. Ik kende het niet,
5 en nu herken ik het als dat wat ik verwachtte. Dagelijks feit, en on-
6 peilbaar mysterie.

7
8 Wij hebben van nature enkel noties van de realiteit van deze wereld.
9 Het verleden is realiteit op ons niveau, maar zeker geen realiteit die
10 we aanraken kunnen. Geen enkele stap kunnen wij ze naderen. We
1 kunnen ons alleen maar er op richten in de verwachting dat er iets
2 uit tevoorschijn komt naar ons toe.

3
4 Daarom is het verleden het beste beeld van de eeuwige bovenna-

tuurlijke realiteiten. (De vreugde, de schoonheid van souvenirs komt misschien hierdoor. Proust had dit ingezien.

Deze vergelijking kan het verband doen begrijpen tussen de ervaarbare particuliere dingen en het eeuwige. Voor het verleden is het zo dat er dingen bestaan in het heden die men souvenirs noemt – een brief, een ring, enz., omdat zij voor de ziel een contact betekenen met het verleden, een reëel contact. De sacramenten...

En hier krijgen we dan te maken met wat Plato noemt *de dwaasheid van de liefde* voor het heil. Het gaat hier om een liefde die zich aanvankelijk voordoet als vleeselijke liefde. Maar het gaat in werkelijkheid vooral om de genade die komt door het effect van de schoonheid, en men mag transposeren voor elke soort van ervaarbare schoonheid.

◇ 'Zoals reeds gezegd, heeft elke mensenziel, door het feit van haar wezen (*fusei*), de realiteit geschouwd, anders zou zij niet in een menselijk wezen kunnen binnengaan. Maar het is niet gemakkelijk voor elke ziel zich de dingen van ginds te herinneren, ofwel omdat zij hen ginds maar even gezien heeft, ofwel omdat, eens hier beneden neergevallen, het ongeluk haar trof. Bijvoorbeeld het ongeluk naar ongerechtigheid toegewend te zijn door bepaalde ontmoetingen, waardoor zij dan de heilige dingen vergeet die zij vroeger gezien heeft.

[Phaedrus, 249e-250a]

Het vergeten; nog zo een beeld van onpeilbare diepte. Dat wat wij vergeten hebben van ons verleden, vb. een emotie, bestaat absoluut niet. En nochtans behouden de dingen van ons verleden die wij vergeten hebben er niet minder de volheid van hun realiteit om, de realiteit die hen eigen is, die niet-existentie is, want in het huidig ogenblik bestaat het verleden, dat voorbijge realiteit is, niet.

1 Er zijn slechts weinig zielen die een voldoende hoeveelheid herin-
2 nering hebben. Als zielen van dat soort een beeld zien van de din-
3 gen van ginder, dan is het voor hen alsof de bliksem op hen inslaat
4 (ecplettontai) en zijn zij niet meer meester over zichzelf. Zij we-
5 ten niet wat hen overkomt, omdat ze het niet voldoende kunnen
6 onderscheiden. En wat de gerechtigheid betreft, de wijsheid, en de
7 andere waarden (timia psuchais), in hun beelden van hier bene-
8 den straalt hiervan geen enkel licht uit. Slechts een klein aantal
9 mensen geraken, met behulp van duistere instrumenten, en dan
10 nog ten koste van veel moeite, bij deze beelden en contempleren de
1 wezenheid (genos) van wat voorgesteld wordt. Maar de schoon-
2 heid was dan ook schitterend om te zien, wanneer wij, met een ge-
3 lukzalig hart, dit schouwspel van geluk mochten aanschouwen en
4 wij ingewijd werden in deze mysteries, waarvan met recht gezegd
5 kan worden dat het de meest zalige zijn van alle mysteries, deze
6 mysteries die wij gecelebreerd hebben, intact toen en zonder één
7 kwaad geleden te hebben. En wij zullen er in de toekomst naar te-
8 rugkeren, wij zullen geïnitieerd worden in deze visioenen (van fai-
9 noo), (...) wij zullen vieringen celebreren (hepopteuontes) in
20 een zuivere schittering, zelf zuiver en niet langer meer gemerkt
1 door het ding dat wij nu dragen en dat wij lichaam noemen, dat
2 ding waaraan wij vastgehecht zijn als een oester.

3 Mochten deze vreugden voortgebracht worden door de herinne-
4 ring! Maar laat ons verder gaan, gedreven door de genade van de
5 herinnering, door de spijt naar de dingen van toen. En wat de
6 schoonheid betreft, zoals we reeds zegden, deze schitterde de an-
7 dere wezens begeleidend. En als wij hier beneden komen, grijpen
8 wij haar met de zintuigen. De wijsheid is niet zichtbaar, anders zou
9 zij verschrikkelijke liefdes opwekken (vreemde liefdes?). Moest
30 er een helder beeld bestaan van de wijsheid, een beeld dat via de
1 ogen in ons kwam, dan zou ze verschrikkelijk liefdes opwekken.
2 Maar het is een feit dat de schoonheid alleen deze zending heeft
3 tegelijk datgene te zijn wat het meest manifest is en het meest ge-
4

zocht wordt (erasmootaton). Wie niet opnieuw geïnitieerd is of wie verdorven geweest is, wanneer hij hier contempleert wat dezelfde naam heeft, wordt niet onmiddellijk overgeplaatst van deze wereld naar de andere wereld van de schoonheid in se. Hij vereert de schoonheid niet als hij haar ziet, maar geeft zich over aan het zinnelijk genot als een beest en tracht er naar toe te gaan. Maar wie onlangs geïnitieerd is, wie vaak de dingen van ginds contemp- pleerde, zal, als hij een gelaat of iets anders lichamelijks ziet dat op de goden gelijkt en dat de schoonheid zeer nabootst, een rilling ondergaan en iets ervaren als de verschrikkingen van de andere we- reld (verschrikkingen van de val – deimatoon), en dan kijkt hij ernaar en vereert hij het als een God... Als hij dan zo ziet, als in een rilling van koorts, is hij er helemaal door ontdaan, zodat hem het zweet uitbreekt als van een ongewone hitte. Dat komt omdat hij de toevloeiing van de schoonheid door de ogen opvangt. Deze toevloeiing verhit hem en overspoelt de wezenheid (fusin) van de vleugels. De verhitting lost op wat zich bevond rond de kiemen, en wat sinds lang gesloten was door de stijfheid (sclerose, sclero- tetos) en aldus de groei onmogelijk maakte. Door de toevloeiing van dit voedsel komt de scheut van de wortels tot groei en krijgt hij aldus de kracht om uit de wortels te ontspringen en uit te groeien over geheel de ziel (hupo pan to tes psuches eidos). Want oor- spronkelijk was geheel de ziel gevleugeld. (cf. de gevleugelde liefde van het Orfisme)

Gedurende al deze tijd kookt heel de ziel (...) en loopt zij als het ware over. En zij ondervindt hetzelfde lijden als kinderen hebben wanneer de tanden beginnen te groeien. Zij ervaren een jeuk en een irritatie aan het tandvlees. Dat is wat de ziel lijdt als de vleu- gels beginnen te groeien. Zij kookt, en is geïrriteerd, en zij onder- vindt als een hevige jeuk, terwijl de vleugels groeien.

[Phaedrus, 250a-251c]

1 Dit aangeraakt worden door het schone is dat niet genoemde iets
2 in *De Staat* dat de ketens doet afvallen en tot weggaan noopt.

3
4 Het gaat hier niet gewoon maar over een beeld, het is werkelijk een
5 psychofysiologisch essay van de fenomenen die de genade verge-
6 zellen. Er is geen enkele reden om zulke theorie niet uit te probe-
7 ren. De genade daalt neer van boven, maar zij komt terecht in een
8 wezen met een psychologische en fysische natuur, en er bestaat
9 geen enkele reden om geen melding te maken van wat er zich in
10 deze natuur voordoet bij het contact met de genade.

1
2 De idee van Plato is, dat de schoonheid op een dubbele wijze in-
3 werkt. Eerst is er de schok veroorzaakt door de herinnering aan de
4 andere wereld. Vervolgens is er de materiële opwelling van een
5 energie die onmiddellijk aangewend kan worden voor de geestelij-
6 ke vooruitgang. Warmte en voedsel, deze beelden wijzen op ener-
7 gie. De voorwerpen zijn bronnen van energie, maar de energie heeft
8 verschillende niveaus. Bijvoorbeeld, in de oorlog is een decoratie
9 werkelijk een bron van energie (in de letterlijke fysische betekenis
10 van het woord) op het niveau van de militaire moed. Zij geeft aanlei-
1 ding tot daden waartoe men anders de moed niet kan opbrengen.
2 Het geld van de arbeid. In het algemeen is alles wat men verlangt
3 bron van energie, en de energie is van hetzelfde niveau als het ver-
4 langen. De schoonheid als dusdanig is bron van een energie op ni-
5 veau van het geestelijk leven, en dit omdat de contemplatie van de
6 schoonheid onthechting impliceert. Iets dat men ziet als schoon, is
7 iets dat men niet aanraakt, iets dat men niet wil aanraken uit angst
8 er schade aan te berokkenen. Om de energie die verstrekt wordt
9 door de andere objecten van verlangen te omvormen tot energie die
10 aanwendbaar is voor het geestelijk leven, is er een acte van onthech-
1 ting nodig, van weigering. De decoratie weigeren. Het geldt weige-
2 ren. De aantrekking van de schoonheid echter impliceert op zich-
3 zelf een weigering. Het is een aantrekking die op afstand houdt. Zo
4 is het schone een machine om lage energie om te zetten in hogere.

Deze analyse mag overgezet worden op elke soort van geestelijke vooruitgang. Overal waar liefde is, is er ervaarbare schoonheid. Een religie is niet denkbaar zonder tekens, en deze tekens zijn schoon. De mis werkt in op de ziel door een schoonheid die anaaloog is aan die van de kunstwerken. Deugd, heiligheid van een menselijk wezen komen uitwendig over in de gelaatsuitdrukking, de gebaren, de houdingen, de stem of iets anders in het gedrag. De wetenschappen bevatten een ervaarbare schoonheid. Enz.

Er bestaat geen reële liefde waaraan het deel van de ziel, dat het meest met het lichaam verbonden is, geen deel heeft, en het goede kan enkel maar tot haar doordringen onder de vorm van het schone.

Irritatie, jeuk aan het tandvlees. Wonderbaar beeld. Ook hier, onherleidbaar aandeel van het lijden. De vergelijking is wonderbaar, omdat deze ontkieming en deze pijn zich voordoen zonder dat men zich er rekenschap van geeft en zonder dat men er een direct aandeel in heeft. De wil vermag slechts één zaak: het mooie wezen beschouwen en er zich niet op werpen. De rest gebeurt niettegenstaande haar. In dit opzicht is dit beeld mooier dan de mythe van de grot.

Deze jeuk van de vleugels, in afwezigheid van het beminde wezen, is een hevige pijn.

'Als de geleidingen, waar doorheen het geveugelde ding groeit, opgedroogd zijn, sluiten zij zich en beletten zij het ontkiemen van de vleugel. Wat van binnen is, vol van verlangen en opgesloten, heeft kloppingen zoals de pols bij de infectie van een wonde, en het prikt de leidingen als met een speld. Aldus is heel de ziel overal geprikt door een daasulieg en gemarteld. En tegelijk is zij in vreugde door de herinnering aan het schone.

[Phaedrus, 251d]

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

◇ Als de ziel het schone ziet, worden de delen waaraan de vleugels ontkiemen besproeid,) ‘ Zij heeft een onderbreking tussen de prikken door en smaakt gedurende een zekere tijd de zoetste aller genietingen.’

[Phaedrus, 251e]

Ook dit alles kan getransponeerd worden. Cf. de heilige Johannes van het Kruis over de afwisseling van periodes van donkere nacht en periodes van voelbare genade.

De ziel hervindt een herinnering aan de God die zij volgde daar boven en waarvan zij het beeld ziet in het beminde wezen. Deze herinnering is aanvankelijk zeer onvolmaakt.

◇ ‘Hij zoekt en tracht in zichzelf het beeld van zijn God te vinden. Hij slaagt hierin want hij is gedwongen om onophoudelijk naar zijn God op te kijken. Hij treedt in contact met hem door de herinnering. De God komt binnen in hem en hij ontvangt er de gewoonten van en de lering voor zo ver het de mens mogelijk is deel te hebben aan de Godheid.’

[Phaedrus, 252e- 53a]

Wie bemint, probeert het beminde wezen zo gelijkend mogelijk te maken aan die God waarvan hij de herinnering teruggevonden heeft, en als het beminde wezen deze liefde beantwoordt, komt er tussen hen een vriendschap gevestigd op een gemeenzame deelname aan de goddelijke dingen.

Maar de jeuk van de vleugels is niet de enige vorm van lijden die men moet ondergaan in de loop van dit proces. Er is nog een andere, veel zwaardere beproeving.

Het is door het slecht paard, dat zich op wat schoon is wil werpen. Het paard dat niet gedwee is, trekt zich niets aan van teugel of zweep, en het sleurt de minnaar met geweld naar het beminde wezen toe. Maar eens bij het beminde wezen 'komt het wezen van de schoonheid opnieuw bij hem op.'

◇ 'Als zij de schoonheid ziet, overkomt de ziel een grote vrees, zij buigt vol schroom en deinst terug, en zij dwingt de paarden zo geweldig tot achteruitgaan, dat zij neervallen op hun zijde, het een zonder weerstand, het ander omdat het wel moet. Daarna gaan beide weg...'

[Phaedrus, 254b-c]

Maar opnieuw trekt het slecht paard het hele span mee naar het beminde object.

◇ 'Dan overkomt de menner hetzelfde als wat hem eerder overkwam, maar nu nog erger. Hij doet alsof hij stopt voor een onverwachte hindernis. Hij trekt zo hevig aan de teugels van het brutaal paard, dat het gebit uit de tanden schiet, en er bloed loopt uit de perverse tong en de kaken. Hij drukt zijn poten en zijn lenden tegen de aarde en overlaadt hen met martelingen. Als het ondeugdelijk paard deze behandeling vaak ondergaan heeft, wordt het nederig en gehoorzaamt het aan de wil van de menner. En als het het schone ziet, sterft het bijna van schrik.'

[Phaedrus, 254d-e]

Hier, net zoals in het beeld van de grot, hoeveelheid niet te herleiden pijn. En zoals in de grot, twee verschillende soorten pijn. De een vrijwillig, aan het verstijfde lichaam opgedwongen beweging, ruk aan de teugel van het slecht paard. De ander geheel onvrijwillig, verbonden met de genade zelf die, al is zij de enige bron van

1 vreugde, pijn berokkent zo lang de staat van volmaaktheid nog niet
2 bereikt is. Verblindings van de ogen, jeuk van de vleugels.

3
4 De vrijwillige pijn heeft alleen maar een totaal negatieve draagwijd-
5 te. Het is enkel een voorwaarde. Om er de natuur van te definiëren
6 gebruikt Plato een zeer mooi voorbeeld, dat van het africhten. Dit
7 beeld is geïmpliceerd in de metafoor van het span, en deze meta-
8 foor gaat terug tot een onpeilbaar ver verleden, want ze komt ook
9 voor in de oude teksten van het Sanskriet.

10
1 Het africhten berust op wat men tegenwoordig voorwaardelijke re-
2 flexen noemt. Door met bepaalde zaken genot of pijn te associëren
3 creëert men nieuwe reflexen die zich tenslotte automatisch gaan
4 voordoen. Wij kunnen op die wijze het paard in ons dwingen tot
5 een gedrag dat de aandacht niet hindert, als deze gericht is op de
6 bron van de genade. Circushonden richt men af met zweep en sui-
7 ker, maar het gaat gemakkelijker en sneller met de zweep, onafge-
8 zien van het feit dat men niet altijd over suiker beschikt. De pijn is
9 dus het voornaamste middel. Maar zij heeft geen enkele waarde in
10 se. Men kan een hond dagenlang van de zweep geven zonder dat hij
1 daarbij iets leert. De pijnen die men oplegt dienen tot niets, zij zijn
2 zelfs eerder schadelijk, zo zij niet voortspruiten uit een methode
3 die in functie staat van het nagestreefde doel, te weten: dat het vlees
4 de werking van de genade niet in de weg staat. Alleen de methode is
5 van belang. Men mag het paard dat in ons is geen enkele zweepslag
6 meer toebrengen dan het strikte minimum vereist voor het doel.
7 Maar ook niet één zweepslag minder. Opmerken dat het slechte
8 paard evenzeer hulp als belemmering is. Het is het paard dat de wa-
9 gen onweerstaanbaar naar het schone trekt. Als het helemaal afge-
10 richt is, volstaat de jeuk van de vleugels voor de voerman als be-
1 weegreden. Maar in het begin is het slechte paard onmisbaar.

2
3 Zelfs de fouten van het paard zijn nuttig, want elk van die feiten is
4 een gelegenheid tot vooruitgang in de operatie van de africhting.

De simpele samenvoeging van de straffen brengt het tenslotte tot een totale volgzzaamheid. Opmerken dat de africhting een begrensde handeling is. Het paard mag dan een nog zo moeilijk temperament hebben, het mag nog zo lang duren voor er zichtbare beterschap intreedt, toch mag men er zeker van zijn dat het, wanneer men het keer op keer straft, tenslotte volmaakt volgzzaam wordt.

Dusdanig is de bron van de veiligheid en de grond van de deugd van de hoop. Het kwaad in ons is eindig, zoals ook wij eindig zijn. Het goede, waarmee we het bestrijden, bevindt zich buiten ons en is oneindig. Dus mogen we er absoluut zeker van zijn dat het kwade ergens eindigt.

Opmerken dat, als het africhten een vrijwillige handeling is, en bijgevolg een natuurlijke handeling, het zich toch slechts voltrekt in de mate de ziel aangeraakt is door de herinnering aan de dingen van de hemel, in de mate dus dat de vleugels beginnen te groeien. *En het is een negatieve operatie.*

Maar datgene wat in feite het heil bewerkt, de genade met de daarbij horende vreugde en pijn, is iets dat wij krijgen zonder dat wij er zelf part noch deel aan hebben, tenminste buiten het feit dat wij er moeten voor zorgen dat wij in een toestand van ontvankelijkheid blijven tegenover die genade, 't is te zeggen, dat wij onze aandacht met liefde op het goede gericht houden. De rest, pijnlijk of zoet, wordt in ons bewerkt zonder onze tussenkomst. Het is dit tweede element dat het bewijs uitmaakt dat het werkelijk om een mystiek gaat.

Enmaal het slechte paard getemd, herinneren zich het wezen dat bemint, en daardoor aangestoken ook het beminde wezen, steeds meer de dingen van hierboven. Hier komt dan opnieuw de filosofie tussenbeide, maar Plato zegt niet aan welke soort studie hij hierbij denkt.

1 In het Symposium zegt hij er iets meer over. Hier wordt namelijk een
2 weg aangeduid die gaat van het begin van de liefde tot aan de hoog-
3 ste vorm van kennis. Socrates herhaalt de lezing van een zeer wijze
4 vrouw, Diotima genoemd. Hij houdt voor dat men, wanneer men
5 aangesproken wordt door de schoonheid van een vorm, van een fy-
6 sische verschijning, eerst en vooral moet begrijpen dat de schoon-
7 heid niet iets is dat daar eigen aan is, maar dat zij ook voorkomt in
8 andere fysische verschijnselen. Zij is dus iets waaraan deze ver-
9 schijnselen deel hebben, maar dat zelf niet verschijnt, iets onzicht-
10 baar dus. Vandaar moet men dan hoger opstijgen naar de beschou-
1 wing van de schoonheid in de handelingen (de deugden), en
2 vervolgens naar de beschouwing van de schoonheid in de weten-
3 schappen en in de filosofische doctrines, 'georiënteerd op de onafzien-
4 bare oceaan van de Schoonheid zelf'. [Symposium, 210d] Ziehier het
5 eindpunt van die opgang:
6

7 *‘Wie de schone dingen volgens orde en zoals het hoort beschouw-*
8 *de, en de volkomenheid van de liefde bereikt, aanschouwt ineens*
9 *een schoonheid van bovennatuurlijke wezenheid (Thaumaston)*
10 *die deze is waarvoor men al die smarten doorstond. Zij is eeuwig*
1 *reëel. Zij wordt niet en vergaat niet. Zij vermeerderd noch vermin-*
2 *dert. Zij is niet gedeeltelijk mooi en gedeeltelijk niet mooi. Zij is*
3 *niet de ene keer wel mooi en de andere keer niet. Zij is niet mooi in*
4 *één opzicht en lelijk in een ander. Zij is niet hier mooi en daar lelijk.*
5 *Zij is niet mooi voor de enen en lelijk voor de anderen. En de*
6 *schoonheid bevindt zich er niet als een spook, zoals dit het geval is*
7 *voor de gezichten, de handen, voor alles dat lichamenlijk is, en voor*
8 *elk afzonderlijk woord en voor elk afzonderlijk weten. En zij is niet*
9 *aanwezig in iets anders, in iets dat leeft, in iets op deze aarde of in*
10 *de hemel, of wat dan ook. Zij is zichzelf. Zij is door zichzelf. Zij is*
1 *met zichzelf. Zij heeft slechts één enkele wezenheid. Zij is eeuwig*
2 *reëel. De andere schone dingen nemen er alleen aan deel, maar zo*
3 *dat wanneer zij ontstaan en vergaan zij er noch groei noch vermin-*
4 *dering noch welke verandering dan ook van ondervindt... Wan-*

neer iemand zo ver komt dat hij deze schoonheid aangezicht in aangezicht aanschouwt, dan heeft hij bijna het doel bereikt. Wanneer iemand (volgt de reeds eerder aangegeven volgorde) tenslotte van de (schone) wetenschappen aan die wetenschap toe komt, die niets anders is dan de wetenschap van de schoonheid zelf, dan gaat hij tenslotte weten wat de schoonheid is... Laten we er over nadenken wat het zeggen wil de schoonheid zelf te zien, onaangeroerd, puur, niet aangetast door mensen, lichamen en kleuren en heel die sterfelijke onnozelarij, maar de goddelijke schoonheid zelf, met de unieke wezenheid, moest men ertoe in staat zijn die te aanschouwen...

(Hij die dit vermag) wordt, wanneer hij eens de waarheid aangeraakt heeft, en in zichzelf een ware deugd tot ontstaan en groei gebracht heeft, vriend van God en onsterfelijk voor zover een mens dit vermag...

[Symposium, 210e-212a]

In deze aangelegenheid bestaat er voor de menselijke natuur geen betere hulp dan de liefde (eroos). Daarom zeg ik dat iedereen de liefde moet eren.

[Symposium, 212d]

Deze absolute schoonheid, waarvan de contemplatie vriend maakt van God, is de schoonheid van God. Het is God gezien onder het attribuut van de schoonheid. Het is nog niet het uiteindelijke doel; dit komt dus overeen met het Zijn in *De Staat* (het woord).

Het gaat hier niet over een algemeen idee van de schoonheid. Het gaat om iets gans anders. Om iets dat voorwerp van liefde is, van verlangen, om iets dat eeuwig reëel is. Men komt er toe door beetje

1 bij beetje te ontdekken dat wat de schoonheid maakt niet de licha-
2 melijke attracties zijn, maar de harmonie, en door deze harmonie
3 op te sporen in alle dingen.
4

5 Deze passage van het *Symposium* toont ons wat volgt op de geome-
6 trie en de astronomie in de weg aangegeven door de *Staat*. Het is de
7 beschouwing van de schoonheid van deze wetenschappen. En van
8 deze schoonheid gaat men over naar het goede.
9

10 Het streven naar de *volmaaktheid* is de weg van het *Symposium*. Plato
1 plaatste de weg aangegeven in de *Staat* onder het patroonschap van
2 Prometheus. Hij vernoemt geen particuliere godheid in de weg die
3 hij aanduidt in *Phaedrus*; maar voortdurend en met zeer evidente
4 aandrang gebruikt hij termen die specifiek thuishoren in de termi-
5 nologie van de mysterieën (zowel in *Phaedrus* als in het *Symposium*).
6 Dit en de term ‘mania’, die hij gebruikt in *Phaedrus*, roept de God op
7 van de mystieke dwaasheid, de God van de mysterieën, Dionysos –
8 die dezelfde is als Osiris-, lijdende God, gestorven en verzezen,
9 rechter en verlosser van de zielen. Prometheus en Dionysos zijn de
10 twee gidsen van de ziel die naar God gaat.

1 In het *Symposium* is het de Liefde die deze rol speelt, en het is met de
2 Liefde dat Plato de theorie maakt van het middelaarschap. (SG 101-
3 118)
4

5
6 *Toespraak van Socrates. Liefde is een groot daimon. Mediator dei.*
7

8 Diotima legt uit dat de Liefde een (...) daimon is. Dit woord heeft in
9 het Grieks meerdere betekenissen. Soms is het synoniem van
10 ‘Theos’, God. Soms wordt er een wezen mee bedoeld, dat boven de
1 mens staat en tot een bovennatuurlijke wereld behoort, maar dat
2 toch onder God staat, een soort engel dus. (...) Elders gebruiken de
3 Grieken het woord ‘daimon’ voor het wezen dat wij met het woord
4 ‘demon’, duivel aanduiden. Maar over de betekenis van het woord

‘daimon’ bij Diotima is er geen twijfel mogelijk: hier betekent het zoveel als ‘Middelaar’ tussenpersoon tussen God en mens. (IP 63.64)

De Liefde is een middelaar tussen het sterfelijke en het onsterfelijke in... Het is een grote daimon... (...) Alles wat hiertoe behoort is middelaar tussen God en mens. En met welke functie, zeg ik? Zij vertolken en boodschappen aan de Goden de boodschap van de mensen en aan de mensen die van de goden. Van de enen zijn dit de gebeden en de offers, van de anderen de bevelen en de antwoorden op die offers. Wat hiertoe behoort, vermits het tussen beide staat, vult die tussenruimte en verbindt aldus het al met zichzelf. (...)

[Symposium, 202e]

In ieder geval verschijnt Eros ons hier als de afbeelding bij uitstek van de priester.

We mogen niet vergeten dat deze God, die priester is en middelaar, die tussen God en mens staat, dezelfde is als de God die door Agathon beschreven wordt als de gelijke van Zeus, als de God die Zeus de kunst aanleert te heersen, de koning namelijk van de goden.

Plato bevestigt hier, en wel uitdrukkelijk, dat er buiten dit goddelijk middelaarschap geen sprake kan zijn van enig contact tussen God en mens: ‘Niemand gaat tot de Vader tenzij door mij.’

De geboorte van Eros.

Bij de geboorte van Afrodite hielden de goden een groot feest, en op dit feest was ook Toevlucht, de zoon van de Wijsheid.. Na het maal kwam Armoede om te bedelen, zoals dit de gewoonte was bij de feesten. (...) Toevlucht, dronken van de nectar – want wijn bestond toen nog niet –, ging de tuin van Zeus binnen en (...) viel in slaap. Armoede, die in haar ellende niet meer wist waar naartoe,

1 wilde het zo schikken dat zij van Toevlucht een kind zou krijgen. Zij
2 legde zich naast hem neer en werd zwanger van Eros. Daarom is
3 Eros geboren als gezel en dienaar van Afrodite, omdat hij op haar
4 geboortefeest verwekt werd, en daarbij is hij van nature verliefd
5 op het schone, en Afrodite is schoon.

6
7 Als Zoon van Toevlucht en Armoede is de toestand van Eros als
8 volgt: eerst en vooral is hij altijd behoeftig en alles behalve fijn en
9 schoon, zoals de mensen menen. Hij is ruw en uitgemergeld,
10 blootsvoets, dakloos. Op de grond ligt hij, in het stof. Hij slaapt
1 onder de blote hemel naast de weg of in een portaal. Omdat
2 hij de natuur van zijn moeder heeft, is gebrek aan alles zijn vaste
3 gezel. Maar door zijn vader is hij uit op alles wat schoon en goed is.
4 Hij is altijd vol goede moed, dapper, steeds in de weer, steeds een
5 en al aandacht, geducht jager, altijd met een of andere uitvinding
6 bezig, vindingrijk, weetgierig, filosoof, vertrouwd met alle bezwe-
7 rings- en aanroepingsformules, en sofist. Zijn natuur is noch on-
8 sterfelijk noch sterfelijk, (...) De wijsheid betreft uiterste schoon-
9 heid, en Eros is pure liefde tot het schone. Dus bemint hij
10 noodzakelijkerwijze de wijsheid, en daardoor is hij middelaar tus-
1 sen de wijze en de onwetende. (...)

[Symposium, 203b, 204b]

2 Elk woord van deze wonderbaar mooie mythe verdient onze volle
3 aandacht. Zes* figuren worden hier ten tonele gevoerd: Afrodite,
4 Wijsheid, Toevlucht, Zeus, Armoede en Eros. We kozen als verta-
5 ling voor het woord 'poros' het woord 'Toevlucht'. Want 'Poros'
6 wordt slechts in twee betekenissen gebruikt: ofwel betekent het
7 weg, doorgang, ofwel middel, hulp. Het woord 'Toevlucht' wijst
8 o.i. op beide. (...) In Prometheus van Aischylos duidt 'Poros' (verzen
9 103, 108, 111) op het vuur. (...) In de Drie-Eenheid van Herakleitos,

* Sic.

die zo duidelijk tot uiting komt in de hymne aan Zeus van Kleantes (Zeus, Logos, bliksem, vuur), beantwoordt het vuur aan de H. Geest, wat ook het geval is in veel passages van het Nieuw Testament ('...in geest en vuur'...'Ik ben gekomen om vuur te werpen op aarde...'), en in het Pinksterverhaal. Niets belet ons dus Poros te vereenzelvigen met de H. Geest, vermits er een nauw verband bestaat tussen deze mythe en die van Prometheus, waar ook Plato en wellicht ook Aischylos op wijzen.

Poros is de zoon van Metis, de Wijsheid. (Zie overeenkomst van de namen Poros- Metis met Pro-metheus.) Gerodos vertelt dat de Aarde, Gaia, die bij Aischylos identiek is met Themis, moeder van Prometheus, op zekere dag Zeus ervan verwittigde dat de Wijsheid voorbestemd was om eens een zoon te hebben die machtiger was dan hij en die hem zou onttrenen. Om dit gevaar uit te schakelen at Zeus de Wijsheid op. Zij was toen zijn echtgenote en reeds zwanger. Het kind, Athena, kwam tevoorschijn uit het hoofd van Zeus.

In het verhaal van Diotima is het kind Poros. Als de Wijsheid het Woord is, hoeft deze genealogie ons niet te verwonderen: *Qui ex patre Filioque procedit...*

Merken we terloops op dat Athena de godin is van de olijfbom, en dat de olijfolie in de katholieke godsdienst niet weg te denken is uit de sacramenten die speciaal betrekking hebben op de H.Geest. Ook noemt Athena zichzelf 'tritogene', epitheton dat nog het best kan vertaald worden als: 'geboren als derde'.

Volgens Herodotos bevindt zich het graf van 'Hem die de Passie onderging' in de tempel van Athena in Egypte. Athena is buiten Zeus de enige godheid met een schild, voorwerp nauw verbonden met de bliksem die het symbool is van de H. Geest) (...)

1 De hemelse Afrodite is de goddelijke schoonheid. Vermits het
2 'schone' beeld is van het 'goede', en het 'goede' God is, is zij ook
3 het Woord. Herodotos zegt dat zij door de Perzen werd overgenom-
4 men onder de naam Mithra. En heel waarschijnlijk is die Mithra de
5 Wijsheid die voorkomt in de heilige Boeken van Israël na de bal-
6 lingschap. Eros wordt verwekt op de dag van de geboorte van Afro-
7 dite. Hij is haar gezelschap en hij houdt van haar. Het zijn twee aspecten
8 van dezelfde goddelijke Persoon, waarbij Afrodite de Schoonheid
9 van God vertegenwoordigt en Eros de middelaar is.

10
1 De Eros die in een vorige toespraak geroemd werd als koning van
2 de goden, is hier een berooide zwerver. En dat is precies wat Eros
3 wilde zijn. Hij wilde geboren worden als zoon van de Armoede. Is
4 hier de Incarnatie bedoeld en is Poros de H. Geest, dan is de con-
5 cordantie volmaakt.

6
7 Er is geen radicaler armoede, geen groter ongeluk denkbaar dan
8 het ongeluk dat er in bestaat anders te zijn dan God. Het is de el-
9 lende van elk schepsel.

20
1 In haar vertwijfeling neemt de schepping haar toevlucht tot de
2 wanhoopspoging van de arme vrouw, die zich op bestendige wijze
3 het lot van een rijke man wil eigen maken door bij hem, zonder dat
4 hij het weet, een kind te verwekken. Zij wilde een kind van God, en
5 daarvoor koos zij een ogenblik uit waarin God niet oplette, waarop
6 hij dronken was, en sliep. Alleen dronkenschap en slaap maken
7 zoiets denkbaar. (...)

8
9 Zoals het onze broeder op aarde past, is het kind arm. Dit zo ont-
10 roerend en schoon tafereel van de in lompen gehulde zwerver, uit-
1 gestrekt op de grond in het stof, doet onvermijdelijk denken aan St
2 Franciscus. Maar vóór St Franciscus was er nog een andere arme
3 zwerver die geen steen had om zijn hoofd op te leggen: Christus.
4 Ook Christus had als gezelschap armoede. (...)

1 Zo kan men bijvoorbeeld ineens blij naar iemand toelopen die men
2 in de stad tegenkomt, om daarna, als men vlak bij is, vast te stellen
3 dat men zich vergist en met een vreemde te doen heeft. Maar alles
4 wat middelmatig is in ons tracht, uit instinct tot zelfbehoud en met
5 behulp van alle mogelijke vormen van leugens, ons te beletten dat-
6 gene te herkennen wat wij in werkelijkheid altijd en overal zoeken,
7 namelijk de Ene, Ware God. Uit instinct tot zelfbehoud, zeg ik,
8 want Hem herkennen betekent ipso facto de dood van alles wat
9 middelmatig is in ons.

10
1 In de Staat is er over dit thema een passage die nog mooier en nog
2 duidelijker is.

3
4 *Het werkelijk goede, dat dus niet alleen maar een schijngoed is*
5 *hetgeen door elke ziel gezocht wordt, en waarom ze iets doet, in*
6 *het vermoeden dát het iets is, maar in de totale onzekerheid en on-*
7 *mogelijkheid verkerend om te vatten wát het is. En hierin dient*
8 *een vaste overtuiging haar tot niets meer, wat wel het geval is*
9 *voor de rest. En zo komt het dat ze ook de andere dingen, en het nut*
10 *dat zij bevatten moet ontberen.*

1
2 [De Staat, Boek VI. 505 e]

3
4 Plato vergelijkt deze liefde tot het goede, die altijd in de ziel aanwe-
5 zig is, met het zien, en de openbaring van het goede met het licht.
6 Vandaar volgende metaforische beschrijving van de bekering.

7
8 *De cultuur (opvoeding, vorming van de ziel) is niet wat som-*
9 *mige beweren dat zij is. Zij beweren dat ze in de ziel een kennis*
10 *brengt die er niet in ingeboren was, net zoals men in de ogen van*
1 *blinden het gezicht zou brengen. (...) De leer die ik uiteenzet, leert*
2 *echter dat het vermogen tot inzicht en ook het orgaan daartoe in-*
3 *geboren zijn in elke ziel. Het is bijna als iemand die er niet toe in*
4 *staat is zijn blik te richten op het licht, weg van de duisternissen,*

tenzij hij tegelijkertijd ook heel zijn lichaam (in dit afwenden van en richten naar) betreft. Zo moeten ook wij ons met heel onze ziel afwenden van wat zich rondom ons afspeelt (en wat ons overkomt), totdat zij in staat is de contemplatie te doorstaan van de realiteit en van wat daarin het meest lichtgevend is. En dit is, zegenen we, het goede. (...)

[De Staat, Boek VII. 518b]

De woorden in Het Gastmaal: 'Mijn leer is, dat de Liefde noch het geheel noch de andere helft van onszelf tot voorwerp heeft... Alleen naar het goede, en naar niets anders, gaat de Liefde van de mensen uit' zijn zeer diepe woorden. Zij vernietigen de valse notie omtrent het zogezegde egoïsme. De mensen zijn niet egoïstisch. Ze kunnen het niet zijn. Hun ongeluk is juist dat ze het niet kunnen. Alleen God is egoïst. Een mens kan zelfs niet tot al was het maar een schijn van eigenliefde komen, tenzij hij ertoe in staat is zichzelf te zien als schepsel Gods, door God bemind, door God vrijgekocht. Met andere woorden: niemand kan zichzelf beminnen.

Wat men gewoonlijk egoïsme noemt, is geen eigenliefde, is geen liefde voor zichzelf, maar is gewoon het gevolg van een verkeerde standpuntinname. De mensen noemen kwaad de verandering in een bepaalde orde van dingen waarmee ze vertrouwd zijn en die ze enkel van uit het standpunt van die vertrouwdheid beschouwen. Is die verandering ver genoeg van hun blikveld verwijderd, dan hebben ze er geen hinder van. De uitmoording van honderdduizend Chinezen verandert weinig in hun kleine plaatselijke wereldorde. Maar het feit dat een medearbeider een lichte loonsverhoging bekommt, terwijl ik die niet bekom, is voldoende om mijn kleine wereldorde uit zijn voegen te rukken. Dat is geen eigenliefde, dat is alleen meer het gevolg van het feit dat wij, als eindige wezens, geneigd zijn onze notie van wetmatige orde in de dingen te beperken tot de onmiddellijke omgeving van ons hartsgebied.

1 De mens bezit nu eenmaal het vermogen zijn hart te verpanden aan
2 een of andere schat die hij zich ergens uitgekozen heeft. Dat kan
3 een andere mens zijn, gekend of onbekend, een vrouw, een kind,
4 een partij, een natie, een of andere gemeenschap, dat kan om het
5 even wat zijn, maar dat wil niet zeggen dat hij egoïst is. Het mecha-
6 nisme van de vergissing die het gevolg is van het verkeerd stand-
7 punt van waaruit men de dingen ziet, maakt echter dat de fout in
8 elk van die gevallen even rampzalig blijft. (...) (IP 63-74)

10 Het fragment van de Volmaakte rechtvaardige brengt, klaarder
1 dan welke andere Griekse tekst ook, de idee naar voren van de
2 goddelijke Incarnatie. Want in Phaedrus wordt gezegd dat de
3 Rechtvaardigheid in se zich bevindt op een plaats die ligt aan de
4 overzijde van de hemel, waar Aeus, vergezeld van de goden en de
5 gelukzaligen, zijn maaltijd geniet. In Timaeus staat dat het de We-
6 reldziel is, de Enige Zoon, die op deze plaats vertoeft. De recht-
7 vaardige mensen zijn alleen maar zeer dichtbij de rechtvaardig-
8 heid. Zij hebben er in grote mate deel aan. Maar opdat een mens
9 ‘in niets meer verschilt van de Rechtvaardigheid in se’ d.i. in alle opzich-
10 ten hetzelfde is, ‘moet de goddelijke Rechtvaardigheid op aarde neerda-
1 len’, (méden autēs ekeines diaferein alla pantachè toiouton einae
2 hoion dikaiosunè estin).

3 Plato denkt er terecht niet aan aan te tonen dat zoiets ook zou mo-
4 gelijk zijn. Maar iedereen weet wat hij hierover diep in zijn hart
5 denkt. De kern van zijn inspiratie is immers het ontologisch
6 (Gods)bewijs, de zekerheid namelijk dat het volmaakte reëler is
7 dan het onvolmaakte.

9 Het model van een mens die bijna rechtvaardig is, kan enkel een
10 mens zijn die volmaakt rechtvaardig is. Mensen die bijna volmaakt
1 zijn, bestaan. Zo hun model reëel is, moet er een ogenblik komen
2 in de tijd waarop het ergens op een plaats in de ruimte een aards
3 bestaan krijgt. Er is voor de mens geen andere realiteit. Kan het
4

Model dit bestaan niet krijgen, dan is het een abstractie. Kan een abstractie een reëel zijns- en volmaaktheidsmodel zijn?

Wij moeten goed onthouden dat Plato uitdrukkelijk is, waar hij stelt dat de rechtvaardigheid in se als model niet volstaat. Het model dat voldoet, moet een rechtvaardig mens zijn. (...)

Als Plato spreekt over assimilatie met dit model, dan heeft assimilatie de betekenis die wij er tegenwoordig aan geven: 'er op gelijken'. Maar we moeten die gelijkenis zien als 'totaal', zoals twee identieke landkaarten die slechts in schaal van elkaar verschillen, waarop m.a.w. de afstanden wel verschillen, maar de verhoudingen dezelfde blijven. Want het woord 'assimilatie' is bij de Grieken, en zeker bij een Pythagoreër als Plato, een geometrische term die betrekking heeft op de identiteit van de verhoudingen, op de evenredigheid namelijk. Als Plato spreekt over een assimilatie met God, dan bedoelt hij daarmee niet meer de gelijkenis, want geen enkele gelijkenis is hier mogelijk, maar dan bedoelt hij hiermee de evenredigheid. Alleen door een mediatie is er een evenredigheid mogelijk tussen mens en God. Die mediatie, die Middelaar of middelevenredige tussen de rechtvaardige en God, is het goddelijk Model, de 'Volmaakt Rechtvaardige'.

Alles laat veronderstellen dat de absoluut rechtvaardige Liefde van het Symposium dezelfde is als het goddelijk Model bij *Theaetetus* en de 'Volmaakt Rechtvaardige' in *de Staat*.

Om navolgbaar model te zijn voor de mens volstaat het niet dat de goddelijke Rechtvaardigheid geïncarneerd is in een mens. De authenticiteit van de volmaakte rechtvaardigheid moet in de mens ook zichtbaar tot uiting komen. Daarvoor moet de rechtvaardigheid bij die mens gezien worden zonder prestige, naakt, zonder de eer die de reputatie van de uiterlijke rechtvaardigheid gewoonlijk omgeeft.

1 Deze voorwaarde is contradictorisch. Verschijnt de rechtvaardig-
2 heid, dan is zij versluierd achter schijn, gehuld in prestige. Verschijnt
3 ze niet, weet niemand dat de Volmaakt Rechtvaardige rechtvaardig
4 is, hoe kan zij dan model zijn?

5
6 Reële rechtvaardigheid is op gelijke wijze verborgen door de uiter-
7 lijke schijn van onrechtvaardigheid en door de uiterlijke schijn van
8 rechtvaardigheid. Om als model te kunnen dienen moet ze juist
9 naakt, zonder uiterlijke schijn gezien worden. Dat is absurd. Aldus
10 dient haar aanwezigheid op aarde tot niets. We kunnen er immers
1 niet mee in contact komen.

2
3 Waar we contact mee hebben, zijn de uiterlijke verschijningsvor-
4 men. De uiterlijke verschijningsvormen zijn het prestige dat in we-
5 zen eigen is aan het rijk van de macht. De uiterlijke schijn van recht-
6 vaardigheid is een middel waardoor men bepaalde voordelen kan
7 verkrijgen en dat men bekomt door bepaalde procedés. Zij maakt
8 deel uit van het raderwerk van de noodzakelijkheid. Er is een on-
9 eindige afstand tussen het wezen van de noodzakelijkheid en het
10 wezen van het goede. Onze wereld is het rijk van de noodzakelijk-
1 heid. De uiterlijke schijn van de rechtvaardigheid is iets van deze
2 wereld. De reële rechtvaardigheid is niet van deze wereld.

3
4 De onoplosbare contradicties hebben een bovennatuurlijke oplos-
5 sing.

6
7 De oplossing van de contradictie waarmee we hier te maken heb-
8 ben is de Passie. Alleen is het enkel een oplossing voor zielen die
9 helemaal in het bezit genomen zijn door het licht van de genade.
10 Voor de anderen blijft de contradictie bestaan.

1
2 Gedurende de dagen waarin Christus, zoals Plato wilde, helemaal
3 ontdaan was van alle uiterlijke schijn van rechtvaardigheid, besef-
4 ten zelfs zijn vrienden niet langer volledig dat Hij volmaakt recht-

vaardig was. Hoe zouden ze anders hebben kunnen slapen terwijl Hij leed? Hoe zouden ze anders hebben kunnen vluchten? Hoe zou Petrus hem hebben kunnen verloochenen?

De glorie van zijn Verrijzenis maakte dat men zich het onterend karakter van zijn Passie niet meer kon realiseren. (...) Nochtans is de doodstrijd op het kruis oneindig goddelijker dan de verrijzenis. Want juist in de doodstrijd concentreert zich de goddelijkheid van Christus. Tegenwoordig is de Christus die vervloeking werd, verborgen achter de glorierijke, verzezen Christus. Daardoor lopen we het gevaar onder Christus' naam in werkelijkheid de uiterlijke schijn te aanbidden en niet langer meer de realiteit van de rechtvaardigheid. (...)

Toen Plato het in zijn hoofd haalde te stellen dat de 'Volmaakte Rechtaardige' niet als zodanig gezien werd, zelfs niet door de goden, was hij ontzaglijk dicht bij de verschrikkelijkste aller Evangeliewoorden: 'Mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?' (IP 81-85)

Deze teksten zijn het afdoende bewijs, dat zij die de ideeën van Plato zien als versteende abstracties, zich deerlijk vergissen.

Het gaat bij Plato werkelijk over een geestelijk, zegge mystiek huwelijk met het schone, huwelijk waardoor de ziel inderdaad in staat wordt deugden te verwekken.

Daarbij gaat het hier niet om het schone dat in iets is, niet om iets dat schoon is. Het schone is geen attribuut. Het is subject. Het is God.

De bij Plato zo vaak terugkerende formule '*auto, kath'auto, meth'auto*', zelf, door zichzelf, met zichzelf, zou zeer goed op de Drie-Eenheid kunnen slaan. Want deze formule wijst op twee relaties binnen een eenheid. Is het niet precies aldus dat St. Thomas de Drie-Eenheid definieert?

1 Anderzijds zegt Plato, dat wie de schoonheid contempleert, de vol-
2 maaktheid bijna bereikt heeft. Dit wijst op nog iets anders. In de
3 mythe van de grot is het object van contemplatie dat aan de zon
4 voorafgaat, de maan. De maan is de weerspiegeling, de afbeelding
5 van de zon. Als de zon het goede is, is het logisch dat de maan het
6 schone is. Door te stellen dat hij die de Schoonheid contempleert
7 bijna het doel bereikt heeft, suggereert Plato dat de Schoonheid
8 zelf de Eengeboren Zoon van God is.

9
10 In de Griekse mythologie is het absoluut Schone de hemelse Afro-
1 dite. (...)

2
3 Het Bovennatuurlijk Schone is iets dat even concreet is als de zin-
4 tuiglijk waarneembare dingen. Het is iets dat men ziet, maar met
5 bovennatuurlijke ogen. Men krijgt er enkel toegang toe door een
6 soort revelatie, en dan nog maar na een lange geestelijke voorbe-
7 reiding. De woorden ‘...zal plotseling een miraculeus soort van schoon-
8 heid aanschouwen...’ zijn duidelijk de beschrijving van een mystieke
9 ervaring.

10
1 Dit schone blijft onveranderlijk, terwijl de mooie dingen, die hun
2 schoonheid toch aan dit absoluut Schone te danken hebben, ont-
3 staan en vergaan. Dat is de hoogste troost bij al het kwaad. Geen
4 kwaad doet kwaad aan God.

5
6 Wie het absoluut Schone aanschouwt met het orgaan waarmee het
7 aanschouwd kan worden, met de bovennatuurlijke liefde name-
8 lijk, plaatst zijn schat en zijn hart buiten het bereik van alle kwaad.
9 (IP 87-90)

10
1 De Grieken hadden een zo grote behoefte aan zekerheid inzake god-
2 delijke waarheden, dat zij zelfs in het gewone beeld van deze waarhe-
3 den een maximum aan zekerheid wilden. Wellicht hebben de men-
4 sen sinds de oorsprong der tijden reeds de gehele getallen

beschouwd als uitbeeldingen van goddelijke waarheden juist door hun volmaakte preciesheid, door hun zekerheid en tegelijk ook door het mysterieuze spel van hun verhoudingen. Maar deze evidentie van de verhoudingen is nog zeer dicht bij het rechtstreeks ervaarbare. De Grieken vonden een evidentie van nog veel hoger niveau door het onderzoek naar niet-numerieke evenredigheden, even exact als die waarvan de termen gehele getallen zijn. Zo vonden zij een nog meer geschikt beeld van de goddelijke waarheden. (...) (IP 124)

De schoonheid is een mysterie. Zij is zelfs het meest mysterieuze verschijnsel dat hier beneden bestaat. Maar zij is er. Alle mensen erkennen haar als een voldongen feit, zelfs de meest gefrustreerden en de laagsten, alhoewel zeer weinigen de schoonheid kunnen onderscheiden en er gebruik van kunnen maken. (...)

In feite is de wereld schoon. Als we alleen zijn in de vrije natuur en in staat tot aandacht, is er iets in ons dat ons alles wat ons omgeeft doet liefhebben. En nochtans is dit alles alleen maar gemaakt van harde, ongevoelige, meedogenloze materie. En de schoonheid treft ons des te sterker, naargelang het noodzakelijkheidskarakter ervan ons duidelijker voor ogen staat. Zo bijvoorbeeld bij het aanschouwen van de plooiën die door de zwaartekracht in de aarde ontstaan en die wij bergen noemen of golven van de zee, en bij het aanschouwen van de loop van de sterren.

Ook in de zuivere mathematica verschijnt ons de noodzakelijkheid als schoonheid.

Het wezen zelf van ons schoonheidsaanvoelen is ongetwijfeld het besef dat deze noodzakelijkheid, die zich enerzijds voordoet als blinde dwangmatigheid, tegelijkertijd gehoorzaamheid is aan God.

Gods barmhartige Voorzienigheid maakte dat deze waarheid ervaarbaar werd voor het vleeselijk deel van onze ziel en zelfs in zekere

1 zin voor ons lichaam. Dit op zichzelf reeds zo wonderbaar geheel
2 van verschijnselen wordt echter nog oneindig meer wonderbaar
3 door het feit dat in het tafereel van die connecties in de wereldorde
4 de symboliek tot uiting komt van goddelijke waarheden. We mo-
5 gen dit het wonder der wonderen noemen, de geheime handteke-
6 ning als het ware van de scheppende kunstenaar. (...) (IP 158.159)

7
8 In het algemeen mogen we zeggen dat de mathematica, in haar
9 breedste betekenis genomen, d.i. als theoretische, uiterst nauw-
10 keurige en uiterst zuivere studie van de noodzakelijke verhoudin-
1 gen, tegelijk de enige kennis uitmaakt van het materieel universum
2 waarin wij leven, en tegelijk de manifeste afglans is van de godde-
3 lijke waarheden. Geen mirakel, geen profetie kan de vergelijking
4 met deze concordantie doorstaan. Om werkelijk de verbijsterende
5 realiteit van dit wonder te zien in zijn diepste gevolgtrekkingen,
6 moet men zich ervan bewust worden dat de perceptie zelf van de
7 zintuiglijk ervaarbare dingen, zelfs bij de minst ontwikkelde men-
8 sen, impliciet een grote hoeveelheid van mathematische verhou-
9 dingen insluit, die er de voorwaarden van zijn; dat zelfs de meest
10 primitieve techniek altijd in een bepaalde graad toegepaste mathe-
1 matica is, tenminste op impliciete wijze; dat alleen het methodisch
2 aanwenden van de mathematische relaties in de bewegingen van
3 de arbeid en de techniek de mens soms dat gevoel van evenwicht
4 met de krachten van de natuur kan geven, dat samenvalt met het
5 natuurlijk geluk; dat alleen het gebruik van de mathematische rela-
6 ties de wereld kan doen zien als een inerte massa en niet als een ge-
7 heel van ontelbare kleine godheden. Het is diezelfde mathematica
8 die eerst en vooral een soort mystiek gedicht is door God zelf ge-
9 dicht, zozeer zelfs door God gedicht, dat men geneigd is te gaan
10 twifelen of iets zo groots van zo recente datum kan zijn, en dat
1 men bijna zou denken dat het wellicht niet eens de Grieken waren
2 die dit uitgevonden hadden, maar dat zij het gedeeltelijk alleen
3 maar hadden verspreid, en dat zij er gedeeltelijk de geometrica van
4 hebben teruggevonden. (...) (IP 160.161)

De verloren zoon

Dat het evangelie ons vraagt te zijn gelijk de *Verloren Zoon*, niet gelijk de *Brave Zoon*, moeten wij niet verkeerd begrijpen. In deze parabel stelt het evangelie de brave zoon voor als iemand die moreel O.K. is, maar die, als zovele andere geketenden in de grot van Plato, niet beseft dat hij van kop tot teen gemanipuleerd wordt door wat in werkelijkheid enkel waan is. De verloren zoon, die zo hevig (vergeefs) achter het schijngoed aanging tot hij in de goot terecht kwam en daardoor tot inkeer, wordt vreugdevol omarmd door de ware God.

L. Bastiaens

De Verloren Zoon vraagt aan zijn vader het deel dat hem toekomt, en begint met het te vergooien in losbandigheid. Dan krijgt hij honger. Hij werkt in loondienst en heeft nog honger. En dan komt hij tot inkeer. (...)

‘Geef mij mijn aandeel’, dat is de Erfzonde. Geef mij de vrije wil, de keuze tussen goed en kwaad.

Deze schenking van de vrije wil, is dat niet de schepping zelf?

Wat de schepping is van uit het oogpunt van God, is de zonde van uit het oogpunt van de schepping. God heeft gevraagd ‘wilt gij ge-

1 schapen worden?’ en wij hebben geantwoord ‘ja’. Slechts enkele
2 uitzonderingen zijn hierop, mensen van wie de ziel verdeeld is.
3 Terwijl bij deze mensen bijna geheel de ziel ‘ja’ antwoordt, tracht
4 een uiterst miniem punt van de ziel in een wanhopige smeking
5 ‘neen, neen, neen’ te roepen. Door te blijven roepen wordt dit punt
6 groter, het wordt een vlek die zich eens zal uitbreiden over geheel
7 de ziel. (...) (CS 167.168)

8
9 Het erfdeel waarvan sprake, is de vrije wil. Met moet die wil ge-
10 bruikt hebben in de jacht naar schijnbaar goede dingen van hier be-
1 neden, en men moet nog lang daarna vergeefs opgezadeld geble-
2 ven zijn met zijn verlangens voor dat men kan tot inkeer komen en
3 men zich zijn Vader kan herinneren. Het zijn de verkwisters, zij die
4 heel hun energie verkwisten aan het najagen van wat hen goed lijkt,
5 en die, lang nog nadat hun energie opgebruikt is, die verlangens
6 niet willen opgeven, ook al beseffen zij de vergeefsheid ervan, die
7 verkwisters zijn het die zich vroeg of laat het huis van hun vader
8 herinneren. Moest de Verloren Zoon economisch geleefd hebben,
9 nooit zou hij er aan gedacht hebben terug te keren. (...) (CS 168)

20
1 De geboorte plaatst ons in de erfzonde, de dood haalt ons er uit.
2 Het Kruis van Christus, als volmaakt model van de dood, de dood
3 in se, in Platonische zin, heeft ons vrij gekocht. Maar als wij in-
4 stemmen met het feit geboren te zijn, en niet instemmen met het
5 sterven, bedrijven wij persoonlijk, voor eigen verlies, de zonde van
6 Adam. (...) (CS 169)

7
8 God alleen kan geboren worden zonder erfzonde. Want voor God
9 is geboren worden afstand doen van. De geboorte van Christus is
30 reeds een offer. Kerstmis moest evenzeer een feest van droefheid
1 zijn als Goede Vrijdag.

2
3 Elke mens zou zich moeten stellen in het oogpunt van God schep-
4 per, en van daaruit zijn eigen existentie beschouwen als een offer

van God. Ik ben de abdicatie van God. Hoe meer ik ben, des te meer doet God afstand. Welnu, wanneer ik voor de zaak van God kies, en niet voor de mijne, moet ik mijn bestaan als een vermindering zien.

God woont in de ziel van de mens die tot deze instemming in staat is. (CS 170)

Tegenover mijzelf moet ik Gods abdicatie in tegenovergestelde richting kunnen opbrengen, moet ik dus het bestaan dat mij gegeven werd weigeren. Ik moet het weigeren, omdat God goed is. Tegenover de anderen moet ik eveneens dezelfde abdicatie van God navolgen, instemmen met niet te zijn, opdat zij zouden zijn, en dit niettegenstaande zij slecht zijn. (...) (CS 170)

Heel het goed en heel het kwaad dat men van zichzelf denkt is vals op het ogenblik dat men het denkt. Daarom mag men alleen het kwaad denken van zichzelf. En men mag niet weten dat dit vals is. (...) (CS 171)

Wie, op het ogenblik dat hij zijn denken op God richt, niet van alles, maar dan ook van absoluut alles, afstand gedaan heeft, geeft de naam God aan een van zijn idolen.

De ware zedelijke dood is instemmen met het onderworpen zijn aan alles wat het lot kan brengen. Want het lot kan mij alles wat ik mijn ik noem ontnemen.

Aanvaarden enkel een schepsel te zijn en niets anders. Dat is als instemmen met het verlies van elk bestaan.

Wij zijn slechts schepselen. Dit aanvaarden is als het aanvaarden van niets te zijn. Dit zijn, dat God ons gegeven heeft buiten onze wil, is een niet-zijn. Verlangen wij het niet-zijn, dan hebben we het. We moeten ons enkel hiervan bewust worden.

1   Onze zonde bestaat er in te willen zijn, en onze straf is dat we het
2 ook geloven. Uitboeten is niet meer willen zijn; en ons heil bestaat
3 er in te beseffen dat we niet zijn.
4

5   Adam deed ons geloven dat we zijn, Christus toonde ons dat we
6 niet zijn.
7

8   God werd niet-zijn om ons te tonen dat we niet-zijn zijn.
9

10   Het offer van God bestaat er in ons, mensen, te laten geloven dat hij
1 is. Voor een mens betekent offer erkennen dat hij niet is.
2

3   God draagt het kwaad op ons te leren dat we niet zijn.
4

5   Het verlangen en de illusie bij de schepselen van te zijn doet het
6 kwaad ontstaan, en het kwaad leert hen dat zij niet zijn. God mengt
7 zich niet in deze eerste pedagogie.
8

9   Zij die ten volle hebben ingezien dat zij niet zijn, zijn overgegaan
20 naar de kant van God. Verre van de andere schepselen te leren dat
1 zij niet zijn, laten zij hen in de waan dat zij zijn.
2

3   De schepping is een fictie van God.
4

5   De hoeveelheid kwaad in de wereld is strikt gelijk aan de hoeveelheid
6 nodige straf. Alleen is het zo dat het kwaad willekeurig toeslaat.
7

8   Lijden onder het kwaad is de enige manier om het te vernietigen.
9

30   Geen enkel handelen vernietigt kwaad. Dit doet alleen het ogen-
1 schijnlijk nutteloze lijden dat volmaakt geduldig is.
2

3   Het zuiver denkbeeldig bestaan van het met verstand begaafd schep-
4 sel dat meent te bestaan, is datgene wat terugvalt onder de vorm van

kwaad. Het kwaad is illusoir, en wie uit die illusie wegraakte is bevrijd van alle kwaad. Daarenboven gaat het hier om een illusie die in bepaalde omstandigheden zelf de illusie uitstoot.

De hel is inzien dat men niet bestaat en hiermee niet instemmen.

Zuiverheid trekt het kwaad aan; het kwaad komt er op af zoals een vlinder op het licht, en door die vlam wordt het vernietigd.

Alles moet door het vuur gaan. Maar voor hen die vlam werden is het vuur hun thuis. Maar om vuur te worden moet men door de hel gegaan zijn. (...) (CS 175.176)

Aanwending van de fysische pijn. Dat bij welke graad van pijn ook, als bijna geheel de ziel inwendig uitroept: 'Laat het toch ophouden. Ik kan niet meer', een uiterst miniem deel van de ziel zegt: 'Ik stem er mee in dat dit in alle eeuwigheid blijft duren, als het de goddelijke wijsheid behaagt dat het aldus weze.' De ziel is dan in twee gesneden. Want het gevoelige deel van de ziel kan onmogelijk – tenminste in sommige ogenblikken – instemmen met de pijn. Deze verscheurdheid van de ziel is een tweede pijn, een geestelijke pijn die nog scherper is dan de fysische pijn die er de oorzaak van is. Men kan op dezelfde wijze gebruik maken van de honger, de vermoeidheid, de vrees, van alles wat het gevoelige deel van de ziel onweerstaanbaar ertoe brengt uit te roepen: 'Ik kan niet meer! Laat het toch ophouden!' Iets in de ziel moet antwoorden: 'Ik stem er mee in dat dit pas ophoudt met de dood, of zelfs dat het niet ophoudt met de dood, maar eeuwig blijft duren.' Op die ogenblikken is het dat de ziel in twee gesneden wordt als door een tweesnijdend zwaard.

Het is beter op deze wijze gebruik te maken van het lijden dat het lot brengt, dan zichzelf een discipline op te leggen.

1 Het lijden dat kan vermeden worden behoort tot de eerste vorm van
2 lijden als een zeer duidelijke verplichting ons ertoe verplicht het te
3 vermijden. Een verplichting van rechtvaardigheid tegenover de
4 mensen. Bijvoorbeeld, iemand die gedwongen is een ganse dag
5 zonder eten te blijven door geldgebrek, is daar niet minder toe ge-
6 dwongen als hij in de gelegenheid verkeert door oplichting aan
7 geld te geraken. Want voor een eerlijk mens is oplichting nooit mo-
8 gelijk. Maar gezien de algemene en blijvende toestand van de
9 mensheid in deze wereld is eten naar zijn honger misschien wel al-
10 tijd een misdaad.

1
2 Ik heb me hieraan vaak schuldig gemaakt.

3
4 Men mag de ontbering niet beschouwen als een oefening in de
5 geestelijke vervolmaking, of als een offerande die men God aan-
6 biedt, of ook nog als een voorwaarde om uit vrije wil goede daden
7 te stellen, maar men moet haar zien als een strikte sociale plicht,
8 het equivalent dus van een noodzakelijkheid. En het enig aandeel
9 dat het hogere deel van de ziel hierin heeft is, als het gevoelen het
10 niet meer aankan en roept: 'Ik kan niet meer', te antwoorden: 'Ik
1 stem er mee in dat dit eeuwig blijft duren'. (...) (CS 177)

2
3 Geheel de aardse ziel schreeuwt: 'Ik kan niet meer', als alle bronnen
4 van bijkomende energie uitgeput zijn, als de vegetatieve energie,
5 die het leven zelf in stand houdt, blootgelegd wordt en moet aan-
6 gesproken worden. Dat is niet te dragen. De wil die ons toelaat
7 stand te houden is dan verdwenen. Het levend vlees wordt aange-
8 sneden en verslonden. (Prometheus wordt, zoals Christus, opge-
9 geten.) Het is ondenkbaar dat de vleselijke ziel dan niet helemaal
10 schreeuw wordt: 'Genoeg!' Tot wie schreeuwt zij dit bevel, deze
1 smeekbede? Dat weet ze niet. Ze weet alleen dat ze niet kan voorko-
2 men dat ze schreeuwt. Indien dan het eeuwig deel van de ziel zich
3 tot de ware God richt en antwoordt: 'Voor eeuwig, zo het uw wil is',
4 dan is de ziel in twee gescheurd. Wat men aanvoelt als het 'ik' is in

het deel dat roept: 'genoeg!', en toch kiest men partij voor het andere deel. Dit is waarlijk buiten zichzelf treden.

Een gedeelte van onze energie bevindt zich op het niveau van de tijd. Het is de dierlijke energie. Zij doet ons zeggen: 'Het zal maar een uurtje duren.' Door haar is het denken ertoe in staat beperkte tijdseenheden te doorlopen. Het is de bijkomende energie, de energie die het verlangen voedt, die voedsel schenkt aan de wil.

De vegetatieve energie, die de voor het leven onontbeerlijke chemisch-biologische mechanismen doet functioneren, bevindt zich onder het niveau van de tijd. Als deze energie aangesproken wordt – en dit gebeurt wanneer de andere energie uitgeput raakt – en gebruikt wordt voor iets anders als voor de biologische functie waarvoor zij dient, dan kan een kwartier een eeuwigheid duren. Op dit ogenblik is het dat de schreeuw 'genoeg!' ontsnapt uit de ziel en dat de ziel in twee gescheurd wordt, wanneer niet alles in haar aan de kant van de schreeuw staat. Het is als het levenssap zelf wegvloeit en het levend vlees dood hout wordt.

Een kwartier is dan werkelijk het equivalent van een eeuwigdurende wilsinspanning, zo dat na een kwartier het deel van de ziel, dat weigerde te roepen 'genoeg!', de onbepaalde tijdruimtelijkheid oversteeft en de andere zijde van de tijd bereikt, waar de eeuwigheid is.

Dit kan alleen voorkomen bij iemand die wortel schoot in de liefde.

Mythologische vrouwen die in bomen veranderden.

Een boom kan enkel naar omhoog bewegen. Symbool van zuivere staat van contemplatie.

Voorwaarde hiertoe is dat de bijkomende energie uitgeput is. In sommige zielstoestanden kan de mens door zijn wil de verschrik-

1 kelijkste folteringen doorstaan. Gefolterde misdadigers in de mid-
2 deleeuwen die niet toegaven. Maar waar dit zich voordoet zijn noch
3 het niveau van het lijden noch het niveau van weerstand er tegen
4 van enig nut voor het heil. De geest van competitie doet het ergste
5 verdragen zonder dat er een echte deugd bij te pas komt. Het Ro-
6 meins stoïcisme was in die zin ontaard.

7
8 De supplementaire energie die de mens, naargelang het hem van
9 pas komt, richt op wat hem goed lijkt, is het aandeel dat door de
10 Verloren Zoon opgeëist werd van zijn vader. Het moet integendeel
1 opgeleefd worden alvorens de ziel ook maar één stap kan zetten in
2 de richting van de eeuwigheid.

3
4 Wanneer die bijkomende energie opnieuw aangroeit, zoals vaak
5 gebeurt, moet ze opnieuw opgeleefd worden. Nadat de Verloren
6 Zoon terug verzoend is met zijn vader en opnieuw kan beschikken
7 over geld, vertrekt hij opnieuw om daarna opnieuw terug te keren,
8 en dit nogmaals en nogmaals. En telkens slacht de vader het ge-
9 meste kalf. Maar de escapades worden altijd korter. – Is dit wel de
20 juiste beschrijving?

1
2 Het maakt weinig uit of deze energie aangewend wordt om naar
3 God te zoeken dan wel naar aardse goederen; zolang zij niet opge-
4 bruikt is, is de god waarnaar gestreefd wordt in alle geval een valse
5 god, ook als hij in alles op de ware God zou gelijken. De Verloren
6 Zoon moet zijn erfdeel opleven met de meisjes van plezier. Het doet
7 er niet toe of een van hen beweert dat zij vanwege zijn vader komt.
8 Geen stap zal hij nader tot de vader komen zolang hij nog een cent
9 heeft.

30
1 Essentieel is dat hij uitgeeft en niet verdient. Moest hij zijn geld
2 doen opbrengen in plaats van het uit te geven bij de meisjes van ple-
3 zier, nooit zou hij terugkeren naar zijn vader.

De wilsenergie moet zozeer opgebruikt zijn dat zij niet meer kan gerecupereerd worden, en er mag niets van overblijven. Daarvoor is het nodig dat de wil gericht wordt op dingen die boven de grens staan van wat hij vermag te bereiken. Welke dingen, dat heeft geen belang. Alleen belangrijk is dat de wil pogingen aanwendt en steeds opnieuw pogingen blijft aanwenden zonder ooit zijn doel te bereiken. De wil moet zijn grens voelen en zich er onophoudelijk tegen te pletter lopen.

Alles wat verkregen wordt moet waardeloos blijken.

Men moet uiteindelijk beseffen dat men nooit een waar goed verkrijgt in ruil voor al die energie die aangewend wordt. Men moet weten dat, wat bereikt wordt, altijd een mislukken of een wellukken is dat ogenblikkelijk als waardeloos wordt ontmaskerd.

Heeft men enkel oog voor aardse goederen, dan zijn zij de bron waaruit men telkens nieuwe energie put om hen na te jagen.

Streeft men naar aardse dingen (want men weet nog helemaal niet wat de hemel is) die onbereikbaar zijn, dan verbruikt men energie die niet vernieuwd kan worden.

Slaagt men er in voldoening te vinden in iets dat mogelijk is, al is het de heerschappij over heel de wereld, dan wordt het erfdeel van de vader niet opgebruikt.

Als de wilsenergie uitgeput is, dan richt zich het machteloos geworden verlangen op dezelfde aardse dingen die voordien nagestreefd werden door de wil (en het maakt niets uit dat er hemelse etiketten opgeplakt zijn). De ziel roept op de dingen die zij verlangt als een kind dat nog niet lopen kan. Het is de eerste etappe van het terug kind worden. Maar er is niemand die toelustert. Zij roept en blijft roepen in een omgeving die volkomen onverschillig blijft. Als

1 zij tenslotte geen kracht meer heeft om te roepen, blijft ze nog en-
2 kel toekijken.

3
4 Misschien dat zij zich dan herinnert dat er een ander goed is waar-
5 aan de dingen, die zelf geen leven bezitten, ten overvloede deelach-
6 tig zijn.

7
8 Hoe kan zulke herinnering binnen geraken in een vleselijke ziel?

9
10 Op dát ogenblik, het ogenblik waarop de wilsenergie uitgeput is,
1 waarop de vegetatieve energie aan de oppervlakte komt, kiest de
2 ziel tussen de hel en het paradijs. En ze weet niet wat ze kiest.

3
4 Wellicht herbegint zij alleen maar een keuze die gemaakt is vanaf
5 het ontstaan van de wereld.

6
7 Zij die sterven zonder ooit hun wilsenergie helemaal opgebruikt te
8 hebben, sterven zonder gekozen te hebben, en het doet er niet toe
9 of zij de rest van hun leven als deugdzamen dan wel als misdadi-
20 gers doorbrengen. Wat is hun lot, een maal gestorven? Mysterie.

1
2 Is deze benadering juist?

3
4 Indien de mens, op het ogenblik dat zijn wilsenergie dreigt op te
5 raken, besluit haar te doen opbrengen in plaats van haar helemaal
6 op te leven, dan ook mag men zeggen dat hij verkeerd gekozen
7 heeft.

8
9 Het vergeefs verlangen maakt zich los van zijn object en komt tot
30 zichzelf. Dan ontstaat in de ziel de onzegbare notie van het zuiver
1 goede, het onvoorwaardelijk goede.

2
3 De ziel zegt er ja of neen tegen.
4

Deze keuze is een mysterie.

Zegt zij er ja tegen, dan bidt zij om nooit meer voor de keuze te staan.

Het probleem wordt dan aan dit goede, waarvan men enkel de naam kent, de totaliteit van zijn energie te besteden.

Indien door de omstandigheden een zekere hoeveelheid van die energie, waarmee de wil zich voedt, opgewekt wordt, moet die energie gebruikt worden zonder wil te hebben. Haar opgebruiken zoals men een som geld uitgeeft die door iemand anders met dat doel verstrekt werd, en gebruik maken van de verplichting als van een soort noodzakelijkheid overal waar de noodzakelijkheid openingen laat.

Als de Verloren Zoon na de verzoening naar de stad trekt met zijn zakken vol geld, dan is dat niet meer als een zoon die er op uit trekt met zijn erfdeel, maar dan is het als een slaaf die door zijn meester gezonden wordt om inkopen te doen waar hijzelf niets aan heeft en waarvoor niemand hem zal danken. Naar de stad gaan, van winkel tot winkel lopen, boodschappen doen tot het geld dat men hem meegaf op is, terug naar huis keren met de gekochte goederen, ofwel naar het veld gaan zonder geld en de ganse dag achter de ploeg lopen, dat is voor een slaaf allemaal hetzelfde. Indien de slaaf trouw het geld besteedde aan de opgelegde boodschappen, dan wacht hem geen dank en geen beloning. Misschien berispt men hem zelfs, omdat hij de winkel niet koos waar het beterkoop was. Houdt hij één cent achter om hem opzij te leggen of om iets voor zichzelf te kopen, dan is hij verslagen.

Zo moet dus de bijkomende energie opgebruikt worden tot de laatste druppel toe in verplichte handelingen.

1 Ofwel moet die energie opgebrand worden in de contemplatie.

2
3 Van belang is dat er niets van overblijft, of ze nu dient voor grillen
4 dan wel als wilsoefening. Het geringste deeltje dat er van overblijft
5 is diefstal.

6
7 (Ik ben nooit opgehouden met stelen.)

8
9 Als de omstandigheden de vegetatieve energie aan de oppervlakte
10 brengen en die beginnen te verbruiken, dan moet die energie zich
1 losrukken van de biologische functies die zij voedt, en gericht wor-
2 den op God. Dat is de geestelijke dood, die ook een lichamelijke
3 operatie is. De mens geeft zichzelf als voedsel aan Gods schepse-
4 len.

5
6 Maar deze energie is niet gericht op een doel; zij is plantaardig. Zij
7 kan niet uit zichzelf een richting kiezen. Het deel van de ziel aan de
8 andere pool kan alleen maar zeggen: 'Ik stem ermee in dat mijn
9 vlees tot voedsel dient tot ik sterf, of zelfs tot in de eeuwen der eeu-
10 wen.'

1
2 Er is dan iets als een transfer van het lijden van het vleselijk deel van
3 de ziel, dat zondigde, naar het eeuwig deel, dat onschuldig is.

4
5 De ziel wordt in twee gedeeld: een deel dat onschuldig is en een
6 deel dat schuldig is, en het onschuldig deel lijdt voor het schuldige
7 en rechtvaardigt het.

8
9 De ziel wordt verdeeld in een deel dat onbegrensd is en een deel dat
10 begrenst. Het samengesteld geheel, dat zich bevindt op het niveau
1 van het eindige, is verdwenen. In deze microkosmos heerst op-
2 nieuw de oorspronkelijke chaos, de wateren waarover de Geest van
3 God waait. Een deel lijdt beneden het niveau van de tijd, en elke
4 fractie van de tijd lijkt voor dit deel een eeuwigheid te duren. Een

ander deel lijdt boven de tijd, en de eeuwigheid lijkt voor dit deel als iets dat eindig is. De ziel wordt in twee gesneden, en tussen die twee delen bevindt zich de totaliteit van de tijd. De tijd is het zwaard dat de ziel in twee snijdt. (In een andere zin is de liefde dat zwaard.) Het gevoelige deel van de ziel is in de hel. Het deel dat in de hemel is, voelt niets, tenzij door een besmetting door het eerste.

Daarna is er een nieuwe schepping waar de ziel mee instemt, niet om te bestaan, want zij zou liever niet bestaan, doch alleen uit liefde voor de schepselen, zoals God instemt met de schepping.

Aanvaarden geschapen te zijn zoals God aanvaardt te scheppen, uit liefde voor de schepselen.

Deze nieuwe schepping is als een incarnatie. De tweede schepping is geen schepping, maar een voortbrenging. Christus komt in de ziel en vervangt haar.

Zij die voortgebracht zijn van uit den hoge zijn geen geadopteerde kinderen van God, maar echte kinderen. Maar de Zoon is uniek. Hij is het dus die in de zielen komt.

Maar aan die prijs zullen zelfs de grootste heiligen het Rijk der Hemelen niet binnentreden. Want bijna allen zegden zij of deden zij dingen die, zo lijkt het, Christus nooit gezegd of gedaan zou hebben. (...)

Geboren worden van uit den hoge, van uit water en geest, uit water en adem.

Voortgebracht worden van uit den hoge, voortgebracht worden uit water en adem – 't is te zeggen, na de ontbinding van de ziel – microkosmos in de oorspronkelijke chaos – dat is volmaakt zijn.

1 Het doopsel is alleen maar het verlangen naar de nieuwe geboorte.
2 Als een kind gedoopt wordt, drukken zij die het dopen het verlangen
3 uit dat het kind eenmaal zou voortgebracht worden van uit den hoge.
4 Laat een volwassene zich dopen, dan drukt hijzelf dit verlangen uit.

5
6 Welnu het verlangen naar het goede is altijd goed, dus zeker het tot
7 uitdrukking brengen van zulk verlangen onder welke vorm dan
8 ook. Een rituele vorm is misschien nog het meest verdienstelijk.
9 Maar die ritus zou dan wel onvoorwaardelijk moeten zijn en niet
10 iets dat alleen maar een onderwerping is aan een sociale organisa-
1 tie. (...) (CS 177-183)

2
3 Het is de schoonheid van de wereld die de uitgeputte mens, de
4 mens die heel zijn erfdeel en al zijn krachten opgebruikt heeft,
5 dwingt zich te herinneren dat de slaven van zijn vader meer deel-
6 achtig zijn aan het goede dan hijzelf, die de zoon is. De deelachtig-
7 heid van de dingen aan het goede, het loon van de slaven van de va-
8 der; dat is de schoonheid. Men verlangt eenvoudig een onderdeelje
9 van de wereld te zijn, zoals een steen, en niet langer meer een 'ik' te
10 zijn. Dan slacht de vader het gemeste kalf.

1
2 Het zijn de voorwerpen, de dode dingen die redden als puntje bij
3 paaltje komt.

4
5 Zo is ook het lichaam een machtig middel tot redding. (CS 188)

6
7 De passies – gierigheid, toewijding aan een persoon of aan een ge-
8 meenschap, ondeugden – stapelen zoveel energie op in het object
9 buiten ons, dat het tenzij dit object vernietigd wordt nooit, zelfs niet
10 in de ergste omstandigheden, zo ver komt dat de vegetatieve energie
1 zelf in het gedrang geraakt. Daarom zijn zij funest. De mens die zich
2 er aan overgeeft is niet de Verloren Zoon die zijn erfdeel opmaakt met
3 prostituées, het is de zoon die zijn vermogen op de bank zet. Hij zal
4 nooit weten wat hongers is. Hij zal nooit naar zijn vader terugkeren.

Het enige wat een mens kan redden van dit gevaar is een toestand van noodzakelijkheid waarin er geen andere uitweg meer is. Als ik in Napoleon iets goed meen te zien, hoe zou ik hem dan een deel van mijn energie kunnen weigeren? Maar als ik naderhand vaststel dat hij niet goed genoeg is voor mij, dan is de energie die ik aan hem besteedde verloren.

Op dat moment heb ik de keuze: ofwel dit verlies ondergaan, ofwel , om het niet te moeten ondergaan, mijzelf iets voorliegen, mijzelf voorhouden dat hij goed genoeg is voor mij.

Alleen als we onszelf beliegen worden de dingen van hier beneden de bank waarheen we ons energiepatrimonium dragen, bank waarin we dit vermogen kunnen bewaren en zelfs doen aangroeien tot uitzonderlijk hoge kapitalen dank zij gelukte speculaties.

Als dit vermogen bijna opgeleefd is en men zich op de rand van de totale berooidheid bevindt, dan is de bekoring om naar de bank te lopen en er geld af te halen bijna onmogelijk te overwinnen. Daarom zal een voorzichtig leven in een verborgen hoekje de ziel vaak meer verlagen dan rijkdom en macht.

De Verloren Zoon verbraste zijn laatste cent.

Men mag niets meer hebben, wil men zich tot de Vader keren. Heeft men nog iets, en keert men zich dan naar de Vader, dan is het aan iets anders dat men de naam Vader geeft. Zoals uw huurlingen moet ik zijn, met andere woorden, ik moet, zoals de onbezielde dingen, geheel en al onderworpen blijven aan uw wil.

‘Gij hebt mij nooit iets gegeven.’ ‘Omdat alles wat ik heb van U is.’ Het volstaat zonder vrije wil te zijn om gelijk te zijn aan God. (CS 194.195)

Beelden van Christus

Stel u voor: een lezer die, bij wijze van meditatie, er werk van maakt wat Simone Weil hier op deze pagina beweert, te verifiëren.

L. Bastiaens

Prometheus.

De middelevenredige in de Griekse geometrie.

Proserpina.

Osiris.

Dionysos.

Attis.

Adonis.

Sprookjes van Grimm.

    Sneeuwwitje.

    De zuster van de zeven zwanen.

    de amandelboom... Paaslam...

Dirty boy, Incarnatie van de zon (Indianensprookje)

Orestes.

Hyppolytos.

De Rechtvaardige in de Staat.

De Wijsheid in Phaedra. (Zo de wijsheid zichtbaar zou worden.)

Job. (in een andere versie gestorven en verrezen.)

De koperen slang.

Zagreus. (ook de maan)

De Ram. (Gedaante van de gedode ram waaronder Zeus zich toont
aan

Herakles de Egyptenaar

Odin. (Ik weet dat ik hing...)

Melchisedec. (gezien als Zoon van God)

Noë.

Krishna en Rama. (vooral Krishna)

De bruid in 'The bull* o' Norrøway'

(Far hae I sought ye, near am I brought to ye;

Dear Duke o' Norrøway, will ye not turn and speak to me?)

Antigone.

Tao. (Ik ben de weg)

(...) (CS 290.291)

---

* Sic.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

Deel II: Liefde

Wij zien in volgende teksten hoe Simone Weil in het verloop van de geschiedenis de langzame teloorgang beschrijft van het oude realiteitsbewustzijn en het blind vertrouwen in de ultieme hereniging in de Liefde die God is, en hoe zij dit door volgehouden aandacht en nadenken tracht te herstellen. Het mysterie van de onbereikbare schoonheid. De illusie van het vergoddelijkte menselijke persoontje. Opnieuw komen tot de zekerheid van de realiteit van het bezit van het ware goede door stand te houden in de weigering verder nog heil te zien in wat in werkelijkheid alleen verwijzing is naar het ware goed.

L. Bastiaens

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

Liefde voor de wereldorde

Voortgaand op wat Plato leert en telkens opnieuw verwijzend naar sprookjes en mythen ziet Simone Weil de schoonheidservaring als het grote middel waardoor God de geketenden in de grot kan tot ontwaken brengen. Maar zelfs God kan niet beletten dat de tantalosmens, in plaats van de schoonheid te zien als wegwijzer naar God, als middel, als Gods Zoon zelf, haar toch blijft aanwenden als aards levensdoel. De vergeefsheid van dit laatste maakt dat tenslotte alleen de weg van het ongeluk, de weg van het kruis, overblijft.

L. Bastiaens

Zoals God, die buiten het universum is, tegelijkertijd toch reëel de kern ervan uitmaakt, zo ook heeft elke mens een imaginaire situatie in de kern van de wereld. De illusie van het perspectief situeert hem centraal in de ruimte. Een soortgelijke illusie vervalst in hem de zin van de tijd. Nog een andere illusie tenslotte rangschikt rondom hem de hiërarchie van de waarden. Deze illusie strekt zich zelfs uit tot in het bestaansgevoel door het intiem verband in ons tussen ons waardegevoel en ons zijnsgevoel. Het zijn komt ons voor als steeds minder en minder compact naargelang het meer van ons verwijderd is.

Wij verlagen de ruimtelijke vorm van die illusie tot zijn werkelijke rang, die namelijk van de bedrieglijke schijn. We zijn daartoe ver-

1 plicht, anders zouden we geen enkel object meer kunnen onder-
2 scheiden. We zouden onszelf niet eens meer voldoende kunnen
3 richten om nog één enkele stap voorwaarts te zetten op een bewus-
4 te wijze. Op die wijze verstrekt God ons het model voor de handel-
5 wijze die heel onze ziel moet omvormen. Als kind leren we deze il-
6 lusie in het ruimtegevoel onderdrukken en verlagen, en hetzelfde
7 moeten we eveneens leren inzake tijdsgevoel, waardegevoel en
8 zijnsgevoel. We zijn anders niet in staat ook maar één voorwerp te
9 onderscheiden of één enkele stap te zetten van uit een ander aspect
10 dan dat van de ruimte.

1 We bevinden ons in de irrealiteit, in de droom. Afstand doen van
2 onze ingebeelde centrale situatie, en dit niet alleen met het ver-
3 stand, maar ook in het imagatieve van de ziel, is wakker worden
4 in de realiteit, in de eeuwigheid, is het ware licht zien, de ware stilte
5 horen. Er doet zich dan een omvorming voor in de wortels zelf van
6 ons ervaren, in de directe wijze van het ervaren van ervaringsin-
7 drukken en psychologische indrukken. Deze omvorming mogen
8 we vergelijken met die waardoor wij bijvoorbeeld op zekere avond
9 langs de weg, op de plaats waar wij de gedaante van een mens
10 meenden te zien, ineens vaststellen dat het geen mens maar een
1 boom is, of dat wij, waar wij meenden een gefluister van stemmen
2 waar te nemen, ineens vaststellen dat het geen gefluister is dat wij
3 horen, maar het ruisen van de wind in de bladeren. Men ziet de-
4 zelfde kleuren, men hoort dezelfde geluiden, maar niet op dezelf-
5 de wijze.

1 Zich ontledigen van zijn valse godheid, zichzelf ontkennen, zich
2 niet langer meer inbeelden dat men het centrale punt is van het
3 universum, beseffen dat alle dingen in het heelal recht hebben op
4 dezelfde titel van centraal punt, en dat het echte, ware centrum
5 van alles buiten de wereld ligt, is instemmen met het rijk van de
6 mechanische noodzakelijkheid in de materie en met de vrije keuze
7 in de kern van elke ziel. Deze instemming is liefde. Het aangezicht

van deze liefde gewend naar de denkende mens, is naastenliefde. Het aangezicht van deze liefde gewend naar de materie, is liefde voor de wereldorde, of wat op hetzelfde neerkomt, liefde voor de schoonheid van het heelal.

In de Oudheid bekleedde de liefde voor de schoonheid van de dingen hier beneden een zeer ruime plaats in het denken, en het hulde heel het leven in een wonderbare poëzie. Dit was het geval bij alle volken, in China, in Indië, in Griekenland. Het wonderbaar Grieks stoïcisme, waar het christendom zo oneindig dicht tegen aanleunt, vooral in het denken van de Evangelist Johannes, was bijna exclusief liefde tot de orde van het heelal. Ook in Israëel, in sommige bladzijden van het Oud Testament, in de Psalmen, in het Boek Job, bij Isaias, in de Boeken van de Wijsheid, wordt de liefde tot de schoonheid van de wereld op onovertroffen wijze tot uitdrukking gebracht.

Het voorbeeld van St. Franciscus toont manifest welke plaats de schoonheid van de dingen in het christelijk denken inneemt. Niet alleen getuigt het gedicht van St-Franciscus van volmaakte poëzie, maar ook heel zijn leven was volmaakte poëzie in act. De wijze zelf waarop hij hoekjes uitkoos in de eenzaamheid om zich af te zonderen of om er een klooster te stichten, was pure poëzie in act. Zijn zwerversbestaan, zijn armoede, alles aan hem was poëzie. Hij wierp zijn klederen af om in direct contact te staan met de schoonheid van het universum.

Ook bij Johannes van het Kruis vindt men menig mooi vers over de schoonheid van het heelal. Maar in het algemeen mogen we zeggen dat, buiten enkele ongekende of minder gekende schatten tussen de in vergetelheid geraakte dingen van de middeleeuwen, de schoonheid van de wereld bijna geheel ontbreekt in de christelijke traditie. Dat is vreemd. De oorzaak hiervan is moeilijk te achterhalen. Het is een verschrikkelijk hiaat. Hoe kan een christendom zichzelf katholiek noemen, als het universum zelf er in ontbreekt?

1 Het is waar dat in het Evangelie de schoonheid van de wereld maar
2 zelden ter sprake komt. Maar zeker is dat de leerlingen, in deze zo
3 korte tekst die, zoals Johannes zegt, lang niet alle onderrichtingen
4 van Christus bevat, het niet nuttig achten melding te maken van
5 iets dat voor iedereen zo vanzelfsprekend was.

6
7 Tweemaal, nochtans, spreekt het Evangelie er over. De eerste keer
8 waar Christus ons vraagt de lelies en de vogels te beschouwen en
9 van hen te leren dat we ons geen zorgen mogen maken over mor-
10 gen, dat we nederig het hoofd moeten buigen voor wat het lot
1 brengt. En een tweede maal waar hij ons leert dat wij de Vader moe-
2 ten navolgen die de zon laat schijnen en het laat regenen over goe-
3 den en slechten.

4
5 De Renaissance heeft gemeend de geestelijke band met de Oud-
6 heid via het christendom te kunnen herstellen, maar van wat de
7 Ouden in deze zin tot uitdrukking gebracht hadden in kunst en we-
8 tenschap, van heel hun inspiratie, van heel hun weetgierigheid
9 voor alles wat de mens aangaat, nam zij alleen maar tweederangs-
10 producten over. De kerninspiratie van de Oudheid drong slechts
1 zeer onvolkomen tot haar door. Van een nieuw contact met de
2 schoonheid van de wereld kwam niets terecht.

3
4 In de elfde en de twaalfde eeuw zou de aanzet van een waarachtige
5 heropflakking mogelijk geweest zijn, zo zij vruchten had kun-
6 nen dragen. Vooral in de Languedoc was deze heropbloei duidelij-
7 k. Sommige versregels van minnezangers over de lente geven de
8 indruk dat hier de christelijke inspiratie en de liefde voor de
9 schoonheid van de wereld nooit van elkaar gescheiden zouden
10 worden. De Occitaanse geest liet trouwens zijn merktekens achter
1 in Italië, en heel waarschijnlijk ligt hier de bron van de Francis-
2 caanse inspiratie. Maar of het nu een toevallige samenvallende
3 wel, wat waarschijnlijker is, dat men hier moet spreken van een
4 oorzakelijk verband, het blijft een feit dat dit bewustzijn nergens,

tenzij als vage sporen ervan hier en daar, de oorlog tegen de Albigenzen overleefde.

Men zou bijna geloven dat het blanke ras alle gevoel voor de schoonheid van de wereld verloren heeft, en dat het zich voorgenomen heeft dit aanvoelen te doen verdwijnen in alle continenten waar het zijn wapens, zijn handel en zijn religie naartoe bracht. De blanken treft het verwijt van Christus: 'Wee u, gij hebt de sleutel tot de kennis weggenomen; zelf gaat ge niet binnen, en anderen laat ge niet binnengaan.'

En nochtans is in onze dagen de schoonheid van de wereld misschien wel de enige weg waarlangs God tot de mensen kan komen. Van de twee andere wegen zijn we immers nog verder verwijderd. De liefde en het respect voor de waarachtige religieuze praktijken zijn ver te zoeken bij hen die er altijd mee bezig zijn, en bij de anderen ontbreken ze omzeggens bijna helemaal. De meesten zien zelfs de mogelijkheid ertoe niet meer. Wat de bovennatuurlijke aanwending betreft van het ongeluk, hier moeten we vaststellen dat medelijden en dankbaarheid niet alleen zeldzaam zijn, maar zelfs voor velen onbegrijpelijk. De idee zelf ervan is nagenoeg geheel verdwenen. Zelfs de betekenis van deze woorden werd omhooggehaald.

Het gevoel voor de schoonheid echter blijft, ook al is het vervormd, verlelijkt en verlaagd, nog steeds een onmiskenbare kracht die het hart van de mens vermag te bewegen. Overal en tot in de kleinste bezigheid van het profaan leven blijft het gevoel van schoonheid doorwerken. Moest het authentiek en puur worden, het zou heel het profaan leven en bloc overbrengen tot voor de voeten van God. Het zou de totale incarnatie van het geloof mogelijk maken.

De schoonheid van de wereld is trouwens de meest voor de hand liggende, de gemakkelijkste en ook de meest natuurlijke weg.

1 Zoals God zich haast om neer te dalen in elke ziel, zodra deze zich
2 openstelt, om via deze ziel de ongelukkigen te beminnen en te die-
3 nen, zo ook daalt hij in deze zielen neer om via die weg de schoon-
4 heid van zijn eigen schepping te beminnen en te bewonderen.

5
6 Maar het tegenovergestelde is nog veel meer waar. De natuurlijke
7 neiging van de ziel om de schoonheid lief te hebben is de valstrik
8 die God het meest aanwendt om die ziel ontvankelijk te maken
9 voor zijn stem.

10
1 In die val liep Cora. De geur van de narcis bewoog heel de hemel
2 daarboven, heel de aarde en alle zeeën tot een glimlach. Nauwe-
3 lijks had het arm meisje haar hand uitgestoken of de val sloeg
4 dicht. Zij was in de handen gevallen van de levende God. Toen zij er
5 uit kwam, had zij het graantje van de granaatappel gegeten waar-
6 door ze voor eeuwig gebonden werd. Ze was niet langer maagd. Ze
7 was de bruid van God.

8
9 De schoonheid van de wereld is de toegangspoort tot het labyrint.
10 De onvoorzichtige die er in terechtkomt hoeft maar enkele schre-
1 den te zetten en het wordt onmogelijk voor hem nog uit het laby-
2 rint weg te geraken. Uitgeput, zonder voedsel of drank, in totale
3 duisternis, ver van de zijnen en alles wat hij liefhad en kende, gaat
4 hij verder zonder hoop, zonder nog te weten of hij vordert dan wel
5 ter plaatse ronddraait. Maar dit ongeluk is niets vergeleken bij het
6 gevaar dat hem bedreigt. Want als hij de moed niet verliest, als hij
7 blijft verder gaan, is hij er zeker van dat hij tenslotte het centrum
8 van het labyrint zal bereiken. En daar wacht God op hem om hem
9 te verslinden. Later zal hij opnieuw tevoorschijn komen, veran-
10 derd nu, iemand anders geworden, opgegeten en verteerd door
1 God. Voortaan houdt hij zich nog enkel bij de ingang van het laby-
2 rint op om, met zacht geweld, allen die het naderen naar binnen te
3 duwen.
4

De schoonheid van de dingen is geen attribuut van de materie als zodanig. Het is een verband tussen de dingen en ons aanvoelen, aanvoelen dat afhankelijk is van en dus overeenkomt met de structuur van ons lichaam en onze ziel. (...) In alle geval moeten we geloven dat het universum schoon is op elk niveau, en meer in het algemeen dat het de volheid van de schoonheid bezit in verhouding tot de lichamelijke en psychische structuur van alle denkende wezens die bestaan en van alle mogelijke denkende wezens. Het is zelfs deze concordantie van een oneindigheid van volmaakte schoonheden die het transcendent karakter uitmaakt van de schoonheid van de dingen hier beneden. Wat wij nochtans van deze schoonheid ervaren is voorbestemd voor ons menselijk vermogen tot aanvoelen.

De schoonheid van de wereld is de coöperatie van de goddelijke Wijsheid in verband met de schepping. *'Zeus heeft alle dingen voltooid, zegt een Orfisch vers, en Bachus heeft hen afgewerkt.'* De 'afwerking', dat is de schepping van de schoonheid. God schiep het universum, en zijn Zoon, onze eerst geboren Broeder, heeft er de schoonheid van geschapen voor ons. De schoonheid van de wereld, dat is Christus die tegen ons glimlacht doorheen de materie. Hij is werkelijk tegenwoordig in de schoonheid van de dingen. De liefde voor de schoonheid komt van God, die neergedaald is in onze ziel, en zij gaat naar God, aanwezig in het universum. Het is dus ook zo iets als een sacrament.

Dit is alleen maar zo voor de universele schoonheid. Maar, God uitgezonderd, kan alleen het universum in zijn geheel genomen schoon genoemd worden zonder deze woorden geweld aan te doen. Alles in het universum dat minder is dan het universum kan alleen maar schoon genoemd worden wanneer we het woord 'schoon' uitbreiden tot voorbij zijn rigoureuze betekenis, tot op de dingen die enkel indirect deel hebben aan de schoonheid, op de dingen die er imitaties van zijn.

1 Al deze secundaire schoonheden hebben een onschatbare waarde
2 als openingen die toegang verlenen tot de universele schoonheid.
3 Maar als men erbij blijft stilstaan, worden het integendeel sluiers
4 die alle uitzicht op de universele schoonheid beletten; zij worden
5 bedrieglijke schijn. En al die secundaire schoonheden brengen, ie-
6 der in verschillende mate, de mens in bekoring om er bij blijven stil
7 te staan.

8
9 Er zijn ook veel factoren van verleiding die helemaal niets met
10 schoonheid te maken hebben, maar waardoor men, omdat men
1 niet nauwkeurig genoeg toekijkt, geneigd is de dingen waarin zij
2 resideren schoon te noemen. Het is door misleiding dat zij de lief-
3 de aantrekken. Alle mensen noemen wat zij liefhebben schoon. Al
4 de mensen, ook de laagste, ook de domste, weten dat alleen de
5 schoonheid recht heeft op onze liefde. De meest authentiek hoog-
6 staande mensen weten het ook. Geen enkel mens staat onder of
7 boven de schoonheid. De woorden die de schoonheid uitdrukken
8 verschijnen op de lippen van alle mensen wanneer zij willen ophem-
9 melen wat zij beminnen. Alleen hebben zij niet allen een even
10 scherp onderscheidingsvermogen inzake schoonheid.

1
2 De schoonheid is de enige finaliteit hier beneden. Zoals Kant zeg-
3 de, gaat het hier over een finaliteit die geen enkel doel inhoudt. Het
4 ding dat schoon is bevat in se geen enkel goed buiten zichzelf, in
5 zijn totaliteit, zoals het ons verschijnt. We benaderen het ding zon-
6 der te weten wat we het moeten vragen. Het geeft ons zijn eigen
7 existentie. Iets anders verlangen we niet. We bezitten het immers.
8 En toch verlangen we nog meer. We weten alleen niet wat. We zou-
9 den achter de schoonheid willen gaan kijken, maar zij is enkel de
10 oppervlakte. Zij is als de spiegel die ons ons eigen verlangen naar
1 het goede terugstuurt. Zij is een sfinx, een enigma, een mysterie
2 dat op pijnlijke wijze ergert. We willen ons ermee voeden, maar we
3 kunnen er alleen maar naar kijken. We kunnen er nooit bij. Zoals
4 de horizon behoudt het steeds zijn distantie. De grote droefheid

van de mens is, dat kijken en eten twee verschillende dingen zijn. Alleen aan de overzijde, in de hemel, waar God woont, zijn kijken en eten een en dezelfde handeling.

Zelfs de kinderen voelen dit reeds aan als ze naar een mooie verjaardagstaart kijken. Ze vinden het bijna spijtig haar stuk te maken, en toch kunnen ze niet anders. Misschien zijn ondeugden, perversiteit, misdaad bijna altijd of zelfs altijd in wezen pogingen om schoonheid te eten, om datgene te eten waarnaar men alleen mag kijken. Eva is ermee begonnen. Zo zij de mensheid in de afgrond getrokken heeft door de vrucht van de boom te eten, moet de tegenovergestelde houding, naar de vrucht van de boom kijken zonder deze te eten, redding betekenen. In de Upanishad staat ergens: 'Twee vogels op een boomtak. De een eet van de vruchten, de andere kijkt er alleen maar naar.' De twee vogels zijn de twee delen van onze ziel.

Het is omdat de schoonheid geen enkel doel inhoudt dat zij hier beneden de enige finaliteit uitmaakt. Want hier beneden bestaat er niet zoiets als een doel. Alles wat wij doel noemen is in werkelijkheid alleen maar middel. Het gaat hier om een evidente waarheid.

Macht is een middel om te bevelen. En zo is het voor alles wat we goed noemen, maar het is niet overal even duidelijk.

De schoonheid alleen is niet een middel tot iets anders. De schoonheid alleen is wat goed is in se. Maar het goed dat zij is blijft voor ons onbereikbaar. Daarom komt schoonheid eerder over als belofte dan als het goede zelf. Maar schoonheid geeft alleen zichzelf en nooit iets anders.

Maar omdat de schoonheid de enige finaliteit is, is zij aanwezig in alles wat de mens nastreeft. Alhoewel alle dingen die door de mens nagejaagd worden in werkelijkheid alleen maar middelen zijn en

1 geen doel, geeft de schoonheid er een glans aan die maakt dat we
2 hen gaan zien als doel in se. Was dit zo niet dan zou er niets bestaan
3 hier beneden waarnaar de mens zou verlangen, en evenmin zou hij
4 de energie kunnen opbrengen om iets na te streven. (AD 147-157)
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

Schoonheid en waarheid behoren tot de wereld van het onpersoonlijke en het anonieme

De reden waardoor de mens, in plaats van de schone en goede dingen in het aardse leven te zien als enkel verwijzend naar God, toch altijd blijft proberen hen aan te wenden als enig levensdoel hier beneden, ligt in het feit dat hij zijn eigen persoon zijn ziet als ‘realiteit’, als ‘heilig’, dat is als alleen zaligmakend. Simone Weil legt in de volgende tekst uit hoezeer deze ‘overtuiging’, die leidt tot wat een eenzijdige humanistische filosofie blokkeert in de slogan *Persoon en Gemeenschap*, op illusie berust. Wij lezen letterlijk: ‘De persoon in ons is dat deel in ons dat dwaling is en zonde. (...) Maar het deel van de ziel dat ‘wij’ zegt, is nog oneindig gevaarlijker.

L. Bastiaens

Wat heilig is in een menselijk wezen is zeker niet de persoon, integendeel, het is datgene in de mens wat onpersoonlijk is.

Al wat in de mens onpersoonlijk is, is heilig, en alleen dat.

In onze tijd waarin de schrijvers en geleerden zich zo vreemd vrijpostig de plaats van de priesters aanmatigen, erkent het publiek met een inschikkelijkheid die geenszins gebaseerd is op de rede, dat het artistiek en wetenschappelijk vermogen heilig is. In het algemeen acht men dit vanzelfsprekend, en nochtans, dat is het allesbehalve. Wanneer men meent een motivering te moeten geven,

1 voert men slechts aan dat deze vermogens zich afspelen op het
2 hoogste niveau van de uitbloei van de menselijke persoon.

3
4 En inderdaad, meestal is het niet meer dan dat. Men stelt in die ge-
5 vallen trouwens vrij vlug vast wat dit waard is en wat er uit voort-
6 vloeit.

7
8 Niets anders voert er uit voort dan een houding tegenover het leven
9 van het soort waarmee we in onze eeuw zozeer vertrouwd werden,
10 en die bevat ligt in de verschrikkelijke uitspraak van Blake: *‘Beter is
1 het een kind in zijn wieg te verstikken, dan te blijven zitten met één onvoldaan
2 verlangen.’* (...) Daaruit vloeit tenslotte de wetenschap voort waarin
3 alle denkbare normen, criteria en waarden erkend worden behalve
4 de waarheid.

5
6 De Gregoriaanse zang, de Romaanse kerken, de Ilias, de uitvin-
7 ding van de meetkunde, zijn bij hen door wie deze dingen tot bij
8 ons geraakten, nooit aanleiding tot hoge bloei geworden.

9
10 De wetenschap, de kunst, de letterkunde, de wijsbegeerte, die al-
1 leen maar bijdragen tot de ontluiking van de persoon, vormen
2 daarentegen wel degelijk het domein waarin schitterende en glo-
3 rierijke successen geboekt worden, domeinen van namen die dui-
4 zenden jaren later nog klinken als klokken. Maar boven, ver boven
5 dit domein, door een bodemloze afgrond hiervan gescheiden, is er
6 een ander domein waarin zich de dingen van allereerste orde be-
7 vinden. En deze dingen zijn bij essentie anoniem.

8
9 Het is volkomen toevallig als de naam van een van hen die in dit do-
10 mein vermochten binnen te dringen, bewaard blijft of verloren
1 gaat. Zelfs al zijn hun namen nog gekend, dan nog blijven de dra-
2 gers ervan verborgen in de anonimiteit. Hun persoon is verdwe-
3 nen.

De schoonheid en de waarheid behoren tot dit hoger domein van onpersoonlijke en anonieme dingen. Alleen dit hoger domein is heilig. Het andere is niet heilig, of indien er iets heilig in is, dan is dit enkel zoals een gekleurde vlek het zou zijn die in een schilderij een hostie zou voorstellen.

Wat heilig is in de wetenschap, is de waarheid. Wat heilig is in de kunst, is de schoonheid. Waarheid en schoonheid zijn onpersoonlijk. Dit alles is maar al te vanzelfsprekend.

Als een knaap zich bij een optelling vergist, draagt deze vergissing de stempel van zijn persoon. Gaat hij echter op een volmaakt correcte wijze te werk, dan is zijn persoon in geen enkel opzicht bij de handeling betrokken.

Volmaaktheid is onpersoonlijk.

De persoon in ons is dat deel in ons dat dwaling is en zonde.

Alle inspanningen van de mystiekers waren er altijd op gericht zo ver te geraken dat niets in hun ziel nog kon zeggen: 'ik'.

Maar het deel van de ziel dat 'wij' zegt, is nog oneindig gevaarlijker.

De overgang naar het onpersoonlijke kan alleen maar bewerkt worden door een zo diepe vorm van aandacht, dat zij slechts zelden voorkomt, en dan nog in een situatie van eenzaamheid. Morele eenzaamheid wel te verstaan, en niet alleen maar feitelijke eenzaamheid. Nooit kan er van deze overgang sprake zijn bij iemand die zichzelf ziet als lid van een gemeenschap, als deel van een 'wij'.

De mens als mens van een gemeenschap, zelfs bij de lagere vormen, heeft geen toegang tot het onpersoonlijke. Een groep van menselijke wezens kan zelfs geen optelling maken. Een optelling

1 kan alleen gemaakt worden in een geest die op het ogenblik zelf
2 vergeet dat er buiten hem ook maar één andere geest bestaat. Het
3 persoonlijke is tegengesteld aan het onpersoonlijke, maar het is
4 mogelijk over te gaan van het een naar het andere. Overgang van
5 het gemeenschappelijke naar het onpersoonlijke is onmogelijk.
6 Om binnen te kunnen gaan in het onpersoonlijke, moet de ge-
7 meenschap eerst ontbonden worden tot afzonderlijke personen.
8 (...)

9
10 De gemeenschap is niet alleen iets dat niet behoort tot het heilige,
1 ze misleidt ook omdat ze er een bedrieglijke imitatie van biedt.
2

3 De dwaling die de gemeenschap ziet als iets dat heilig is, is gods-
4 lastering. In alle tijden en alle volkeren is dit de misdaad die het
5 meest voorkomt. Iemand voor wie enkel nog de uitbloei van de
6 menselijke persoon telt, beseft in de verste verte niet meer wat 'hei-
7 lig' wil zeggen. (...) (EL 16.17.18) Het heeft geen zin aan een ge-
8 meenschap uit te leggen, dat er in elk van de eenheden waaruit zij
9 samengesteld is, iets is dat zij niet mag schenden. Eerst en vooral is
10 de gemeenschap niet iemand, tenzij fictief. Zij heeft geen bestaan,
1 tenzij als abstractie. De gemeenschap aanspreken is dus een denk-
2 beeldige handeling. (...)

3
4 Het heeft geen zin tegen de gemeenschap te zeggen dat de persoon
5 heilig is. Het heeft even weinig zin dit tegen de persoon zelf te wil-
6 len zeggen. Hij kan het niet aannemen. Hij voelt zich niet als iets
7 dat heilig is. De reden waarom hij dit niet aanvoelt, is dat hij het
8 ook in werkelijkheid niet is.
9

10 Zo er mensen zijn wier bewustzijn een ander getuigenis aflegt, aan
1 wie hun eigen persoon een zeker gevoel van heiligheid geeft, hei-
2 ligheid die zij bij veralgemening menen te mogen toekennen aan
3 iedereen, dan zijn ze in een dubbele illusie.
4

Wat zij aanvoelen heeft niets met het echte heilige te maken. Het is er enkel een valse imitatie van, voortgebracht door het gemeenschappelijke. Zo ze het ervaren als iets dat behoort tot hun eigen persoon, dan komt dit omdat deze deel uitmaakt van het gemeenschappelijk prestige door het sociaal aanzien waarvan hij de zetel is. (...)

De persoon in de mens is iets dat in nood is, dat het koud heeft, dat zoekt naar een onderkomen, naar warmte.

Dat kunnen zij niet weten bij wie de persoon, al was dit slechts in afwachting, gehuld blijft in de warmte van het sociaal aanzien.

Daarom is de personalistische wijsbegeerte ontstaan en tot ontwikkeling gekomen, niet in een volks milieu, maar in de milieus van de schrijvers die beroepshalve een naam en een reputatie moeten hooghouden of verwerven.

Als er dan al sprake mag zijn van een verband tussen persoon en gemeenschap, dan in alle geval alleen maar met het opzet alles uit de weg te ruimen wat de mysterieuze ontkieming en de groei zou kunnen beletten van datgene in de ziel wat onpersoonlijk is.

Dit alles is alleen maar mogelijk als er tussen elke persoon voldoende afstand is, als elke persoon kan beschikken over voldoende vrije tijd, mogelijkheden, stilte, eenzaamheid om tot een steeds diepere vorm van aandacht te kunnen komen. Daarbij heeft de persoon eveneens een zekere omgeving van warmte nodig, opdat hij in zijn grote nood niet zijn toevlucht zou nemen tot het moeras van het gemeenschappelijke.

Als dit werkelijk de richting naar het goede is, gaat het er sterk op lijken dat de moderne, zegge democratische samenleving moeilijk nog verder kan verdwalen in de verkeerde richting. (EL 20.21)

Zwaartekracht en genade

De mens die inziet dat alles in het mensenleven zich voltrekt volgens strikte wetten, die wij kunnen samenvatten met het woord ‘zwaartekracht’, en dat niets hier beneden in staat is zijn verlangen naar het goede te bevredigen, kan zich enkel staande houden in kwaad, lijden en dood, als hij steun vindt in de zekerheid dat het ware ‘goed’ iets ‘anders’ is dan wat hij zich meestal als ‘goed’ voorstelt. Het moet iets zijn van ‘elders’, realiteit voorbij de realiteit die door verstand en zintuigen kan bestreken worden, iets dat alleen bereikbaar is door te volharden in de weigering te staan op waangoed. Die weigering zichzelf iets voor te liegen, dat is wat bedoeld wordt met het woord ‘geloof’. Een leven volhouden, alleen staande op dit geloof, zou letterlijk onmogelijk zijn, zo er niet in ons leven de doorschemering was van iets dat zuiver schoon en goed is, en waarop de mens zich kan richten, zo er niet een ‘andere’ levenskracht was dan die van enkel aardse vooruitzichten. Die ‘andere’ (zelden ervaren) levenskracht, is wat bedoeld wordt met het woord ‘genade’. Geheel de geschiedenis door heeft de mens getracht zich meer en meer van deze ‘doorschemering’ bewust te worden door beschouwing van wat hem ontroert in de schoonheid van de natuur, in de duidelijke tekens van goedheid en liefde van sommige mensen, in de religieuze ceremonies, in de werken van grote kunstenaars, maar vooral in de herkenning van de goddelijke liefde in het wonderbare, door het verstand onverklaarbare, ontstaan en groeien van alle leven uit niets anders dan de kracht van het zonlicht. In het verdere verloop van de bloemlezing zien we hoe Simone Weil elk punt

van deze tekst telkens opnieuw en telkens anders overweegt en tracht te verwoorden.

L. Bastiaens

In God geloven is iets dat niet van onszelf afhangt. Wat wel van onszelf afhangt is, dat wij onze liefde niet schenken aan valse goden.

Eerst en vooral mogen we niet geloven dat de toekomst zoiets is als de lege ruimte die we naar geloven mogen vullen met het goede. De toekomst is gemaakt van hetzelfde materiaal als dat van het heden. We weten maar al te goed dat al het goede dat we deden, de rijkdom, de macht, het aanzien, de kennis, de liefde van de mensen waarvan we houden, de voorspoed van onze geliefden, en al die dingen meer, ons niet kunnen bevredigen. Maar men is altijd geneigd te geloven dat men tevreden en voldaan zal zijn als men nog een beetje meer heeft. Men gelooft het, omdat men zichzelf iets voorliegt. Moest men er enkele ogenblikken dieper over nadenken, men zou vlug inzien dat het niet waar is. Een andere, veel voorkomende vergissing is de mening van ongelukkigen en zieken dat zij, de dag van hun genezing, of de dag dat hun lijden ophoudt, helemaal gelukkig zullen zijn. Maar ook hier kan men bij enig nadenken beseffen dat men buiten de waarheid is, dat men namelijk, wanneer het lijden ophoudt, iets anders wil.

Ten tweede mogen we een behoefte niet verwarren met een goed. Er zijn een hoop dingen die men meent nodig te hebben om te kunnen leven. Vaak is dit niet waar, want men zou het verlies ervan gemakkelijk overleven. Maar zelfs, moest het waar zijn, moest het verlies ervan een gewisse dood betekenen of tenminste de levensenergie wegnemen, dan nog zou men het niet om die reden een goed mogen noemen. Niemand immers neemt er vrede mee te kunnen leven zonder meer. Altijd wil men andere dingen. Men wil leven voor iets.

1 Het volstaat dat men weigert zichzelf iets voor te liegen om in te zien
2 dat er hier beneden niets is waarvoor men kan leven. Het volstaat
3 dat men zich alle mogelijke betrachtingen voorstelt als reeds gerea-
4 liseerd, om vast te stellen dat men zich na enige tijd opnieuw onvol-
5 daan gaat gevoelen. Men zou iets anders willen, en men zou erg on-
6 gelukkig zijn omdat men niet weet wat men eigenlijk wil.

7
8 Het hangt van de mens zelf af of hij zijn aandacht op de waarheid
9 kan gericht houden.

10
1 Neem bijvoorbeeld de revolutionairen. Moesten ze ophouden met
2 zichzelf iets voor te liegen, dan zou het vlug tot hen doordringen
3 dat de verwezenlijking van hun ideaal hen in feite ongelukkig zou
4 maken. Ze zouden er immers hun bestaansreden door verliezen.
5 En zo is het met alle verlangens.

6
7 Het leven, zoals het zich voordoet aan de mensen, is slechts drage-
8 lijk in de leugen. Zij die de leugen weigeren en het leven verkiezen
9 te zien als onleefbaar, zonder zich nochtans tegen hun lot te ver-
10 zetten, zullen vroeg of laat, van buiten uit, dat is van uit een gebied
1 buiten ruimte en tijd, iets ontvangen dat hen de kracht geeft het le-
2 ven te aanvaarden zoals het is. (Ibid. 14)

3
4 Iedereen voelt het kwaad aan, heeft er een afschuw van, wil er aan
5 ontsnappen. Het kwaad is niet het lijden en evenmin is het de zonde.
6 Het is beide tegelijk. Het is iets dat zowel het lijden als de zonde
7 gemeen hebben. Lijden en zonde zijn immers zeer nauw met el-
8 kaar verbonden. Zonde doet lijden, en lijden maakt slecht. Het is
9 deze onscheidbare mengeling van lijden en zonde die wij het
10 kwaad noemen waarin we tegen onze wil en tot onze grote afschuw
1 gedompeld zijn.

2
3 Een gedeelte van het kwaad dat in ons is, dragen wij over op dingen
4 waarnaar onze aandacht en ons verlangen uitgaan. En omdat zij

ons dit kwaad terugzenden, is het net alsof het kwaad uit de dingen zelf voortkomt. Dat is de reden waarom wij gevoelens van haat en afkeer kweken tegenover de plaatsen waarin wij door het kwaad overvallen worden. Het lijkt ons dat het die plaatsen zelf zijn die ons in het kwaad gevangen houden. Zo haat een zieke zijn kamer en zijn omgeving, zelfs als die omgeving in feite bestaat uit wezens van wie hij houdt. Zo zal een arbeider soms zijn fabriek haten, en zo verder.

Maar als wij met onze wil en ons verlangen een deel van het kwaad in ons overdragen op iets dat volmaakt zuiver is, dan kan dit laatste niet door het kwaad bezoedeld worden. Het blijft zuiver. Het zendt ons het kwaad niet terug. En aldus bevrijdt het ons ervan.

Wij zijn eindige wezens. Ook het kwaad in ons is eindig. Moest, bij wijze van spreken, het menselijk leven lang genoeg duren, we zouden er absoluut zeker van kunnen zijn dat er een dag zou komen waarop we hier in dit leven van alle kwaad verlost zouden zijn.

De woorden van het *Onze vader* zijn volmaakt zuiver. Zo wij het *Onze Vader* bidden zonder enige andere intentie dan alle aandacht die wij kunnen opbrengen op deze woorden zelf te richten, dan mogen we er volstrekt zeker van zijn door dit middel bevrijd te zijn van een deel van het kwaad in ons, hoe klein dit ook moge wezen. Hetzelfde is waar wanneer men het H. Sacrament beschouwt zonder zich daarbij van iets anders bewust te zijn dan alleen maar van het feit dat Christus daar aanwezig is. En zo verder.

Er is hier op aarde niets dat heilig is buiten de heilige voorwerpen en de heilige teksten, de schoonheid van de natuur – als men haar beschouwt om haar zelf en niet om er zijn dromerijen in kwijt te geraken –, en ook, maar in iets mindere mate, de mensen die tempel zijn van God, en de kunstwerken die ontstonden uit een werkelijk bovennatuurlijke inspiratie.

1 Wat werkelijk zuiver is, kan niets anders zijn dan Gods aanwezig-
2 heid zelf hier op aarde. Was het iets anders dan God, dan zou het
3 niet zuiver zijn. Was God niet aanwezig, dan zouden we nooit kun-
4 nen gered worden. In de ziel die in contact kwam met het zuivere,
5 verandert heel de afschuw die zij had voor het kwaad in liefde tot de
6 Goddelijke Zuiverheid. Zo mogen we aannemen dat Maria Magda-
7 lena en de Goede Moordenaar geprivilegieerden waren van de lief-
8 de.

9
10 Het enige wat belet dat afschuw in liefde verandert, is de eigenlief-
1 de die maakt dat men zijn bezoedeling niet in contact kan brengen
2 met het zuivere. Dan alleen kan men er over zegevieren, als men
3 een soort onverschilligheid kan opbrengen tegenover de eigen be-
4 zoedeling, als men er toe in staat is gelukkig te zijn met de gedach-
5 te dat er iets is dat zuiver is, zonder terug te vallen op zichzelf.

6
7 Het contact met het zuivere bewerkt een gedaanteverandering in
8 het kwaad. Alleen door dit contact kan het onontwarbaar kluwen
9 dat het kwaad is, opnieuw ontbonden worden, is het lijden niet
10 langer meer iets dat bij de zonde hoort, en wordt zelfs de zonde
1 omgevormd tot lijden zondermeer. Deze bovennatuurlijke hou-
2 ding is wat men het leedwezen noemt. Door het leedwezen sche-
3 mert als het ware het licht van de vreugde doorheen het kwaad.

4
5 Het was voldoende dat er een volmaakt zuiver wezen op aarde aan-
6 wezig was, opdat er sprake zou zijn van het Goddelijk Lam dat de
7 zonde van de wereld wegneemt, en opdat een zo groot mogelijk
8 deel van het kwaad zich op dit wezen zou concentreren onder de
9 vorm van lijden.

10
1 Hij liet ons tot zijn gedachtenis volmaakt zuivere dingen na, din-
2 gen namelijk waarin Hij zelf aanwezig is; want anders zou hun zui-
3 verheid onmogelijk ongeschonden kunnen blijven door het con-
4 tact met het kwaad.

Maar we kunnen niet altijd in de kerk blijven leven. Het is van het uiterste belang dat deze overdracht van het kwaad op iets buiten onszelf eveneens kan gebeuren in alle plaatsen waarin zich ons dagelijks leven afspeelt, en vooral waarin wij arbeiden.

Dit is enkel mogelijk door een symboliek die ons toelaat uit de omstandigheden van ons dagelijks leven en van onze arbeid goddelijke waarheden af te lezen, zoals men in een brief de zinnen leest waarmee hij geschreven is. Die symbolen kunnen daarom niet zo maar willekeurig gekozen worden. Zij moeten werkelijk als zodanig tot uiting komen als door de Voorzienigheid gewild. De parabels van het Evangelie geven hierin het voorbeeld.

In feite is er een duidelijke analogie tussen de mechanische verhoudingen die de wereldorde uitmaken en de goddelijke waarheden. De zwaartekracht waaraan al de bewegingen van de natuur integraal onderworpen zijn, is het beeld van de vleselijke gehechtheid waaraan de neigingen van onze ziel onderworpen zijn. De enige kracht die in staat is de zwaartekracht te overwinnen, is de energie van de zon. Deze energie is het die, op aarde neergedaald in de planten die haar ontvangen, het hen mogelijk maakt verticaal omhoog te groeien. Door de handeling van het eten dringt het binnen in de dieren en in ons. Alleen door haar zijn we in staat rechtop te staan en lasten te dragen. Alle bronnen van mechanische energie, rivieren, steenkool, petroleum zelfs, komen van haar. Het is de zon die onze motoren doet draaien, die onze vliegtuigen toelaat op te stijgen en waardoor de vogels zich kunnen in de lucht verheffen. We kunnen die zonne-energie niet gaan halen. We kunnen ze alleen aannemen. Zij is het die naar ons toe komt. Zij dringt binnen in de planten. Zij is in de graankorrel onder de aarde, in de duisternis. En daar is het dat zij, en zij alleen, het wonder van de ontkieming bewerkt, het wonder dat graan en bomen doet oprijzen naar de hemel. Zelfs in een dode boom, in een paal, is zij het die belet dat zij ineenstorten. Met haar bouwen wij onze woningen. Zij is het

1 beeld van de genade die in ons neerdaalt in de duisternis van onze
2 verdorven zielen, en die er de enige bron van energie vormt, die de
3 zedelijke zwaartekracht, onze neiging naar het kwade kan over-
4 winnen.

5
6 De arbeid van de landbouwer bestaat niet daarin dat hij de zonne-
7 energie vergaart of opvangt, maar dat hij alles zodanig schikt dat
8 de planten, die in staat zijn het licht op te vangen en aan ons door te
9 geven, daartoe in optimale omstandigheden verkeren. De inspan-
10 ning die de landbouwer bij deze arbeid levert, komt niet van hem-
1 zelf, maar van de energie die hij opdeelt uit het voedsel, m.a.w. uit
2 diezelfde zonne-energie die in de planten is en in de dieren die zich
3 met deze planten voeden. Op dezelfde wijze beperkt zich onze in-
4 spanning om het goede te verkrijgen tot de arbeid die hierin be-
5 staat, dat wij ontvankelijk zijn voor de genade. En zelfs de hiervoor
6 nodige energie wordt ons door diezelfde genade geschonken.

7
8 Een landbouwer is in alles wat hij doet een acteur die een rol speelt
9 in een heilig toneelstuk, waarin de verhoudingen tussen God en de
10 schepping tot uitdrukking gebracht worden.

1
2 Niet alleen de bron van de zonne-energie is onbereikbaar voor de
3 mens, maar ook het vermogen om zonne-energie in voedsel om te
4 zetten.

5
6 De moderne wetenschap beschouwt de plantaardige substantie
7 die men chlorofyl noemt als de zetel van dit vermogen. In de oud-
8 heid zei men sap in plaats van chlorofyl, wat op hetzelfde neer-
9 komt. Zoals de zon het beeld is van God, zo ook is het plantaardig
10 sap dat de zonne-energie opslaat, en dat zich aan ons opoffert om
1 door ons gemalen en verbrijzeld te worden, voor ons een beeld van
2 de Middelaar, de Zoon. Heel de arbeid van de landbouwer bestaat
3 er in dit beeld tot uitdrukking te brengen.

Indien de arbeid op het veld niet baadt in het bovennatuurlijk licht van deze poëzie, dan blijft er niets anders meer over dan een afstompende, saaie herhaling van bezigheden, die maken dat men weldra enkel nog uit is op de meest botte vormen van voldoening, en dat men tenslotte wanhopig wordt. Want nergens is de afwezigheid van zinnige vooruitzichten – en dat is toch wat het menselijk leven zo ongelukkig maakt – zo duidelijk zichtbaar als in de arbeid op het land.

De landbouwer werkt tot uitputting toe om in zijn voedsel te voorzien. Hij eet om kracht te hebben voor zijn arbeid. En als het jaar om is, staat hij even ver als in het begin. Het is een cirkelbeweging. Alleen de doorschemering van het goddelijk licht maakt dit leven dragelijk. Maar om dezelfde reden is een monotoon leven meer geschikt om tot inkeer te komen. (PSO 13-21)

De nacht van de ziel

De mens die het besef van het *Omnia vanitas* (alles is ijdelheid) kan opbrengen, komt vroeg of laat terecht in de leegte. Enerzijds is er niets meer in het aardse leven dat als een 'waarde' gezien wordt en anderzijds is er nog nergens een God te bekennen waarop de liefde van de mens zich kan richten. Het is wat Johannes van het Kruis noemt: de *Nacht van de ziel*. De ziel die in deze toestand toch nog liefde blijft opbrengen voor het religieuze, voor de naaste, voor de schoonheid in aardse dingen (waarin God reëel maar op verborgen wijze aanwezig is), staat in alle geval op *Waarheid*, op de ware God. Of God zich gedurende dit leven aan deze ziel wel (zoals in de mythe van Elektra en Orestes) dan niet op *ervaarbare wijze* toont, maakt eigenlijk niets uit.

L. Bastiaens

Het gebod: 'Bemin God' is een imperatief. Dit houdt niet alleen in dat, wanneer God persoonlijk de hand komt vragen van zijn aanstaande bruid, de ziel hiermee kan instemmen of niet, maar ook dat er een liefde moet bestaan die aan dit bezoek voorafgaat. Het gaat hier immers om een blijvende verplichting.

De liefde die er is vóór God de ziel bezoekt, kan onmogelijk God tot rechtstreeks object hebben, vermits God nog niet tegenwoordig is en dit ook nog nooit was. Zij moet dus iets of iemand anders tot

voorwerp hebben. Die liefde is echter wel voorbestemd om liefde tot God te worden. Men kan haar indirecte of impliciete liefde tot God noemen.

Dit blijft ook waar wanneer het object van deze liefde de naam van God draagt. Men kan dan immers zeggen dat die naam hier onjuist gebruikt wordt, ofwel dat het gebruik ervan alleen maar gewettigd is door de ontwikkeling die zich nog moet voordoen.

De impliciete liefde tot God kan slechts drie rechtstreekse objecten hebben, de enige drie objecten hier beneden waarin God reëel, alhoewel op verborgen wijze, aanwezig is. Deze objecten zijn de religieuze ceremonies, de schoonheid van de wereld, de naaste. Dat zijn drie liefdes.

Aan deze drie liefdes mogen we misschien nog die van de vriendschap toevoegen, omdat deze laatste moet worden onderscheiden van de liefde tot de naaste.

Deze drie indirecte liefdes zijn qua hoedanigheid rigoureu equivalent. Naargelang de omstandigheden, het temperament en de roeping, zal die of die liefde als eerste in de ziel ontluiken. Die of die liefde zal gedurende de periode van voorbereiding domineren, en het is niet noodzakelijk gedurende heel die periode dezelfde.

Waarschijnlijk is het meestal zo dat de periode van voorbereiding haar eindpunt bereikt, dat de ziel dus gereed is om de Meester in eigen persoon te ontvangen, wanneer al die vormen van indirecte liefde in die ziel een voldoende hoge graad bereikt hebben.

Het geheel van deze liefdes maakt de liefde tot God uit onder de vorm die eigen is aan de voorbereidende periode, onder een verhulde vorm.

1 Zij verdwijnen niet als de ziel door de eigenlijke godsliefde wordt
2 aangegepen; zij worden dan integendeel oneindig sterker. Al die
3 liefdes samen vormen dan nog één enkele liefde.

4
5 Maar de verhulde vorm van liefde zal noodzakelijkerwijze de direc-
6 te liefde voorafgaan, en vaak is zij de enige liefde die gedurende
7 zeer lange tijd heerst in de ziel; bij sommige zelfs tot aan de dood.
8 Deze verhulde vorm van liefde kan bij bepaalde mensen een zeer
9 hoge graad van puurheid en kracht bereiken.

10
1 Elk van deze vormen van liefde heeft, op het ogenblik dat de ziel er-
2 door aangesproken wordt, de kracht van een sacrament. (...) (AD
3 122.123.124)

4
5 Zolang de ziel nog niet rechtstreeks in contact geweest is met de
6 Persoon zelf van God, kan zij op geen enkel gewaarborgd weten,
7 op geen enkel proefondervindelijk bewijs, op geen enkele redene-
8 ring steunen. Er is hier geen zekerheid, tenzij men het woord ze-
9 kerheid metaforisch neemt om er het tegenovergestelde van de
10 aarzeling mee aan te duiden. Het is dus niet wenselijk dat deze lief-
1 des samengaan met welke geloofsovertuiging dan ook. Verstande-
2 lijk gezien is dit eerlijker, en het komt ook de zuiverheid van de lief-
3 de ten goede. In alle geval is het beter zo. Een overtuiging hoort
4 niet bij bovennatuurlijke dingen. Hier hoort alleen de zekerheid.
5 Alles wat lager is dan de zekerheid is God onwaardig. (...)

6
7 In de voorbereidende periode bemint de ziel in de leegte. Zij weet
8 niet of iets reëls aan haar liefde beantwoordt. Zij kan zichzelf
9 voorhouden dat ze het weet. Maar zichzelf iets voorhouden, gelo-
10 ven dat het zo is, is niet hetzelfde als weten. Dit soort overtuigingen
1 helpt de mens niet. De ziel weet hier alleen maar met zekerheid dat
2 ze honger heeft. Van belang is dat zij haar honger uitschreeuwt.
3 Een kind houdt niet op met schreeuwen als men het suggereert dat
4 er misschien geen brood is. Het blijft schreeuwen.

Het groot gevaar is niet dat de ziel twijfelt of er brood is of niet, maar dat zij zichzelf ervan gaat overtuigen dat zij geen honger heeft. Zij kan dit laatste alleen maar door te liegen, want de realiteit van haar honger is niet zo maar een overtuiging, het is een zekerheid.

Wij weten allen dat er geen goed is hier beneden, dat alles wat hier beneden als goed overkomt in werkelijkheid beperkt is, eindig, dat het vergaat, en dat het, eens verdwenen, de naakte werkelijkheid laat zien van de noodzakelijkheid. Geen mens is er die nooit ogenblikken doormaakte waarin hij voor zichzelf helder en klaar moest toegeven dat er hier beneden geen goed bestaat. Maar zodra men deze waarheid ingezien heeft, verhult men haar achter leugens. Velen noemen zich aanhangers van deze waarheid om in de droefheid een ziekelijk genoegen te kunnen scheppen, terwijl ze in werkelijkheid die naakte waarheid nooit ook maar een seconde recht in de ogen durfden kijken. De mensen voelen aan dat het levensgevaarlijk is zich van deze naakte waarheid gedurende lange tijd helder bewust te zijn. Het is waar. Dit besef is dodelijker dan een zwaard. De dood die het bewerkt wekt een grotere angst op dan de angst voor de lichamelijke dood. Na verloop van tijd doodt zij in ons wat wij het ik noemen. Om dit besef te kunnen dragen moet men de waarheid meer liefhebben dan het leven. Wie zo zijn, zegt Plato, keren zich met heel hun ziel af van wat voorbijgaand is.

Het is niet op God dat zij zich richten. Hoe zouden ze het kunnen in deze totale duisternis? God zelf geeft hen de geschikte gerichtheid in. Het kan echter lang duren voor Hij zich aan hen vertoont. Van hen wordt enkel verwacht dat zij onbeweeglijk blijven, zonder de blik af te wenden, zonder op te houden met luisteren. Zij moeten blijven wachten op iets, zonder te weten waarop zij wachten. Zij mogen zich niet laten afleiden door welke influisteringen of ongerustheden dan ook. Zij moeten standhouden in de storm. Als God, na lang wachten, op vage wijze de ziel verlicht of zich persoonlijk

1 openbaart, dan duurt dit slechts een ogenblik. Opnieuw moet de
2 ziel daarna onbeweeglijk, een en al aandacht wachten, zonder te
3 bewegen, en alleen wanneer het verlangen te groot wordt, mag zij
4 roepen op God.

5
6 Het hangt niet van een ziel af of zij wel dan niet gelooft in de reali-
7 teit van God, indien God zelf zijn realiteit niet openbaart. In dit
8 laatste geval zal de mens ofwel de Naam van God als etiket op iets
9 anders plakken, en dat is afgoderij, ofwel zal het geloof in God ab-
10 stract en verbaal blijven. Dit is vaak het geval in landen en tijden
1 waarin het in twijfel trekken van het religieus dogma bij niemand
2 opkomt. De toestand van ongelooft is dan wat de Heilige Johannes
3 van het Kruis een nacht noemde. Het geloof is hier verbaal en het
4 dringt niet binnen in de ziel. In een tijd als de onze kan het onge-
5 loof een equivalent zijn van de donkere nacht van de Heilige Johan-
6 nes van het Kruis indien de ongelovige God liefheeft, indien hij is
7 als het kind dat niet weet of er ergens brood is, maar dat toch
8 schreeuwt dat het honger heeft.

9
10 Als men brood eet, en zelfs als men ervan gegeten heeft, dan weet
11 men dat het brood reëel is. Toch kan men de realiteit van het brood
12 in twijfel trekken. De wijsgeren trekken de realiteit van de erbaar-
13 bare wereld in twijfel. Maar die twijfel is zuiver verbaal. Hij doet
14 niets af aan de zekerheid. Integendeel, bij een juist gerichte geest
15 maakt hij die realiteit juist nog meer manifest. Zo kan iemand, aan
16 wie God zijn realiteit openbaarde, zonder bezwaar die realiteit in
17 twijfel trekken. Deze twijfel is zuiver verbaal, een oefening die de
18 verstandelijke gezondheid ten goede komt. Wat wel een misdaad
19 is, een verraad, zelfs voor dat er sprake is van directe openbaring,
20 en veel meer nog erna, is twijfelen aan het feit dat God het enige is
21 wat waard is bemind te worden. Dit is evenveel als een andere rich-
22 ting uitkijken. De liefde is de blik van de ziel. Het is een ogenblik
23 lang stilstaan om alleen maar te wachten en te luisteren.

Electra zoekt Orestes niet. Zij wacht op hem. Wanneer zij ervan overtuigd is dat hij niet meer bestaat, dat er nergens nog iets is dat Orestes is, dan nog doet zij geen enkele poging om de wereld van haar omgeving te benaderen. Zij zal zich er integendeel met nog meer afkeer van distantiëren. Zij verkiest de afwezigheid van Orestes boven de aanwezigheid van wat dan ook dat niet Orestes is. Orestes zou haar verlossen van de slavernij, de lompen, de zware arbeid, de viezigheid, de honger, de slagen en de vernederingen. Nu hoopt zij daar niet meer op. Maar geen haar op haar hoofd denkt er aan gebruik te maken van het ander procedé dat haar een leven van luxe en eer kan bezorgen, het procedé dat erin bestaat te heulen met de sterksten. Zij wil de overvloed en de erkenning niet, indien het Orestes niet is die haar dit alles schenkt. Al deze dingen acht zij geen blik waardig. Alles wat zij verlangt is: niet bestaan als Orestes niet bestaat.

En dan houdt Orestes het niet langer uit. Hij moet zich nu wel bekend maken. Hij schenkt haar het bewijs dat hij Orestes is. Nu ziet Electra hem. Zij hoort hem. Zij raakt hem aan. Nu vraagt zij zich niet langer af of haar Verlosser bestaat.

Wie dit avontuur van Electra overkwam, wie hem gezien, hem aangeraakt heeft met heel zijn ziel, zo iemand herkent in God de realiteit van de indirecte liefdes die als een weerglans van zijn liefde waren. God is de pure schoonheid, en dat juist is iets onbegrijpelijks, want schoonheid is bij essentie ervaarbaar. Spreken over een niet ervaarbare schoonheid lijkt eerder op taalmisbruik, en terecht, voor iemand die enigmatische veeleisend is waar het op correct denken aankomt. Schoonheid is altijd een mirakel. Maar er is mirakel in de tweede graad wanneer een ziel een indruk van niet ervaarbare schoonheid ontvangt, met dien verstande dat het in dit geval niet mag gaan om een abstractie, maar om een reële en directe impressie, zoals de impressie veroorzaakt door een zang op het ogenblik waarop deze hoorbaar wordt. Alles speelt zich af alsof het door een

1 of ander miraculeus effect voor de zintuiglijke ervaring manifest
2 werd dat de stilte niet de afwezigheid van geluiden is, maar iets dat
3 oneindig reëler is dan geluiden, de zetel namelijk van een harmo-
4 nie die volmakter is dan de mooiste harmonie die gevormd kan
5 worden door een combinatie van geluiden. Overigens is er een gra-
6 datie in de stilte. Er is een stilte in de schoonheid van het universum
7 die is als een gewoon geluid vergeleken bij de stilte van God. (AD
8 208-213)
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

Verband tussen waarheid en ongeluk

Er is geen goed waar geen waarheid is. Alleen God is goed. Het verstand, dat waarheid van onwaarheid tracht te onderscheiden, reikt niet tot bij God. Hoe kan dan bijvoorbeeld het Onderwijs waarheid leren? Hoe met mensenwoorden ongelukkigen waarden schenken die enkel het goede uitdrukken? Simone Weil laat zich door deze tegensprekelijkheid niet afschrikken. Het kan, zegt zij. Maar het kan alleen maar bij de ziel die doorheen haar eigen vernietiging kan gaan tot aan dat punt waarop zij in staat is de enige soort aandacht op te brengen die haar oog in oog stelt met de naakte waarheid van het ongeluk.

L. Bastiaens

Wat onontbeerlijk is voor het goede, is van nature onmogelijk. Maar het is wel mogelijk op bovennatuurlijke wijze.

Het bovennatuurlijk goed is niet iets dat bijgevoegd wordt bij, of dat in de plaats komt van het natuurlijk goed, zoals men ons vroeger via Aristoteles trachtte aan het verstand te brengen. (...) Niet dat we het niet fijn zouden gevonden hebben als het zo was. Maar zo is het niet. In de schrijnende problemen van zijn bestaan heeft de mens alleen maar de keuze tussen het goed en het kwaad.

1 Is ons onderwijs van die aard dat wij de ongelukkigen de mond vol
2 stoppen met niets anders dan woorden die geen andere waarden
3 uitdrukken dan die van de persoon, de democratie of het recht, dan
4 geven we hen in feite niets. Dan geven we hen iets dat op geen en-
5 kele wijze het goede in hun leven kan brengen, maar integendeel
6 wel veel slechte dingen. Begrippen van deze soort horen niet thuis
7 in de hemel, en evenmin raken ze op aarde enige grond. Ze zijn ge-
8 woon niet waar.

10 Alleen het licht dat van boven komt geeft aan de boom de nodige
1 kracht om stevig te wortelen in de aarde. In werkelijkheid is de
2 boom in de hemel geworteld. (...)

3
4 Wil men de ongelukkigen werkelijk wapenen, dan mag men in hun
5 mond alleen maar woorden leggen die in de hemel thuishoren, in
6 de andere wereld. Men mag niet menen dat dit onmogelijk is. Het
7 ongeluk maakt de ziel geschikt om gulzig te drinken aan alle drank
8 die van boven komt. Het zijn de leveranciers die hier ontbreken,
9 niet de consumenten.

10
1 Het criterium voor de keuze van de woorden is gemakkelijk te her-
2 kennen en aan te wenden. De ongelukkigen die dreigen verpletterd
3 te worden door het kwaad, hunkeren naar het goede. Het komt er
4 op aan hen waarden te schenken die enkel het goede uitdrukken,
5 het goede als zodanig, puur en onversneden. Het onderscheid
6 hierin is gemakkelijk. Woorden waaraan iets toegevoegd kan wor-
7 den dat op een kwaad wijst, zijn in alle geval vreemd aan het goede
8 als zodanig. Het houdt een blaam in waar men zegt: 'Hij wil zijn
9 eigen persoonsje naar voren schuiven.' Dus is de persoon niet iets
10 dat goed is. Men spreekt over misbruik van de democratie. Demo-
1 cratie is dus geen goed. Een recht hebben, houdt in dat men er een
2 goed en een slecht gebruik kan van maken. Dus is het recht geen
3 zuiver goed. (...) Waarheid, schoonheid, gerechtigheid, medelij-
4 den zijn altijd en overal goed.

Als het er om gaat tegemoet te komen aan de verwachtingen van de ongelukkigen, dan volstaat het, om zeker te zijn dat men niets verkeers zegt, zich te beperken tot woorden en zinnen die altijd, overal en in alle omstandigheden alleen maar puur goed zijn. Het is een van de twee enige middelen waarmee men hen met woorden kan dienst bewijzen. Het andere bestaat er in woorden te vinden die de waarheid zeggen omtrent hun ongeluk; woorden die het hen mogelijk maken, doorheen de uiterlijke omstandigheden, de onhoorbare kreet te uiten: ‘Waarom doet men mij kwaad?’

Hiervoor moet men niet rekenen op mensen met talent, op personaliteiten, op beroemdheden, zelfs niet op geniale mensen, in die zin dan waarin het woord genie gewoonlijk gebruikt wordt als een ander woord voor talent. Men kan hierbij alleen maar rekenen op genieën van allereerste orde, op mensen als Homeros, Aischylos, Sofokles, de Shakespeare van Lear, de Racine van Fhaedra. Veel zijn het er niet.

Maar er zijn er integendeel zeer veel die, alhoewel door de natuur slechts middelmatig bedacht, en die niet alleen ver onder Homeros en andere voornoemden lijken te staan, maar zelfs onder Vergilius, Corneille, Hugo, en die nochtans verder doorgedrongen zijn in het rijk van het onpersoonlijk goed dan deze laatsten ooit vermochten door te dringen.

Een dorpsidiot, in de letterlijke zin van het woord, die werkelijk in staat is de realiteit lief te hebben, zelfs waar hij nooit iets anders tenzij een onsamenhangend gestamel kan uiten, is qua bewustzijn en denken oneindig hoger dan Aristoteles, oneindig dichter bij Plato dan Aristoteles ooit geweest is. Van hem kan men zeggen dat hij genie heeft, waar bij Aristoteles het woord talent reeds meer dan voldoende is. Moest een fee hem aanbieden zijn lot te verwisselen met dat van Aristoteles, dan zou zijn wijsheid blijken uit zijn ogenblikkelijke en kordate weigering. Maar hij weet het niet. Nie-

1 mand zegt het hem. Als men hem iets zegt, is het precies het tegen-
2 overgestelde. Men zou het hem moeten zeggen. Men zou hen moe-
3 ten aanmoedigen, de idioten, de mensen zonder enig talent, de
4 mensen met een middelmatig of een groot talent, maar die iets van
5 het genie hebben. Bij hen hoeft men niet te vrezen dat zij erdoor
6 verwaand zouden worden. Liefde tot de waarheid is altijd vergezeld
7 van nederigheid. Werkelijk genie is niets anders dan de bovenna-
8 tuurlijke deugd van de nederigheid op het gebied van het denken.

9
10 In plaats van de ontplooiing van het talent aan te moedigen, zoals
1 men zich dat in 1789 had voorgenomen, moest men veel eerder de
2 groei van het genie* omhullen met een warme liefde en een teder
3 respect. Want alleen de helden die werkelijk zuiver zijn, de heiligen
4 en de genieën, kunnen een hulp zijn voor de ongelukkigen. Tussen
5 deze twee is er de muur van de mensen met talent, intellect, ener-
6 gie, karakter, sterke persoonlijkheid, die de hulp belemmert. Men
7 mag geen kwaad doen aan die muur, maar men moet hem zo zacht
8 mogelijk terzijde schuiven, zo dat hij er zo min mogelijk van ge-
9 waar wordt. De muur die men daarentegen wel afbreken moet,
10 omdat hij veel gevaarlijker is, is de muur van het gemeenschappe-
1 lijke. Daarvoor moeten we alles opruimen in onze zeden en instel-
2 lingen wat door een of andere vorm van partijgeest is aangetast.
3 Noch de partijen, noch de personaliteiten lenen ooit het oor aan de
4 waarheid of aan het ongeluk.

5
6 Er is een natuurlijke band tussen de waarheid en het ongeluk, in
7 die zin dat zij beide mondloze smekelingen zijn, voor eeuwig ver-
8 oordeeld om tegenover ons te staan zonder stem. (...)

9
10
1
2 _____
3 * Het woord 'genie' heeft hier een diepere betekenis dan de betekenis die wij er
4 gewoonlijk aangeven. In het Franse taalgebruik duidt het op een samenvallen van
talent en zeer diepe wijsheid.

Zelfs als alle voorwaarden ideaal vervuld zijn (verschillende gedachten tegelijkertijd kunnen ontwikkelen, enz. ...) dan nog is de geest (lees verstand) in het gesproken woord opgesloten als in een gevangenis. Hij wordt begrensd door de hoeveelheid van relaties die de woorden tegelijkertijd kunnen voor de geest roepen. Wat de gedachten betreft die een nog grotere combinatie van relaties veronderstellen, blijft de geest in volkomen onwetendheid. Buiten het gesproken woord zijn deze gedachten niet formuleerbaar, alhoewel zij uiterst klaar en correct zijn, en alhoewel elk van de relaties waaruit zij samengesteld is in volmaakt precieze woorden kan uitgedrukt worden. Aldus beweegt de geest zich in een afgesloten ruimte die slechts gedeeltelijk waarheid is, en die groter of kleiner kan zijn, zonder ooit een blik te kunnen werpen op wat daarbuiten is. (...)

Een intelligent mens die fier is op zijn groot verstand, is zo iets als een veroordeelde die er prat op zou gaan dat zijn cel groter is dan die van zijn medegevangene.

De mens die zich van zijn gevangenschap bewust is, is maar al te geneigd om dit te vergeten. Als hij een afschuw heeft van de leugen, zal hij dit niet doen. Maar dan wacht hem een bitter lijden. Hij zal zich met zijn hoofd tegen de muur slaan tot dat hij er bij neervalt. Als hij ontwaakt, is het eerste wat hij ziet die verschrikkelijke muur. Er zal een dag komen dat hij weer met het hoofd tegen de muur bonst, dat hij opnieuw het bewustzijn verliest, en zo verder, zonder ophouden, zonder hoop. Eens zal hij aan de andere zijde van de muur ontwaken.

Misschien is de nieuwe ruimte waarin hij terecht kwam ook een gevangenis, ruimer alleen dan de vorige. Wat maakt het uit? Hij kent voortaan de sleutel, het geheim om muren te doorbreken. Hij is voorbij aan hetgeen de mensen verstand en verstandigheid noemen. Waar hij nu is, begint de wijsheid.

1 Een geest die opgesloten blijft in de verwoording van de taal, is en-
2 kel in staat tot opinies. Een geest echter die in staat geworden is om
3 gedachten te bevatten die niet kunnen uitgedrukt worden, omdat
4 zij samengesteld zijn door een ingewikkelde combinatie van rela-
5 ties, alhoewel zij in feite klaarder en preciezer zijn dan de meest
6 correcte taal dit ooit tot uiting kan brengen, een geest die dit punt
7 bereikte, verblijft reeds in de waarheid. De zekerheid en het geloof
8 zonder schaduw horen hem reeds toe. En het doet er niets toe of hij
9 oorspronkelijk weinig of veel verstand had, of hij opgesloten zat in
10 een ruime of enge cel. Alleen belangrijk is dat hij, eens aangeko-
11 men aan de muur van zijn bevattingvermogen, welk dit ook was,
12 doorstoot naar de overzijde. Een dorpsidioot is even dicht bij de
13 waarheid als een wonderkind. Beide zijn er enkel van gescheiden
14 door een muur.

15 Men kan niet binnengaan in de waarheid zonder eerst door een
16 vorm van zelfvernietiging te gaan, zonder eerst een toestand mee-
17 gemaakt te hebben van uiterste en totale vernedering.

18 Het is ook dezelfde muur die ons de toegang belet tot de kennis van
19 het ongeluk.

20 Zoals de waarheid iets gans anders is dan de opinie, zo is het onge-
21 luk iets gans anders dan het lijden.

22 Het ongeluk is een mechanisme dat de ziel verbrijzelt. De mens die
23 erdoor gegrepen wordt, is gelijk een arbeider die gegrepen wordt
24 door de tanden van een machine. Hij wordt herleid tot een bloede-
25 rig verscheurd en verhakkeld ding. (...)

26 De menselijke gedachte is niet in staat de realiteit van het ongeluk
27 te bevatten. Indien iemand de realiteit van het ongeluk ziet, kan hij
28 niets anders dan zeggen: 'een spel van omstandigheden, waar ik
29 geen controle over heb, kan mij om het even wat afnemen op om

het even welk ogenblik, ook al die dingen die mij zozeer eigen zijn dat ik hen als mijzelf beschouw. Er is in mij niets dat ik niet verliezen kan. Een toeval kan om het even wanneer vernietigen wat ik ben, en in de plaats daarvan om het even wat stellen dat laag en verachtelijk is.’

Dit denken met hart en ziel, dat is het niets ervaren. Dat is de toestand van uiterste en totale vernedering die ook de voorwaarde is om over te kunnen gaan naar de waarheid. Het is een sterven van de ziel. Dezelfde afschuw die het lichaam doet terugdeinzen voor de dood, doet ook de ziel terugdeinzen bij het zien van het naakte ongeluk. (...)

Alleen de bovennatuurlijke werking van de genade maakt dat een ziel doorheen haar eigen vernietiging kan gaan tot aan dát punt waarop zij in staat is de enige soort aandacht op te brengen die haar oog in oog stelt met de naakte waarheid en het naakte ongeluk. Het is een intense, zuivere, ongemotiveerde, onbaatzuchtige, edelmoedige aandacht. En deze aandacht is liefde.

Omdat zowel de waarheid als het ongeluk, om kunnen gehoord te worden, een en dezelfde aandacht nodig hebben, zijn ook de geest van gerechtigheid en de geest van waarheid een en dezelfde.

De geest van gerechtigheid en waarheid is niets anders dan een aandacht die pure liefde is.

Door een eeuwige wilsbeschikking van de Voorzienigheid is alles wat een mens, die geleid wordt door de geest van gerechtigheid en waarheid, op welk gebied dan ook voortbrengt, bekleed met de glans van schoonheid.

De schoonheid is het hoogste mysterie op deze aarde. Het is een glans die de aandacht wekt zonder haar ook maar enig motief te

1 bieden tot duurzaamheid. Schoonheid belooft altijd maar geeft
2 nooit iets. Zij wekt een honger op, maar schenkt geen voedsel voor
3 dat deel van de ziel dat wanhopig tracht hier beneden gespijsd te
4 worden. Zij voedt enkel het deel van de ziel dat toekijkt. Zij wekt het
5 verlangen op, maar doet duidelijk aanvoelen dat er in haar niets is
6 waarnaar verlangd kan worden; men houdt immers bovenal aan
7 het feit dat niets in haar verandert. Zoekt men geen uitvlucht om
8 aan deze zoete kwelling te ontsnappen, dan wordt het verlangen
9 langzaam maar zeker omgezet in liefde en ontkiemt er een vermo-
10 gen tot pure, onbaatzuchtige aandacht.

1 Zo weerzinwekkend als het ongeluk is om aan te zien, zo eindeloos
2 mooi is ook de waarheidsgetrouwe uitdrukking van het ongeluk.
3 Vele voorbeelden uit de voorbije eeuwen getuigen daarvan. Phae-
4 dra. L'Ecole des femmes, Lear, de gedichten van Villon, maar nog
5 veel meer de Ilias, het Boek Job, sommige gedichten, en boven al-
6 les het Lijdensverhaal in het Evangelie. De glans van de schoonheid
7 overstraalt het ongeluk door het licht van de geest van gerechtig-
8 heid en liefde, de enige die het de menselijke gedachte mogelijk
9 maakt het kwaad aan te zien en weer te geven zoals het is.

1
2 Telkens wanneer een fragment van de onzegbare waarheid in
3 woorden overgaat die, zonder ertoe in staat te zijn de waarheid die
4 hen inspireerde te bevatten, door hun onderlinge ordening een zo
5 volmaakte overeenkomst ermee vertonen, dat zij een daadwerke-
6 lijke ruggensteun betekenen voor elke geest die de waarheid zoekt,
7 stralen de woorden een glans van schoonheid uit.

8
9 Alles wat voortkomt uit de zuivere liefde, baadt in een lichtende
30 schemer van schoonheid.

1
2 De schoonheid is voelbaar, alhoewel zeer vaag en vermengd met
3 veel valse nabootsingen, in de cel waarin alle menselijk weten op-
4 gesloten is. De monddode waarheid en gerechtigheid kunnen op

geen andere steun rekenen dan op die van deze vage doorschemering van de schoonheid. Maar ook deze laatste is monddood. Zij kan niet spreken. Zij zegt niets. Ze heeft echter wel een stem waarmee zij roepen kan. Door te roepen toont zij de gerechtigheid en de waarheid zoals een hond blaft bij zijn meester die zieltogend in de sneeuw ligt. (...)

Het is eigen aan de gerechtigheid er over te waken dat er aan de mensen geen kwaad gedaan wordt. Er wordt kwaad gedaan aan iemand, waar deze inwendig roept: ‘Waarom doet men mij pijn?’ Heel vaak bedriegt hij zichzelf wanneer hij gaat uitzoeken waarin dit kwaad bestaat en welke de reden is waarom het hem aangedaan wordt. Maar de kreet zelf is onfeilbaar. (EL 29-39)

De liefde van God en het ongeluk

‘Voor iemand die in het ongeluk is, mag het kwaad gedefinieerd worden met de volgende woorden: alles wat troost.’ (in een brief aan Joe Bousquet). Het is heel zeker deze, door alle commentatoren erkende, sublieme benadering van de tegensprekelijkheid liefde van God – ongeluk, die bij zo vele door het ongeluk getroffen lezers troost bracht die niet van deze wereld is.

L. Bastiaens

Uit een brief aan Joe Bousquet: Het is niet nodig ja gezegd te hebben tegen het kwaad, om erdoor gegrepen te worden. Maar het goede neemt de ziel alleen maar wanneer zij ja zegt. En de vrees voor de huwelijksvoltrekking is van die aard dat geen enkele ziel bij machte is ja te zeggen tegen het goed, zolang zij niet dat uiterste ogenblik meemaakt waarop voor eeuwig over haar lot beslist wordt. (...)

Het menselijk verstand speelt wel een rol in de voorbereiding tot het ogenblik waarop de ziel haar jawoord uitspreekt in het huwelijk met God. Het verstand is er namelijk toe in staat het kwaad in de ogen te zien en het te haten. Het hoeft niet eens een poging aan te wenden om zich van het kwaad te ontdoen. Het hoeft het kwaad alleen maar te onderscheiden. En zelfs alvorens ja gezegd te hebben tegen het goed, kan de ziel haar blik voldoende scherp op het kwaad gericht houden om er afkeer van te blijven hebben.

Ik denk dat bij iedereen, maar vooral bij hen die door het ongeluk geraakt zijn, zeker als het ongeluk van biologische aard is, de wortel van alle kwaad de dromerij is. Zij is de enige troost, de enige rijkdom van de ongelukkigen, de enige toevlucht waarin zij kunnen schuilen om niet verpletterd te worden door het loden gewicht van de tijd. Het is trouwens een vrij onschuldige vorm van vlucht uit de realiteit. En men kan er ook niet zonder. Hoe zou men er zonder kunnen? Ze heeft maar één nadeel: ze is niet reëel. Er afstand van doen uit liefde tot de waarheid, dát is in de ware zin van het woord de dwaze liefde die alle bezittingen achterlaat om Hem te volgen die de Waarheid zelf is. Dat is werkelijk zijn kruis dragen. De tijd is het kruis.

Men moet dit niet doen alvorens het uiterste ogenblik aangebroken is, maar wel moet men zijn dromerijen nemen voor wat ze werkelijk waard zijn. En zelfs gedurende de tijd dat men zich er aan rechthoudt, mag men geen ogenblik vergeten dat zij integraal leugen zijn. Want of zij zich nu voordoen als zeer respectabel door hun ernst, door hun verband met kunst, liefde, vriendschap, ja voor velen zelfs met godsdienst, dan wel onschuldig lijken door hun onbenulligheid, zij blijven niettemin onwaar. Waar gedroomd wordt, is liefde uitgesloten. Liefde is reëel. (...)

Ik ben er van overtuigd dat het ongeluk enerzijds, en de vreugde anderzijds, als totale en pure afhankelijkheid aan de volmaakte schoonheid, die beide het verlies van de persoonlijke existentie veronderstellen, de twee enige sleutels zijn die toegang verschaffen tot het zuiver land, het land waarin men ademen kan, het land van het reële.

Maar zowel het ongeluk als de vreugde moeten puur zijn. De vreugde mag geen spoor van ontevredenheid vertonen, en het ongeluk geen spoor van troost.

1 Ge begrijpt wel wat ik zeggen wil. Die goddelijke liefde waar men
2 op de diepste bodem van het ongeluk mee in aanraking komt, als
3 de verrijzenis van Christus doorheen de kruisiging, en die de niet
4 ervaarbare wezenheid uitmaakt, de centrale kern van de vreugde,
5 die liefde is niet iets dat troost, niet iets waardoor de pijn ook maar
6 in het minst verzacht wordt.

7
8 Nu moet ik iets zeggen dat hard is om te denken, nog harder om te
9 zeggen, en bijna ondragelijk hard om te zeggen tegen hen die men
10 liefheeft. Voor iemand die in het ongeluk is, mag het kwaad gedefi-
1 nieerd worden met de volgende woorden: alles wat troost. (PSO
2 83)

3
4 Het Boek Job is van het begin tot het einde een wonder van waar-
5 heid en authenticiteit. Al wat in zake ongeluk van dit voorbeeld af-
6 wijkt, is door een of andere vorm van leugen onecht.

7
8 Het ongeluk maakt dat God afwezig is, meer afwezig dan het licht
9 in de inktzwarte duisternis van een cel. (...)

10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

Niets wordt bemind in deze toestand van afwezigheid. Hetgeen
verschrikkelijk is, is dat, wanneer in deze duisternis waarin niets,
maar dan ook niets, voorwerp van liefde is, de ziel ophoudt met lief
te hebben, de afwezigheid van God definitief wordt. De ziel moet
blijven liefhebben, of tenminste doorgaan met dit te willen, al was
dit maar met het oneindig geringste deel van zichzelf. Dan pas ver-
schijnt God op zeker ogenblik aan de ziel en openbaart Hij haar de
schoonheid der dingen, zoals dit het geval was met Job. Maar in-
dien de ziel ophoudt met lief te hebben, valt zij in hetgeen slechts
kan uitgedrukt worden met de term hel.

1
2 Daarom doden diegenen de ziel, die haar in het ongeluk storten
3 zonder dat zij daartoe is voorbereid.
4

Anderzijds is het ook waar, dat de aangeboden hulp aan zulke zielen in deze tijden waarin het ongeluk boven ieders hoofd hangt, slechts van nut kan zijn, wanneer de hulp van die aard is, dat zij werkelijk op het ongeluk voorbereidt. Maar dit laatste is gemakkelijker gezegd dan gedaan. (...) (PSO. 89)

Er is maar één wijze waarop wij het bestaan van het ongeluk kunnen aanvaarden, en dit is door het ongeluk te zien als een afstand.

God schiep uit liefde. Omwille van de Liefde schiep Hij. God heeft niets anders geschapen dan de Liefde zelf en de middelen van de Liefde. Alle mogelijke vormen van de Liefde heeft Hij geschapen. Hij heeft wezens geschapen die tot Liefde in staat zijn op welke afstand ook. Hijzelf ging, omdat niemand anders dit vermocht te doen, tot de uiterste afstand, de afstand die oneindig is.

Deze oneindige afstand tussen God en God, deze pijn die niemand benaderen kan, dit wonder van de Liefde is de Kruisiging. Niets kan verder van God verwijderd zijn dan wat tot vervloeking werd. Deze verscheurdheid, waartussen de liefde een band van volkomen eenheid legt, trilt eeuwig doorheen het universum op de bodem van de stilte, zoals twee tonen gescheiden en versmolten worden, als een harmonie die zo zuiver is dat zij verscheurt. Dit is het Woord van God. De gehele schepping is er enkel de vibratie van. (PSO 92)

God brengt zichzelf voort. God kent zichzelf op volmaakte wijze. Wij maken dingen en wij kennen dingen op onvolmaakte wijze. Maar voor alles is God Liefde. Boven alles bemint God zichzelf. Deze Liefde, de vriendschap in God is de Triniteit. Tussen de termen door deze relatie van goddelijke vriendschap verenigd, bestaat er oneindig veel meer dan alleen maar een nabijheid, bestaat er gelijkheid, eenheid, identiteit. De gezamenlijke dimensies van ruimte en tijd plaatsens zich als een oneindige afstand tussen God en God.

1 Verliefden en vrienden hebben twee verlangens. Het ene bestaat
2 hierin dat zij elkaar zo liefhebben, dat de ene wenst binnen te tre-
3 den in de andere op zulke wijze dat zij nog slechts één wezen zijn.
4 Het andere drukt zich uit als een verlangen tot liefde die geen ver-
5 mindering kent, zelfs niet indien de geliefden van elkaar verwij-
6 derd zijn door de helft van de aardbol. Al wat de mens hier beneden
7 tevergeefs verlangt is volmaakt en werkelijk in God. Al onze onmo-
8 gelijke verlangens zijn in ons als het merk van onze bestemming.
9 Zij zijn dan enkel goed voor ons, wanneer we niet meer hopen aan
10 deze verlangens te voldoen.

1 Liefde tussen God, God zelf, is deze tweevoudige binding, band
2 die twee wezens tot één wezen maakt, band die alle afstanden over-
3 brugt en die in staat is de oneindige scheiding te overwinnen. De
4 eenheid van God, waarin alle pluraliteit verdwijnt, het van God ver-
5 laten zijn waarin Christus zich waande te bevinden zonder dat de
6 volmaakte liefde tot zijn vader ook maar één ogenblik verzwakt,
7 beide zijn zij vormen van dezelfde Liefde die God is.

9 Zo essentieel Liefde is God, dat de Eenheid, die er in zekere zin de
20 definitie van is, er een gewoon gevolg van is.

1 Aan het oneindig vermogen tot eenmaking beantwoordt de onein-
2 dige scheiding die door dezelfde Liefde wordt overwonnen. Deze
3 oneindige scheiding is in de schepping gespreid over de totaliteit
4 van ruimte en tijd. Het is de mechanisch brute materie, geplaatst
5 tussen Christus en zijn Vader.

8 Door onze ellende genieten wij, mensen, het oneindig kostbaar
9 voorrecht deel te mogen zijn van de afstand tussen Vader en Zoon.
30 Deze afstand is echter alleen maar een scheiding voor hen die lief-
1 hebben. Voor wie liefheeft is de scheiding, alhoewel pijnlijk, een
2 goed, vermits zij Liefde is. De nood van Christus is zelf een goed. Er
3 bestaat voor ons hier beneden geen groter goed dan deel van deze
4

nood te mogen zijn. Uit reden van de lichamelijke kan God voor ons niet volmaakt aanwezig zijn. Maar in het uiterste ongeluk kan Hij wel bijna volmaakt afwezig zijn. Hierin bestaat dan ook voor ons op deze wereld de enige mogelijke vorm van volmaaktheid. Daarom is het Kruis onze enige hoop. *‘Geen woud droeg ooit zulke boom met zulke bloem, zulk gebladerte, zulke kiemkracht.’*

Het universum waarin wij leven, waarvan wij een deel zijn, is de afstand door de liefde verwekt tussen God en God. Wij zijn een punt in deze afstand. De ruimte, de tijd en het mechanisme dat de materie bestuurt, zijn deze afstand. Al wat wij het kwaad noemen is niets anders dan dit mechanisme. God heeft het aldus gewild, dat de genade die binnendringt in het diepste van de mens en die van daar uitstraalt over geheel zijn wezen, de mens in staat stelt, zonder de wetten van het mechanisme te overtreden, op het water te wandelen.

Wanneer de mens zich echter afkeert van God, is hij zondermeer overgeleverd aan de zwaartekracht. Hij meent dan nog over zijn wil en vrije keuze te kunnen beschikken, doch in feite is hij enkel nog een ding, een vallende steen.

Indien men aandachtig naar de zielen en naar de menselijke gemeenschappen kijkt, dan stelt men vast, dat overal waar het vermogen van het bovennatuurlijk licht ontbreekt, alles blindelings gehoorzaamt aan dezelfde wetten waaraan een vallend lichaam onderworpen is. Dit weten is nodig. Het is goed dit te weten. Wie wij misdadigers noemen, zijn in feite enkel door de wind van het dak losgerukte pannen die vallen waar zij terechtkomen. Hun enige fout bestaat in de initiële keuze die van hen pannen maakte.

Het mechanisme van de noodzakelijkheid is werkzaam op elk niveau, zowel in de dode materie als in de planten, in de dieren, in de volken, in de zielen. Gezien van uit ons standpunt is deze werkzaamheid inderdaad een blind mechanisme. Maar plaats en wij ons

1 hart buiten onszelf, buiten dit universum, buiten ruimte en tijd,
2 daar waar onze Vader is, en kijken wij toe van uit dat standpunt,
3 dan wordt alles anders. Wat ons noodzakelijkheid scheen, blijkt
4 van daar uit gehoorzaamheid te zijn. Materie is passiviteit en dus
5 volkomen onderworpen aan de Wil van God. Voor ons is de mate-
6 rie een volmaakt model. Er kan niets anders bestaan dan God en
7 hetgeen gehoorzaamt aan God. Door haar volmaakte onderwer-
8 ping verdient de materie bemind te worden door hen die haar
9 Meester beminnen. Zo ook wordt de verliefde ontroerd bij het be-
10 schouwen van de naald waarmee de overleden beminde gewoon
1 was te naaien. De schoonheid van de dingen maakt ons attent op
2 het feit dat de materie voorwerp moet zijn van onze liefde. In de
3 schoonheid van de wereld wordt de brutale fataliteit voorwerp van
4 liefde. Niets is zo mooi als de zwaartekracht die inwerkt op de gol-
5 ven van de zee en op de bijna eeuwige plooiën in de korst van de
6 aarde, die wij bergen noemen. (...)

7
8 Een schepsel kan niet niet gehoorzamen. De enig mogelijke keuze
9 voor de mens als met verstand begaafd en vrij wezen bestaat hierin,
10 dat hij vrij is deze gehoorzaamheid wel dan niet te verlangen. Ver-
1 langt hij dit niet, dan zal hij niettemin moeten gehoorzamen, eeu-
2 wig ding, aan het onherroepelijk mechanisme onderworpen. Ver-
3 langt hij deze gehoorzaamheid wel, stemt hij er mee in, dan ook
4 kan hij alleen maar het blind mechanisme ondergaan, maar in dit
5 geval komt er een nieuwe noodzakelijkheid bij, een noodzakelijk-
6 heid die ditmaal bestaat uit bovennatuurlijke wetten. Sommige da-
7 den kan hij nu onmogelijk nog stellen. Andere door hem gestelde
8 daden gebeuren nu als het ware niettegenstaande hem. (...)

9
10 Wij zijn zoals planten die zelf over de keuze beschikken ons wel
1 dan niet door de zon te laten bestralen.

2
3 Christus wijst ons op de volgzaamheid van de materie tot navol-
4 ging. Hij raadt ons aan te kijken naar de lelies in het veld, die niet

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3

arbeiten en niet spinnen. Zij vragen zich niet af in welke kleur zij zich zullen kleden. Zij stellen deze wilswaard niet en beschikken ook niet over de middelen daartoe. Alles wat zij nodig hebben, ontvangen zij door de natuur van de dingen. Indien zij in onze ogen oneindig veel mooier lijken dan kostbare stoffen, dan is dit niet omdat zij rijker zijn, maar omdat zij gehoorzamen. (...) De materie is niet schoon wanneer zij aan de mens gehoorzaamt; zij is schoon omdat zij gehoorzaamt aan God. Indien de materie soms in een of ander kunstwerk de schoonheid openbaart die de schoonheid benadert van de golven van de zee, van de bergen, de bloemen, dan is dit alleen omdat het licht van God de kunstenaar vervulde. Om dingen schoon te vinden die door mensen werden gemaakt, mensen die niet door God werden verlicht, moet men uit gans zijn hart begrepen hebben dat deze mensen zelf materie zijn, gehoorzamen zonder het zelf te weten. Voor iemand die zo ver is, is alles volmaakt schoon. In alles wat bestaat, in alles wat zich voordoet, stelt hij het mechanisme van de noodzakelijkheid vast, en in deze noodzakelijkheid ervaart hij de oneindige zoetheid van de gehoorzaamheid. Deze gehoorzaamheid is in onze verhouding tot God wat de transparantie van een glasraam is in haar verhouding tot het licht. Zodra wij met geheel ons wezen deze gehoorzaamheid ervaren, zien we God.

4
5
6
7
8
9
30
1
2

Houden wij een krant ondersteboven, dan zien we enkel vreemde tekens. Houden we de krant zoals het hoort, dan zien we geen lettertekens meer, maar woorden. De passagier die voor de eerste maal een storm meemaakt op zee, ervaart elke stoot van het schip als een gebeurtenis die hem doet menen dat de wereld vergaat, maar in het bewustzijn van de kapitein is dezelfde storm enkel een combinatie van windkracht, golven, stromingen, met daar tegenover de ligging van het schip, de vorm ervan, het tuigage, het roer.

3
4

Zoals men leert lezen, zoals men een stiel aanleert, zo ook moet men in alle dingen vóór alles en alleen maar de gehoorzaamheid

1 aan God van het universum leren aanvoelen. Het is werkelijk een
2 leerschool. Zoals in elke school vraagt dit tijd en inspanning. Voor
3 hen die de leerschool van de gehoorzaamheid doormaakten, zijn
4 de dingen en de gebeurtenissen overal en altijd de trilling van het
5 oneindig zoete Woord van God. (...)

6
7 De goddelijke Liefde legt de oneindige weg af doorheen ruimte en
8 tijd om van God tot bij ons te geraken. Maar hoe kan de Liefde van
9 God de weg terug afleggen, indien zij moet vertrekken van een ein-
10 dig wezen? Hoe kunnen wij, dragers van de boom geworden god-
1 delijke kiemcel, de weg in tegenovergestelde richting afleggen, de
2 weg die God aflegde tot bij ons? Hoe kunnen wij schepselen die on-
3 eindige afstand overbruggen?

4
5 Dit lijkt onmogelijk, maar er is wel degelijk een mogelijkheid. Wij
6 weten goed welke deze mogelijkheid is. Wij weten maar al te goed
7 naar wiens beeld en gelijkenis deze boom in onze ziel ontworpen
8 werd, deze zo mooie boom waarin de vogelen des hemels hun nes-
9 ten bouwen. Wij weten zeer goed welke die mooiste aller bomen is.
20 'Geen woud toonde ooit zulke boom.' Iets dat nog zwaarder is dan een
1 juk, is de mooiste aller bomen. Wij wisten niet dat het zaad dat God
2 in onze ziel plantte het zaad van deze boom was. Hadden wij het
3 geweten, wellicht zouden we nooit ja gezegd hebben. Deze boom
4 is het die in ons groeide en die niet meer te ontwortelen is. Alleen
5 verraad kan hem ontwortelen.

6
7 Slaat iemand met een hamer op een nagel, dan zal de volle kracht
8 van de hamer, die door de brede kop van de nagel wordt opgevan-
9 gen, integraal doorheen de punt van de nagel gaan. Zouden de ha-
30 mer en de kop oneindig groot zijn, ook dan zou hetzelfde gebeu-
1 ren. De punt van de nagel zou op het punt waarop hij gericht is een
2 oneindige schok teweegbrengen.

De uiterste vorm van ongeluk, die tegelijkertijd lichamelijke pijn, ellende van de ziel, sociale uitstoting is, dit alles is de nagel. De punt ervan is op de kern van de ziel zelf gericht. De kop van de nagel is het geheel van de noodzakelijkheden over ruimte en tijd verspreid.

Ongeluk is een wonder van goddelijke techniek. Het is de eenvoudige en geniale toepassing van een beginsel waarbij een eindig schepsel de oneindig krachtige stoot van God kan opvangen die blinde kracht is, koud en brutaal.

De mens wie dit overkomt, heeft zelf geen enkel aandeel in dit gebeuren. Hij spartelt als een vlinder die met behulp van een speld in een album geprikt werd. Hij vermag echter gedurende gans deze afschuwelijke behandeling te volharden in zijn wil tot liefhebben. Niets belet hem dit. Men zou bijna durven zeggen: er is daartoe geen enkele moeilijkheid. Het ergste lijden immers, zolang het slachtoffer nog bij bewustzijn is, raakt in geen enkel opzicht aan dit punt van de ziel dat in de juiste oriëntatie toestemt.

Wij dienen ons ervan bewust te zijn dat de liefde een kwestie van oriëntatie is en niet een zielstoestand. (...)

Hij wiens ziel op God gericht blijft, wanneer de nagel zijn ziel doorboort, weet zichzelf genageld op het kruispunt van het universum. Dit is het waarachtig Kruispunt dat niet in het midden van ruimte en tijd ligt, maar daarbuiten.

Dit Kruispunt is God. Volgens een dimensie die niet tot de ruimtelijkheid behoort, die niet van de tijd is, die een gans andere dimensie is, heeft deze nagel een opening geslagen doorheen de schepping, doorheen de wand die de ziel gescheiden houdt van God.

1 Door deze wonderbare dimensie kan de ziel, zonder de ruimte en
2 de tijd waarin zich het lichaam bevindt te verlaten, de totale tijd-
3 ruimtelijke afstand oversteken en God ontmoeten. Dit intersectie-
4 punt is het punt waarin de armen van het Kruis elkaar ontmoeten,
5 horizontaal en verticaal, God en de schepping.

6
7 Was het dit wat St Paulus voor ogen stond, toen hij uitriep: *‘Wees ge-
8 worteld in de liefde, opdat gij begrijpen zoudt welke de hoogte en de breedte,
9 de lengte en de diepte is, en opdat gij kennen zoudt wat alle kennis overstijgt,
10 de Liefde van Christus.’* (PSO 89-106)

1
2 Om in geval van uiterste ongeluk op het Kruis van Christus zelf ge-
3 nageld te zijn, moet men, op het ogenblik waarop men dit ongeluk
4 ondergaat, in zijn hart het goddelijk mostaardzaadje dragen, en
5 niet alleen het zaadje, maar reeds heel de tot volwassenheid ge-
6 groeide levensboom ervan. In elk ander geval heeft men te doen
7 met een van de kruisen die naast het Kruis van Christus stonden.

8
9 Men gelijkt op de Slechte Moordenaar als men troost zoekt in het
10 misprijzen en de haat van de medemisdelden. Dit is het gewone
1 gevolg van het echte ongeluk. De slaven van Rome waren zo. Zij die
2 zich verwonderen als ze deze geestesgesteldheid bij de ongelukki-
3 gen vaststellen, zouden bijna automatisch in dezelfde toestand
4 vervallen wanneer het ongeluk henzelf zou overkomen.

5
6 Om op de Goede Moordenaar te gelijken, volstaat het zich reken-
7 schap te geven van het feit dat men, in welke toestand van ongeluk
8 men ook gedompeld wordt, dit verdient. Want alvorens door het
9 ongeluk tot machteloosheid herleid te worden, was men in alle ge-
10 val reeds schuldig of medeschuldig door lafheid, onverschillig-
1 heid, schuldige onwetendheid of nalatigheid aan misdaden die an-
2 deren in een ongeluk stortten dat minstens even groot was. Laat
3 ons nu nog aannemen dat men in het algemeen deze misdaden
4 niet kon verhinderen, maar dan had men hen tenminste kunnen

afkeuren. Men deed het niet. Of erger nog, men keurde hen goed of liet de anderen in de waan dat men hen goedkeurde. Zo beschouwd is het ongeluk dat ons overkomt een strikt rechtvaardige straf. Men heeft het recht niet hierin medelijden te hebben met zichzelf. Eenmaal, dat weet men, onderging eens een volmaakt zuiver wezen een nog pijnlijker ongeluk. Beter is het ons medelijden doorheen de eeuwen op dit slachtoffer te richten.

Iedereen dient zich hiervan scherp bewust te zijn, want er zijn in onze instellingen en zeden dingen die zo afschuwelijk zijn, dat niemand het recht heeft zich ontslagen te achten van deze vorm van medeplichtigheid. Ieder van ons mag van zichzelf met de allergrootste zekerheid aannemen dat hij zich reeds schuldig maakte aan misdadige onverschilligheid.

Daarenboven is er de mogelijkheid voor ieder mens te verlangen naar deelachtigheid aan het Kruis van Christus. We hebben een oneindig recht alle goed aan God te vragen. Het is niet in dit soort vragen dat wij maat moeten houden of op de achtergrond dienen te blijven.

Het ongeluk mogen we niet verlangen. Dat is tegennatuurlijk. Dat is pervers. Ongeluk is in wezen iets dat we ondergaan tegen onze wil. Wie niet in het ongeluk is, mag enkel verlangen dat, wanneer het ongeluk hem overkomt, dit hem moge overkomen als een deelname aan het Kruis van Christus.

Maar wat altijd voorhanden is, en wat we dus ook altijd mogen liefhebben, is de mogelijkheid van het ongeluk. De drie zijden van ons wezen zijn er ten alle tijde aan blootgesteld. Ons vlees is kwetsbaar. Om het even welke stukje materie in beweging kan het doorboren, uiteenscheuren, verpletteren, of voor altijd sommige organismen ervan ontredderen. Ook onze ziel is kwetsbaar, onderhevig aan depressies waarvan we niet eens de oorzaak kennen. Op een ellendi

1 ge wijze is zij afhankelijk van alle soorten dingen en mensen die
2 zelf kwetsbaar en onberekenbaar zijn. Onze sociale persoon,
3 waarvan bijna geheel ons bestaansgevoel afhangt, is ononderbro-
4 ken en totaal overgeleverd aan alle mogelijke parten van het toeval.
5 De kern zelf van ons wezen is aan deze drie dingen gebonden door
6 vezels die van die aard zijn dat zij de minste van de verwondingen
7 tot bloedens toe ervaart. Vooral datgene waardoor ons sociaal aan-
8 zien in het gedrang komt, lijkt een verwoestend effect te hebben op
9 de kern van ons wezen zelf; zozeer zijn wij van illusie gemaakt.

10
1 Als alles een beetje goed gaat, zijn we ons bijna nooit bewust van
2 onze kwetsbaarheid. Er is nochtans geen reden om er niet aan te
3 denken. Men kan er zich immers voortdurend van bewust zijn en er
4 God voortdurend voor danken. Niet alleen hem danken voor de
5 kwetsbaarheid zelf, maar ook voor die veel dieper liggende zwak-
6 heid, die maakt dat we kwetsbaar zijn tot in de kern van ons wezen
7 zelf. Het is deze zwakheid immers die het eventueel mogelijk
8 maakt dat wij op het midden van het Kruis genageld worden.

9
10
1 We kunnen aan die kwetsbaarheid denken met liefde en erkente-
2 lijkheid bij om het even welk kleiner of groter lijden. We kunnen er
3 aan denken in ogenblikken van vreugde. We zouden het niet mo-
4 gen, als die gedachte de vreugde zou wegnemen of verminderen.
5 Maar zo is het niet. De vreugde wordt er integendeel enkel dieper
6 en aangrijpender door, zoals de broosheid van de kersenbloesems
7 hen enkel mooier maakt.

8
9
10
1 Als men in die gesteltenis de dingen ziet, zal vroeg of laat het Kruis
2 van Christus de substantie zelf van ons leven worden. Dit is onge-
3 twijfeld waar Christus op aandrang, toen Hij zijn vrienden vroeg
4 elke dag hun kruis te dragen, en niet, zoals men tegenwoordig
5 schijnt te denken, op een of andere vorm van resignatie in de kleine
6 narigheden van elke dag, die in de volksmond zo heiligschennend ‘
7 de dagelijkse kruisjes’ genoemd worden.

Er is slechts één Kruis, en dat is de totaliteit van de noodzakelijkheid die de oneindigheid van tijd en ruimte vervult; totaliteit die zich trouwens door een gril van de omstandigheden, in haar geheel als een bliksem kan concentreren op de atoom die wij zijn, en ons kan verpulveren.

Ons Kruis dragen, wil zeggen, beseffen dat wij geheel en al onderworpen zijn aan het blinde spel van de noodzakelijkheid, in alle delen van ons wezen, behalve in één punt, dat zo geheim is, dat het bewustzijn er niet kan in doordringen. Iemands lijden mag dan nog zo verschrikkelijk zijn, als een gedeelte van zijn wezen ervan gespaard blijft, en hij zich niet ten volle realiseert dat dit laatste zuiver aan het toeval te wijten is en dat ook dit deel evenzeer als de rest het volgend ogenblik ten prooi kan vallen aan het blinde spel van de noodzakelijkheid, heeft hij aan het Kruis part noch deel. En dit is vooral het geval indien het deel dat geheel of gedeeltelijk gespaard blijft van het ongeluk, het sociaal deel van de ziel is. Daarom mogen we zeggen dat de ziekte van geen enkel nut is, zo zij niet gedragen is in een geest van volmaakte armoede. Maar andersom is het dus zeer goed mogelijk dat iemand volkomen gelukkig is zonder dat hij ook maar één ogenblik ophoudt zijn kruis te dragen, indien hij zich er maar ononderbroken helder en concreet bewust van blijft dat het ongeluk elk moment kan toeslaan.

Maar het is niet voldoende zich hiervan bewust te zijn, men moet de mogelijkheid van het ongeluk ook werkelijk liefhebben. Met een tedere liefde moet men de harde noodzakelijkheid van de dingen beminnen, de noodzakelijkheid van de dingen die is als een medaille met twee zijden: de naar ons toegekeerde zijde van de ijzeren dwang, en de naar God toe gerichte zijde van de gehoorzaamheid. Wij moeten haar in onze armen drukken, haar omhelzen, ook al kwetsen ons haar doornen tot bloedens toe. De minnaar die zijn beminde niet zien kan, is reeds gelukkig als hij een voorwerp, dat zijn geliefde toebehoort, zo hevig in zijn hand drukt, dat het

1 pijn doet. Wij weten dat ons universum een voorwerp is dat God
2 toebehoort. Wij moeten Hem uit heel ons hart danken voor die ab-
3 solute meesteres die de noodzakelijkheid is. Die meesteres is de
4 slavin die hem blind gehoorzaamt. Zij dwingt ons met de zweep.
5 Maar voor ons volstaat het dat we onder die zweepslagen kiezen
6 voor de schat die God voor ons is, dat we enkel op Hem alle verlan-
7 gens van ons hart richten; dan zullen we van nu af de andere zijde
8 van de tirannieke noodzakelijkheid mogen zien, de zijde die pure
9 gehoorzaamheid is. We zijn wel de slaven van de noodzakelijk-
10 heid, maar we zijn ook de zonen van haar Meester. Wat zij ons ook
1 oplegt, steeds moeten we het schouwspel van haar blinde gehoor-
2 zaamheid als het voorwerp van zijn Liefde voor ogen houden. We
3 zijn immers zijn kinderen. We zijn thuis bij Hem. (...)

4
5 Een lange en hevige lichamelijke pijn biedt het uniek voordeel dat
6 ons gevoelen er onmogelijk mee kan instemmen. We kunnen aan
7 alles gewoon worden, ons aan alles aanpassen, alles aanvaarden
8 op de duur, maar niet aan de lichamelijke pijn. Trouwens, als we
9 ons aanpassen, dan is dit enkel om de illusie van de macht, om
10 onszelf wijs te maken dat we er zelf in beslissen. We maken onszelf
1 wijs dat wij het zijn die gekozen hebben, waar het ons in werkelijk-
2 heid is opgedrongen. De mens die in zijn eigen ogen tot een soort
3 stuiptrekkend afschuw verwekkend dier herleid wordt, kan deze il-
4 lusie niet meer handhaven. En dit is nog eerder het geval wanneer
5 deze omkeer door andere mensen bewerkt wordt onder de vorm
6 van een sociale veroordeling, tenminste als die veroordeling niet
7 een eerbare vervolging, maar een soort anonieme verdrukking in-
8 houdt. Het vleselijk deel van de ziel is enkel gevoelig voor de nood-
9 zakelijkheid als dwang, en zij is gevoelig voor de dwang als licha-
10 melijke pijn.

1
2 Het is een en dezelfde waarheid die op de lichamelijke gevoeligheid
3 inwerkt door de fysische pijn, op het verstand door de wiskundige
4 demonstratie, en op het vermogen van de liefde door de schoon-

heid. Zo zal Job dan ook, eens de sluiervan het vlees weggerukt door de pijn, de naakte schoonheid van de wereld zien. De schoonheid van de wereld wordt zichtbaar als men de noodzakelijkheid erkent als de substantie zelf van het universum, en de gehoorzaamheid aan een volmaakte wijze van liefhebben als de substantie van de noodzakelijkheid. Dit universum, waarvan wij slechts een fragment zijn, heeft geen ander zijn dan gehoorzaamheid te zijn.

Het gevoel van vreugde is analoog aan dat van fysieke pijn, wanneer zij zodanig de verwachtingen overtreft, dat wij onmiddellijk ons onvermogen beseffen om iets dergelijks te kunnen verwerven of bezitten. Schoonheid is steeds het wezen van zulke vreugde. Pure vreugde en pure pijn zijn de twee aspecten van eenzelfde kostbare waarheid. (...)

De Drie-Eenheid en het Kruis zijn de twee polen van het christendom, de twee essentiële waarheden. De ene is volmaakte vreugde, de andere volmaakt ongeluk. We moeten ons van beide en van hun onderlinge eenheid bewust zijn. We moeten ze beide kennen. Maar door onze menselijke beperking zijn we hier beneden oneindig verwijderd van de Drie-Eenheid, en zien we onszelf enkel aan de voet van het Kruis. Het Kruis is ons Vaderland.

De kennis van het ongeluk is de sleutel van het christendom. Maar deze kennis is onmogelijk. Het is onmogelijk het ongeluk te kennen zonder het meegemaakt te hebben. Want het ongeluk in de ogen zien stoot ons zodanig tegen de borst, dat het bij wijze van spreken voor de mens even onmogelijk is zich het ongeluk te realiseren als het voor een dier, tenzij er zich hier uitzonderingen voordoen, onmogelijk is zelfmoord te plegen. Tenzij men er toe gedwongen wordt door ondervinding, is het onmogelijk te geloven dat alles wat men in zijn ziel heeft, elke gedachte, elk gevoel, elke houding tegenover ideeën, mensen en heel het universum, en vooral de meest intieme houding van de mens tegenover zichzelf, dat dit

1 alles geheel van de omstandigheden afhangt. Zelfs als men in staat
2 is dit feit te erkennen – wat zeer uitzonderlijk is –, kan men het nog
3 niet helemaal geloven. Het wel helemaal geloven, met heel zijn ziel,
4 dat is wat Christus zelfverloochening noemde. Met ‘zichzelfverloochenen’
5 bedoelde hij dus veel meer dan alleen maar naastenliefde.
6 Het gaat hier werkelijk om een vorm van zelfverloochening die zelf-
7 ontkenning is; enige voorwaarde om volgeling van Jezus te kunnen
8 zijn. Maar wie in het ongeluk terechtgekomen is, gelooft daardoor
9 niet méér in deze waarheid, integendeel, eerder minder. Want echt
10 gedwongen worden kan het menselijk denken niet. Er is altijd wel
1 ergens een mogelijkheid om aan de dwangmatigheid van de waar-
2 heid te ontsnappen door de leugen. Wordt de mens zozeer door de
3 omstandigheden gedwongen dat hij het ongeluk wel verplicht is in
4 de ogen te zien, dan vlucht hij, even vanzelfsprekend als een opge-
5 jaagd dier dat een uitweg ziet, door de opening die de leugen biedt.
6 Zo kan de mens in zijn afschuw voor het ongeluk soms zeer diep in
7 de leugen vluchten. Te diep soms. Totdat de leugen een ondeugd
8 wordt die hem voortaan definitief ontoegankelijk maakt voor de
9 waarheid. Men kan hem zelfs hiervoor geen verwijt maken. Zozeer
10 is de leugen met het ongeluk verbonden, dat Christus de wereld
1 overwon door het feit alleen dat Hij, die de Waarheid zelf is, die ook
2 gebleven is tot in de diepste afgronden van het ongeluk. Ons den-
3 ken vlucht voor elk aspect van het ongeluk door een instinct van
4 zelfbehoud dat nog sterker is dan het instinct van zelfbehoud dat
5 ons de lichamelijke dood doet ontvluchten. Het is trouwens betrek-
6 kelijk gemakkelijk zich aan de lichamelijke dood bloot te stellen, als
7 door het effect van de omstandigheden of het spel van de inbeelding
8 die lichamelijke dood zich niet toont onder het aspect van het onge-
9 luk. Alleen als men uit liefde voor de waarheid in staat is de dood
10 van zijn eigen ziel te aanvaarden, kan men het ongeluk in de ogen
1 kijken met een volgehouden en volkomen aandacht.

2
3 Het is deze dood van de ziel waarover Plato spreekt, waar hij zegt:
4 ‘Filosoferen is leren sterven.’

Het is ook deze dood die gesymboliseerd wordt in de initiaties van de oude mysteriën, en die bedoeld wordt in het doopsel. In werkelijk gaat het er bij de ziel niet om te sterven, maar het gaat er om de waarheid te erkennen van het feit dat zij een dood ding is, even dood als de dode materie. Zij moet niet water worden. Zij is water. Wat wij ons ‘zelf’ noemen, is even vluchtig, evenzeer mechanisch product van de uiterlijke omstandigheden als de vorm van een golf in de zee.

We moeten het alleen maar weten, het alleen maar beseffen tot in het diepst van onze ziel. Maar alleen God heeft deze kennis van de mens, en zij die geboren worden uit ‘den hoge’. Men kan immers de dood van de ziel niet aanvaarden als men buiten het illusoir leven van de ziel niet ook nog over een ander leven beschikt; als men zijn hart en zijn schat niet buiten zichzelf heeft, niet alleen buiten zijn persoon, maar buiten al zijn gedachten, al zijn gevoelens, buiten al wat kenbaar is, in de handen van de hemelse Vader die in het verborgene is. Wie zo zijn, van hen kan men zeggen dat zij geboren zijn uit ‘water en geest’. Zij zijn immers niets anders meer dan een dubbele gehoorzaamheid: gehoorzaamheid enerzijds aan de mechanische noodzakelijkheid waarin zij verkeren door het feit dat zij van deze aarde zijn, en anderzijds gehoorzaamheid aan de goddelijke inspiratie. Niets is er nog in hen dat men een eigen vrije wil zou kunnen noemen, een persoon, een ‘ik’. Zij zijn niets anders meer dan een soort intersectie van de natuur en God. Dit snijpunt is de naam waarmee God hen noemde van alle eeuwigheid. Het is hun roeping.

Toen men vroeger doopte door onderdompeling, verdween de dopeling geheel onder water. Hiermee werd die zelfontkenning bedoeld. De mens geeft toe dat hij slechts een fragment is van de dode stof waaruit de schepping gemaakt is. Opnieuw verschijnen, dat kan alleen door een opwaartse beweging, door een kracht die sterker is dan de zwaartekracht, beeld van de goddelijke liefde in de

1 mens. Het symbool dat besloten ligt in het doopsel is de staat van
2 volmaaktheid.* In het doopsel belooft men God te blijven smeken
3 om deze staat te mogen verkrijgen. En zolang zij het nog niet ver-
4 kregen heeft, wil de ziel dit blijven vragen, altijd maar weer op-
5 nieuw, ononderbroken, zoals een kind, dat honger heeft, blijft we-
6 nen tot het voedsel krijgt. Maar waartoe deze belofte noopt, dat kan
7 niemand beseffen die niet op zeker ogenblik vol afgrijzen oog in
8 oog geplaatst werd met de verschrikking van het ongeluk. Alleen
9 in dát ogenblik kan de waarachtige overeenkomst gesloten wor-
10 den door een contact dat nog geheimnisvoller, nog mysterieuzer,
1 nog miraculeuzer is dan een sacrament.

2
3 Zoals het ongeluk natuurlijkerwijze even onmogelijk gekend kan
4 worden door zij die het meemaakten als door zij die het niet mee-
5 maakten, zo is het door een bovennatuurlijke gunst voor beide
6 even mogelijk het ongeluk wel te kennen. Anders zou Christus de
7 leerling die hij het meest liefhad niet gespaard hebben van het on-
8 geluk, nadat Hij hem toch beloofd had hem uit zijn beker te laten
9 drinken. In beide gevallen is de kennis van het ongeluk iets dat nog
10 veel wonderbaarlijker is dan op het water wandelen.

1
2 Hen die Christus als zijn weldoeners erkent, zijn zij wiens medelij-
3 den berustte op de kennis van het ongeluk. De anderen geven licht-
4 zinnig, onregelmatig, naargelang het bij wijze van spreken in hun
5 kraam te pas komt, ofwel té regelmatig, omdat ze ertoe gepro-
6 grammeerd werden door hun opvoeding, of omdat de sociale con-
7 ventie het zo wil, of ook nog uit een soort dierlijk medelijden, of
8 om ergens hun geweten te sussen. In elk geval om een reden die
9 enkel hun eigen zelf aangaat. Ze doen zo beschermend, zo van uit
10 de hoogte. Hun medelijden is eerder een lompe vorm van onbe-
1 scheidenheid dan medelijden. Ze laten de ongelukkige enkel aan-

---

3 * In de oude Mechelse catechismus bestond de mooie uitdrukking: 'staat van
4 genade'.

voelen dat hij een interessant exemplaar is in de soorten van ongelukkigen die ze allemaal moeten helpen, die ze een kans moeten geven in de samenleving. Hun gave is in werkelijkheid een wonde die ze toebrengen. Omdat hun linkerhand zeer goed weet wat hun rechterhand geeft, hebben ze reeds hier beneden hun beloning. Hun contact met de ongelukkige kan alleen maar gebeuren onder de vorm van een leugen. Ware kennis van de ongelukkigen veronderstelt immers kennis van het ongeluk. Zij die nooit oog in oog stonden met het ongeluk zelf en die daartoe niet bereid zijn, kunnen de ongelukkige niet benaderen tenzij door de sluier van de leugen en de illusie. Moest plots doorheen de sluier het ware gelaat van het ongeluk voor hen zichtbaar worden, ze zouden wegvluchten.

Geconfronteerd met een ongelukkige, voelt de weldoener van Christus geen enkele afstand tussen de ongelukkige en zichzelf. Heel zijn wezen draagt hij op hem over. Daardoor wordt de beweging van voedsel schenken even instinctief, even onmiddellijk als zelf eten wanneer men honger heeft. Deze daad wordt trouwens even automatisch vergeten als dat men de maaltijden van de vorige dag vergeet. Zo iemand zou er niet aan denken te zeggen dat hij zich voor de Heer bekommert om de ongelukkigen. In zijn oren zou dit even absurd klinken als de bewering dat iemand zou eten voor de Heer. Men eet omdat men niet anders kan. De weldoeners die Christus zou danken, geven zoals ze eten.

Zij geven wel gans andere dingen dan alleen maar voedsel, kleding, verzorging. Door hun eigen wezen over te brengen op hem die ze helpen, geven ze hem een ogenblik lang die eigen existentie, waarvan hij door het ongeluk beroofd werd. Ongeluk is in wezen vernietiging van de persoon. Het stort in de anonimiteit.

Zoals Christus zich ledigde van zijn Godheid, zo ook is de ongelukkige geledigd van zijn mens zijn door wat hem overkomt. Niets

1 anders blijft er bestaan dan het ongeluk zelf. In de ogen van de an-
2 deren en in zijn eigen ogen is hij helemaal bepaald door zijn relatie
3 met het ongeluk. Dat iets in hem dat zou willen bestaan, wordt
4 voortdurend opnieuw in het niet zijn gestort, zoals men een dren-
5 keling, die aan de oppervlakte wil komen, zolang op zijn hoofd zou
6 blijven slaan totdat hij verdrinkt. het kan, naargelang het geval zich
7 voordoet, een arme zijn, een vluchteling, een neger, een zieke, ie-
8 mand die vervolgd wordt door het gerecht, of eender welk 'ding'
9 van die aard. Zowel de weldaden als de mishandelingen die hem
10 overkomen, storten hem nog dieper in het ongeluk, dieper in de
1 rangen van de ongelukkigen waarvan hij slechts een specimen is.
2 Weldaad of mishandeling, beide maken hem anoniem, beide zijn
3 een slag in zijn gezicht.
4

5 Maar iemand die zijn eigen wezen overdraagt op de ongelukkige
6 die hij ontmoet, doet door de liefde, althans een ogenblik lang, in
7 die ongelukkige een bestaan ontstaan buiten het ongeluk. Want al-
8 hoewel het wel het ongeluk is dat deze operatie mogelijk maakt, is
9 het niet het ongeluk dat er de oorzaak van is. De oorzaak is de iden-
20 titeit van de menselijke wezens doorheen alle schijnbare afstanden
1 die het toeval en het lot tussen hen stelt.
2

3 Zijn wezen op een ongelukkige overdragen, dat is een ogenblik
4 lang diens ongeluk overnemen, uit vrije wil datgene op zich nemen
5 wat in wezen enkel maar onder de dwang van het geweld en tegen
6 iemands wil kan opgelegd worden. In feite is het iets wat in se on-
7 mogelijk is. Christus deed het. Alleen Christus kon zo iets doen, en
8 buiten Hem alleen die mensen in wiens hart Christus alle plaats
9 heeft ingenomen. Als deze laatsten hun eigen wezen overdragen
30 op de ongelukkige, dan brengen zij niet hun eigen zelf op hem
1 over, want dat hebben ze niet meer, maar Christus zelf.
2

3 Deze vorm van aalmoes is een sacrament. Het is de bovennatuurlij-
4 ke handeling waardoor iemand, die bewoond is door Christus,

werkelijk die Christus in de ziel van de ongelukkige brengt. Het brood aldus gegeven is werkelijk de Heilige Hostie. En hier is er niet alleen maar sprake van een symbool, van een gissing, het gaat hier om de letterlijke vertaling van de woorden van Christus zelf: 'Het is aan mij dat ge dit gedaan hebt.' Dit wil zeggen dat Christus aanwezig is in de mens die honger heeft en naakt is. Die aanwezigheid is niet het gevolg van de honger en de naaktheid van de ongelukkige, want het ongeluk bevat in zich geen enkele gave van de hemel. Is Christus in die ziel, dan enkel en alleen door de werking van de gave. Dat Christus op volmaakte wijze in de schenker aanwezig is, lijdt geen twijfel. Wie zou weldoener van Christus kunnen zijn tenzij Hijzelf? Het is trouwens gemakkelijk te verstaan dat alleen de aanwezigheid van Christus in een ziel het ware medelijden aan die ziel kan schenken. Maar het Evangelie openbaart ons daarenboven, dat wie geeft uit waarachtig medelijden Christus zelf geeft. De ongelukkige die deze wonderbare gave aangeboden krijgt, is vrij haar te aanvaarden of te weigeren.

Is bij een ongelukkige het ongeluk totaal, dan verliest hij elk contact met de anderen. Ofwel is hij voor de anderen nog slechts een ding – en deze relatie is even mechanisch als de relatie tussen twee druppels water die naast elkaar liggen –, ofwel is die relatie er een van zuiver bovennatuurlijke liefde. Alle ruimte daartussen is voor hem ontoegankelijk geworden. In zijn leven is er alleen nog plaats voor water en Geest. Ongeluk dat aanvaard wordt, waarmee men instemt, dat bemind wordt, is in de ware zin van het woord een doopsel.

Het is omdat alleen Hij tot medelijden in staat was, dat Christus er geen gekregen heeft gedurende zijn verblijf op aarde. Omdat Hij hier in een lichaam verbleef, woonde Hij in geen enkele ziel van hen die hem omringden. Het was gewoon onmogelijk dat iemand medelijden met Hem had. De pijn deed hem om medelijden vragen, maar zijn vrienden weigerden hem dit. Ze lieten hem alleen

1 lijden. Zelfs Johannes viel in slaap. Petrus, die wel in staat was op
2 het water te lopen, was niet in staat medelijden te hebben met zijn
3 Meester, toen deze door het ongeluk dreigde verpletterd te wor-
4 den. Allen vluchtten zij in de slaap om het ongeluk niet te moeten
5 aanschouwen. Als de Barmhartigheid zelf ongeluk wordt, waar
6 zou zij dan troost kunnen vinden? Er zou, bij wijze van spreken,
7 een andere Christus voorhanden moeten geweest zijn om medelij-
8 den te kunnen hebben met de ongelukkige Christus. In de volgen-
9 de eeuwen werd het medelijden met het ongeluk van Christus
10 steeds als een van de tekens van heiligheid gezien. (...)

1
2 Het ongeluk vormt werkelijk de kern van het christendom. De na-
3 koming van het gebod 'bemin God... bemin uw naaste' gaat doorheen
4 het ongeluk; Want wat het gebod 'Bemin God' betreft, heeft Christus
5 gezegd: 'Niemand gaat tot de Vader tenzij door Mij.' En ook zegde Hij:
6 'Zoals Mozes de slang verhief in de woestijn, zo ook moet de Mensenzoon ver-
7 heven worden, opdat ieder die in hem gelooft, het eeuwig leven zou hebben.'
8 De slang is die koperen slang, waarnaar men enkel moest opkijken
9 om te genezen van de giftige beten. Zo kan men God enkel liefheb-
10 ben door op te kijken naar het Kruis. Wat het Tweede gebod betreft,
1 hier ook heeft Christus ons duidelijk geleerd wie de naaste is die we
2 moeten liefhebben. Het is het naakt, bloedend, bewusteloos li-
3 chaam, dat door de voorbijganger opgemerkt wordt naast de weg.

4
5 Voor alles vraagt God ons het ongeluk lief te hebben, het ongeluk
6 van de mens, het ongeluk van God.

7
8 Vaak heeft men het christendom een ziekelijk behagen in het lij-
9 den, in de pijn verweten. Dit verwijt is in alle geval ongegrond. In
10 het christendom gaat het nooit over de droefheid of de pijn. Droef-
1 heid en pijn zijn gevoelens, zielstoestanden, waarin men altijd een
2 pervers genot kan zoeken. Het gaat om iets gans anders. Het gaat
3 om het ongeluk. Ongeluk is geen zielstoestand. Het is een verbrij-
4 zeling van de ziel door de brutale, mechanische werking van de

omstandigheden. Het gaat om de transmutatie van de mens in zijn eigen ogen, om de overgang van mens naar worm die, half verpletterd, nog kronkelt in de stof. Dit is niet het soort toestand waarvan men op de een of andere manier nog kan genieten. Wijze noch held noch heilige kunnen dit. Ongeluk is altijd iets dat de mens overkomt niettegenstaande hij dit werkelijk niet wil. Het is wezenlijk eigen aan het ongeluk afschuw in te boezemen, en wel een zodanige afschuw, dat de mens niet anders kan dan er tegen in opstand te komen. En het is juist dit laatste waarmee men moet instemmen door de bovennatuurlijke liefde.

Instemmen met het bestaan van het universum, dat is wat hier beneden van ons verwacht wordt. Het is niet voldoende dat God zijn schepping goed vindt. Hij wil ook dat de schepping zichzelf goed vindt. Daarvoor dienen de zielen die opgesloten zijn in en afhankelijk zijn van uiterst kleine fragmenten van deze wereld. Daarvoor dient het ongeluk. Het maakt dat wij kunnen denken dat de schepping goed is. Want zolang als de omstandigheden ons min of meer met rust laten, kunnen we niet beletten dat we onszelf zien als heersers over de wereld, als wezens die met hun eigen wil de wereld opbouwen. Het ongeluk toont ons tot onze grote verrassing op een even afdoende als plotse wijze, dat het niet zo is. Zijn we dan nog in staat tot lof, dan pas is het Gods schepping die we loven. En waar is de moeilijkheid? We weten zeer goed dat ons ongeluk in niets Gods glorie vermindert. Het belet ons geenszins hem te zegenen om zijn grote glorie.

Aldus is het ongeluk het meest duidelijk teken dat God door ons wil bemind worden. Het is ons kostbaarste bewijs van zijn tederheid. Heel iets anders is het dan een vaderlijke straf. Eerder kan men het vergelijken met het teder geveinsd ruziën van twee geliefden die naar elkaars liefde peilen. Moest iemand de moed kunnen opbrengen het ongeluk in de ogen te zien, hij zou op zeker ogenblik bemerken dat hij in het aangezicht van de Liefde kijkt. Zo zag

1 Maria Magdalena dat de tuinier de tuinier niet was, maar iemand
2 anders.

3
4 Christenen die het ongeluk als de kern van hun geloof zien, zouden
5 moeten inzien dat het ongeluk in zekere zin het wezen zelf van de
6 schepping is. Schepsel zijn wil niet noodzakelijk zeggen, ongeluk-
7 kig zijn, maar wel noodzakelijkerwijze blootgesteld zijn aan het
8 ongeluk. Wie vraagt waarom God het ongeluk toelaat, zou even
9 goed kunnen vragen waarom Hij de schepping geschapen heeft.
10 En inderdaad, dit laatste zou men zich inderdaad kunnen afvra-
11 gen. Waarom heeft God geschapen? Zo vanzelfsprekend lijkt het
12 dat God groter is dan God en de schepping samen. Tenminste dit
13 lijkt evident als men God denkt als een zijn. Maar zo moet men God
14 niet denken. Men moet hem denken als een Liefde. Dan pas voelt
15 men ineens die wonderbare relatie aan waardoor Vader en Zoon
16 verbonden zijn met elkaar in de eeuwige eenheid van de Ene God
17 over de afgrond heen van de ruimte en de tijd van het Kruis.

18
19 God is Liefde en de natuur is noodzakelijkheid. Maar door de ge-
20 hoorzaamheid is deze noodzakelijkheid een spiegel van de liefde.
21 Zo moeten we ook, wanneer we bedenken dat God vreugde is en de
22 schepping ongeluk, er bij denken dat dit ongeluk reeds de uitstra-
23 ling is van het licht van de vreugde. Het ongeluk houdt de waarheid
24 in omtrent onze menselijkheid. Alleen zij die liever de waarheid in
25 de ogen willen zien en sterven, dan lang en gelukkig te leven in de
26 illusie, zullen God zien. Wie werkelijk de waarheid van de realiteit
27 durft benaderen, zal waar hij een lijk meent te vinden, de engel ont-
28 moeten, die zegt: 'Hij is verrezen.'

29
30 De enige bron van klaarte die in staat is het ongeluk lichtgevend te
31 maken, is het Kruis van Christus.

32
33 Overal waar sprake is van ongeluk, wanneer of waar ook in de we-
34 reld, is Christus er de waarheid van.

Ieder mens die de waarheid zozeer liefheeft, dat hij weigert te vluchten in de leugen om te ontsnappen aan de aanblik van het ongeluk, heeft deel aan het Kruis van Christus, welk zijn geloof ook weze. Moest God de mensen in een bepaalde periode in een bepaald land zonder Christus gelaten hebben, dan zou het flagrante teken daarvan het feit zijn dat er bij die mensen geen ongeluk zou bestaan. Overal waar ongeluk is, is het Kruis aanwezig, verborgen weliswaar, maar herkenbaar voor al wie de waarheid boven de leugen verkiest en de liefde boven de haat. Ongeluk zonder Kruis is hel, en God heeft geen hel op aarde gebracht.

De vele zogezegde christenen die de kracht niet hebben om in elke vorm van ongeluk het zaligmakend Kruis te herkennen en te aanbidden, hebben geen deel aan het Kruis van Christus. Niets wijst zo zeker op de zwakheid van het geloof, als het gemak waarmee men, zelfs in een christelijk milieu, telkens wanneer het ongeluk ter sprake komt, de eigenlijke kwestie weet te omzeilen. Wat men ook moge zeggen over de erfzonde, over de Wil van God, over de mysterieuze plannen van de Voorzienigheid, die men daarom niet minder meent te kunnen raden, over de vormen van beloning zowel hier als in het hiernamaals, dat alles dient enkel om de realiteit van het ongeluk te verhullen, ofwel dient het tot niets. Een ding alleen maakt het ons mogelijk met het echte ongeluk in te stemmen, en dat is de contemplatie van het H. Kruis van Christus. Een andere mogelijkheid is er niet. Maar dit volstaat.

Een moeder, een echtgenote, een verloofde, die hun beminde in grote nood weten en die in de onmogelijkheid verkeren hen te helpen of te bereiken, zouden op zijn minst, om bij hen te kunnen zijn, een lijden willen ondergaan dat even groot is als dat van hen. Op die manier zouden ze tenminste enige verlichting ondervinden van de ondragelijke last van een medelijden dat er in bestaat machteloos te moeten toezien. Wie Christus liefheeft en opkijkt naar zijn Kruis, ondervindt hetzelfde.

1 Juist door dit wezenlijk verband tussen Kruis en ongeluk heeft een
2 Staat het recht niet zich te distantiëren van elke vorm van religie,
3 tenzij in het denkbeeldig geval dat hij er in geslaagd zou zijn het
4 ongeluk uit de wereld te helpen. Des te minder heeft een Staat daar-
5 toe het recht, vermits hijzelf de grootste fabrikant van het ongeluk
6 is. Het strafrecht bijvoorbeeld is, wanneer het afgesneden wordt
7 van elke relatie tot God, iets infernaals, en dit niet door de gevallen
8 van rechterlijke dwaling of door overmaat van strengheid, maar
9 zondermeer door zichzelf. Het wordt vuil door de bezoedeling
10 waarmee het in contact komt. En omdat het niets heeft waardoor
1 het zich van die bezoedeling kan reinigen, wordt het zelf tenslotte
2 zo onrein, dat zelfs de grootste misdadigers er nog door verlaagd
3 worden. Voor hen die nog ergens beschikken over een zekere ge-
4 zondheid, een zekere integriteit, is elk contact met het gerechtelijk
5 apparaat iets onterends. Zij bij wie het rottingsproces een defini-
6 tieve fase bereikte, ervaren in de straffen die hen door het gerecht
7 worden opgelegd, een soort gemoedsrust die nog verschrikkelij-
8 ker is. Niets en niemand, tenzij alleen Christus, die een veroordeel-
9 de was van het gemeen recht, is voldoende zuiver om zuiverheid te
10 bewerken in de plaatsen die voorbehouden zijn voor misdaad en
1 straf.

2
3 Maar vermits de Staat alleen het Kruis nodig heeft, en niet de com-
4 plicaties van het dogma, is niets zo desastreus als het feit dat men
5 Kruis en dogma onscheidbaar met elkaar ging verbinden. Door
6 deze band komt het dat men Christus aan zijn broeders de misda-
7 digers ontnam.

8
9 De idee van de noodzakelijkheid als gemeenschappelijke materie
10 van de kunst, de wetenschap en van alle vormen van arbeid, is de
1 deur waarlangs het christendom kan binnengaan in het profaan le-
2 ven en dit langzaam maar zeker kan doordringen. Want het Kruis
3 is de noodzakelijkheid zelf die in contact gebracht wordt met het
4 laagste en het hoogste in onszelf, d.i. met het lichamenlijk gevoelen

enerzijds, door de berokkening van de fysieke pijn, en met de bo-
vennatuurlijke liefde anderzijds, door Gods aanwezigheid. Daar-
uit volgt dat de hele variëteit van mogelijke contacten die de daar-
tussen liggende delen van ons wezen met de noodzakelijkheid
kunnen hebben, hierin begrepen zijn.

Een menselijke activiteit die niet als hoogste en meest geheime
waarheid het Kruis van Christus heeft, is ondenkbaar. Geen enkele
menselijke handeling kan gescheiden worden van het Kruis van
Christus zonder te verdorren en uit te drogen als een afgesneden
rank. Dat is nochtans wat we in onze tijd onder onze ogen zien ge-
beuren. We begrijpen er niets van, en we vragen ons af: waar zit het
kwaad? De christenen begrijpen er nog minder van dan de ande-
ren. Want al weten ze zeer goed dat deze activiteiten reeds voor het
christendom bestonden, toch kunnen ze zich niet voorstellen dat
het christelijk geloof er het levenssap van is.

Moesten we inzien dat het christelijk geloof, achter de sluiers die er
de klaarte van laten doorschemeren, bloemen en vruchten draagt
in alle tijden en op alle plaatsen waar mensen zijn die het licht niet
haten, dan zou deze moeilijkheid ons niet tegenhouden.

Sinds het begin van de geschiedenis is er, buiten misschien een be-
paalde periode van het Romeins Imperium, nooit een tijd geweest
waarin Christus zozeer afwezig was, als nu. De ouden zouden deze
scheiding tussen religie en sociaal leven iets monsterachtigs ge-
noemd hebben, maar bij ons vinden de meeste christenen de situa-
tie niet meer dan normaal.

Het sap van het christendom moet heel het sociaal leven doorstro-
men. Maar toch is het er vooral voor de afzonderlijke mens. De Va-
der is in het verborgene, en geen geheim is zo goed verzegeld als
het ongeluk.

1 Er is een vraag die in geen enkel opzicht zin heeft en waar dus van-
2 zelfsprekend geen antwoord op is, een vraag die we trouwens in
3 normale omstandigheden zelden stellen, maar die de ongelukkige
4 niet ophoudt te stellen, die hij bij elke ademtocht als een kreet van
5 pijn blijft uitstoten. Deze vraag is ‘Waarom?’. Wie gebroken werd
6 door het ongeluk, kan niet beletten dat hij, wenend als een kind,
7 die vraag blijft stellen aan iedereen die hij tegenkomt, aan alles wat
8 hij ziet, en ook aan God, zelfs als hij een ongelovige is. (...) Legt
9 men hem de oorzaken uit die hem in deze situatie stortten – wat
10 overigens gezien de grote hoeveelheid van mechanismen die hier-
1 in een rol spelen, bijna ondoenbaar is –, dan is dat voor hem geen
2 antwoord. Zijn vraag naar het waarom geldt immers niet de oor-
3 zaak, maar de bedoeling. En het is vanzelfsprekend dat hierop
4 geen antwoord bestaat. Men kan natuurlijk altijd de een of ander
5 bedoeling fantaseren, maar goed is het niet. (...)

6
7 Op het ‘waarom?’ van de ongelukkige is er geen antwoord voor-
8 handen, omdat we in de noodzakelijkheid leven en niet in de finali-
9 teit. Was er finaliteit in deze wereld, dan zou deze wereld, en niet de
10 andere wereld, de plaats zijn waar het goede te vinden is. Telkens
1 wanneer wij aan deze wereld een finaliteit vragen, weigert zij die.
2 Maar om dit te beseffen moeten we het eerst vragen.

3
4 Alleen het ongeluk dwingt ons te vragen naar de finaliteit en naar
5 de schoonheid. Want het schone geeft zozeer de indruk dat het
6 goede nabij is, dat we bijna niet anders kunnen dan hier het doel
7 zelf te zoeken, al is dit zoeken tevergeefs. Ook het schone doet ons
8 vragen ‘Waarom?’. Waarom is dit schoon? (...)

9
10 Maar iemand die bij het roepen van dit ‘Waarom?’ ook nog in staat
1 is te luisteren, hoort het antwoord. Dit antwoord is de stilte. (...)

2
3 Wie er toe in staat is niet alleen te luisteren, maar ook lief te heb-
4 ben, hoort deze stilte als de stem van God. (...)

Gods Woord is stilte.

Het geheime Liefdewoord van God kan niets anders zijn dan de stilte. Christus is de stilte van God.

Er is geen boom zo mooi als het Kruis. Er is ook geen harmonie zo welluidend als de stilte van God. De Pythagoreërs begrepen deze harmonie in de eindeloze stilte waarin de sterren bewegen. De noodzakelijkheid hier beneden is de trilling van Gods stilte.

Onze ziel maakt altijd lawaai. Maar diep in haar kern is er een punt dat totale, onbereikbare stilte is. Als de stilte van God binnendringt in onze ziel, en er de stilte vervoegt die in haar geheime diepte reeds aanwezig is, dan hebben wij voortaan in God ons hart en onze schat. Dan pas gaat de ruimte voor onze ogen open als een vrucht die in twee gesneden wordt, want dan zien we het universum van uit een punt buiten de ruimte.

Twee wegen, en niet meer dan twee, zijn er mogelijk voor de doorstroming van Gods stilte in onze ziel. Slechts twee dingen zijn scherp genoeg om de harde wand van onze ziel te kunnen doorboren: het ongeluk en de schoonheid.

Men is vaak geneigd tranen van bloed te wenen als men bedenkt hoeveel ongelukkigen door het ongeluk verpletterd worden zonder er gebruik van te kunnen maken. Maar nuchter beschouwd is ook dit geen erger verkwisting dan die van de schoonheid in de wereld. Hoe vaak toonden zich de sterrenhemel, het geluid van de golven op het strand, de stilte voor het ochtendgloren, en hoe vaak tevergeefs, aan de aandacht van de mens? Geen aandacht schenken aan de schoonheid van de wereld is misschien een zo grote misdaad van ondankbaarheid dat hij verdient gestraft te worden met ongeluk. Zeker, niet altijd krijgt de mens die straf, maar in dat geval wordt hij wel gestraft met een middelmatig leven. En waardoor zou

1 een middelmatig leven te verkiezen zijn boven het ongeluk? Maar
2 zelfs in het geval dat alles tegenzit, blijft het leven van die mensen
3 wellicht altijd middelmatig. Voor zover we mogen gissen omtrent
4 de gevoeligheidsdrempel inzake lijden, lijkt het er zeer op, dat het
5 kwaad dat in de mens is, een scherm vormt tegen het kwaad dat
6 hem benadert van buiten uit onder de vorm van pijn. Laat ons ho-
7 pen dat dit zo is, en dat God in zijn barmhartigheid het zo nutte-
8 loos lijden van de Slechte Moordenaar tot bijna niets herleidt. Ze-
9 ker zal het zo wel zijn. Hier is dan ook waarschijnlijk de grote
10 bekoring die het ongeluk inhoudt, deze namelijk dat er voor een
1 ongelukkige altijd nog de mogelijkheid bestaat minder te moeten
2 lijden. Hij hoeft daarvoor maar slecht te willen zijn.
3

4 Alleen voor hem die de pure vreugde gekend heeft, al was dit
5 slechts een ogenblik, en die dus de wonderbare schoonheid van de
6 wereld mocht ontdekken – want dat is hetzelfde –, alleen voor zo
7 iemand is het ongeluk iets dat de ziel verbrijzelt. Door het feit zelf
8 is het ook alleen die mens die deze straf niet verdiend heeft. Maar
9 voor hem is deze straf alles behalve een straf in de betekenis die er
10 gewoonlijk door ons aan gegeven wordt. Die straf is God zelf die de
1 mens bij de hand neemt en die een beetje te hard drukt. Want zo de
2 mens trouw blijft, zal hij helemaal op de bodem van zijn eigen roe-
3 pen de kostbare parel ontdekken van Gods stilte. (PSO 107-132)*
4

5 We mogen de Passie en de schepping niet zien als twee verschillen-
6 de dingen. De schepping zelf is een Passie. Mijn bestaan zelf is iets
7 waardoor God verscheurd wordt, waardoor zijn Hart bloedt. Die
8 pijn van God dat is de Liefde. Hoe middelmatiger mijn bestaan, des
9 te manifester de eindeloosheid van de Liefde die me in het bestaan
10 houdt.
1

2 Het kwaad, dat we overal in de wereld zien onder de vorm van on-
3

4 * Einde van 'De liefde van God en het ongeluk'.

geluk en misdaad, is teken van die grote afstand tussen God en ons. Maar die afstand is Liefde. En omdat hij Liefde is, moet hij bemind worden. Niet het kwaad moeten we liefhebben. Doorheen het kwaad moeten we God liefhebben. Als een spelend kind een kostbaar voorwerp breekt, is de moeder boos. Ze kan dit gebeuren niet liefhebben. Maar later, als haar zoon ver van haar verwijderd of gestorven is, zal zij met een onzegbare tederheid aan dit gebeuren terugdenken. Ze zal deze herinnering aan haar hart koesteren als een schat, omdat ze er alleen nog een van de manifestaties in ziet van het bestaan van haar kind. Op deze wijze moeten we God liefhebben doorheen alle dingen, goede zowel als slechte. Beminnen we God alleen maar door de goede dingen, dan beminnen we hem in feite niet, dan geven we de naam van God aan een aards goed. We moeten het kwaad niet willen minimaliseren, we moeten het niet willen ten goede keren door het te rechtvaardigen of door er compensaties voor te zoeken. Doorheen het kwaad zelf dat zich voordoet, moeten we God liefhebben, en dit om de ene en enige reden dat alles wat zich voordoet realiteit is en elke realiteit manifestatie van God. Sommige realiteiten zijn min of meer transparant. Andere zijn ondoorschijnend. Maar achter alle zonder uitzondering is God. Ons wordt alleen maar gevraagd in de richting te blijven kijken van dat punt waar Hij zich bevindt. Of we hem kunnen waarnemen of niet, doet niets ter zake. Moest er geen realiteit bestaan die transparant was, dan zouden we van God geen enkel idee hebben. Maar moesten er integendeel alleen maar transparante realiteiten bestaan, dan zou het niet God zijn waarnaar onze liefde uitging. Zien we geen licht uitstralen, ervaart onze ziel op geen enkele wijze de realiteit Gods, dan moeten we wel, om God lief te hebben, buiten onszelf treden. Dat is God liefhebben.

Daarom moet onze blik ononderbroken op God gericht blijven. Ononderbroken. Dit wil zeggen, geen ogenblik mogen we onze blik van dit punt afwenden, want dan zou elke ondoorschijnende wolk, die zich tussen ons en het hemels licht schuift, ons fataal

1 desoriënteren. Waar het dus op aankomt is onbeweeglijk te kun-
2 nen blijven.

3
4 Onbeweeglijk blijven wil ook weer niet zeggen dat we niets mogen
5 doen. De onbeweeglijkheid waarover hier sprake is, is een geeste-
6 lijke onbeweeglijkheid, niet een materiële. Maar of we iets doen
7 dan wel iets niet doen, mag niet van onze willekeur afhangen.
8 Doen we iets, dan moet daartoe een strikte verplichting bestaan, of
9 tenminste de eerlijke overtuiging dat God het vraagt. Zijn geen van
10 beide het geval, dan moeten we hierin onze natuurlijke neiging
1 volgen, en daarbij alleen maar nagaan of datgene waartoe we be-
2 slissen niet onwettig is. (...) (PSO 36.37)

Waarheid en leugen, geloof en verstand

Simone Weil helpt ons enkele zeer geniepige leugens te ontmaskeren die beletten dat we tot Waarheid komen. 1. Vaak beeldt de mens zich in dat hij op de ware God gericht is. Hij plakt de naam God op iets dat met transcendente realiteit niets te maken heeft. 2. Het is niet zo dat *genot* en of pijn onze blik afwenden van God, maar het is vaak zo dat wij ons wenden tot *genot* en of pijn om niet naar de naakte realiteit Gods te moeten kijken. 3. Sommigen menen dat opgaan naar God een kwestie is van een sterke wil en een groot verstand. *Het verstand kan het mysterie zelf niet controleren, maar het is volkomen in staat tot controle van de wegen die naar het mysterie leiden.* (CS 79) Simone Weil veroordeelt de overtuiging dat de mens met eigen verstand alle tegensprekelijkheid kan oplossen, maar zij veroordeelt evenzeer de totalitaire houding van een Kerk die de mens vraagt zich blind te onderwerpen aan wat zij leert, de kerk van het *Anatema* sit (hij zij *vervloekt*). Wie met eigen nadenken tot het besef komt dat alles hier beneden relatief is en dat het verstand in alles wat het ziet tenslotte enkel nog tegen tegensprekelijkheid en mysterie staat, schrijft Simone Weil, *moet bij wijze van spreken zelfs niet in God geloven.* (PSO 37). Wie enkel nog tracht verder te leven in het besef dat niets hier op aarde zijn verlangen naar het goede kan bevredigen, hoeft niets anders te doen dan in dit besef, dat zekerheid is, stand te houden. In de leegte die dan komt, *voltrekt* zich het groeien van het graantje van de genade vanzelf, en ook moreel wordt de mens dan automatisch beter. Automatisch, dat betekent dat hier geen kwestie meer is van een sterke wil en ook niet een kwestie van een beter

1 **moreel oordeel, want deze mens beseft dat voor het verstand alle oorde-**
2 **len vals is, omdat betrekkelijk.**

L. Bastiaens

3
4
5
6 Er is een inspanning die in alle geval gedaan moet worden, wellicht
7 de zwaarste van allen, een daad die in de eigenlijke zin van het
8 woord geen daad is, het feit namelijk onze blik gericht te houden
9 op God, en deze desnoods ten koste van alles op God terug te bren-
10 gen, als hij afdwaalt. Dit is alles behalve gemakkelijk. Alles immers
1 wat middelmatig is in ons, wat dus bijna geheel ons eigen zelf uit-
2 maakt, wat wij namelijk zijn, wat wij ons 'ik' noemen, voelt zich
3 daardoor ter dood veroordeeld. En ons 'ik' wil niet sterven. Het
4 komt in opstand tegen de dood. Het zal dus alle mogelijke leugens
5 fabriceren om onze blik kunnen af te wenden van God.
6

7 Een van die leugens, dat zijn de valse goden die men God noemt.
8 Zo beeldt men zich in dat men aan God denkt, dat men op God ge-
9 richt is, waar men in werkelijkheid heel zijn liefde stelt op sommi-
10 ge menselijke wezens die ons over Hem spreken, op een zeker so-
1 ciaal milieu, op bepaalde leefgewoonten, op een of andere vorm
2 van gemoedsrust, of op een of andere bron van gevoelige vreugde,
3 van troost, van opbeuring. In al die gevallen voelt het middelmati-
4 ge in de ziel zich helemaal veilig. Zelfs het gebed kan die ziel niet
5 meer ongerust maken. Andere leugens zijn het genot en de pijn.
6 We weten zeer goed dat sommige nalatigheden of sommige han-
7 delingen die veroorzaakt werden door het plezier er aan verbonden
8 of door de vrees voor de pijn, onze blik doen afwenden van de ene
9 ware God. Laten we ons hierin gaan, dan zijn we geneigd te denken
10 dat we het slachtoffer werden van iets dat sterker was dan onze wil,
1 slachtoffer namelijk van de zucht naar genot of van de angst voor
2 de pijn. Maar vaak is dit een illusie. Genot en pijn zijn zeer vaak de
3 voorwendsels die het middelmatig deel van onze ziel maar al te
4 graag aanneemt om onze blik van God kunnen af te keren. Uit

zichzelf hebben ze geen macht. In se is het niet zo moeilijk zich een genot, zelfs een dronken makend genot te ontzeggen, of een pijn, ook een zeer hevige pijn te verduren. Dagelijks ziet men middelmatige mensen die daartoe in staat zijn. Maar het is oneindig moeilijk zich het kleinste plezier te ontzeggen, zich bloot te stellen aan de geringste pijn, alleen maar voor God, voor de ware God, de God die in de hemel is en niet elders. Want wie tot zo iets in staat is, staat niet tegenover het lijden, hij staat tegenover de dood. Deze dood is nog radicaler dan de lichamelijke dood. Hij boezemt zelfs evenveel afschuw in als de lichamelijke dood. Het is de dood van datgene in ons dat 'ik' zegt.

Het vlees maakt dat wij ons soms van God afkeren. Tenminste, dat menen we. In werkelijkheid echter is het niet het vlees dat ons van God afkeert. Het is integendeel de ziel die, niet in staat de vernietigende aanwezigheid van God te dragen, zich verschuilt achter het vlees, het vlees als scherm gebruikt.

Niet het vlees doet God vergeten, het is de ziel die God tracht te vergeten in het vlees. De ziel verbergt zich in het vlees. Zo gezien, hebben we hier niet te doen met zwakheid, maar met verraad.

De bekoring tot verraad is altijd aanwezig zolang het middelmatig deel van de ziel de overhand heeft op het deel dat zuiver is. Zelfs kleine fouten, die in se niets betekenen, kunnen zulk verraad inhouden, en daardoor worden ze oneindig zwaarder dan de fouten die veroorzaakt werden door zwakheid. Men kan dit verraad vermijden, niet door een inspanning of door zichzelf geweld aan te doen, maar door een eenvoudige keuze. Het volstaat dat we het deel van onszelf, dat zich wil verbergen voor God, beschouwen als iets dat ons vreemd is, als iets vijandigs, ook als dit gedeelte bijna het geheel van onszelf uitmaakt. Voortdurend moeten we onze afhankelijkheid blijven betuigen aan dat gedeelte van onszelf dat op God gericht staat, ook al is het nog oneindig klein. Zo we het

1 niet beletten, groeit het oneindig klein zaadje in ons volgens een
2 meetkundige vooruitgang, analoog aan de serie 2.4.8.36, enz., en
3 dit zonder dat wij zelf daar voor iets tussen komen. We kunnen die
4 groei tegenhouden door ons ervan te distantiëren. We kunnen die
5 groei vertragen door niet te willen optreden tegen de grillen van het
6 vleselijk deel van onze ziel. Maar als het zaadje in ons groeit, groeit
7 het in alle geval zonder onze tussenkomst.

8
9 Ook de misplaatste inspanning om naar God op te stijgen is de zo-
10 veelste leugen, de zoveelste valstrik die ons gespannen wordt door
1 het middelmatige in ons dat tracht aan de dood te ontsnappen. Het
2 is zeer moeilijk om in te zien dat het hier inderdaad om een leugen
3 gaat. Dat maakt haar des te gevaarlijker. Want alles speelt zich af
4 alsof het middelmatig deel van onszelf meer afweet van de voor-
5 waarden tot het heil dan wij zelf. Dit laatste trouwens is het dat ons
6 doet vermoeden dat er zo iets als een duivel in het spel is. De wijze
7 waarop sommige mensen God zoeken, doet soms denken aan de
8 dwaze pogingen van iemand die meent dat, als hij maar lang ge-
9 noeg omhoog blijft springen, hij vroeg of laat zo hoog geraakt dat
20 hij niet meer omlaag valt. IJdele hoop. (...)

1
2 Het enige waartoe spierinspanning desnoods zou kunnen dienen,
3 is om alles uit te schakelen en tegen te houden wat ons zou kunnen
4 beletten op te kijken naar God. Het deel van onze ziel dat in staat is
5 op te kijken naar God, wordt omringd door honden die blaffen en
6 bijten en die ons op alle mogelijke wijzen trachten af te leiden. Die
7 honden moeten we africhten met de zweep. Maar niets belet ons,
8 waar dit mogelijk is, hen zoet te houden met suiker. Maar zweep of
9 suiker – in feite moeten beide aangewend worden naargelang de
30 situatie dit vereist –, van belang is dat de honden afgericht worden,
1 dat zij stil zitten en niet meer bewegen. Deze dressuur is een sine
2 qua non voor de geestelijke groei. God alleen is stijgkracht. Hij
3 komt als men naar hem opkijkt. Naar Hem opkijken, wil zeggen,
4 Hem liefhebben. Een andere relatie tussen de mens en God dan de

liefde is er niet. Maar onze liefde tot God moet zijn als de liefde van de vrouw tot de man, die zich door geen avances durft uitdrukken, die alleen maar kan wachten. God is de bruidegom. En het is aan de bruidegom zijn beminde te benaderen, haar aan te spreken, haar weg te voeren. De toekomstige bruid moet enkel wachten.

Het woord van Pascal *‘Ge zoudt me niet zoeken, zo ge me niet reeds gevonden had’* vormt slechts een zeer gebrekkige uitdrukking voor de relatie tussen mens en God. Plato is dichterbij de waarheid, waar hij zegt: *‘Zich met heel zijn hart afwenden van alles wat voorbijgaat.’*

De mens moet God niet zoeken. Hij moet zelfs, bij wijze van spreken, niet in God geloven. Hij hoeft slechts zijn liefde te weigeren voor alles wat God niet is. Deze weigering veronderstelt geen enkele vorm van geloofsovertuiging. Het volstaat zich te houden aan datgene wat voor ons klaarblijkelijk is, namelijk, dat alle goede dingen van deze aarde, de huidige zowel als de voorbije of de toekomstige, de reële zowel als de ingebeelde, oneindig beperkt zijn, en als dusdanig radicaal onbekwaam om te voldoen aan het verlangen naar het oneindig goed dat ononderbroken in ons brandt. Iedereen weet dit. Iedereen maakt regelmatig ogenblikken mee waarop hij gewoon verplicht wordt dit voor zichzelf toe te geven. Maar ook iedereen is het volgend ogenblik weer geneigd zichzelf wat voor te liegen om het niet te moeten weten. Want een mens voelt zeer goed dat hij in dit besef niet leven kan. En zo is het inderdaad. Dit besef is dodelijk. Maar de dood waarnaar dit besef wijst, leidt naar de Verrijzenis. Dit laatste kan men niet op voorhand weten. Alleen dat men sterven gaat, kan men op voorhand weten. Men staat aldus voor de keuze: ofwel de waarheid en de dood, ofwel de leugen en het leven. Kiest men het eerste, houdt men zich daaraan vast, weigert men onvoorwaardelijk geheel zijn liefde te richten op dingen die geen liefde waard zijn, op alle dingen dus hier beneden zonder uitzondering, dan is dit op zichzelf voldoende. Er hoeven verder geen vragen meer gesteld te worden. Er hoeft niets meer on-

1 derzocht te worden. Houdt de mens stand in die weigering, dan zal
2 hij het vroeg of laat meemaken dat God tot hem komt. Zoals Electra
3 Orestes zag, zal hij God zien, horen, omhelzen, en hij zal zeker-
4 heid hebben van een onloochenbare realiteit.

5
6 Dit wil niet zeggen dat hij nu niet meer kan twijfelen. De menselij-
7 ke geest heeft altijd de mogelijkheid en de plicht om te twijfelen.
8 Maar de twijfel die steeds verder gaat zal stelselmatig elke illusoire
9 zekerheid ontmaskeren en tenslotte maar die dingen behouden
10 die werkelijk zeker zijn. De twijfel aangaande de realiteit van God
1 is een abstracte, zuiver verbale twijfel voor ieder die door God ge-
2 grepen werd, nog veel abstracter en verbaler dan de twijfel omtrent
3 de realiteit van de stoffelijke dingen. Telkens wanneer zulke twijfel
4 optreedt, hoeft men deze slechts zonder enige restrictie te aanvaar-
5 den om daadwerkelijk te beseffen hoe abstract en verbaal hij is. Het
6 is dus zo dat het probleem van het geloof in feite niet gesteld wordt.
7 Zo lang een mens niet door God gegrepen is, kan hij geen geloof
8 hebben. Wat hij dan zijn geloof noemt, is hoogstens een of andere
9 overtuiging. En of hij nu een overtuiging heeft of niet, maakt wei-
10 nig uit; door zijn ongelovigheid zal hij evenzeer tot het geloof kom-
1 men. De enige keuze die de mens heeft, is al of niet zijn liefde op
2 aardse dingen richten. Weigert hij zijn liefde aan aardse dingen te
3 hechten, en blijft hij onbeweeglijk wachten, zonder te zoeken,
4 zonder zelfs trachten te weten waarop hij wacht, dan is hij absoluut
5 zeker dat God de hele weg zal afleggen tot bij hem.

6
7 Wie God wil meehelpen door naar hem te zoeken, zal hem eerder
8 tegenwerken dan meehelpen. (...)

9
10 Hoe zouden we God kunnen zoeken, als Hij in de hemel is, als Hij
1 zich bevindt in een dimensie die voor ons ontoegankelijk is? Alles
2 wat we kunnen, gebeurt op horizontaal vlak. En vinden we het, dan
3 is dit goed in elk geval een illusie, dan is hetgeen we gevonden heb-
4 ben alles behalve God. Een kindje, dat in de stad zijn vader en moe-

der uit het oog verliest, en dat straat in straat uit wenend naar hen gaat zoeken, heeft hierin ongelijk. Als het maar genoeg gezond verstand opbrengen kon om ter plaatse te blijven wachten, dan zouden de ouders het veel gemakkelijker kunnen terugvinden. Wachten en roepen, meer moet de mens niet doen. Het kind roept omdat het honger heeft. Het roept om brood. Hoe lang het moet roepen, heeft geen belang. Zo ook de mens. Blijft hij roepen, dan zal hem eens het brood gegeven worden. Maar dat is dan geen kwestie meer van geloof, dan weet hij immers dat er werkelijk brood is. Als men gegeten heeft, is het niet nodig, zelfs niet nuttig, in het brood te geloven. Essentieel alleen is het weten dat men honger heeft. Dat is geen overtuiging, dat is een absoluut zekere kennis, een weten dat alleen maar kan ontkracht worden door een flagrante leugen. Al diegenen die ervan overtuigd zijn dat er hier beneden een dag zal komen waarop het voedsel geschonken zal worden, liegen.

Het hemels voedsel doet in ons niet alleen het goede groeien, het vernietigt ook het kwade, iets waartoe we uit eigen kracht nooit zouden in staat zijn. De hoeveelheid kwaad die in ons is, kan alleen maar verminderd worden door de blik die wij gevestigd houden op iets dat volmaakt zuiver is. (PSO 37-45)

Ik zegde u reeds* dat ik u oneindig veel verschuldigd ben. Ik wil trachten u eerlijk en precies uit te leggen waarin deze schuld bestaat. Ik denk dat gij geen hartpijn meer zoudt hebben over het feit dat ge me niet tot het doopsel hebt gebracht, moest ge werkelijk begrijpen welke mijn geestelijke situatie is. Maar ik weet niet of dit voor u wel mogelijk is.

Gij hebt mij de geest van het christendom en van Christus niet bijgebracht. Toen ik u leerde kennen hoefde dit immers niet meer te

---

* Uit een brief aan Pater Perrin. Marseille 15 mei 1942. Deze tekst is bekend onder de titel 'Autobiographie Spirituelle'.

1 gebeuren. Het was reeds gebeurd. En wel zonder menselijke tus-
2 senkomst. En was dit niet het geval geweest, was ik niet reeds ge-
3 grepen, niet alleen impliciet, maar zelfs bewust, dan nog zoudt ge
4 me niets gegeven hebben, want ik zou niets van u ontvangen heb-
5 ben. Mijn vriendschap jegens u zou een reden geweest zijn om uw
6 boodschap te weigeren. Ik ben er immers van overtuigd dat elke
7 menselijke beïnvloeding inzake goddelijke dingen een mogelijk-
8 heid inhoudt tot dwaling en illusie.

9
10 Ik mag zeggen dat ik in heel mijn leven nooit ook maar één ogen-
1 blik naar God gezocht heb. Ik moet niet veel hebben van die uit-
2 drukking ‘God zoeken’. Ze lijkt me trouwens vals, al is dit dan wel-
3 licht om al te subjectieve redenen. Sinds mijn tienertijd heb ik altijd
4 gedacht dat het probleem van God een probleem is waarvoor hier
5 beneden de nodige gegevens ontbreken, en dat de enige zekere
6 methode om een onjuiste oplossing ervan te vermijden – en groter
7 kwaad leek me niet denkbaar – er in bestond het probleem gewoon
8 niet te stellen. Dus stelde ik het niet. Ik ontkende niets, maar even-
9 min bevestigde ik iets. (...)

20
1 Toen ik veertien was, kwam ik terecht in een van die wanhoopscri-
2 sissen eigen aan deze leeftijd. Ik heb toen een ogenblik lang echt
3 willen sterven, zozeer haatte ik mezelf om de middelmatigheid van
4 mijn natuurlijke vermogens. Ik werd mij daarvan bewust, omdat ik
5 vond dat mijn capaciteiten zo schril afstaken tegenover de uitzon-
6 derlijke begaafdheden van mijn broer, wiens kindschap en jeugd
7 mogen vergeleken worden met die van Pascal. Uiterlijk succes zei
8 me niets, maar ik vond het verschrikkelijk geen toegang te kunnen
9 krijgen tot dat verheven rijk waar alleen authentieke groten binnen
30 mogen gaan en waar de waarheid woont. Ik wilde liever sterven
1 dan daarbuiten te moeten leven.

2
3 Na lange maanden van innerlijke duisternis kreeg ik ineens en
4 voorgoed de zekerheid dat wie dan ook, zelfs al beschikt hij over

geen noemenswaardige capaciteiten, vermag binnen te gaan in dat rijk van de waarheid dat voorbehouden is voor het genie, zo hij maar oprecht de waarheid verlangt en zich ononderbroken blijft inspannen om haar te benaderen.

Aldus wordt ook hij een genie, zelfs wanneer dit wegens het ontbreken van talent uiterlijk niet zichtbaar is. Later, toen de hoofdpijnen het weinige dat ik aan natuurlijke vermogens bezat zozeer verlamden, dat ik het ditmaal voor definitief achtte, was het diezelfde zekerheid die mij de tien volgende jaren toeliet een inspanning tot aandacht op te brengen zonder dat ik ook maar de geringste hoop koesterde op enig resultaat.

Onder het woord waarheid verstond ik eveneens de schoonheid, de deugdzaamheid en alle andere soorten goede dingen, in die zin dat het bij mij dus ergens ging om een idee omtrent de relatie genade – verlangen. De zekerheid die ik gekregen had, kwam immers hierop neer, dat wie brood vraagt, niet met stenen afgescheept wordt. Maar toen, in die tijd, had ik het Evangelie nog niet gelezen.

Zo zeker als ik ervan was dat, in het domein van het geestelijk goede onder al haar vormen, het verlangen uit zichzelf het goede doet verkrijgen, even zeker was ik er ook ergens van dat dit alleen maar waar is in het domein van het geestelijke. (...)

Het was bij Marcus Aurelius dat ik kennis maakt met de *Amor Fati* van de stoïcijnen. Hierdoor besepte ik voor de eerste maal duidelijk de belangrijkste en noodzakelijkste aller plichten, de plicht waaraan men zich nooit onttrekken kan zonder eerverlies, de aanvaarding namelijk van Gods Wil, wat deze ook moge inhouden. (...)

Ik wist natuurlijk wel dat mijn levensopvatting christelijk was. Daarom is het ook nooit bij me opgekomen tot het christendom toe te treden. Ik had de indruk dat ik in de schoot van het christen-

1 dom groot geworden was. Maar aan deze levensopvatting ook nog
2 het dogma toevoegen, zonder daartoe gedwongen te worden door
3 een evidentie, leek me niet eerlijk. Ik zou het zelfs niet eerlijk ge-
4 vonden hebben überhaupt zo iets als een probleem te stellen rond
5 de vraag omtrent de waarheid van het dogma, of zelfs maar het ver-
6 langen te opperen om hierin tot een of andere overtuiging te ko-
7 men. Ik heb over de verstandelijke rechtschapenheid een uiterst
8 strenge voorstelling, zo streng zelfs dat ik de eerste mens nog moet
9 tegenkomen die er niet op een of ander punt tegen gezondigd
10 heeft. Ik vrees niets zo erg als hierin te kort te schieten.

1
2 Maar juist door dit afwijzen van de dogma's, ondervond ik een
3 soort gegeneerdheid, een soort schaamte, telkens wanneer ik er-
4 gens een kerk wilde binnengaan. En ik ben zo graag in een kerk.
5 (...)

6
7 Nadat ik een jaar in de fabriek gewerkt had, ging ik, alvorens op-
8 nieuw in het onderwijs te beginnen, op aandringen van mijn ou-
9 ders mee naar Portugal. Ergens aan de kust in een vissersdorp ben
10 ik van hen afgegaan. Ik was gebroken, lichamelijk en geestelijk ge-
1 gebroken. Ik wilde alleen zijn. Dat jaar in de hel van de fabriek had
2 mijn jeugd gedood. Vóór die tijd kende ik het ongeluk niet. Ik wist
3 niet wat ongeluk was. Alleen mijn eigen ongeluk kende ik. En om-
4 dat het mijn eigen ongeluk was, had ik er nooit veel belang aan ge-
5 hecht. Het was trouwens geen totale vorm van ongeluk. Mijn onge-
6 luk was alleen maar biologisch, niet sociaal. Ik wist wel dat er veel
7 ongeluk in de wereld was. Ik was er door geobsedeerd. Maar nooit
8 had ik er lang genoeg contact mee om echt te beseffen wat ongeluk
9 betekende. Maar in de fabriek, waar ik in ieders ogen, en ook in
10 mijn eigen ogen, samensmolt met de anonieme massa, is het on-
1 geluk doorgedrongen tot diep in mijn lichaam en in mijn ziel zelf.
2 Niets scheidde me nog van het ongeluk. Want ik had werkelijk
3 mijn verleden vergeten en ik verwachtte niets meer van de toe-
4 komst. Ik kon me trouwens onmogelijk inbeelden dat ik ooit le-

vend doorheen die toestanden van uitputting zou geraken. Net zoals sommige slaven in het oude Rome met een gloeiend ijzer gemerkt werden, werd ook ik door dat jaar in de fabriek als slavin gebrandmerkt. Het is zelfs zo, dat ik nu nog, als iemand, wie dan ook of in welke omstandigheden dan ook, mij zonder brutaliteit aanspreekt, ik me niet van de indruk kan ontdoen dat er een vergissing in het spel moet zijn, en dat me dat heel vlug aan het verstand gebracht gaat worden.

Zo was ik lichamelijk en geestelijk aan de grond, toen ik in het kleine vissersdorp alleen achterbleef. Ik zag de vissersvrouwen in processie gaan van boot tot boot. Zij droegen brandende kaarsen en zongen heel oude, droeve zangen. Nergens heb ik ooit iets zo aangrijpends meegemaakt, tenzij misschien eens bij het luisteren naar een lied van de boottrekkers van de Wolga. Ik zal nooit kunnen beschrijven wat er op dat ogenblik in mijn hart omging. Maar één ding wist ik ineens met absolute zekerheid, dit namelijk dat het christendom bij uitstek de godsdienst van de slaven is; dat het voor een slaaf, en dus ook voor mij, onmogelijk is die godsdienst niet aan te hangen.

In 1937 had ik het geluk twee wonderbare dagen mogen door te brengen in Assisi. Ik bezocht er ook de kapel uit de XIIIe eeuw, Santa Maria degli angeli, een wonder van puurheid. Daar, alleen in die heilige stilte, waar St. Franciscus zo vaak kwam om te bidden, dwong een kracht die sterker was dan mezelf mij voor de eerste maal in mijn leven neer te knielen.

In 1938 was ik tien dagen in Solemnes, van Palmzondag namelijk tot dinsdag na Pasen. En al die tijd had ik er geen enkel officie overgeslagen. Mijn hoofdpijnen waren zo verschrikkelijk dat het minste geluid me deed ineenkrimpen. Alleen door een uiterste inspanning van aandacht slaagde ik er in buiten dit ellendig hoopje vlees te treden, het alleen te laten, weggezakt in zijn hoek met zijn lijden,

1 en een volmaakte, zuivere vreugde te smaken bij de onzegbare
2 schoonheid van de zang en de woorden. Deze ervaring leerde me
3 door analogie beter de mogelijkheid te begrijpen om de goddelijke
4 liefde doorheen het ongeluk lief te hebben. Het is gedurende die
5 officies dat mij voor eens en voor altijd klaar geworden is wat de
6 Passie van Christus inhoudt.

7
8 Ik leerde er ook een jonge Engelsman kennen. Hij was me opgeval-
9 len door iets als een engelachtige glans, waarin als het ware heel
10 zijn wezen gehuld was, toen hij terugkeerde van de communie-
1 bank. Hij heeft me voor de eerste maal het besef geschonken van
2 het bovennatuurlijk vermogen van de sacramenten. Het toeval –
3 want ik hoor nog steeds liever dit woord dan het woord Voorzie-
4 nigheid – maakte van hem werkelijk een boodschapper voor mij.
5 Hij leerde me ook het bestaan kennen van die Engelse dichters uit
6 de XVIIe eeuw, die men de Metafysische Dichters noemt. Toen ik,
7 later, die dichters las, vond ik er het gedicht waarvan ik u eens een
8 helaas zeer onvolmaakte vertaling heb voorgelezen. Ik gaf het de
9 titel ‘Liefde’. Dit gedicht heb ik uit het hoofd geleerd. Heel vaak, als
10 mijn hoofdpijnen werkelijk niet langer meer te dragen waren, her-
1 haalde ik de woorden van het gedicht luidop voor mezelf, en dan
2 trachtte ik met heel de aandacht en al de kracht waarover ik kon be-
3 schikken mijn ziel met de onnoemelijke tederheid ervan te vereni-
4 gen. In mijn ogen leek alles erop dat ik slechts een zeer mooi ge-
5 dicht las. Maar ergens, heel diep in mij, wist ik dat dit bidden was.
6 Het is op een van die ogenblikken, terwijl mijn lippen voor de zo-
7 veelste maal de woorden van het gedicht reciteerden, dat, zoals ik u
8 schreef, Christus zelf tot mij kwam en mij genomen heeft.

9
10 In mijn nadenken over de onoplosbaarheid van het probleem van
1 God had ik geen rekening gehouden met de mogelijkheid van zo-
2 iets als een reëel contact van persoon tot persoon hier beneden tus-
3 sen een menselijk wezen en God. Ik had wel vaak horen spreken
4 over dit soort dingen, maar nooit had ik er geloof aan gehecht. De

verhalen over de verschijningen in de Fioretti stootten me eerder tegen de borst, net zoals de mirakels in het Evangelie. Trouwens, toen Christus op zo onverwachte wijze bezit van mij nam, hadden zintuigen of verbeelding daar part noch deel aan. Ik voelde alleen doorheen het lijden de aanwezigheid van een liefde die analoog was aan de liefde die men ziet in de ogen van iemand van wie men heel veel houdt.

De mystiekers had ik nooit gelezen, omdat ik nooit de noodzaak daartoe aangevoeld had. Ook in wat ik las heb ik steeds een strikte gehoorzaamheid nagestreefd. Niets is zo bevorderlijk voor de verstandelijke vooruitgang. Want ik lees alleen zoveel mogelijk datgene waaraan ik behoefte heb. En dan lees ik niet, dan eet ik. God, in zijn barmhartigheid, had mij belet de mystiekers te lezen, opdat ik de zekerheid zou hebben, de evidentie, dat het hier niet ging over iets dat ik zelf gefabriceerd had, maar over een reëel, absoluut onverwacht contact.

Maar zelfs tegenover dit contact stond ik grotendeels weigerig. Niet met mijn liefde, maar met mijn verstand. Want ik was er van overtuigd, en ik ben het nu nog, dat men tegenover God nooit te gereserveerd kan blijven, als men dit is uit pure bezorgdheid om de waarheid. Christus heeft graag dat men de waarheid boven Hem verkiest, want vóór hij Christus is, is Hij de Waarheid. Keert men zich van Hem af om het pad van de waarheid te volgen, dan mag men er zeker van zijn dat men Hem heel vlug in de armen loopt.

Het is pas daarna dat ik begon te beseffen dat Plato een mystieker is, dat heel de Ilias baadt in een christelijk licht, en dat Dionysos en Osiris op een bepaalde manier Christus zelf zijn. Mijn liefde is er alleen sterker door geworden. (...)

Op één punt zou ik uw aandacht nog willen trekken. Dit punt namelijk, dat er iets is dat de incarnatie van het christendom absoluut

1 onmogelijk maakt. Het is de aanwending van de twee woordjes
2 ‘anathema sit’. Niet het bestaan, maar het gebruik ervan. Ook dit
3 belet mij de drempel van de Kerk te overschrijden. Ik blijf aan de
4 kant van al de dingen die, juist door die twee kleine woorden, niet
5 in de Kerk toegelaten worden, en dit met des te meer reden, omdat
6 ook mijn verstand daartoe behoort. De incarnatie van het christen-
7 dom impliceert een harmonische oplossing van het probleem van
8 de verhouding tussen individu en gemeenschap. Harmonie in Py-
9 thagorische zin. Juist evenwicht van tegengestelden. En precies
10 deze oplossing is wat de mensen van vandaag boven alles nodig
1 hebben.

2
3 De situatie van het verstand is de toetssteen voor deze harmonie,
4 omdat het verstand bij uitstek en alleen maar iets is dat individueel
5 is. Deze harmonie heerst overal waar het verstand door niets ge-
6 hinderd, vrij spel krijgt en zich helemaal kan uitleven, zonder dat
7 het daarbij zijn begrenzing te buiten gaat. Deze harmonie is het
8 die, zoals St Thomas zo mooi zegt, op volmaakte wijze heerste in
9 alle delen van de ziel van Christus tijdens de kruisiging.

10
1 De kernfunctie van het verstand vereist een totale vrijheid, die het
2 toelaat alles te ontkennen en dit zonder dat er op een of andere ma-
3 nier druk op uitgeoefend wordt. Telkens wanneer het zich iets aan-
4 matigt waartoe het niet gerechtigd is, is er te ver doorgedrongen
5 individualisme. Overal waar het niet op zijn gemak is, is er sprake
6 van een of meerdere collectieve dwangtoestanden.

7
8 Kerk en Staat mogen het verstand straffen telkens wanneer het
9 handelingen aanraadt die zij afkeuren. Ook wanneer het verstand
10 zich beperkt tot het puur theoretisch denken, ook dan mogen Kerk
1 en Staat desgevallend het publiek met alle toegelaten middelen
2 waarschuwen tegen het gevaar voor een zekere praktische beïn-
3 vloeding van de gedragingen. Maar welke die theoretische be-
4 schouwingen ook mogen wezen, nooit hebben de Kerk en de Staat

het recht dit denken te verhinderen of de denkers in kwestie moreel of materieel te benadelen. Zo mag men hen bijvoorbeeld niet de sacramenten onthouden, zo zij hiernaar verlangen. Want wat ze ook beweerden, en zelfs als ze officieel het bestaan van God zouden ontkend hebben, dan nog zouden ze wellicht in werkelijkheid geen zonde bedreven hebben. De Kerk mag wel verklaren dat zij dwalen, maar zij mag niets van hen eisen dat ook maar ergens zou gelijken op een afzwering van wat zij zegden, en zeker mag zij hen niet de toegang weigeren tot de tafel van het Levend Brood.

De gemeenschap is bewaarster van het dogma, maar het dogma is voorwerp van contemplatie voor de liefde, het geloof en het verstand, drie vermogens die strikt individueel zijn. Vandaar het feit dat het individu zich in het christendom altijd ergens ongemakkelijk voelde. Dit gevoel van onbehagen gold vooral het verstand. Niemand kan dit ontkennen.

Moest Christus zelf, die toch de Waarheid is, in het openbaar spreken voor een vergadering zoals bijvoorbeeld een concilie, dan zou hij niet op dezelfde wijze spreken als in een intiem gesprek met de leerling die Hij liefhad, en ongetwijfeld zou men, als men de twee verschillende teksten ging dooreenmengen, op het eerste gezicht authentieke redenen vinden om hem van contradictie en leugen te beschuldigen. Want door een van die natuurwetten die God zelf eerbiedigt, door het feit dat Hij hen van alle eeuwigheid gewild heeft, zijn er twee totaal onderscheiden spreekvormen die nochtans met dezelfde woorden werken. Het zijn de collectieve en de individuele spreekvorm. De Trooster die Christus ons zendt, de Geest van de Waarheid, gebruikt naargelang het geval zich voordoet dan de ene dan de andere spreekvorm. En uiteraard is hier geen kwestie van overeenkomst.

Wanneer authentieke vrienden van God – en in mijn ogen was Meister Eckhart een van hen – woorden herhalen die zij in de verborgenheid van de stilte, in een ogenblik van liefdevereniging

1 mochten aanhoren, en wanneer die woorden niet blijken overeen
2 te komen met de leer van de Kerk, dan is dat eenvoudigweg omdat
3 de taal van de openbare plaatsen niet dezelfde is als die van de
4 bruidskamer. (AD 36-57)

5
6 Men kan met de mysteries van het geloof doen wat Lenin met de Mar-
7 xistische dialectiek gedaan heeft, en men heeft het ook gedaan, (in
8 de twee gevallen gaat het om de eliminatie van de contradictie als lo-
9 gisch criterium van de dwaling), namelijk de geesten helemaal ver-
10 knechten door een behendige aanwending van het anathema. De
1 uitverkorenen, die tegelijk opstandigheid en verknechting van de
2 geest afwijzen, maken er een koan van voor de contemplatie. Maar
3 hun geheim is elders. Dat is omdat er twee verschillende ratio's zijn.
4 Er is een bovennatuurlijke ratio. Dat is de kennis, de gnose, *gnosis*,
5 waarvan Christus de sleutel was, de kennis van de waarheid waarvan
6 de adem gezonden is door de Vader. Wat tegensprekelijk is voor de
7 natuurlijke ratio, is het niet voor de bovennatuurlijke ratio, maar de-
8 ze laatste beschikt enkel over de taal van de eerste.

9
10 Nochtans is de logica van de bovennatuurlijke ratio strenger dan die van de
1 natuurlijke ratio.

2
3 De mathematica biedt ons een beeld van deze hiërarchie.

4
5 Hier ligt de fundamentele doctrine van het Pythagorisme, van het
6 Platonisme en van het primitief christendom, de bron van de dog-
7 ma's van de Drie-Eenheid, van de twee naturen van Christus in één
8 persoon, van de dualiteit en eenheid van goed en kwaad, van de
9 transsubstantiatie, waarvan men dacht dat zij in stand gehouden
10 werden door een quasi miraculeuze bescherming van de Heilige
1 Geest.

2
3 De natuurlijke ratio, toegepast op de mysteries van het geloof,
4 brengt ketterij voort.

Scheidt men de geloofsmysterieën van alle ratio, dan zijn het geen mysterieën meer, maar absurditeiten.

Maar de bovennatuurlijke ratio bestaat slechts in de zielen die branden van de bovennatuurlijke liefde van God.

Christus en Prometheus zijn een vuur komen werpen op de aarde.

De H. Johannes van het Kruis wist dat er een bovennatuurlijke ratio is, hij die schreef dat men alleen door het kruis binnendringt in de geheimen van Gods wijsheid.

Ook Odin heeft de bovennatuurlijke wijsheid van de Runen geleerd toen hij ophing aan de boom, offer aan Odin, de zijde doorstoken door een lans, in honger en dorst. *To pathēi mathos*

‘Voortgebracht zijn van uit den hoge, van uit water en geest.’ (...) (CS 55.56)

Hoe kan het christendom alles doordringen zonder totalitair te zijn? Alles en allen en niet totalitair?

Alleen als het heilige erkend wordt als enige bron van inspiratie van het profane, de natuurlijke ratio als een degradatie van de bovennatuurlijke ratio, de kunst als een degradatie van het geloof. Niet zozeer een degradatie dan wel hetzelfde ding, maar met minder licht.

Het bovennatuurlijk licht, dat neergedaald is in de natuur, wordt natuurlijk licht. Dat is goed als de processus herkend wordt. Zonder de bron van bovennatuurlijk licht blijft er op natuurlijk niveau weldra alleen duisternis over. (...) (CS 64.65)

Verband tussen waarheid en gehoorzaamheid. De zekerheid is de gehoorzaamheid van het verstand, en niet, zeker niet, de onder-

1 werping aan een autoriteit buiten mij, zelfs geaccepteerd door het
2 geloof. (CS 25)

3
4 Er is slechts één enkele bron van licht. De schemering ontvangt
5 geen licht van een minder sterk licht, het is hetzelfde volle licht dat
6 echter verzwakt is.

7
8 Aldus is het de mystiek die de sleutel moet bieden van alle kennis
9 en alle waarden.

10
1 De harmonie is de sleutel.

2
3 Christus is de sleutel.

4
5 Alle geometrie spruit voort uit het Kruis.

6
7 Het schone is het contact van het goede met het gevoelsvermogen.
8 (Het reële is hetzelfde.)

9
10 Het ware is het contact van het goede met het verstand.

1
2 Alles wat goed is hier beneden, alles wat schoon is, alles wat waar-
3 heid is, dat zijn allemaal verschillende en gedeeltelijke aspecten
4 van een goed dat enkel goed is. Dus moeten die goede dingen hier
5 beneden geordend worden. Puzzlespelen zijn een beeld van die or-
6 dening. Dit alles, van uit het juiste standpunt beschouwd en geor-
7 dend zoals het hoort, vormt een bouwwerk. Dit bouwwerk maakt
8 het mogelijk een idee te krijgen van het unieke goed dat ons bevat-
9 tingsvermogen te boven gaat.

10
1 Elke architecturale constructie is een symbool daarvan, een beeld.

2
3 Geheel het universum is niets anders dan een grote metafoor. (CS 44)

God geeft aan elk denkend wezen, indien het dit wil, voldoende licht om de waarheid te controleren van elke gedachte. Het Woord Gods is het licht dat elke mens verlicht. Welke tekst kan nog duidelijker zijn?

De notie van mysterie is gewettigd als de meest logische, de meest secure aanwending van het verstand tot een impasse leidt, tot een niet te vermijden tegensprekelijkheid, in die zin dat de opheffing van een term de zin van de andere opheft. Dan zal de notie van mysterie, als een hefboom, het denken overplaatsen naar de overzijde van de impasse, naar de andere zijde van de onmogelijk te openen deur, voorbij de reikwijdte van het verstand, erboven. Maar om boven het domein van het verstand uit te stijgen moet men dit domein tot aan haar uiterste grenzen afgetast hebben, en dit via een weg die met de uiterste nauwkeurigheid uitgestippeld is. Anders geraakt men niet boven dit domein, maar schiet men er onder door.

Omdat ze dit aanvoelden, wendde Plato instinctief de argumentatieve vorm en Johannes van het Kruis de classificerende vorm aan, vormen die de lezer misschien verwonderen, maar die bij de auteur beantwoorden aan de noodzaak van een tegengewicht voor de mystiek.

Wordt het mysterie aldus gedefinieerd, dan worden de geloofsmysteries controleerbaar door het verstand.

Een ander criterium is, dat wanneer de geest zich gevoed heeft met het mysterie door een langdurige en liefdevolle contemplatie, hij vaststelt dat, wanneer hij het mysterie opheft of ontkent, hij het verstand in hem schatten ontnemt die het wel kan begrijpen, die tot zijn domein behoren, die het toebehoren.

Het verstand kan het mysterie zelf niet controleren, maar het is volkomen in staat tot controle van wegen die naar het mysterie leiden, de wegen die er naar $\S$ opstijgen en de wegen die er van afdalen. Het

1 blijft aldus absoluut trouw aan zichzelf door in de ziel het bestaan
2 te erkennen van een vermogen dat boven het verstand staat en dat
3 het verstand boven zichzelf verheft. Dit vermogen is de bovenz-
4 natuurlijke liefde.

5
6 De aanvaarde subordinitie van alle natuurlijke vermogens van de
7 ziel aan de bovenznatuurlijke liefde, is het geloof.

8
9 Het is dit laatste wat Plato in de *Staat* rechtvaardigheid noemt.

10
1 Bij St. Paulus worden geloof en rechtvaardigheid steeds als hetzelfde
2 beschouwd: *'Zijn geloof werd hem als gerechtigheid aangerekend, zijn
3 geloof heeft hem gerechtvaardigd.'*, etc.

4
5 In een ander gebruik van het woord is de rechtvaardigheid de beoe-
6 fening van de bovenznatuurlijke liefde.

7
8 Dit komt op hetzelfde neer, want de bovenznatuurlijke liefde komt
9 tot uitdrukking, incarneert zich, gaat dan pas over in handelen, als
10 de andere vermogens van de ziel aanvaarden haar dienstbaar te
1 zijn, en het lichaam zelf, door hun bemiddeling, aanvaardt haar
2 dienaar te zijn.

3
4 De natuurlijke vermogens moeten, elk in haar eigen natuur, een
5 motief hebben dat sterk genoeg is om de ziel ertoe te brengen zich
6 te onderwerpen aan de bovenznatuurlijke liefde. In elk ander geval
7 ligt de ziel.

8
9 De ziel die buiten de gerechtigheid staat, buiten het geloof, be-
10 driegt zichzelf.

1
2 Ik zeggen is liegen
3
4

Heer, ik ben enkel leugen. Leugen is niets dan enkel niets. Maak, Heer, dat geheel mijn ziel, alle delen van mijn ziel, en ook mijn lichaam, dit weten.

Dat mijn ziel voor mijn lichaam en voor God alleen maar weze wat deze vulpen is voor mijn hand en voor het papier – middelaarster.

Christus heeft aangetoond dat het voor een mensenziel, voor een menselijke persoon, mogelijk is niet méér te zijn dan dat. Dan is zij hetzelfde ding als die Persoon van de Drie-Eenheid die voortgebracht, gekend, bemind en wederbemind is, die geboden ontvangt en gehoorzaamt.

Als de mens deze staat bereikt heeft, is Christus die mens. (CS 79.80.81)

Het geloof is geen contact met God, anders zou het geen nacht genoemd worden, geen sluier. Het is de onderwerping van de delen die geen contact hebben met God aan het deel van de ziel dat wel contact heeft.

Het denken dat moet veroordeeld worden als kettters is het denken dat de realiteit van de goddelijke dingen vermindert door de tegensprekelikheden, die er het mysterie van uitmaken, te verbergen achter een schijnbare overeenkomst.

Bijvoorbeeld, van de Zoon een wezen maken dat slechts voor de helft God is. Ofwel de Godheid en de mensheid van Christus temperen tot ze kunnen samenvallen. Ofwel het brood en de wijn van de Eucharistie herleiden tot niet meer dan een symbool.

De mysteries zijn dan niet langer meer voorwerp van contemplatie, en men kan er op geen enkele manier nog gebruik van maken.

1 Hier hebben we te doen met een niet toegelaten gebruik van het
2 verstand, en we mogen veronderstellen dat de zielen van hen die
3 zich aan dit soort denken overgeven nog niet verlicht zijn door de
4 bovennatuurlijke liefde. (...) (CS 81.82)

5
6 Twee dingen die onmogelijk te herleiden zijn tot welk rationalisme
7 dan ook: de tijd en de schoonheid. Het is van daar dat we moeten
8 vertrekken.

9
10 De contemplatie van de tijd is de sleutel van het menselijk leven.
1 Het is het onherleidbaar mysterie waarop geen enkele wetenschap
2 vat heeft. Nederigheid wordt vanzelfsprekend als men weet dat
3 men geen zekerheid heeft omtrent zijn eigen toekomst. Men kan
4 enkel stabiliteit bereiken door afstand te doen van het ik dat onder-
5 worpen is aan de tijd en dus veranderlijk is.

6
7 De twijfel is voor het verstand een deugd. Er is bijgevolg een twijfel
8 waarvan men niet mag stellen dat hij niet met het geloof kan sa-
9 mengaan. En het geloof is niet zo iets als lichtgelovigheid. (CS 163)

20
1 Hoogdringende taak van essentieel belang: een logica maken van
2 het absurde. Een zo getrouw mogelijke definitie vinden van waar-
3 heid en onwaarheid in het domein van het transcendente waar de
4 contradictie op haar plaats is, in het domein dus van het mysterie.
5 Dit domein vereist een nog strengere nauwkeurigheid dan de ma-
6 thematica. Een nieuwe nauwkeurigheid waarvan men tegenwoor-
7 dig nog geen enkel idee heeft.

8
9 Het criterium is dat een ware absurditeit een afspiegeling is, een
10 verzwakte weergave, een transpositie, een vertaling van een van die
1 onherleidbare absurditeiten van ons bestaan als mens.

2
3 Er moet dus een onderzoek ingesteld worden naar die onherleid-
4 bare absurditeiten. (...) (CS 136)

Het goede is reëel

Camus besloot de zonder orde neergeschreven, maar essentiële dagboeknotities van dit cahier uit te geven zoals zij gevonden werden. Als wilde hij ons een beeld tonen van Simone Weil, hoe zij zocht, mediteerde, alleen op haar kamer, in de trein, hoe zij bad tot God. Altijd opnieuw die harde, niet weerlegbare wiskundige formules: *Alleen wat waarheid (realiteit) is, kan goed zijn. De waarheid is enkel bereikbaar via Kruis en Dood. Kruis en dood zijn de enige weg naar het goede. Instemmen daarmee, niets anders meer verlangen, dat is reeds het bezit van het goede.* En bij deze laatste woorden schrijft zij: *Wat kan ik nog méér verlangen?* De kracht om deze kruisweg te gaan kan alleen van ‘elders’ komen, kan alleen God zelf zijn (genade).

nota: de hier volgende gedachten bevatten het essentiële in het denken van Simone Weil. Het zijn geen doorlopende teksten, maar dagelijks genoteerde inzichten aan de hand van lectuur en meditatie. Zij werden uitgegeven bij Gallimard onder de titel: *‘La Connaissance Surnaturelle’*.

L. Bastiaens

Alleen een gebod van God is eeuwig.

Alleen het onvoorwaardelijke brengt over op God. Een mis ‘opgedragen voor...’, een gebed, een versterving, een pijn ‘opgedragen voor...’, betekenen geen contacten met God.

1 Het onvoorwaardelijke is contact met God. Al het voorwaardelijke
2 is van hier beneden.

3
4 Het onvoorwaardelijke is absoluut.

5
6 De liefde is bovennatuurlijk als zij onvoorwaardelijk is. Een on-
7 voorwaardelijke liefde is een dwaasheid. De liefde van een moeder
8 is hiervan het mooiste beeld op deze aarde. Maar het is slechts
9 een beeld. Zelfs de liefde van een moeder geraakt uitgeput, zo er
10 geen enkele voorwaarde tot hernieuwing aanwezig is.

1
2 Alleen de liefde tot God en de anonieme liefde tot de naaste zijn on-
3 voorwaardelijk. (CS, Gallimard 1950, 75-76)

4
5 Al de gebeurtenissen van het leven zijn zonder uitzondering teken
6 v Gods Liefde, en dit door conventie., op dezelfde wijze dus als het
7 brood van de Eucharistie het Lichaam van Christus is.

8
9 Maar een conventie van God is reëler dan welke andere realiteit ook.

20
1 God creëerde een conventionele taal om met zijn vrienden te spre-
2 ken. Elke gebeurtenis van het leven is een woord van die taal. Al die
3 woorden zijn synoniemen. Maar evenals in alle mooie talen heeft
4 elk woord zijn specifieke nuance, die onvertaalbaar is. De beteke-
5 nis eigen aan elk woord is: 'Ik heb u lief.'

6
7 De mens drinkt een glas water. Het water is het 'Ik heb u lief' van
8 God. Hij blijft twee dagen in de woestijn zonder water te vinden. De
9 pijnlijke droge keel is het 'Ik heb u lief' van God. God is als een hin-
10 derlijke vrouw die zich tegen de geliefde aandrukt en hem uren
1 lang in zijn oor blijft fluisteren: 'Ik heb u lief. Ik heb u lief.'

2
3 Zij die pas begonnen zijn met het leren van deze taal menen dat
4 slechts bepaalde woorden willen zeggen: 'Ik heb u lief.'

Zij die de taal kennen weten dat alle woorden ervan een en dezelfde betekenis hebben. (ibid. 76)

God heeft geen woord om tegen zijn schepsel te zeggen: 'Ik haat u.' Maar het schepsel heeft woorden om tegen God te zeggen: 'Ik haat u.' In een bepaald opzicht is het schepsel machtiger dan God. Het kan God haten, en God kan het schepsel niet haten op zijn beurt. Deze onmacht maakt van hem een onpersoonlijke Persoon. Hij bemint, niet zoals ik bemin, maar zoals een smaragd groen is. Hij is 'Ik bemin.' En ik ook, ik zou, als ik in staat van volmaaktheid was, beminnen zoals een smaragd groen is. Ik zou een onpersoonlijk persoon zijn. (ibid. 77)

De Vader in de hemel, die zijn Zoon achterlaat, en zwijgt. Christus, verlaten, gekruisigd in de stilte. Twee onpersoonlijke Godheden die zich in elkaar weerspiegelen en één God zijn.

Het beeld van de onverschillige, onpartijdige macht van God is de passieve gehoorzaamheid van het schepsel.

God scheidt God, God kent God, God bemint God, en God gebiedt aan God die hem gehoorzaamt.

De Drie-Eenheid impliceert de Incarnatie, en bijgevolg de schepping. (...) (CS 78)

De subordinatie van mijn ik, mijn ziel, mijn lichaam, al mijn verlangens aan onverbiddelijke begrenzingen is een object van contemplatie die de bron is van een geheime en alle verlangens vervullende vreugde. (...)

Een stuk brood eten, als men honger heeft, wordt dan een communiceren met het universum en zijn Schepper.

1 Het ongeluk doet die subordiatie nog duidelijker naar voren ko-
2 men, tenminste indien het mechanisme van de oorzaken duidelijk
3 is. Vandaar de wilde schoonheid van het ongeluk.

4
5 Het is leren gehoorzamen zoals Christus gehoorzaamde.

6
7 Christus was een geketende, zoals de oceaan.

8
9 *Touto dos emoi*

10
1 Het enige deel van onze ziel, waarvan we niet mogen veronderstel-
2 len dat het aangeraakt wordt door het ongeluk, is het deel dat zich
3 bevindt in de andere wereld. Op dat deel van de ziel heeft het onge-
4 luk geen vat, het is immers, zoals Meister Eckhart zegt, ongescha-
5 pen. Maar het ongeluk kan dit deel wel op gewelddadige wijze
6 scheiden van het aan tijd en verandering onderworpen deel van de
7 ziel, zo dat de zoete troost ervan niet ervaren wordt, alhoewel de
8 bovennatuurlijke liefde in de ziel aanwezig is. Op dat ogenblik is
9 het dat de kreet opstijgt: 'Mijn God, waarom hebt gij mij verlaten?'

20
1 Eens als men God erkend heeft als het hoogste en enig reëel goed,
2 eeuwig voldaan door zichzelf, is het genoeg. Men mag veronder-
3 stellen dat hij niet alleen zijn schepselen niet beloont noch straft,
4 maar dat hij zelfs hun inspanningen om hem te gehoorzamen niet
5 kent, noch hun vallen, noch hun verzet. Men verlangt er niet min-
6 der naar hem boven alle dingen te gehoorzamen met een nog ster-
7 ker verlangen dan honger of dorst, lichamelijke hartstocht of be-
8 hoefte aan onderbreking van een fysische marteling.

9
30 Alles verliest daarbij zijn belang, ook het bezit van God, tegenover
1 de zekerheid dat hij eeuwig volmaakt zichzelf bezit.

2
3 Heel het verlangen dat de natuur in de menselijke ziel plaatste, ver-
4 langen dat slaat op voedsel, drank, op fysisch welzijn, op genot

voor oog en oor, of op andere menselijke wezens, moet aan die dingen ontnomen worden en met uitsluiting van alles gericht worden op de gehoorzaamheid aan God.

De dingen van hier beneden zijn wettig voorwerp van genot of pijn, maar niet van verlangen en afstoting.

En de gehoorzaamheid aan God, enig object van het verlangen van de ziel, is een onkenbaar object. Ik weet niet war God mij morgen zal opdragen.

Daarenboven weet ik dat, als ik weiger hem te gehoorzamen, of als mijn zwakheid het onmogelijk maakt, ik hem ook dan gehoorzaam, want niets gebeurt hier beneden dat niet zijn wil is.

Dit verlangen is dus zeker van vervulling. Het is reeds vervuld. Het is een honger die reeds verzadigd is en die het altijd zal zijn, en die nochtans altijd in de ziel blijft opklinken als een kreet, alsof zij nooit verzadigd zou kunnen worden.

Het is een schreeuw in de leegte, een roepen dat eeuwig zonder antwoord blijft.

Dit roepen, dat is Hijzelf, dat is Hij die de lof zingt van God. Onze kreten van pijn loven hem.

Christus op het Kruis, die roept: *‘Mijn God, waarom hebt gij mij verlaten?’* Dat is de volmaakte lof van Gods glorie.

Dit roepen tijdens ons kort en eindeloos, eindeloos en kort verblijf hier beneden, en dan verdwijnen in het niets, dat is genoeg. Wat kunnen we nog meer vragen? Schenkt God nog meer, dan is dat zijn zaak. We zullen het later weten. Ik veronderstel nog liever dat Hij, zelfs in het beste geval, niet méér schenkt dan dat. Want dat is

1 de volheid van de voldoening. Mochten er in mijn ziel, van nu tot op
2 het ogenblik van mijn dood, geen andere woorden zijn dan dit on-
3 onderbroken roepen in de eeuwige stilte.
4

5 Christus is Middelaar tussen de mensen en de Vader, tussen de Va-
6 der en de Geest. In de Drie-Eenheid is hij het object, en het object is
7 middelaar tussen onderwerp en act, ook al kan men zich de relatie
8 ook anders voorstellen.

9
10 Hetgeen bemind wordt is middelaar tussen mijn liefde en mijzelf.

1
2 Als wij God liefhebben, bemint God via ons de Zoon. De Zoon is
3 Middelaar tussen de Vader en zijn Liefde.
4

5 God niet gehoorzamen is ophouden te weten dat hij reëel is.
6

7 Ogenblikkelijk gaat het verlangen zich dan hechten aan aardse
8 dingen. Om ons niet ervan te moeten losrukken zouden we willen
9 voortgaan met niet te gehoorzamen. Maar tegelijk grijpt ons de
10 angst aan door het besef dat wij verplicht zijn ons los te rukken.
1

2 In werkelijkheid is zelfs mijn ongehoorzaamheid aan God zonder
3 belang, vermits God is. Maar dit weet ik alleen maar als ik in de ge-
4 hoorzaamheid ben. Op het moment zelf dat ik ongehoorzaam ben,
5 krijgt mijn ongehoorzaamheid een illusoir belang, dat ik enkel op
6 twee manieren kan uitvegen, ofwel door terug te keren in de ge-
7 hoorzaamheid door de doodsangst en de pijn van het losrukken
8 heen, of door mezelf te beliegen.
9

10 Dit mechanisme belet dat het kennen van God leidt tot morele ver-
1 slapping.
2

3 Daar waar dit effect zich voordoet en men het object van de liefde
4 God noemt, is het in alle geval iets anders dan God.

Om aan God te gehoorzamen moet ik van hem de bevelen krij-
gen.

Hoe verklaren dat ik ze gekregen heb in mijn adolescentie, toen ik
het atheïsme aanhing?

Geloven dat aan het verlangen naar het goede altijd voldaan wordt
– dat is geloof. Wie dit geloof heeft, is geen atheïst.

In een God geloven die hen die naar het licht verlangen in de duis-
ternis laat, en omgekeerd, komt neer op geen geloof hebben.

Het geloof is de zekerheid dat er een ander domein bestaat dan dat
van de onontwarbare mengeling van goed en kwaad waaruit deze
wereld is samengesteld, een domein waar het goed alleen het goe-
de voortbrengt en het kwaad alleen het kwaad.

Het goede als goed erkennen en het als oorsprong het kwaad toe-
kennen, is de zonde tegen de H. Geest, die niet vergeven wordt.

Goed en kwaad, dat is de kern van het probleem, en de essentiële
waarheid is dat hun relatie niet wederkerig is. Het kwaad is het te-
genovergestelde van het goede, maar het goede is van niets het te-
genovergestelde. (...) (CS 85.86.87.)

Het goede is buiten deze wereld?

Dank zij de wijsheid van God, die het goede laat doorschemeren in
deze wereld, kan men het ware goed doorheen de dingen van hier
beneden liefhebben.

Deze volgzaamheid, deze moederlijke hoedanigheid van de na-
tuur, is geïncarneerd in de H. Maagd.

1 De dode materie is echter ook ontvankelijk voor de overreding van
2 God.

3
4 *‘Deze wereld stemt in met uw heerschappij.’*

5
6 Uit liefde is de materie ontvankelijk voor de goddelijke Wijsheid,
7 en daardoor wordt zij schoon.

8
9 Men heeft dus alle reden om de schoonheid van de wereld lief te
10 hebben, vermits zij het merkteken is van een uitwisseling van lief-
1 de tussen Schepper en schepsel.

2
3 De schoonheid is voor de dingen wat de heiligheid is voor de ziel.
4 (...) (CS 89)

5
6 God is alleen maar het goede. Daarom is hij daar en wacht hij in
7 stilte. Wie vooruittreedt en aanspreekt, oefent een beetje druk uit.
8 Het goede, dat enkel goed is, kan niet anders dan er enkel maar zijn
9 zondermeer.

10
1 Bedelaars met schroom zijn de afbeeldingen van God.

2
3 DE nederigheid is een zeker verband van de ziel met de tijd. Het is
4 een instemmen met het wachten.

5
6 *‘In wachten zal hij vruchten dragen.’*

7
8 De nederigheid is de deelachtigheid aan het wachten van God. De
9 volmaakte ziel wacht op het goede met evenveel stilte, onbeweeg-
10 gelijkheid en nederigheid als God zelf. Christus op het kruis gena-
1 geld is het volmaakte voorbeeld van de Vader. Geen enkele heilige
2 kan ooit van God verkrijgen dat wat voorbij is niet bestaan zou heb-
3 ben, noch dat hij in één dag tien jaar ouder zou worden, noch...
4 Geen enkel mirakel vermocht ooit iets tegen de tijd.

God heeft ons achtergelaten in de tijd.

God en de mensheid zijn als een meisje en een jongen die elkaar liefhebben en die zich vergisten in de plaats van afspraak. Beiden zijn ze op tijd, maar beide bevinden zij zich op een andere plaats. En zij wachten, wachten... De jongen staat daar, zonder te bewegen, vastgenageld op die plaats voor eeuwig. Het meisje is verstrooid en ongeduldig. Wee haar, zo zij haar geduld verliest en weggaat. Want de twee punten waarop zij zich bevinden, zijn een en hetzelfde punt in de vierde dimensie.

De kruisdood van Christus is het beeld van dit nooit aflatend wachten van God.

God is aandacht zonder verstrooidheid.

We moeten het wachten en de nederigheid van God navolgen.

'Weest heilig, omdat ik heilig ben.' Navolging van Christus. Ongetwijfeld door Mozes ontleend aan de Egyptische wijsheid.

Het is in de tijd dat wij ons ik hebben.

De aanvaarding van de tijd en van alles wat hij kan brengen – zonder één uitzondering – (amor fati) is de enige gesteldheid van de ziel die niet geconditioneerd wordt in betrekking met de tijd. Zij sluit de oneindigheid in. Wat er ook gebeurt...

God heeft aan zijn eindige schepselen dit vermogen gegeven zichzelf in de oneindigheid over te plaatsen.

De wiskunde is hiervan een voorbeeld.

1 Indien zowel de aangename als de pijnlijke inhoud van elke mi-
2 nuut (ook die waarin wij zondigen) beschouwd wordt als een spe-
3 ciaal gebaar van genegenheid vanwege God, waarin scheidt de tijd
4 ons dan nog van de hemel?

5
6 De toestand die er in bestaat dat God ons achterlaat, is zijn manier
7 om ons in zijn armen te drukken.

8
9 De tijd die ons enig ongeluk is, is de aanraking zelf van zijn hand.
10 Het is het afstand doen waardoor hij ons in het bestaan houdt.

1
2 Hij houdt zich ver van ons verwijderd, want moest hij dichterbij ko-
3 men, dan zou hij ons daardoor doen verdwijnen.

4
5 Bij de dood verdwijnen de enen in de aanwezigheid van God, de
6 anderen in de afwezigheid van God. Wij kunnen ons geen idee
7 vormen van het verschil. Dat is de reden waarom de mens, om het
8 te kunnen benaderen, via de inbeelding de voorstelling uitvond
9 van de hemel en de hel.

20
1 Essentie van het geloof: het is onmogelijk werkelijk het goede te
2 verlangen en het niet te krijgen.

3
4 Of omgekeerd: wat men kan verlangen zonder het te krijgen, is niet
5 het goede.

6
7 Het is onmogelijk het goede te krijgen, als men het niet verlangt.

8
9 Daar zit de betekenis van de regel dat ik enkel mag vasthouden aan
30 wat van mijzelf afhangt.

1
2 Maar dat wil niet zeggen 'wat ik in mij heb', of 'wat ik kan verkrijgen
3 door mijn wil'. Want dat alles is miserabel en zonder waarde. Het
4 gaat om een object van nederig en wanhopig verlangen, om iets dat
men afsmeekt.

Het goede is iets dat men nooit kan verkrijgen uit eigen kracht, maar dat men ook nooit echt kan verlangen zonder het te krijgen.

Daarom is onze toestand helemaal gelijk aan die van kinderen die schreeuwen omdat zij honger hebben, en die brood krijgen.

Daarom zijn de smekelingen, van welke soort dan ook, geheiligd. Smeken is heilig. (...) (CS 90.91.92.93)

Gehoorzaamheid aan God is het enige motief dat aan geen enkele voorwaarde onderworpen is en dat nooit kan verdwijnen. Zij plaatst de daad over in de eeuwigheid.

Indien men zichzelf voorhoudt: zelfs indien de dood niets nieuw zou brengen, doch enkel maar een einde zou stellen aan het leven hier beneden, zonder een ander leven in te luiden; zelfs indien de dood enkel het niets zou brengen; zelfs indien deze wereld hier totaal door God zou achtergelaten zijn; en zelfs als absoluut niets aan het woord 'God' zou beantwoorden en het alleen een product zou zijn van kinderlijke illusies, aangenomen dat het zo zou zijn, zelfs dan, zelfs in dat geval, verkies ik nog liever te doen wat God mij lijkt op te dragen, ook al zouden daar afschuwelijke vormen van ongeluk uit voortkomen, dan welke andere dingen ook te doen.

Alleen een dwaas kan aldus denken.

Maar als men zich deze dwaasheid eigen maakt, kan men er stellig zeker van zijn nooit meer een in deze gezindheid gestelde daad te betreuren.

De enige moeilijkheid is dat deze gedachte slechts weinig energie opbrengt, te weinig energie om dit soort handelingen te kunnen stellen.

1 Hoe deze energie vermeerderen?

2
3 Door het gebed.

4
5 Door de praktijk zelf van de gehoorzaamheid. (...) (CS 100.101)

6
7 Het gebed is nooit op God gericht tenzij het onvoorwaardelijk is.
8 Onvoorwaardelijk bidden is vragen in de naam van Christus. Al-
9 leen in dit geval is er kwestie van gebed dat nooit geweigerd wordt.
10 (...) (CS 101)

1
2 Ik moet alles ondergeschikt maken aan de gehoorzaamheid aan
3 God, en dit zonder één enkele uitzondering, met de gedachte: in-
4 dien God reëel is, dan heb ik alles te winnen, ook als het ogenblik
5 van de dood het niets brengt. Indien dit woord enkel maar aan illu-
6 sies beantwoordt, dan verlies ik er niets bij, want dan bestaat er ab-
7 soluut geen enkel goed, en heb ik bijgevolg ook niets te verliezen.
8 Ik heb er zelfs bij gewonnen in de waarheid te zijn, want ik weiger
9 het illusoir goed, dat bestaat, maar dat geen goed is, om in de
10 plaats daarvan iets te kiezen dat (in deze veronderstelling) niet be-
1 staat, maar dat, zo het zou bestaan, nog het enige goed zou zijn.

2
3 Leef ik aldus, dan kan geen enkele openbaring bij het sterven spijt
4 veroorzaken; want dan zou ik, ook als de wereld geregeerd zou zijn
5 door het toeval of door de duivel, het niet betreuren aldus geleefd te
6 hebben.

7
8 Dat is al heel iets anders dan de ‘pari’ van Pascal.

9
10 Zou god uit het oogpunt van de existentie illusie zijn, uit het oog-
1 punt van het goede is hij de enige realiteit.

2
3 Het gaat hier om een zekerheid, want het is een definitie. ‘God is
4 het goede’ is even zeker als ‘ik ben’.

Ik ben in de waarheid als ik mijn verlangen losmaak van alle dingen die niet het goede zijn, om hen te richten op het goede, zonder te weten of dit laatste bestaat of niet.

Eens geheel mijn verlangen op het goede gericht, welk ander goed moet ik dan nog verwachten? Ik bezit dan immers al het goede. Het goede bezitten is niets anders dan dat. Het is absurd zich een ander geluk voor te stellen.

Om het voorrecht mij, alvorens te sterven, in een toestand te mogen bevinden die volmaakt gelijk is op die van Christus, toen hij uitriep: 'Mijn God, waarom hebt gij mij verlaten?' voor dit voorrecht zou ik maar al te graag afzien van alles wat men het Paradijs noemt.

Geheel zijn verlangen was immers op God gericht, wat er op neerkomt dat Hij God op volmaakte wijze bezat.

Hij leed verschrikkelijk. Maar wat betekent dit detail?

Het is voor het valse goed dat verlangen en bezitten twee verschillende dingen zijn. Voor het ware goed is hier geen verschil.

Dus God is, vermits ik het verlang. Dat is even zeker als mijn bestaan.

Ik bevind mij in deze wereld met mijn verlangen vastgeklonken aan dingen die niet het goede zijn, die noch goed noch slecht zijn. Ik moet mijn wil ervan losscheuren, maar dat kost bloed.

Het is niet verwonderlijk dat het verlangen verschillend is van het bezit, zolang het vastgeklonken is aan dingen die niet het goede zijn, vermits het het goede nodig heeft en die dingen niet het goede zijn.

1 Zodra het zich los maakt en zich richt op het ware goed, is het be-
2 zitten.

3
4 Maar dat kan niet zo maar in één keer voor het verlangen van de
5 ziel. Aanvankelijk is het deel van het verlangen dat gericht is op het
6 goede oneindig klein.

7
8 Nochtans is dit oneindig klein zaadje van het verlangen, dat bezit-
9 ten is, sterker dan alle lege verlangens samen.

10
1 Als ik alleen maar verlang naar het ware goed te verlangen, wordt
2 mijn verlangen vervuld door het feit dat ik het verlang.

3
4 Het is niet moeilijker dan dat.

5
6 En het is ook niet nodig dat ik mij iets voorstel onder dit woord. In-
7 tegendeel, het object van mijn verlangen hoeft enkel maar de totaal
8 onbekende realiteit van mij te zijn die achter dit woord verborgen
9 is.

20
1 Ik verlang niets anders dan het ware goed (ik bedoel dat ik zo zou
2 moeten zijn), maar ik weet dat ik van dit ware goed, dat ik met uit-
3 sluiting van al het andere verlang, niets anders ken dan alleen maar
4 de naam. En toch is mijn verlangen volkomen vervuld. Ik heb niets
5 anders meer nodig.

6
7 Het geheim van het heil is zo eenvoudig, dat het te eenvoudig is om
8 het te begrijpen. (...) (CS 109.110)

9
30 Leegte.

1
2 Leegte, als niets uiterlijks beantwoordt aan een innerlijk bewogen
3 worden.
4

De leegte dient alleen voor de genade.

Men moet er dus zo goed mogelijk voor zorgen dat er geen leegte is in het sociaal leven, want de gemeenschap is niet gemaakt van heiligen. Er is altijd genoeg leegte voor de uitverkorenen.

De leegte is meer waard dan het evenwicht dat van buiten uit aangebracht wordt. Maar dit evenwicht is beter dan het evenwicht dat gefabriceerd is door de inbeelding.

De inbeelding is er onophoudelijk mee bezig de kleinste spleetjes te stoppen waarlangs de genade zou kunnen naar binnen glippen. (...) (CS III)

Wat de mens in staat maakt tot zonde, is de leegte.

Alle zonden zijn pogingen om de leegte te vullen. (...) (CS II3)

Berouw. Een kwaad, dat men vroeger bedreven heeft, contempleren. Het als zodanig erkennen, zonder een excuus te zoeken, is een leegte dragen.

Evenzo is, wanneer het kwaad hersteld kan worden, het werk aan dit herstel een werk in de leegte.

Alles komt hier van pas, etiam peccata. Hier niet te veel op staan, want deze gedachte is van het soort dat de pijn wegneemt; het is een leegtevuulsel (combleuse de vide) zoals het geloof in de onsterfelijkheid of in de providentiële orde in de gebeurtenissen.

De leegte is de hoogste volheid, maar de mens heeft het recht niet dit te weten, en het bewijs daarvan is dat Christus zelf het een ogenblik lang niet geweten heeft. Een uiterst klein deeltje van de mens moet het weten, maar de andere delen niet, want de andere delen

1 zouden het op een verlaagde manier beseffen, op een imaginaire
2 manier, en aldus zouden ze de leegte wegnemen.

3
4 De lagere delen van mijzelf moeten God liefhebben, maar niet te
5 veel, anders zou het niet meer om dezelfde God gaan.

6
7 De negatieve deugd is arbeid in de leegte. Iets niet doen. Ik span
8 mij in, en buiten mij gebeurt er niets. De vrucht niet plukken.

9
10 Een voorstelling van de wereld waar leegte is, opdat de wereld God
1 nodig zou hebben. Dit veronderstelt het kwaad. (...) (CS 113)

2
3 Onze enige aandacht mag enkel gaan naar her verlangen volmaakt
4 te gehoorzamen aan God, en dit gedurende heel de tijd die ons
5 scheidt van de dood. De rest mag ons niet interesseren.

6
7 Het ogenblik van de dood, intersectie van tijd en eeuwigheid, punt
8 waarop de twee balken van het kruis elkaar ontmoeten. Ogenblik
9 dat voor de andere ogenblikken van de tijd is wat Christus is voor de
10 mensen. De blik van onze geest moet op dat punt gericht blijven,
1 niet op het sterfelijk leven, en evenmin op de eeuwigheid. Want om-
2 dat we niets van de eeuwigheid weten gaat onze inbeelding ons, als
3 wij aan de eeuwigheid denken, onbeperkt parten spelen.

4
5 Axioma: alles wat mij toebehoort is zonder enige waarde. Want in
6 wezen is er geen enkele overeenkomst tussen een werkelijke waar-
7 de en het bezit.

8
9 De slaaf moet op zijn meester wachten tot zijn lichaam het begeeft.

10
1 Dit wachten kan de vorm aannemen van een uitputtende hande-
2 ling. De onbeweeglijkheid hier in kwestie is deze van de ziel die,
3 zelfs in de drukste activiteit, in stand gehouden wordt. (...) (CS
4 130.131)

Instemmen met de totale en eeuwige afwezigheid van elk goed is de enige beweging van de ziel die onvoorwaardelijk is.

Dit instemmen is het enige goed.

Van deze instemming kan alleen sprake zijn op momenten dat uit de ziel een zo dringende kreet opklinkt, dat men ervan overtuigd is dat er in heel het universum voor niemand nog een ander goed bestaat buiten de onmiddellijke voldoening van die behoefte. Dan alleen is de instemming met de niet-voldoening onvoorwaardelijk.

Op andere ogenblikken is de instemming met de afwezigheid van het goede alleen maar een reactie van moeheid. Uitrusten is dan het goede dat men verlangt onder het voorwendsel van die ont-hechting. In dit geval is de instemming slechts instemming in schijn, en is zij voorwaardelijk.

Echte instemming is voor de wil wat de contradictie in een mysterie is voor het verstand. Het is absurd;

Het is instemmen met niet zijn.

Instemmen met niet zijn is instemmen met het ontbreken van alle goed. Weet men het, dan verdwijnt het goede.

Orfeus verliest Euridice als hij haar ziet. Niobe ziet haar kinderen sterven als zij zich beroemt op hun aantal.

Maar als de behoefte van die aard is dat de vegetatieve krachten zelf in het gedrang komen, bestaat er geen gevaar dat men het goede doodt door zich ervan bewust te worden. De ziel is dan totaal in beslag genomen door de schreeuw van pijn en ontbering.

1 Als heel de ziel schreeuwt: 'ik moet!...' behalve één punt van de ziel
2 dat antwoordt: 'Ik stem ermee in dat...', op dát ogenblik draagt men
3 zijn kruis. Maar Christus zegt dat ik dat elke dag moet doen. Hoe kan
4 dat? Moet ik mij elke dag stellen in een zo uiterste vorm van lijden?

5
6 Misschien wel. In een toestand van uiterste zuivere vreugde is men
7 evenzeer leeg van alle goed, want alle goed is dan in het object.

8
9 Er is evenveel offer, evenveel onthechting in de diepste kern van de
10 vreugde als in de diepste kern van de droefheid. (...) (CS 193.194)

1
2 Het volstaat zonder vrije wil te zijn om gelijk te zijn aan God. (...) (CS 195)

3
4 De liefde alleen doet ermee instemmen niet God te zijn.

5
6 De liefde alleen doet ermee instemmen om het even wat te zijn, of
7 niets.

8
9 De liefde is volkomen tevreden met de gedachte dat God is.

10
11 Zo moet ik zijn.

12
13 In elk ander geval ben ik als Lucifer. Al de rest is slafelijk. (...) (CS 199)

14
15 Stelt men zich een geest voor verbonden aan de zon, dan heeft men
16 een perfect beeld van de volmaaktheid.

17
18 Daarom is het universum, dat gemaakt is van dode materie, mooi.
19 Mooier dan het mooiste menselijk wezen.

20
21 De inertie van de materie beantwoordt aan de gerechtigheid van
22 het denken van God.

Daarom is, als een mens tot volmaaktheid komt en zijn denken vervangen is door het denken van God, zijn vlees, onder de gedaante van levend vlees, in zekere zin een lijk geworden.

Een mens moet lijk geworden zijn, en dit lijk moet opnieuw bezielde worden door een levensadem die rechtstreeks uit de hemel komt. (...) (CS 261)

Voorbeeld van gebed: tegen God zeggen:

Vader, in naam van Christus, vergun mij het volgende.

Dat ik niet langer ertoe in staat ben nog één enkele beweging van mijn lichaam te doen beantwoorden aan welke impulsen van mijn wil dan ook, zelfs niet een aanzet tot beweging, als bij iemand die totaal verlamd is. Dat ik niet meer in staat ben tot zintuiglijke waarneming, zoals iemand die geheel blind en doof zou zijn, en beroofd van al zijn andere zintuigen. Dat ik niet meer ertoe in staat zou zijn nog een verband te leggen tussen twee gedachten, zelfs niet tussen de eenvoudigste gedachten, zoals bij een totaal zwakzinnige, die niet alleen niet lezen en niet schrijven kan, maar die zelfs nooit heeft leren spreken. Dat ik ongevoelig ben voor alle vreugde en pijn, niet langer in staat tot liefde voor wie dan ook, voor welk ding dan ook, zelfs niet voor mezelf, zoals oude mensen die totaal seniel zijn.

Vader, in Naam van Christus, sta mij dit werkelijk toe. Dat dit lichaam zich beweegt of onbeweeglijk blijft met een volmaakte soepelheid of onbuigzaamheid die ononderbroken in overeenstemming zijn met uw wil. Dat dit gehoor, dit gezicht, deze smaak, deze reuk, deze tastzin, op volmaakte wijze de exacte indruk opvangen van uw schepping. Dat dit verstand in volmaakte luciditeit alle ideeën verbindt, in volmaakte overeenkomst met uw waarheid. Dat dit vermogen tot gevoelens tot in hun uiterste intensiteit, uiterst zuiver alle nuances van droefheid en vreugde ervaart. Dat deze liefde een alles verterend vuur van liefde weze van God tot God. Dat dit alles mij ontrukkt zou worden, verteerd in God, omgevormd tot substantie van Christus, en aangewend als

1 voedsel voor ongelukkigen wiens lichaam en ziel gebrek lijden aan voedsel. En
2 dat ikzelf enkel nog een verlamd, blind, doof, zwakzinnig en seniel wezen
3 worde.
4

5 Vader, bewerk deze omvorming, nu, in naam van Christus. En al vraag ik dit
6 met een onvolmaakt geloof, verhoor dit gebed als was het uitgesproken met
7 een volmaakt geloof.
8

9 Vader, vermits Gij het Goede zijt en ik het middelmatige, ontruk mij dit li-
10 chaam en deze ziel om er dingen van te maken die van u zijn, en laat van mij
1 in eeuwigheid niets anders over dan dit ontrukken zelf, of niets meer.
2

3 Zulke woorden hebben geen werkelijk effect tenzij zij gedictieerd
4 zijn door de Heilige Geest. Met zijn eigen wil kan men zulke din-
5 gen niet vragen. Hiertoe komt men enkel buiten zijn wil. Maar men
6 stemt ermee in. Niet met overgave kan men ermee instemmen. Al-
7 leen wanneer geheel de ziel werkelijk geweld uitoefent op geheel
8 de ziel, vermag men dit. Maar de instemming is totaal, onvoor-
9 waardelijk, en gegeven in een volkomen overgave van geheel het
20 wezen.
1

2 Is het hier dat oorsprong ligt van de metafoor van het huwelijk? De-
3 ze relatie tussen God en de ziel lijkt op die tussen de echtgenoot
4 en de echtgenote, die nog maagd is, in de nacht van de bruiloft.
5 Het huwelijk is een verkrachting waarmee ingestemd wordt. Zo is
6 ook de vereniging van de ziel met God. De ziel heeft het koud en
7 voelt niet dat zij God liefheeft. Zijzelf weet niet dat zij niet zou in-
8 stemmen, zo zij niet zou liefhebben. De ziel wordt voorbereid op
9 het huwelijk, het huwelijk dat van de persoon van de mens een sim-
30 pel medium maakt tussen zijn vlees en God. (...) (CS 204.205)
1

2 Alleen het universele is waar, en de mens kan zijn aandacht alleen
3 maar richten op het particuliere.
4

Deze moeilijkheid is de oorsprong van de afgoderij. (...) (CS 222)

Geloven is geloven dat God liefde is, en niets anders.

Dat is nog niet de goede uitdrukking.

Geloof is geloven dat de realiteit liefde is, en niets anders.

Zoals een kind zich, om te lachen, achter de zetel verbergt voor zijn moeder, zo speelt God verstoppertje door de schepping.

Wij zijn die plagerij van God.

Geloven dat realiteit liefde is, zonder op te houden met haar exact te zien zoals zij is. Liefhebben wat ondragelijk is. IJzer omhelzen. Zijn vlees drukken tegen de harde koudheid van het metaal.

Dat is geen vorm van masochisme. Masochisten worden opgewonden door het simulacrum van de wreedheid, omdat ze niet ondervonden hebben wat wreedheid is. Maar wat omhelsd wordt, is niet de wreedheid, het zijn de blinde meedogenloosheid en de onverschilligheid. Alleen dan wordt liefde onpersoonlijk.

Als de liefde geen enkel object vindt, dan moet het wezen dat liefheeft zijn liefde zelf liefhebben, maar dan wel de liefde gezien als iets uitwendigs. Dan pas vindt men God. (...) (CS 222)

Het goede bevindt zich voorbij de wil, zoals de waarheid begint voorbij het verstand. Voorbij de wil, dus voorbij de wet. (...) (CS 224)

Dat God het goede is, dat is een zekerheid. Het is een definitie. Dat God op een zekere wijze, die ik niet ken, realiteit is, dat zelf is een zekerheid. Dat is geen geloofspunt. Maar dat elke gedachte waar-

1 mee ik verlang naar het goede mij ook nader brengt tot het goede,
2 dat is wel een geloofspunt. Ik kan dit niet tenzij door het geloof er-
3 varen. En die ervaring is geen vaststelling, doch alleen geloof.

4
5 Vermits het goede bezitten erin bestaat het te verlangen, heeft het
6 geloofsartikel – en dit is het enige artikel van het ware geloof – tot
7 object de vruchtbaarheid, het vermogen tot automultiplicatie van
8 alle verlangen naar het goede. (...) (CS 588)

9
10 Geen enkel mens ontsnapt aan de noodzakelijkheid om zich er-
1 gens, buiten zichzelf, een goed voor te houden waarop zijn denken
2 zich richt vol verlangen, hoop en smeking.

3
4 Bijgevolg heeft hij enkel keuze tussen de aanbidding van de ware
5 God en de afgoderij. Elke atheïst bezondigt zich aan afgoderij, ten-
6 zij hij de ware God aanbidt onder zijn onpersoonlijk aspect.

7
8 De meeste ‘vrome’ mensen bezondigen zich aan afgoderij. (...) (CS
9 589)

10
1
2
3 Weten dat God het goede is, of eenvoudiger, weten dat het absoluut
4 goede het goede is, geloven dat het verlangen naar dit goede zich-
5 zelfvermenigvuldigt in de ziel indien zij niet weigert met deze ope-
6 ratie in te stemmen, deze twee dingen volstaan. Niets anders is hier
7 nodig.

8
9 Men moet er wel onophoudelijk over waken dat men nooit weigert
10 in te stemmen met het inwendige groeien van het goede. Wat er
1 ook gebeurt, nooit de instemming weigeren.

2
3 Deze zekerheid, deze overtuiging, dit onophoudelijk waken, meer
4 is niet nodig.

Het is oneindig eenvoudig. (...) (CS 589.590)

Hier beneden reeds het vermogen verliezen om te kunnen kiezen tussen goed en kwaad ons door de erfzonde gegeven: kan men meer verlangen?

De ziel heeft enkel de keuze over te gaan naar het niets doorheen de aangroei van het goede. Zowel het goede als het kwade hebben als limiet het niets. Maar het is niet hetzelfde over te gaan tot het niets doorheen het kwade als over te gaan tot het niets doorheen het goede.

Integendeel, alleen hier komt het op aan. Heel de rest is onbelangrijk.

En waarom komt het alleen hier op aan?

Om niets. Het is belangrijk in se. Alleen dit is van onvoorwaardelijk belang.

En op een hoger plan is er absoluut niets meer dat nog belang heeft. Want indien ik tot op de bodem van het kwade val, doet dit geen enkel kwaad aan het goede.

Vermits we in de leugen zijn, hebben we de indruk dat alleen het geluk van onvoorwaardelijk belang is.

Zucht iemand: 'Ik zou rijk willen zijn!', dan kan zijn vriend hem antwoorden: 'Waarom?'

Zeg mij om welke motieven gij verlangt gelukkig te zijn.

Iemand heeft pijn en zoekt verlichting. Zeg mij welke de motieven zijn waardoor gij verlangt verlichting te vinden in uw pijn.

1 Gekke vraag. Wie durft haar stellen?
2

3 Men moet deze vragen aan zichzelf stellen, en men moet zich eerst
4 en vooral ervan bewust worden dat men geen enkele reden heeft
5 om het geluk te verlangen, vermits het geluk niet iets is waarnaar
6 zonder reden, onvoorwaardelijk, kan verlang worden.
7

8 Het is de basis van het denken van Plato.
9

10 Deze gedachte gaat zozeer tegen de natuur in, dat zij alleen maar
1 kan ontstaan in een ziel die helemaal verteerd wordt door het vuur
2 van de Heilige Geest, wat ongetwijfeld het geval was voor de Py-
3 thagoreërs.
4

5 Men heeft dit ook nooit begrepen, zelfs niet eens opgemerkt in de
6 werken van Plato.
7

8 Het geluk, verheerlijkt onder de naam van ‘eeuwige zaligheid’,
9 ‘eewig leven’, ‘Paradijs’, etc., moet op dezelfde wijze beoordeeld
10 worden. Alle vormen van geluk en elke vorm van voldoening moe-
1 ten aldus beoordeeld worden.
2

3 De H. Johannes zegt niet: ‘Wij zullen gelukkig zijn, want wij zullen
4 God zien.’ Hij zegt: ‘Wij zullen gelijk zijn aan God, want wij zullen
5 hem zien zoals hij is.’
6

7 Wij zullen het zuiver goede geworden zijn.
8

9 Wij zullen niet meer bestaan. Maar in dit niets, dat begint waar het
10 goede ophoudt, zullen wij reëler zijn dan op welk moment dan ook
1 in ons aards bestaan.
2

3 Het niets echter, dat komt waar het kwaad ophoudt, is zonder rea-
4 liteit.

Realiteit en existentie is twee.

Ook dit is een kerngedachte van Plato die slechts weinigen begrepen hebben.

Justinus, Augustinus e.a. zegden dat Plato aan Mozes geleerd had dat God het Zijn is. Maar van wie leerde hij dat God het Goede is?, en dat het Goede boven het Zijn staat? Niet van Mozes. (...) (CS 279.280)

Als ik mijn verlangen afwend van alle dingen hier beneden, omdat het geen goede dingen zijn, heb ik de onvoorwaardelijke, absolute zekerheid in de waarheid te zijn. Ik weet dat het geen goede dingen zijn, dat niets van hier beneden als een goed kan beschouwd worden, tenzij bij genade van een leugen, dat elke doelstelling van hier beneden zichzelf vernietigt.

Mij ervan afwenden, dat is alles. Iets anders is niet nodig. Dat is de volheid van de deugd van naastenliefde.

Want ik wend ik mij ervan af, omdat ik hen als vals beoordeel in vergelijking met de notie het goede. Ik laat dus de totaliteit van de aardse dingen achter voor het goede. Ik scheur de totaliteit van mijn verlangen naar en liefde voor de aardse dingen los om hen te richten op het goede.

Maar, zal men zeggen, bestaat dat goede wel?

Wat doet dit ertoe? De dingen van hier beneden bestaan, maar ze zijn niet het goede. Of het goede wel dan niet bestaat, wat maakt dat uit? Er is geen ander goed dan het goede.

Wat is dat, dit goede? Dat weet ik niet. Maar nogmaals, wat doet dat ertoe? Het goede is datgene waarvan de naam alleen, als ik er mijn denken op richt, mij de zekerheid geeft dat de dingen van hier be-

1 nedен niet het goede zijn. Indien ik niets anders weet van het goede
2 dan alleen de naam, dan is het ook niet nodig er iets meer over te
3 weten dan de naam alleen, en dan volstaat het dat ik van die naam
4 gebruik weet te maken om me van het niet goede te onthechten.

5
6 Is het niet lachwekkend iets dat is los te laten voor iets dat mis-
7 schien niet is? Geenszins, indien wat is niet het goede is, en indien
8 wat misschien niet is het goede is.

9
10 Maar waarom zeggen: 'wat misschien niet is?'

1
2 Het goede bezit zeker geen realiteit waaraan het attribueert 'goed'
3 kan toegevoegd worden. Het heeft geen ander zijn dan dit attribueert.
4 Het heeft geen ander zijn dan 'goed' te zijn. Maar het heeft de vol-
5 heid van die realiteit. Het heeft geen enkele zin te zeggen: 'Het goe-
6 de is' of 'Het goede is niet.' Men kan alleen zeggen: 'Het Goede.'

7
8 De dingen van hier beneden bestaan. Ook zal ik de vermogens van
9 mij, die betrekking hebben op het bestaan, niet van hen losmaken.
10 Vermits er geen enkel goed is in de dingen van hier beneden, ont-
1 neem ik hen enkel het vermogen dat in betrekking staat met het
2 Goede, namelijk de liefde. (...) (CS 284.285)

3
4 Ik kan alleen verlangen het goede te verlangen. (...) (CS 285)

5
6 Het verlangen naar goud is geen goud, maar het verlangen naar het
7 goede is reeds dit goede.

8
9 De dag dat ik ertoe kom dat alle verlangens in mijn ziel losgemaakt
10 zijn van de dingen van hier beneden, en dat zij integraal gericht zijn
1 op het goede, die dag zal ik het opperste goed bezitten.

2
3 Zal men zeggen dat er niets meer zal zijn waar ik mijn verlangen op
4 kan richten? Toch wel, vermits mijn verlangen mijn goed zal zijn.

Zal men zeggen dat er nog iets zal zijn waarnaar ik zal verlangen?
Toch niet, vermits ik het object van mijn verlangen reeds bezit. Het
verlangen zal mijn schat zijn.

Daarom gebruikt de H. Schrift tegelijk het beeld 'Wie van dit water
drinkt, zal nog altijd dorst hebben' en 'Wie van dit water drinkt, zal
nooit meer dorst hebben'. Dit laatste water is het ware 'Goed'.

Vermits we in de omkering zijn, zal het bezitten voor ons verbor-
gen blijven onder het aspect van het verlangen, zoals de attributen
van God ons verschijnen als ontkenningen.

Wat wij het verlangen naar het goede noemen, is reeds het bezitten
van het goede.

Het bezitten is verborgen achter het masker dat het verlangen is,
zoals de prinses in het sprookje gekleed is als dienstmeisje.

De herkenning is, zoals de Upanishad zegt, de plaats vinden waar
de verlangens zich bevinden die realiteit zijn, verlangens die echter
verborgen zijn achter de sluier van het valse. 'Die realiteit zijn' be-
tekent 'die bezit zijn.'

Verlang ik een vriend te zien, dan is het niet die ontmoeting waar-
naar ik verlang, maar het goede dat die ontmoeting mij geven zal.
Maak ik dit verlangen los, richt ik het op het zuiver goede, dan
wordt dit verlangen zelf een groter goed dan het goede dat ik ver-
wachtte bij deze ontmoeting.

Daarom: 'Alles wat gij om mijnentwege achterlaat, gij zult het
reeds hier beneden honderdvoudig terugkrijgen.'

Het 'afstand doen van' is dit honderdvoudig terugkrijgen. (...) (CS
285.286)

1 Geen enkele voldoening is een goed, geen enkel gemis een kwaad.
2 Er bestaat niet zoiets als het tegenovergestelde van het goede. We
3 geven alleen maar de naam kwaad aan het gehecht zijn van het ver-
4 langen aan aardse dingen. Zolang het verlangen aldus vastgehecht
5 is, zitten we met de illusie van het koppel goed kwaad.

6
7 Het verlangen is in zichzelf het goede. Is het slecht gericht, dan
8 nog is het mogelijkheid tot het goede.

9
10 Daarom is er buiten het niets geen hel. Waar geen mogelijkheid tot
1 het goede is, is er geen verlangen; daar is geen denkend wezen. (...)
2 (CS 287)

3
4 ‘...meer bemind door de gieren dan door hun vrouwen.’ Dat is de
5 mensenliefde. Men heeft alleen maar lief wat men kan opeten. Is iets
6 niet langer eetbaar, dan is het gedaan met de liefde, en men laat het lig-
7 gen voor iemand die er wel nog iets eetbaars in ziet. De mensenliefde
8 houdt op waar het object verandert. Er kan me iets overkomen waar-
9 door ik in die mate verander dat niemand van hen die mij beminden
10 nog de minste aandacht aan mij schenken. Voor hen die mij beminnen
1 ben ik geen goed; het is iets anders waarnaar zij via mij verlangen.

2
3 Het hang van mij af of dit iets slijk der aarde is ofwel ware God.

4
5 Mensenliefde is niet onvoorwaardelijk. Ik houd van fruit, doch al-
6 leen zolang het niet rot is.

7
8 Het kan inderdaad zo ver komen dat geen mens nog in mij geïnte-
9 resseerd is en dat alleen de gieren in mij geïnteresseerd zijn.

10
1 Twee regels in de Ilias van Homeros die uiterst duidelijk de mise-
2 rabele begrenzing van de mensenliefde tot uitdrukking brengen.
3 De een: ‘... lagen zij, de gieren dierbaarder dan hun vrouwen...’ de ande-
4 re: ‘Maar zij vond het nodig te eten, toen zij moe was van het wenen.’

Het is niet waar dat mensenliefde sterker is dan de dood. De dood is veel, veel sterker.

Mensenliefde is onderworpen aan de dood.

Liefhebben wat in leven is, is gemakkelijk.

Het is moeilijk om lief te hebben wat dood is. De liefde voor een overledene is niet onderworpen aan de dood; het object van deze liefde kan niet sterven.

Maar de liefde is, als zij tenminste niet gedroomd is, bovennatuurlijk.

De liefde van Niobe is mensenliefde. De liefde van Electra is een bovennatuurlijke liefde. En nochtans... Electra moet zich nochtans herinnerd hebben dat ze ook nog moest eten.

De dood van de beminde is verschrikkelijk, omdat daardoor de waarheid geopenbaard wordt omtrent de natuur van de liefde die men hem toedroeg. Omdat men erdoor bewust wordt van het feit dat de liefde die de mens hem toedraagt, alles behalve sterker is dan de dood.

De liefde voor wat niet bestaat is sterker dan de dood.

Liefhebben wat niet bestaat –absurd, dwaasheid. En toch ligt hier het heil van de ziel. Men kan bewijzen dat geen laagheid zo laag is dat een ziel, die niet in staat is tot liefde voor wat niet bestaat, er niet toe kan verleid worden.

Liefhebben wat niet bestaat, goed wetend dat het niet bestaat, is een marteling voor de ziel.

1 Liefhebben wat blootstaat aan teloorgang, goed wetend dat het
2 blootgesteld is aan teloorgang.

3
4 Het is door de wereldorde, door die noodzakelijkheid die hen soe-
5 verein overheerst, die hen herleidt tot wezens aan voorwaarden on-
6 derworpen, dat de dingen die wij beminnen niet waard zijn bemind
7 te worden.

8
9 De noodzakelijkheid ontnemt aan de liefde elk object. Zij is onze
10 enige vijand. Dus is het op haar dat wij onze liefde moeten betrekken.

1
2 Onze liefde heeft twee objecten. Enerzijds datgene wat waard is be-
3 mind te worden, maar dat, in de betekenis die het bestaan heeft
4 voor ons, niet bestaat. Het is God. Anderzijds, datgene wat bestaat,
5 maar dat niets bevat wat de liefde ervoor mogelijk maakt. Het is de
6 noodzakelijkheid. We moeten beide liefhebben.

7
8 Om kunnen bemind te worden, moet het object bestaan en bemin-
9 baar zijn. Maar een object dat aan deze voorwaarden voldoet is er
20 niet. Anderzijds is onze liefde ons wezen zelf, dat ons door niets
1 ontnomen kan worden.

2
3 Ofwel veinst men dat sommige dingen van hier beneden bemin-
4 nenswaardig zijn, ofwel veinst men dat wat beminnenswaardig is
5 hier beneden is, ofwel wordt de liefde gedeeltelijk opgebruikt, zo-
6 dat er tenslotte niets meer van overschiet, en laat men ze gedeelte-
7 lijk verzuren, zo dat ze verandert in haat. Laat men niets van dit al-
8 les toe, dan ondergaat men een wonderbare transformatie die zijn
9 geheim tenslotte openbaart. Men bemint de twee dingen die on-
30 mogelijk bemind kunnen worden, datgene wat niet bestaat en dat-
1 gene wat geen liefde waardig is.

2
3 De existentie en de beminnenswaardigheid zijn voorwaarden tot
4 liefde. Bemint men datgene wat geen bestaan heeft en ook datgene

wat niet beminnenswaardig is – beide dus, want dat moet – dan bemint men onvoorwaardelijk.

Liefde is iets goddelijks. Komt zij in een mensenhart, dan breekt zij het.

Het mensenhart is geschapen om aldus gebroken te worden. Wordt het gebroken door andere dingen, dan is dit de spijtigste vergissing die denkbaar is. Maar toch verkiest het hart eerder gebroken te worden door iets anders dan door de goddelijke liefde. Want de goddelijke liefde breekt enkel de harten die hiermee instemmen. De instemming is moeilijk.

De parabel van het Evangelie over de koning die genodigden uitnodigt op een feest, en die horen moet dat velen zich achter allerlei voorwendsels verstoppen om die uitnodiging te kunnen weigeren, toont aan dat de redenen die ons van God weghouden niet zozeer oorzaken zijn dan wel voorwendsels om niet op de uitnodiging te moeten ingaan. (...) Een ambtenaar verwaarloost God niet omdat hij te zeer ingenomen is door de zorg voor zijn carrière, maar hij laat zich juist helemaal benomen worden door zijn carrière om niet aan God te moeten denken. Er zijn zelfs religieuzen, monniken, bekende en gecanoniseerde heiligen, die misschien onder een of ander voorwendsel weigerden in te gaan op de uitnodiging van God. (...)

Een klein kind, dat iets ziet blinken, gaat zozeer op in de liefde (verlangen) voor dat blinkend ding, dat heel het klein lichaam een hunkerend verlangen wordt ernaar, zozeer zelfs dat het vergeet dat het onmogelijk bij het blinkend ding kan geraken. Maar dan komt de moeder die het kind opneemt en die het omhoog tilt tot bij het ding. Op die wijze is het dat wij kleine kinderen moeten worden.

1 Het is door de kracht en het juist gericht blijven van het verlangen
2 dat wij kinderen moeten worden. Een klein kind steekt zijn hand-
3 jes en heel zijn lichaam uit naar wat daar blinkt, ook al is het de
4 maan. Een kind schreeuwt met zijn stem en heel zijn lichaam, zonde-
5 der het moe te worden, om melk en brood te vragen als het honger
6 heeft. De volwassenen kijken vertederd en glimlachend toe. Maar
7 voor het kind is het heilige ernst. Heel zijn lichaam en heel zijn ziel
8 zijn enkel bezig met verlangen. Niets is minder kinderachtig dan
9 een klein kind. Volwassenen die met het kind spelen, zijn kinder-
10 achtig. (ik vrees dat de Kleine Theresia van Lisieux vaker op zo een
1 volwassene gelek dan op een kind.)
2

3 Een kind wil het blinkend ding of de melk niet, het combineert niet
4 om die dingen te krijgen. Het verlangt gewoon. Het schreeuwt. De
5 wil en het discursief verstand dat combineert, zijn vermogens van
6 volwassenen. Men moet ze uitputten. Men moet ze vernietigen
7 door uitputting. Het heeft weinig belang of men veel of weinig van
8 deze twee vermogens bezit. Van belang is dat men tot het einde
9 gaat, dat men hen helemaal opgebruikt.
20

1 Het discursief verstand vernietigt zichzelf door de contemplatie
2 van de klaarblijkelijke en onvermijdbare contradicties. Koan. Mys-
3 teries.
4

5 De wil vernietigt zichzelf door het volbrengen van onmogelijke ta-
6 ken. Denken wij hier bijvoorbeeld aan de onmogelijke opdrachten
7 in de sprookjes.
8

9 (...)(CS.291 tot en met 295)
30

1 Het doet er niet toe welke taak ik op mij neem, als zij boven mijn
2 krachten gaat. Als mijn wil zo zwak is (en dat is bij mij maar al te
3 zeer het geval) dat ik het zelfs niet kan opbrengen elke dag mijn ka-
4 mer te borstelen, dan hoef ik alleen maar elke dag mijn kamer te

willen borstelen. Er zullen dagen bij zijn dat ik het niet doe, omdat ik het gewoon niet kan. De volgende dag probeer ik het opnieuw, met vernieuwde moed. Dan val ik weer. En zo verder.

Van belang is dat, als ik zonder hoogmoed blijf volhouden niettegenstaande de ogenblikken van zwakheid, de wil het elke dag meer en meer laat afweten en tenslotte helemaal verdwijnt. Is er geen wil meer, dan schiet enkel nog de zuivere gehoorzaamheid over.

Men kan de wil en het discursief verstand laten uitdoen door hen niet te gebruiken. Dan is men aan deze zijde. Tamas

Men kan ze ook op zulke wijze aanwenden dat ze tot ontwikkeling komen. Hoogmoed. Raja.

Tenslotte kan men ze op zulke wijze aanwenden dat ze opgebruikt worden. Satva.

Eens helemaal vernietigd is men aan gene zijde van de gunas.

Maar als de gehoorzaamheid het vereist, kan men uit gehoorzaamheid hetzelfde verwezenlijken wat anderen verwezenlijken door de wil en het discursief verstand.

Men kan niet van het ongeluk houden, omdat het dwingt te zien wat men bemint als men zichzelf bemint. Het is tegen de natuur een ongelukkig te beminnen. Het ongeluk echter verplicht ertoe. Als men in het ongeluk is, moet men ofwel een ongelukkige beminnen ofwel ophouden met zichzelf te beminnen.

Het ware medelijden is het gewild equivalent van het ongeluk waarmee men instemt.

1 Het natuurlijk medelijden bestaat er in een ongelukkige te helpen,
2 ofwel met de bedoeling er beter in te slagen niet meer aan hem te
3 moeten denken, ofwel met de bedoeling meet te genieten van het
4 feit dat men zelf niet in die toestand is. Het is een vorm van wreed-
5 heid die alleen maar verschilt van de eigenlijke wreedheid door de
6 uiterlijke gevolgen. Zo was ongetwijfeld de clementie van Caesar.

7
8 Het ware medelijden bestaat er in aandacht te schenken aan de on-
9 gelukkige en zich mentaal in zijn plaats te stellen. Als hij dan hon-
10 ger heeft, zal ik hem automatisch voedsel geven zoals ik zou zor-
1 gen voor voedsel voor mezelf. Het brood dat ik hem dan geef is
2 gewoon het gevolg en het teken van het medelijden. Het is dan dat
3 Christus mij dankt.

4
5 Zoals het (ware) geven van brood alleen maar het gevolg en het te-
6 ken van medelijden is, zo is waar medelijden het gevolg en het te-
7 ken dat Gods Liefde in mij is. Het zien van de ongelukkige vernie-
8 tigt immers elke aandacht die niet het gevolg is van waar contact
9 met God

20
1 Het boek Job is een mirakel, omdat het onder een volmaakte vorm
2 inzichten tot uiting brengt die een menselijke geest niet tenzij on-
3 der de druk van een ondragelijke pijn kan opbrengen. Maar bij ie-
4 mand die ineenkrimpt in een kramp van pijn is dit besef totaal vor-
5 meloos, en eens de pijn van het ongeluk voorbij, vervaagt dit
6 inzicht zodanig dat het niet meer tot uitdrukking kan gebracht
7 worden.

8
9 Het Boek Job is zo geschreven dat we het een bijzonder geval mo-
10 gen noemen van het mirakel van aandacht tegenover het ongeluk.

1
2 Dit geldt eveneens voor de Ilias. Door hetzelfde instinct van zelfbe-
3 houd deinst de aandacht terug voor het ongeluk zoals het terug-
4 deinst voor de ware God. Het een zowel als het ander object dwin-

gen de ziel ertoe zich bewust te worden van haar niets zijn, en dus te sterven, terwijl het lichaam nog in leven is.

Alleen een ziel die reeds gedood is door een reëel contact met de reële God (en het doet er niet toe dat de ziel zichzelf verkeerdelijk als atheïst ziet) vermag haar aandacht te richten op het ongeluk.

De ongelukkige zelf heeft geen aandacht voor zijn ongeluk. Belet zijn verstand hem aan iets anders dan aan zijn ongeluk te denken, dan denkt hij nergens aan. Karakteristiek bij gevallen van gevorderde aftakeling (prostituées, recidivisten) is de totale onbekwaamheid tot concentratie en continuïteit. Deze onbekwaamheid is tegelijk oorzaak en gevolg van die aftakeling.

Hetzelfde onvermogen om zich bewust te zijn van het ongeluk, dat belet dat iemand medelijden kan hebben met de ongelukkige die hij tegenkomt, belet ook de ongelukkige, die geholpen wordt, dankbaar te zijn.

Dankbaarheid veronderstelt het vermogen om uit zichzelf te treden en zijn eigen ongeluk, van buiten uit, in heel zijn afgrijselijkheid te contempleren. De afschuw belet dit.

Alleen de onvoorwaardelijke liefde kan de ziel ertoe brengen zich bloot te stellen aan de morele dood, en de onvoorwaardelijke liefde heeft geen ander object dan het onvoorwaardelijk goed, dat God is.

Het ongeluk is het criterium. Misschien is dit laatste wel de providentiële functie van het ongeluk.

Christus op het Kruis, naar ziel en lichaam verlaten. Hij alleen vermocht in die toestand de Vader te beminnen. Alleen de Vader vermocht Hem in die toestand lief te hebben.

1 De tijd is onze grootste kwelling.
2

3 De mens doet niets anders dan proberen te ontsnappen aan deze
4 kwelling. Hij probeert te ontsnappen aan verleden en toekomst
5 door zich op het heden te storten, of door zich een verleden en een
6 toekomst naar eigen goeddunken te fabriceren.
7

8 Men kan aan de tijd ontsnappen door onder de tijd te blijven – het
9 vlees biedt het middel daartoe – of door er boven uit te stijgen in
10 de eeuwigheid. Maat om boven de tijd uit te stijgen moet heel de
1 afstand, die de tijd is, in zijn oneindige uitgestrektheid afgelegd
2 worden. God geeft hen die Hem liefhebben het middel daartoe.
3

4 Alleen wie, zoals Job, in de afgrond van het ongeluk nog steeds
5 God tracht lief te hebben, ervaart de totale ondraaglijkheid van het
6 leed in de kern zelf van zijn ziel. Zou hij er van afzien God nog lan-
7 ger lief te hebben, dan zou hij niet meer zozeer lijden. Wij denken
8 aan het verhaal van Prometheus. In deze toestand is de ziel ver-
9 scheurd, genageld op de twee polen van de schepping, de inerte
10 materie en God. Moeten wij misschien door deze kruisdood heen
1 om van uit de schepping in de oorsprong kunnen terug te keren?
2 (...) (CS 294 tot 298)
3

4 Door in overmaat van goedheid te scheppen, gaf hij het kwaad de
5 mogelijkheid te bestaan.
6

7 De enige denkwijze om het universum als en goed te zien is God te
8 zien als een schepper die, in eeuwigheid wetend dat het kwaad er
9 zich door zou voordoen, toch in eeuwigheid besloot het te scep-
10 pen. God wordt niet bewezen door de goedheid van de schepping,
1 het is andersom: de goedheid van de schepping wordt bewezen
2 door God. (...)
3
4

Maar het universum is schoon, en wel met inbegrip van het kwaad. Het kwaad, als onderdeel van de wereldorde, heeft een schoonheid die angstwekkend is. (...) (CS 299)

De methode eigen aan de filosofie bestaat er in zich een duidelijk beeld te vormen van de onoplosbare problemen, voor zover zij oplosbaar zijn, en hen vervolgens zondermeer volgehouden te contempleren, jarenlang, zonder ophouden, zonder enige hoop, in een houding van nederig wachten.

Naar dit criterium zijn er weinig filosofen. Weinig is nog veel gezegd.

De overgang naar het transcendente gebeurt wanneer de menselijke vermogens –verstand, wil, menselijke liefde – een limiet bereikt hebben, en de mens op die drempel stilstaat zonder een stap verder te kunnen zetten en zonder zich af te wenden, zonder te weten wat hij verlangt, in een toestand van gespannen wachten. (...) (CS 305)

Door een providentiële schikking hebben de waarheid en het ongeluk eenzelfde hoedanigheid: zij zijn stom.

Door die onmondigheid is de waarheid ongelukkig. Alleen de welsprekendheid is immers gelukkig hier beneden.

Door dit mutisme is het ongeluk waarheid: het liegt niet.

Door een andere schikking van de Voorzienigheid hebben de waarheid en het ongeluk ook nog de schoonheid gemeen, en juist daardoor wordt onze aandacht op hen attent gemaakt niettegenstaande hun mutisme.

1 Het is waar, letterlijk waar, zoals Plato Socrates doet zeggen in
2 Phaedo, dat het de Voorzienigheid is, en niet de noodzakelijkheid,
3 die de enige verklaring biedt voor het universum.
4

5 De noodzakelijkheid is een van de eeuwige schikkingen van de
6 Voorzienigheid.
7

8 In de ware afschildering van het ongeluk is het de lichtende uitstra-
9 ling van de gerechtigheid, opgevangen door de aandacht van de
10 schilder, die als schoon ervaren wordt, aandacht die besmettelijk
1 wordt door de schoonheid.
2

3 Alleen een volmaakt rechtvaardige kon de Ilias schrijven.
4

5 In hun val uit een beschaving die verlicht was door het geloof, is het
6 eerste wat de mensen kwijtgeraakten, de spiritualiteit van de ar-
7 beid.
8

9 Nu, in onze tijden, is het juist de geaborteerde uitvinding van een
10 arbeidsspiritualiteit die in ons woekert.
1

2 Zou dit een teken zijn van een cyclus die zich sluit? (...) (CS 307)
3

4 De Griekse sofismen, die bewijzen dat men niet kan leren, bevat-
5 ten een zeer diepe waarheid
6

7 Wij begrijpen weinig en slecht. Wij moeten onderwezen worden
8 door hen die meer en beter weten dan wij.
9

10 Bijvoorbeeld, door Christus.
1

2 Maar door het feit dat wij bijna niets begrijpen, begrijpen we hen
3 evenmin. Hoe dan herkennen dat wij in de waarheid zijn? Hoe hen
4 die graad van aandacht wijden die op voorhand nodig is, die onont-

beerlijk is, en waarzonder zij zelfs niet kunnen beginnen met ons te leren?

Daarom zijn mirakels nodig.

Daarom verbindt een providentiële schikking soms bepaalde machten aan de bovennatuurlijke wijsheid, machten die zelden voorkomen bij de mensen, maar die nochtans ook kunnen voorkomen bij middelmatigen en slechten.

Zo bijvoorbeeld genezen van lichamelijke kwalen, gedachten lezen, enz.

Maar van alle mirakels van deze soort is het voornaamste middel het schone.

Telkens wanneer men nadenkt over het schone, wordt men tegengehouden door een muur. Alles wat erover geschreven wordt, schiet manifest te kort, omdat een studie hierover enkel kan begonnen worden vanuit God.

Het schone bestaat in een providentiële schikking waardoor de waarheid en de gerechtigheid, al herkennen wij hen nog niet, toch vanuit het verborgene onze aandacht trekken.

De schoonheid is, zoals Plato zegt, werkelijk een incarnatie van God.

De schoonheid van de dingen is hetzelfde als de realiteit van de dingen.

Omdat Zeus boos was op de mensen wegens hun misdaden, wilde hij hen vernietigen. Prometheus is voor hen tussengekomen en bezorgde hen, omdat hij bij Zeus geen gehoor vond, het vuur. Het

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

vuur van de goddelijke Liefde. De H. Geest. Van toen af kon er geen kwestie meer van zijn dat Zeus de mens zou straffen. Maar wie wel gestraft wordt, is Prometheus.

Het zwijgen van het kleine meisje in Grimm, dat haar broers, de zeven zwanen redt. Het zwijgen van de rechtvaardige in Isaias. *‘Gehoord, mishandeld, deed hij zijn mond niet open.’* Het zwijgen van Christus.

Door een soortgelijke conventie, een pact van God met God, is de waarheid hier beneden monddood gemaakt.

Het zwijgen van de mishandelde en gehoonde Christus, dat is het dubbel zwijgen hier beneden van de waarheid en het ongeluk.

‘Geheel zijn macht en zijn glorie zijn mij overgelaten’ zegt de Vader van de leugen.

Ook de duivel fabriceert een imitatie van de schoonheid, en wel op een zodanig misleidende wijze, dat we dit criterium enkel nog met een uiterste aandacht kunnen aanwenden.

Er is iets, meen ik, dat de duivel niet kan.

Een kunstschilder inspireren tot een schilderij dat, geplaatst in een cel van iemand die in totale afzondering opgesloten zit in een gevangenis, voor die gevangene, na twintig jaar opsluiting, nog steeds een geestelijke steun betekent.

De duur bewerkt het onderscheid tussen wat van de duivel komt en wat van God komt.

Dat is de betekenis van de parabel van het graan en het onkruid.

Essentieel punt van het christendom (en van het platonisme): alleen de gedachte van de volmaaktheid brengt het goede [lees ook: het schone].

Stelt men zich een onvolmaakt goed tot doel, dan doet men het kwade.

Men kan zich onmogelijk reëel de volmaaktheid tot doel stellen tenzij deze reëel mogelijk is. Dat is dus het bewijs dat de mogelijkheid tot de volmaaktheid hier beneden bestaat. (...) (CS 311.312.313)

Als de mensen in de voorbije eeuwen een zekerheid nodig hadden, dan steunden zij die op God. De filosofie van de dertiende eeuw en de wonderen van de techniek waren de mens zodanig naar het hoofd gestegen dat die gewoonte verloren ging. Maar toen daarna de radicale ontoereikendheid van alles wat menselijk is opnieuw voelbaar werd, had men ook weer behoefte aan een nieuwe steun. God was uit de mode. Dus nam men de materie. De mens kan het gevoel niet langer verdragen de enige te zijn die naar het goede streeft. Hij wil kunnen beroep doen op zoiets als een almachtige bondgenoot. Omdat men niet meer gelooft in een verre, zwijgende, almachtige geest buiten deze wereld, schiet er niets anders over dan beroep te doen op de evidente almacht van de materie.

En hier staan we dan voor de onvermijdelijke absurditeit van het materialisme. Zo het materialisme zich kon bevrijden van de zorg om het goede, zou het volmaakt coherent zijn. Maar daar is het niet toe in staat. Het wezen zelf van de mens is niets anders dan een nooit ophoudend streven naar een niet gekend goed. En de materialist is een mens. Daarom kan hij dan ook uiteindelijk de materie niet anders zien dan als een machine die dient om het goede te fabriceren.

De wezenlijke contradictie in het leven van de mens is het feit dat hij, wiens zijn zelf streven is naar het goede, zowel lichamelijk als

1 geestelijk onderworpen is aan een noodzakelijkheid die absoluut
2 onverschillig staat tegenover het goede. Dat zijn de feiten. En daar-
3 om kan geen enkele menselijke gedachte ontsnappen aan de con-
4 tradictie. Het is dus niet zo dat de contradictie altijd een maatstaf
5 voor dwaling is; soms is zij ook teken en zelfs criterium voor waar-
6 heid. Plato wist het. Men moet wel de gevallen onderscheiden. Er
7 bestaat een wettig en een onwettig gebruik van de contradictie. Het
8 onwettig gebruik bestaat er in gedachten te koppelen die elkaar
9 uitsluiten alsof het ging om gedachten die zeer goed samengaan.
10 Het wettig gebruik bestaat er eerst en vooral in, wanneer twee el-
11 kaar uitsluitende gedachten zich opdringen aan de geest, alle
12 bronnen van het denken uit te putten om te trachten minstens een
13 ervan uit te schakelen. Is dit onmogelijk, is geen van beide te elimi-
14 neren, dan moet men de contradictie erkennen als een feit. Vervol-
15 gens moet men zich ervan bedienen als van een werktuig met twee
16 armen, als van een tang, om ermee in direct contact te komen met
17 het transcendent gebied van de waarheid dat ontoegankelijk is
18 voor menselijke vermogens. Dit contact is direct, ook al gebeurt
19 het via een middelaar, net zoals de tastzin direct aangesproken
20 wordt door de oneffenheden van een tafelblad waarover men, niet
21 zijn vinger, maar een potlood wrijft. Dit contact is reëel, ook al be-
22 hoort het tot het getal van de dingen die van nature onmogelijk
23 zijn, vermits het gaat om een contact tussen de geest en iets waar
24 de geest niet bij kan. Dit contact is bovennatuurlijk, maar reëel.

5
6 Dit wettig gebruik van de contradictie als overgangsmogelijkheid
7 naar het transcendente, heeft een equivalent, een beeld om zo te
8 zeggen, dat vaak voorkomt in de wiskunde. Het speelt een essenti-
9 ele rol in het christelijk dogma, zoals men kan vaststellen in de
10 kwesties van de Drievuldigheid, de Incarnatie en in veel andere
11 voorbeelden. Ook in andere tradities komt men het tegen. Mis-
12 schien beschikken we hiermee wel over een maatstaf om een on-
13 derscheid te kunnen maken tussen ware en valse religieuze en filo-
14 sofische tradities.

Het is vooral het aanwenden van de wezenlijke contradictie, die tussen het goede en de noodzakelijkheid, of de daaraan equivalente contradictie tussen rechtvaardigheid en macht, dat een maatstaf uitmaakt. Het goede en de noodzakelijkheid, zegt Plato, zijn van elkaar gescheiden door een oneindige afstand. Zij hebben niets gemeen. Zij verschillen totaal van elkaar. En al zijn we genoodzaakt hen een eenheid toe te kennen, die eenheid blijft er niet minder een mysterie om, een ondoorgrondelijk geheim. De contemplatie van deze onkenbare eenheid is het ware religieus leven.

De basis van minderwaardige vormen van religieus leven bestaat juist in de fabricatie van een fictief, onwaar equivalent van deze eenheid, die dan door de menselijke vermogens wel kan benaderd worden. Aan elke hogere authentieke vorm van religieus leven beantwoordt een lagere vorm, die ogenschijnlijk steunt op dezelfde doctrine, maar ze niet begrijpt. Er zijn wijzen van denken die alleen kunnen samengaan met een religieus leven van lager allooï.

Zo moet heel het materialisme, voor zover het aan de materie de automatische fabricatie van het goede toekent, geklasseerd worden onder de lagere vormen van religieus leven. Dit kan men zelfs nagaan bij de economen uit het bourgeoisie milieu van de negentiende eeuw, de apostelen van het liberalisme, wier taal helemaal religieus begint te klinken, als ze het hebben over de productie. Dat kan men nog veel duidelijker verifiëren in het marxisme. Het marxisme is van kop tot teen een religie, en wel in de meest onzuivere betekenis van het woord. In het bijzonder heeft het met al de lagere vormen van het religieus leven dit gemeen, dat het voortdurend gebruikt werd, zoals Marx terecht opmerkt, als een opium voor het volk.

Voor de rest is er slechts een oneindig klein verschil, een kleine nuance maar, tussen een spiritualiteit als die van Plato en het materialisme. Plato zegt niet dat de noodzakelijkheid automatisch het

1 goede voortbrengt, maar dat de Geest over de noodzakelijkheid
2 heerst door overreding; hij overreedt de noodzakelijkheid de
3 meeste dingen die zich voordoen ten goede te keren. En de nood-
4 zakelijkheid heeft zich door deze wijze overreding als laten ver-
5 murwen. Zo schreef ook Aischylos: *‘God wapent zich met geen enkel ge-
6 weld. Alles wat goddelijk is, is zonder aanwending van macht. Al woont hij
7 in de hoge hemelen, toch slaagt hij er in, van uit zijn zuivere zetel, op te tre-
8 den.’* Dezelfde gedachte vinden we terug in China, in India en in het
9 christendom. Ze komt tot uitdrukking in de eerste regel van het
10 Onze Vader, die we gerust mogen als volgt vertalen, *‘Onze Vader, die
1 van de hemelen’,* of beter nog met de wonderbaar mooie woorden,
2 *‘Uw Vader die in de verborgenheid is.’*
3

4 Het aandeel in de bovennatuur hier beneden is het verborgene, de
5 stilte, het oneindig kleine. Maar de uitwerking van het oneindig
6 kleine is wel beslissend. Proserpina was er zich niet van bewust
7 zich te engageren in wat dan ook toen zij, halfgedwongen halfver-
8 leid, er in toestemde een enkel onooglijk zaadje van de granaatap-
9 pel te eten, maar vanaf datzelfde ogenblik en tot in de eeuwen der
10 eeuwen was de andere wereld haar koninkrijk en haar vaderland.
1 Een parel in een akker is onzichtbaar. Het zaadje van de granaatap-
2 pel is het kleinste van alle zaden...
3

4 De beslissende uitwerking van het oneindig kleine is een paradox.
5 Het menselijk verstand heeft het moeilijk om dit te erkennen. Maar
6 de natuur, die een spiegel is van de goddelijke waarheden, vertoont
7 er overal beelden van. Zo bijvoorbeeld de katalysatoren, de bacteri-
8 en, de zuurdesem. In verhouding tot een vast lichaam is een punt
9 iets dat oneindig klein is. In elk lichaam is er nochtans een punt dat
10 het haalt op de hele massa, en wel zo, dat wanneer dit punt onder-
1 steund wordt, het lichaam niet valt. De sluitsteen van een gewelf
2 draagt van boven uit heel het gewelf. Archimedes zegde: *‘Geef me
3 een steunpunt en ik hef de wereld op.’* De zwijgende aanwezigheid van
4 de bovennatuur hier beneden is dit steunpunt. Dat is de reden

waarom men in de middeleeuwen het kruis met een balans vergeleek.

Verbeelden we ons een totaal van de wereld afgezonderd eiland waarop sinds mensenheugenis alleen maar blinden wonen. Voor die blinden is het licht wat voor ons de bovennatuur is. Men is geneigd te denken dat voor die mensen het licht gewoon onbestaand is, dat de uitleg die zij krijgen over hun wereld in een fysica, waarin alles wat iets met licht te maken heeft ontbreekt, er niet minder volledig om is. Licht immers is niet iets waartegen men zich stoot. Licht duwt niet, weegt niets, wordt niet gegeten. Maar toch kan men het licht niet zomaar buiten de kwestie laten, want het is door het licht alleen dat bomen en planten omhoog groeien tegen de zwaartekracht in. Alleen door het licht rijpt alles wat graan en vrucht is en alles wat wij eten.

Door aan het goede en aan de noodzakelijkheid een transcendente eenheid toe te kennen, geeft men aan het wezenlijk menselijk probleem een onbegrijpelijke oplossing, zeker als men, wat onontbeerlijk is, hieraan het nog minder begrijpelijk geloof aan toevoegt, dat iets van die transcendente eenheid zich meedeelt aan wie, zonder er iets van te begrijpen, zonder ertoe in staat te zijn tegenover die bovennatuurlijke aanwezigheid ook maar het geringste gebruik te maken van verstand of wil, die eenheid beschouwen met liefde en verlangen.

Wat aan de menselijke vermogens ontsnapt kan per definitie noch geverifieerd noch ontkend worden. Maar er komen gevolgen uit voort die van hier beneden zijn, die behoren tot een domein dat wel toegankelijk is voor onze vermogens; en deze laatste gevolgen kan men wel verifiëren. In feite is dit bewijs geldig. Een tweede indirecte verificatie is bevat in, wat we mogen noemen, de universele consensus. De extreem grote variëteit van godsdiensten en filosofieën lijkt er nochtans op te wijzen dat dit bewijs niet bestaat. En het is

1 zelfs zo dat deze gedachte veel geesten tot het scepticisme bracht.
2 Als wij echter wat nader toekijken, zien we dat, behalve in gebieden
3 waar mensen hun geestelijk leven ondergeschikt maakten aan het
4 imperialisme, elke religie in haar geheime kern een mystieke doc-
5 trine handhaaft. En alhoewel mystieke doctrines zeer van elkaar
6 kunnen verschillen, gelijken ze niet alleen op elkaar, maar zijn ze
7 zelfs absoluut identiek in een aantal essentiële punten. Een derde
8 indirect bewijs is de innerlijke ervaring. Het is een indirect bewijs,
9 zelfs voor hen die ervaringen hebben, in die zin dat het om een er-
10 varing gaat die aan hun vermogens ontsnapt; zij kunnen er enkel
1 de uitwendige verschijningsvorm van grijpen, en zij weten dit.
2 Maar zij kennen ook de betekenis ervan. Verspreid over de voorbije
3 eeuwen hebben mensen bestaan, waarvan het evident zeker is dat
4 ze niet in staat waren tot leugen noch tot autosuggestie, die hier-
5 omtrent een beslissende getuigenis achterlieten.

6
7 Deze drie bewijzen zijn wellicht de enig mogelijke. Maar zij vol-
8 staan. Men kan er nog het equivalent aan toevoegen van een bewijs
9 ex absurdum, door de andere oplossingen te bestuderen, die inza-
10 ke het goede en de noodzakelijkheid een fictieve eenheid fabricen
1 op het niveau van de menselijke vermogens. De gevolgtrekkings-
2 ervan zijn absurd, en die absurditeit kan bewezen worden
3 zowel door het verstand als door de ervaring. Van al die oplossin-
4 gen die niet voldoen, zijn de materialistische oplossingen veruit de
5 beste, de meest bruikbare, de enigen wellicht die fragmenten be-
6 vatten van pure waarheid. Het materialisme biedt een getrouw ver-
7 slag van alles, behalve van de bovennatuur. Dat is geen klein tekort,
8 want in het bovennatuurlijke is alles bevat en wordt alles oneindig
9 overstegen. Maar als men geen rekening houdt met het bovenna-
10 tuurlijke, dan heeft men gelijk materialist te zijn. Dit universum,
1 zonder bovennatuur, is enkel materie. Beschrijft men het als alleen
2 maar materie, dan raakt men slechts een uiterst klein onderdeel
3 van de waarheid. Beschrijft men het als een combinatie van mate-
4 rie en specifiek morele krachten, die tot deze wereld behoren en

die niet uitreiken boven het niveau van de natuur, dan vervalst men alles. Daarom zijn voor een christen de geschriften van Marx waardevoller dan die van bijvoorbeeld Voltaire en de Encyclopedisten, die het klaarspeelden atheïst te zijn zonder materialist te zijn. Zij waren atheïsten, niet gewoon in die zin dat zij min of meer uitdrukkelijk de notie van een persoonlijke God ontkenden, wat bij sommige Boeddhistische sekten eveneens het geval is, zonder dat dit hen belette een hoge mystiek te bereiken, maar in die zin dat zij alles uitsloten dat niet van deze wereld is. Zij meenden, de naïevelingen, dat de rechtvaardigheid iets van deze wereld is. Het is deze uiterst gevaarlijke illusie die besloten ligt in wat men noemt de beginselen van 1789, de lekenmoraal, en zo verder.

(PM t/m 11)

Geloofsbelijdenis

Wij kunnen deze tekst uit *Écrits de Londres* als volgt samenvatten: Alleen de mensen die enkel gericht zijn op het bovennatuurlijk goed kunnen het goede hier beneden zichtbaar maken en een ware band van liefde en gelijkheid onder elkaar tot stand brengen. Waar dit niet het geval is, is er geen enkele reden om respect op te brengen voor de medemens, is er enkel verdeeldheid, is er geen kwestie van rechtvaardigheid, is er alleen hiërarchie van ongelijkheid. Het is duidelijk dat Simone Weil dit zekerheidsgeloof stelt tegenover de eenzijdig humanistische leuzen van de Franse Revolutie van 1789, en dat zij dit ziet als enige weg tot ware herworteling (zie *L'Enracinement*) van het naoorlogse Frankrijk. Wij stellen ons haar voor: totaal uitgeput, schrijvend aan een tekst, haar opgedragen door de Gaulle, als een Antigone, die liever sterft dan niet te gehoorzamen aan wat de stem van God haar dicteert.

L. Bastiaens

Er is een werkelijkheid die buiten de wereld staat, buiten tijd en ruimte, buiten het universum van het menselijk denken, buiten het gebied dat door de menselijke vermogens bestreken wordt.

Aan deze werkelijkheden beantwoordt in het diepst van elk mensenhart die verwachting van een absoluut goed, verwachting die in geen enkel ding van deze aarde voldoening kan vinden.

Die verwachting komt hier op aarde nog duidelijker tot uiting door de absurditeiten en de onoplosbare contradicties waarmee het menselijk denken in botsing komt, wanneer het zich enkel beweegt binnen de begrenzing van deze wereld.

Evenals de werkelijkheid van deze wereld de enige grond is voor de feiten, is de andere werkelijkheid de enige grond voor het goede.

Van deze laatste werkelijkheid alleen komt alles wat wij op aarde goed, waar, rechtvaardig, wettelijk noemen; ook elke ordening, ook elke ondergeschiktheid van de menselijke gedragingen aan de verplichtingen.

De enige middelaars door wie het goede kan afdalen tot in de wereld van de mensen, zijn de mensen die met heel hun aandacht en heel hun hart op die hogere werkelijkheid gericht blijven.

Alhoewel die hogere werkelijkheid onbereikbaar is voor alle menselijke vermogens, is de mens toch bij machte er zijn aandacht en zijn liefde op te richten.

Nooit en om geen enkele reden mogen wij van iemand, wie hij ook weze, veronderstellen dat hij daar niet meer toe in staat is.

Dit vermogen is enkel reëel bestaande hier beneden voor zover het inderdaad aangewend wordt. De enige voorwaarde daartoe is de instemming.

Deze instemming kan tot uitdrukking gebracht worden. Maar het is ook mogelijk dat zij niet tot uitdrukking komt; dat men er zich innerlijk zelfs niet duidelijk van bewust is, alhoewel er toch sprake is van een werkelijke instemming. Vaak is er helemaal geen kwestie van instemming, zelfs niet bij iemand die altijd amen, amen, zit te

1 roepen. Maar uitgedrukt of niet, de enige en afdoende voorwaarde
2 is, dat er werkelijk instemming is.

3
4 Iemand die er daadwerkelijk mee instemt zijn aandacht en zijn lief-
5 de op een realiteit buiten deze wereld te richten, realiteit die overi-
6 gens onbereikbaar is voor alle menselijke vermogens, kan hierin
7 slagen. En is dit het geval, dan zal vroeg of laat iets van het ware
8 goed op hem nederdalen en door hem uitstralen op de anderen.

9
10 De verwachting van het absoluut goed in het hart van de mens en
1 het vermogen, ook al is dit slechts virtueel, om de aandacht en de
2 liefde op die andere wereld te richten en er iets van dat goede uit te
3 ontvangen, vormen samen de band waardoor alle mensen zonder
4 uitzondering met de andere werkelijkheid verbonden zijn.

5
6 Wie het bestaan van die andere werkelijkheid erkent, erkent ook
7 het bestaan van deze band. Door deze verbondenheid is het dat el-
8 ke mens moet beschouwd worden als iets heiligs en als dusdanig
9 moet geëerbiedigd worden.

20
1 Buiten deze reden is er geen enkele andere reden waardoor men
2 aan iemand respect verschuldigd zou zijn. Welke vorm van geloof
3 of ongeloof iemand ook moge gekozen hebben, brengt het hem tot
4 deze betuiging van eerbied, dan erkent hij in alle geval een werke-
5 lijkheid buiten die van deze wereld. Voor iemand die dit respect
6 niet kan opbrengen, is er evenmin die hogere werkelijkheid.

7
8 De werkelijkheid van de wereld hier beneden is samengesteld uit
9 verschillen. Ongelijke objecten vragen er op ongelijke wijze onze
30 aandacht. Een zeker spel van omstandigheden of een zekere graad
1 van aantrekkelijkheid kunnen de persoon van sommige menselij-
2 ke wezens in de aandacht plaatsen. Hetzelfde blinde spel van de
3 omstandigheden of het gebrek aan aantrekkelijke eigenschappen
4 maken dat iemand anders anoniem blijft. Ofwel ontsnapt deze

laatste volledig aan de aandacht, ofwel geldt de aandacht, zo zij toevallig op hem gericht is, enkel de gemeenschappelijke elementen in hem.

Aandacht die beperkt blijft tot de dingen van deze wereld, is geheel en al afhankelijk van de hiërarchie van de ongelijkheden, en dit des te meer naargelang men zich hiervan niet bewust is.

In onze wereld van ongelijkheden kan er alleen maar sprake zijn van gelijke aandacht indien er in die ongelijkheden iets is dat bij allen identiek is. In alles waardoor de mensen met de dingen van deze wereld in verband staan zijn zij zonder uitzondering ongelijk. Wat identiek is in hen kan enkel de aanwezigheid zijn van iets dat hen verbindt met de andere werkelijkheid.

Alle menselijke wezens zijn absoluut identiek voor zover zij begrepen worden als een centrale kern die verwachting van het goede is in een fysische en psychische materie.

Alleen de aandacht die echt uitgaat boven het domein van deze wereld, bereikt in werkelijkheid de essentiële structuur van de menselijke natuur. Alleen zij bezit het vermogen een steeds gelijk licht te werpen op elke mens. En van ieder die hiertoe instaat is, kan gezegd worden dat zijn aandacht werkelijk op de andere wereld gericht is, of hij zich hiervan bewust is of niet.

De band waardoor de mens met de andere werkelijkheid verbonden wordt, is evenals zij onbereikbaar voor menselijke vermogens. Het respect dat deze band doet aanvoelen zodra hij erkend wordt, kan niet tot uitdrukking gebracht worden. (...)

Wordt het niet tot uitdrukking gebracht, dan heeft het hier ook geen bestaan. Maar is een rechtstreekse uitdrukking onmogelijk, een onrechtstreekse uitdrukking is in dit geval wel mogelijk.

1 Het respect dat opgewekt wordt door de band die de mens verbindt
2 met een werkelijkheid vreemd aan deze wereld, komt tot uitdruk-
3 king bij dat deel van de mens dat zich afspeelt in de realiteit van de-
4 ze wereld.

5
6 De werkelijkheid van deze wereld is een blinde, wetmatige nood-
7 zakelijkheid.

8
9 Het deel van de mens dat hiertoe behoort, is totaal onderworpen
10 aan die noodzakelijkheid en aan de ellende van de dagelijkse be-
11 hoefden.

12
13 Er bestaat slechts één enkele mogelijkheid tot indirecte uitdruk-
14 king van het respect tegenover de mens, en deze wordt verstrekt
15 door de menselijke noden in de wereld, de aardse behoeften van
16 ziel en lichaam.

17
18 Deze mogelijkheid is gegrond op een band in de menselijke natuur
19 tussen de verwachting van het absoluut goed, die het wezenlijke
20 van de mens uitmaakt, en de wereld van het menselijk voelen. Niets
21 zal ons ooit ervan kunnen overtuigen dat er mensen zijn bij wie de-
22 ze band niet bestaat.

23
24 Wanneer het leven van een mens vernietigd of verminkt wordt door
25 een verwonding of door een lichamelijke of geestelijke ontbering,
26 dan is het niet alleen het menselijk voelen dat getroffen wordt,
27 maar ook de verwachting van het absoluut goed. In deze zin kan
28 men hier spreken van een heiligschennis tegenover datgene in de
29 mens dat heilig is.

30
31 Het menselijk voelen kan integendeel wel alléén getroffen worden,
32 als de ontbering of de verwonding uitsluitend aan het blind me-
33 chanisme van de natuurkrachten te wijten is, of indien de getroffe-
34 ne beseft dat zij die het leed lijken te veroorzaken, verre van hem

kwaad te willen doen, alleen maar mechanisch gehoorzamen aan een noodzakelijkheid die hij als dusdanig erkent.

De mogelijkheid tot indirecte betuiging van het respect tegenover de mens is de grond van de verplichting. De verplichting heeft tot voorwerp de aardse noden van de ziel en van het lichaam van alle mensen. Aan elke verplichting beantwoordt een behoefte. Een ander soort verplichting met betrekking tot menselijke dingen is er niet.

Wie er nog anderen meent te onderscheiden, heeft ofwel met onwaarheden te maken, ofwel met verplichtingen die men per vergissing niet bij deze soort klasseerde.

Wie met hart en ziel gericht blijft op de werkelijkheid die niet van deze wereld is, beseft tegelijk dat hij ertoe gehouden is, zowel publiek als privé, aan de enige en eeuwige verplichting, voor zo ver dit in zijn vermogen ligt en zijn verantwoordelijkheid hem daartoe noopt, hulp te bieden telkens wanneer iemand naar ziel of lichaam gevaar loopt om te komen of verminkt te worden.

De limiet die beantwoordt aan de grens van het menselijk kunnen en zijn verantwoordelijkheid, wordt slechts bereikt, als men werkelijk kan zeggen dat al het mogelijke gedaan werd om de noodzakelijkheid die hiertoe dwong aan het verstand te brengen van hen die er de gevolgen van ondergaan, zonder te liegen, en op zulke wijze dat zij er mee kunnen instemmen om het te erkennen. (...)

Elke macht van welke aard ook, in de handen van iemand die niet volledig, met een helder inzicht en buiten elk illusoir denken, instemt met die verplichting, is een macht in verkeerde handen.

Bekleedt iemand, die deze verplichting afwijst, een ambt, of dit nu belangrijk of minder belangrijk, publiek of privaat is, waardoor hij gemachtigd is te beslissen over het lot van andere mensen, dan is

1 de uitoefening van dit ambt op zichzelf reeds misdadig. En zij die
2 hem tot dit ambt hebben toegelaten, alhoewel zij wisten hoe hij
3 dacht, zijn medeschuldig aan deze misdaad.

4
5 Als de officiële doctrine in een Staat van die aard is dat zij deze mis-
6 daad in de hand werkt, is de Staat zelf misdadig en kan hij niet lan-
7 ger staat maken op enige legitimiteit.

8
9 Steunt de Staat niet op een doctrine die vóór alles gericht is tegen
10 elke mogelijke vorm van deze misdaad, dan is hij niet ten volle ge-
1 wettigd.

2
3 Bij een wettenstelsel waarin niets voorzien is om deze misdaad te
4 betletten, ontbreekt het wezen zelf van de wet. Wanneer een wetten-
5 stelsel slechts voorziet in maatregelen tegen sommige vormen van
6 deze misdaad, maar niet in andere, dan bezit het slechts op zeer
7 onvolledige wijze het karakter van wet.

8
9 Een regering waarvan de leden deze misdaad begaan of toelaten
10 onder hen, verloochent haar functie.

1
2 Om het even welke soort van gemeenschap, instelling, modus van
3 samenleving waarbij de normale werking de praktijk van deze mis-
4 daad impliceert of in de hand werkt, is daardoor onwettig en dient
5 derhalve te worden hervormd of opgeheven.

6
7 De mens maakt zich medeschuldig aan deze misdaad indien hij,
8 welke ook zijn aandeel is in de vorming van de publieke opinie,
9 zich ervan onthoudt deze misdaad af te keuren, telkens hij zich er-
10 van bewust is, of wanneer hij soms weigert er kennis van te nemen
1 om haar niet te moeten afkeuren.

2
3 Een land staat niet onschuldig tegenover deze misdaad als de pu-
4 blieke opinie, niettegenstaande er vrijheid van meningsuitdruk-

king is, er de gangbare praktijk niet van afkeurt, of wanneer de clandestiene meningen, in geval er geen vrijheid van meningsuitdrukking is, die afkeuring niet inhouden.

Het openbaar leven heeft tot doel in de groots mogelijke mate alle vormen van macht in handen te brengen van hen die er daadwerkelijk mee instemmen gebonden te zijn door de plicht die elke mens heeft tegenover de anderen, en die deze plicht kennen.

De wet is het geheel van blijvende maatregelen die in staat zijn deze toestand waar te maken.

De kennis van de verplichting is tweërlei. Zij veronderstelt de kennis van het beginsel en de kennis van de toepassing ervan.

Het domein van deze toepassing is het geheel van de menselijke behoeften in deze wereld. Dus is het de taak van het verstand de notie van de behoefte te definiëren en alle aardse behoeften van ziel en lichaam met de groots mogelijke nauwkeurigheid op te merken, te onderscheiden en te benoemen.

Deze studie is steeds voor herziening vatbaar. (EL 74-85)

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
1
2
3
4
5
6
7
8
9
20
1
2
3
4
5
6
7
8
9
30
1
2
3
4

